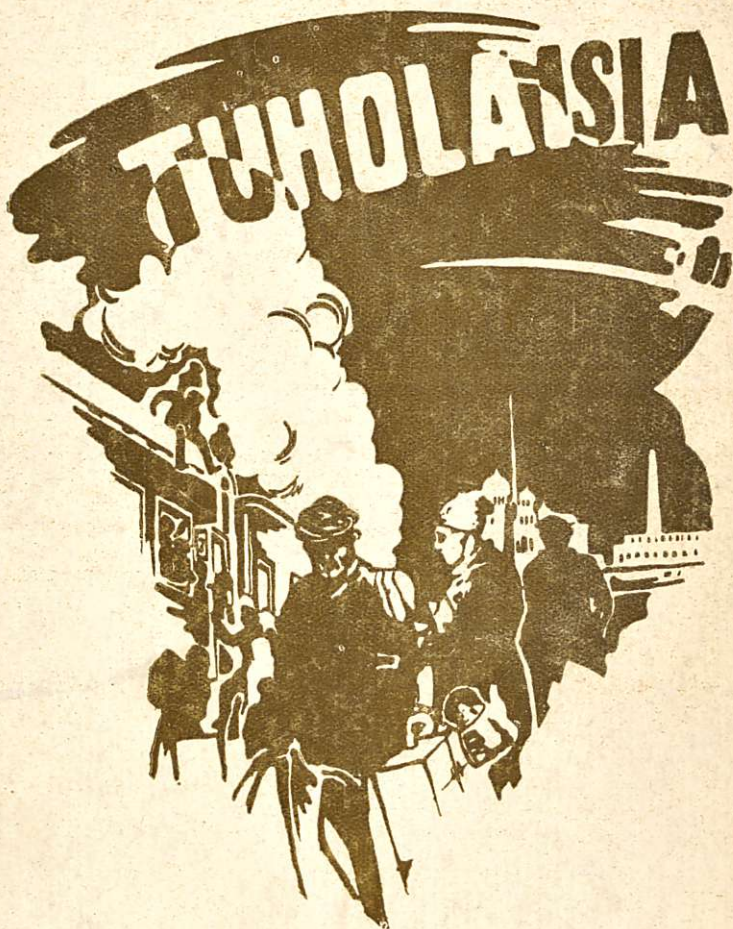

HILDA TIHLÄ

LEHTI KÄÄNTYY

TOINEN OSA

VALTION KUSTANNUSLIIKE KIRJA • PETROSKOI 1936

HILDA TIHLÄ

LEHTI KÄÄNTYY

TOINEN OSA
TUHOLAISIA

1936

PETROSKOI

VALTION KUSTANNUSLIIKE KIRJA

ХИЛДА ТИХЛЯ
Лист переворачивается

Printed in USSR

I.

Lokakuun vallankumouksen jälkeen oli suutarimestari Ivan Andrejevin perhe muuttanut pimeästä ja kosteasta kellarikerroksesta erääseen komeaan salonkiin. Suutarin vaimo, Akulina, olisi tyytynyt vähempäänkin, mutta mies sai viedyksi tahtonsa perille, varsinkin kun heidän jo aikuiset lapsensa, Vasili, 21-vuotias, ja Olga, 18-vuotias, olivat isän kanssa samaa mieltä. Ei Akulinalla itselläänkään olisi mitään ollut isoa, valoisaa ja kaunista huonetta vastaan: talouskalut vain ja vuoteet ja patjat häiritsivät hänen hyvää aistiaan ja tekivät olon tukalaksi. Hän ei parhaalla tahdollaankaan voinut koteutua. Akulinan mummo vainajalta peritty jyrävä, isolaattikoinen lipasto näytti masentuneelta kahden korkean akkunan välissä, ja vuoteet ujostelivat pinttyneitä peitteitään, patjojaan ja pieluksiaan. Keittiöesineet jotenkuten koteutuivat uunin-viereisille pöydille — kaakeliuunin, jossa kultaukset kimmelsivät ja suupellit olivat paksua pakotettua vaskea — mutta suutarinpöytä työkaluineen akkunan ääressä oli kuin hyypiä hävitetyssä kaupungissa. Entisessä asunnossa, siellä hämärässä kellarikerroksen huoneessa se oli ollut kodin keskeisin, paljon tilaa ja sitäkin enemmän arvoa vaativa laitos, nyt sitä tuskin huomasi, ja jos huomasi ja kun huomasi, niin ikäänkuin vain mielihaikeutekseen ja kaipauksekseen. Se oli niin musta, niin pikinen ja pieni, se ikäänkuin häipyi sitä ympäröivään valoisaan laajuuteen; ja lasipallokin, suutarien ikiaikainen symboli, joka oli suutarinpöydällä loistanut kuin arabialaisen Amrun timantti, vaikutti perin himmeältä ja likaiselta, vaikka sitä kuinka puhdisti ja silitteli. Suutarinkone, jota nykyisin ei enää käytetty, ja lestikasa nurkassa suutarinpöydän vieressä kävivät huonosti yhteen jäänväristen tapeettien kanssa, joissa ohut kullattu rintalista erotti hiukan tummemman alaosan ylemmästä, vaaleammasta, jäähopean värisestä osasta, mikä ylhäällä katonrajassa niinikään kullatun

välilistan avulla yhtyi raskaasti profiloituun, tummahkoon, puna-puiseen kattolistaan ja kattoon. Sinne Akulinan katse usein pysähtyi, sinne ja kristalliseen kattokruunuun. Silloin hän aina huokaili, tuli pahalle tuulelle jopa viiltävän kiukkuiseksikin. Sillä hän tunsu masennusta ja alennusta tämän komeuden keskellä. Kattolistan kuvioihin oli kerääntynyt vahvalta tomua, eikä hänellä ollut tikapuita eikä pitkävartista harjaa, jolla olisi niitä pyyhkinyt, ja kristallikruunun olivat kesällä kärpäset ynnä tomu tahrineet niin ilkeän näköiseksi, ettei sitä ollut enää yrittämiskään kunnan puhdistaa. Olga joskus, työstä palattuuan, sitä määrällä räsyllä pyyhkieli, mutta siitä syntyi vain likajuovia kristalleihin. Ja lattia sitten! Usein oli huoneessa pidetty erilaisten komiteain kokouksia. Silloin miehet tulivat sisään raskaissa, rauta-anturaisissa saappaissaan tai jykevissä "bolsheviikeissaan", joiden kantoihin jotkut saksalaisten tapaan olivat lyöneet hirvittäviä rautanauvoja, sellaisia, joiden monitahkoiset kannat ovat sormenpään paksuiset. Kokouksessa he sitten polttelivat paperosseja tai sätkiä, karistivat tuhkan ja heittelivät pätkät lattialle, missä ne tallaantuivat. Kun Akulina sitten pesi lattian, vettyivät parkettilaatat väkisinkin, varsinkin nyt talvella, kun oli kylmä eikä jaksanut työtä oikein kunnollisesti suorittaa. Kuvioitu parkettilattia oli täynnä naarmuja, se palkoili paikka paikoin, ja se ikaänkuin haisi... Akulina oli nuorena ollut herrasväellä lattianpesijänä ja hän tiesi, miltä tällainen huone saattoi näyttää. Lattia pyyhittiin joka aamu kostealla, puhtaalla, pehmeällä rievulla, ja kerran viikossa tulivat vahaajat harjoineen ja vahoineen ja kiilloittivat sen kirkkaaksi, niin että kuvainen näkyi, tytöt pyyhkivät joka aamu, ennen herrasväen nousua, kattolistan kuviot, kiillottivat ovenrivat ja uunin suuret pellit, niin että ne loistivat tummaa pronssinväriään; koko huone oli lämmin ja täynnä suloista kukkain tuoksua, ja joka ainoa kesä, herrasväen ollessa maalla, tehtiin remontti huoneistossa, jossa ei olisi luullut mitään korjattavaa olevan... Tämä saattoi kiukuttaa, raivostuttaa. Ainoa, joka silloin sai mielen tyyntymään ja johon Akulinan katse sellaisina hetkinä, jolloin kiukku alkoi tukahduttaa, suuntautui, oli hänen ompelukoneensa salongin toisen akkunan ääressä. Se oli ainoa heidän omaisuuttaan, joka oli kuin tähän ympäristöön syntynyt. Se oli kiiltävä, puhdas ja siro, pienintäkään tahraa ei siinä ollut, ei päällä, ei sisällä, ja se oli aina sopivanlaatuisessa öljytyksessä, ei liian paljossa, mutta ei myös liian kuivanakaan, se käydä surisi somasti... Rakas loiste tuli Akulina emännän silmiin, kun hän konettaan katseli. Sen pöytä tosin oli kulunut, mutta se oli kulu-

nut vain työstä, ei huolimattomuudesta ja raakuudesta, siinä ei ollut niin naarmuakaan. Monta monituista pukua ja vaatekap-paletta hän oli sillä polkenut omaisilleen ja itselleen vuosien kuluessa ja tusinatavaraa makasiineihinkin monien vuosien aikana.

Olisiko tuohon ihailuun ja sopusoinnun tunteeseen, joka Aku-linaan syttyi konettaan katsellessaan, osittain vaikuttanut siro-jalkainen, koneen viereen asetettu, kullattu salonkituolikin, jonka heille oli yhteiskunnallisesta omaisuudesta muuten niin tarkkaa huolta pitävä disponentti Pavlov jättänyt ja joka, kattokruunua lukuunottamatta, oli ainoa salongin entisiä huonekaluja.., vai tuolilla oleva solmikko vanhoja, paikattavia vaatteita, joita kor-jatessaan hän vielä näissä uusissakin olosuhteissa tunsii olevansa hyödyksi, koska sai pitää omaisiaan ja itsensä ehjissä ja siisteissä vaatteissa, — kuka sen tietää.

Jospa aina olisi saanut tehdä työtä ja siinä työskennellessään muistojaan hyräillä...

Mutta vaikka Akulinan miten teki mieli polkea konetta, niin aina ei ollut, mita polkea... Ja silloin hänen katseensa siirtyi Ivanin koneeseen, joka tuolla vasemmanpuoleisessa nurkassa kyh-jötti rasvaamattomana, tomuisena, jykevänä ja hyljättynä, sillä Ivan sai kiittää onneaan, jos edes sormillaan neuloen voi saada käyttökelpoisia niistä jalkinerajoista, joita ihmiset toivat korjat-taviksi. Siellä se kone kyhjötti... pitäisi edes peittää moinen hyödytön rumilus... Ja siitä Akulinan ajatukset aina siirtyivät toiseen mieltäkiusaavaan seikkaan. Juuri hänen-puoleisellaan sei-nällä, hänen siron koneensa välittömässä läheisyydessä, oli kor-kea, kaksipuoleinen ovi palatsin toisiin huoneisiin, joihin Pavlov, talokomitean määräyksen mukaan, oli jättänyt tilanomistaja Alek-sander Semenovin ja hänen veljensä, kenraali Boris Semenov vai-najan irtaimen omaisuuden odottamaan yleistä omaisuuden jär-jestelyä. Pavlov oli suljetuttanut oven — jo ennen Andrejevin perheen tähän huoneeseen muuttoa — kolmella eri pitkällä viistoon lyödyllä viiden sentin lankulla. Ja että se oli vielä huolellisemmin suljettu vastakkaiselta puolelta, sitä todistivat pitkät rautapiikit, mitkä sieltäpäin töröttivät.

Jotta saisimme tarkkan kuvan tästä mieltämasentavasta ovesta, on meidän tiedettävä, minkälaisia nauvoja käytetään proomujen rakentamiseen. Sellainen naula on runsaasti 30 sentimetrin pitui-nen, kärkipuolesta terävä ja soukka, keskeltä okailta varustettu, niin ettei se kerran kiinni lyötynä pääse nousemaan, tyvestä kahta sentimetriä paksu, ja se päättyy kantaan, joka leveydeltään on viisi senttiä ja paksuudeltaan kupuraisimmalta kohdaltaan kol-

mea sentiä paksu. Tällaisilla nauloilla oli nuo kolme lankkua lyöty kiinni oven pieliin. Ja vastakkaiselta puolen törrötti kumpaisessakin pielessä tasan kaksitoista samanlaisen naulan terävää kärkeä. Se Akulinaa kiusasi ja oli monien muiden koettelemusten ohella ainaisena hermoja räjäkkävään masennuksen ja alennuksen tunteen aiheena.

Nevskin prospekti, nykyinen Lokakuun 25. päivän prospekti kulkee länsiluoteesta itäkaakkoon. Ivan Andrejevin asunto sijaitsi Nevskin poikkikadun varrella. Mutta vaikka huone olikin lännen puolella, niin siitä huolimatta siellä vallitsi kesälläkin ylhäinen viileys. Ylhäisön täällä asuessa oli talvisin käytetty riittävästi polttoainetta, mutta nyt vallitsi koleus ja kosteus. Ivan Andrejevin olikin ehtimiseen tapana työpenkinsä ääressä akkunaa vihaisesti mulkoillen murista: "saapa nähdä, eikö tuo aukko vielä kerran jäädytä minun päätäni kantapäitä myöten". Mutta sitten hän, ikäänkuin omaa kiittämättömyyttään anteeksi pyytäen jatkoi: "kaunis huone... tilava... terveellinen". Johon Akulina, miehen karvalakkiin, mustanvihertävään toppanuttuun ja huopasiin pukeutunut:

— Entinen asuntomme oli ainakin lämmin.

— Silloin muistutit haisua ja ahtautta, — murahti Ivan. — Sinulle ei kohdin koskaan.

— Entä itse, — Akulina kivahti. — Samaapa veisua itsekin vedit... Akkuna muka siellä... entisessä asunnossa... muka korkealla, katon rajassa... Noo, ukkoseni, riittääkö nyt valoa?

Ivan oli äkkipikainen eikä sietänyt ilkeilyä, milloin se tapahtui toisten taholta, varsinkin hänen vaimonsa Akulinan; itse hän oli mestari siinä suhteessa, mutta omia ilkeilyjään hän piti sukkeluuksina, joille nauroi, ja piti tuhmana sitä ihmistä, — varsinkin Akulinaa — joka niistä pahastui. Tällä kertaa Akulinan kysymys tuntui suorastaan sisukkaalta ja Ivan piti velvollisuutenaan puolisona ja perheen päänä vastata niin, että se kerrankin tuntuisi naisen järkeen käyvältä vastaukselta:

— Jos sinä, armaani, olisit oikea vaimo, jota sinä et ole ja joksi sinä et koskaan tule, niin sinä hillitsisit... edes koettaisit hiukan hillitä pahaa sisuasi, etkä alituisen, joka pienimmässäkin tilaisuudessa, syöttäisi minulle karvasta saappeasi... Olisihan minun pitänyt tietää sinut ottaessanikin, minkälainen vaimo tuntuupäisestä työstä tulee... Oma syyni... Nyt saan katua.

— Mikä ihminen se on, joka ei erehdystään kadu. Minä en ole muuta tehnytkään näinä kolmenakymmenenä vuotena kuin katunut, — Akulina huoahtaen sanoi.

Siihen kinastelu loppui. Niihin kolmeenkymmeneen vuoteen... Akulina tuli katsahaneeksi mieheensä. Hän itse, Akulina, oli vuosien kuluessa viertynyt komeaksi akaksi, isoluiseksi ja voimakkaaksi; Akulinan käsissä oli työ luistanut, oli se sitten ollut mitä tahansa: kodinhoitoa, ruoanlaittoa perheelle ja sälleille, ompelua kotiväelle ja makasiineihin, kadunlakaisua, vaatteiden pesua... Tuo ukko, joka oli niin laiha — kumara sen kookas vartalo oli jo nuorenaakin ollut — oli, milloin ei ollut juopotellut, aina pysynyt lestinsä ääressä uuraana, iloisena ja sukkelasuisena. Sen harmaista kirkkaista silmistä säteili sukkeluus, sanavalmeus ja — sydämmellisyys. Sitä sydämmellisyyttä, joka toisinaan oli kuin pienen pojan, Akulina ei riidankaan hetkinä voinut unohtaa. Kaikesta huolimatta hän tunsi miestään kohtaan — tuota kumaraa ukkoa kohtaan, joka toisinaan saattoi olla niin hävytön, niin ilkeäsisuinen, ja jota hän ennen vanhaan toisinaan oli vihannut ja inhonnut sen juopottelun vuoksi, joka heiltä oli vienyt kokonaisia omaisuuksia, — kaikesta huolimatta hän tunsi tuota ukkoa kohtaan kiintymystä jopa ihailua ja kiitollisuutta sisältörikkaan elämän muistojen takia. Viisaiden ja nerokkaiden ihmisten elämäntavat — oli Akulina kullut sanottavan — eivät aina pysy sopivaisuuden rajoissa. Ja Akulinan mielestä Ivan Andrejev oli viisas ja nerokas.

Tänä tavattoman kylmänä, pakkas-iltapäivänä tammikuun alussa v. 1919 olivat puoliset kahden kotona. Auringonlaskun keltapuna ja tammikuun taivaan kelmeä sini saivat salongin suurten akkunain jääkuviot säteilemään ja loivat jäänvärisiin tapeetteihin sellaisen valaistuksen, että niiden poimulehtikuviot ikäänkuin irtaantuivat taustastaan ja kilahtelivat kylmyyttään. Akulina oli jonkinlaista vanhaa vaistoa seuraten siirtynyt istumaan uunin ääreen, vaikka se olikin kylmä. Ivan istui työpöytänsä ääressä ja neuloi. Hänen hartioillaan oli kulunut lammasnahka.

Suutarimestari Ivan Andrejev oli aatteen mies. Hän oli kiinteästi seurannut työväen pyrinnoitä, oli ahkerasti lukenut työväen kirjallisuutta, salaista ja julkista, ja hän oli vakuutettu ymmärtävänsä luettavansa. Verisunnuntain muistot saivat hänet ihailemaan itseään. Hän oli esiintynyt rohkeana, pelottomana: häristänyt nyrkkiään keisarin palatsia kohden ja päästellyt suustaan herjauksia, jotka jos paha korva olisi sattunut kuulemaan, olisivat olleet hengenvaarallisia. Henkensä uhalla hän oli Isolta Tallikadulta pelastanut haavoittuneen toverinsa, niin ettei se joutunut sotaväen tallattavaksi. Monen monituisissa lakkometeleissä karaistuneena, kerran vaikeasti haavoittuneenaakin hän oli tottunut pitämään kuolemaa toisarvoisena asiana. Hän oli aina haaveillut

suuria tapahtumia ja elänyt parempain yhteiskuntaolojen unelmissa. Rehellisiä ja sydämmestä lähtöisin olivat aina olleet hänen haaveensa ja unelmansa. Kukaan ei voinut omasta mielestään olla vilpittömämpi kuin hän.

Mutta siitä huolimatta suutarimestari Ivan Andrejev ei ollut saavuttanut sitä asemaa tovereidensa joukossa, jota hän oli halunnut ja joka hänelle vanhalle taistelijalle ja kumousmiehelle olisi kuulunut. Näin hän nyrpein mielin itseksensä tuumaili. Hän ei ollut päässyt kumouksellisten sisäisiin piireihin eikä ollut saanut vastuunalaisia tehtäviä, jotka olisivat hänen mielestään olleet hänen tietojensa ja kokemustensa arvoisia. Näitä etuja, jotka ovat niin tärkeitä jokaiselle kumoukselliselle ja jotka ikäänkuin kiinteästi, irtautumattomasti sitovat hänet kumoukseen, oli Ivan Andrejev koettanut saavuttaa ylenpalttisesti vuolaalla ja toisinaan melko nerokkaallakin sanatulvalla. Hän aivankuin dramatisoi vihaansa sortovaltaa vastaan... eikä lainkaan kyennyt hillitsemään kieltään, vaan antoi katkeruutensa singahdella katsomatta, oliko paikka tai aika sellaiseen sovelias vai ei. Ivan Andrejev, niin ätykäs ja huomiokykyinen kuin olikin, ei ymmärtänyt ottaa opikseen kumouksellisten julkista käyttäytymistä, vaan piti näiden hillittyä esiintymistä ja harvasanaisuutta kumouksellisen voiman puutteena ja mahdollisesti myös lievänä pelkuruutena.

Onni oli ollut Ivan Andrejeville myötäinen siinä suhteessa, ettei hän ollut koskaan joutunut viranomaisten epäilyjen alaiseksi. Hän oli saanut puhua mitä halusi, hän oli saanut kiihoittaa, levittää kirjallisuutta viranomaisten puuttumatta asiaan. Hänestä usein tuntui kuin olisi hän ollut tyhjää ilmaa, ja se sai hänet usein katkeraksi, sekin. Epäilyksen alaisena oleminen merkitsi hänen mielestään paljon, ja vangittuna olleella oli täysi syy vaatia huomiota. Ivan Andrejev ei ollut epärehellinen, hän oli kumouksellinen, mutta hän ei voinut ajatella yhteiskunnallista kumousta asettamatta itseään yhdeksi sen tärkeimmistä päätekijöistä. Maailman mullistavia tapauksia hän katseli kuin oman loistavan persoonallisuutensa heijastuksena. Vankilan portit avautuvat: hän ne avaa. Orjuutettu kansa vapautuu: hän sen vapauttaa. Työtekevät saavat ravintoa: hän sitä jakelee.

Kerenskin valtakautena Ivan Andrejevin nerokkuus kiihoittajana puhkesi täyteen loistoonsa. Hänen terävät kompansa, hänen verraton ivansa herättivät suorastaan ihmettelyä — mutta vain ihmettelyä, ei mitään muuta. Hän tiesi, että työväki oli tiivistänyt taistelurintamansa, että sillä oli ahjonsa, jonka kipinät

singahtelivat yli laajan Venäjän, että oli tullut se ratkaiseva ajankohta, josta peräytyminen oli mahdotonta. Tämän hän tiesi ja niissä merkeissä hän itsekin toimi edelleen, niinkuin ennenkin, mutta siitä huolimatta hän tunsu olevansa syrjäytetty.

Ei siis sovi ihmetellä, että kun bolsheviikit ottivat vallanohjokset käsiinsä, Ivan Andrejev tapasi itsensä katkeroituneena. Olihan hän riehunut enemmän kuin moni muu, jonka nimi hänen mielestään miltei ansiotta kaikui kansan huulilla. Ei kenenkään kieli ollut kyennyt kilpailemaan hänen kanssaan. Ei kukaan ollut rohkeammin kuin hän levittänyt leninismää kirjasten ja lentolehtisten muodossa... Hän suorastaan ihaili itseään...

Mutta kumous oli hypännyt hänen yllänsä. Hän oli samassa asemassa kuin ennenkin. Kukaan ei hänestä välittänyt. —

Akulina istui selkää kylmään uuniin päin ja katseli huoneen oudonomaista valaistusta. Noissa tapeeteissa oli jotakin perkeleellistä. Päivisin niiden kuvioita tuskin huomasi... mutta annahan, että tulee tällainen ilta, ja silloin on jokaisella poimulehdellä jääpisara valmis vuodatettavaksi sydämeen sen sammumiseksi. Mitä Akulina poloinen ei ymmärtänyt, oli se, että jokainen neliometri noita tapeetteja oli hänenlaisensa perheen kokonaisen omaisuuden arvoinen. Ne olivat taiteilijan käden työtä, varta vasten luomaan talvitunnelmaa lämpöiseen kukkaistuoksuiseen esisalonkiin.

Ivan korjasi lampaannahkaa olalleen, puhalteli käsiinsä, hieroi niitä ja akkunaan katsoen aloitti tapansa mukaisen:

— Tätä huonetta ei ole rakennettu minun mieleni mukaan, — hän haasteli vaimolleen. — Aina kun astun sisään tuosta ovesta, niin tuntuu kuin minun pitäisi nöyrästi kumartaen nostaa lakkia omalle itselleni ja anteeksipyytäen kysyä: täälläkö herra Ivan Andrejev asuu?

— Minuunkin tämän huoneen jylhä komeus vaikuttaa kaa-mealta... ikäänkuin jäätävältä, — Akulina virkkoi.

— Rakkaani... poloiseni... kylmyyteen on vaikuttamassa muitakin syitä kuin jylhä komeus.

— Niiden muiden syiden poistamiseksi ei löydy enää keinoja.

Ivan katseli ympärilleen. Hänen katseensa osui yksinäiseen lamppuun, joka paloi kattokruunussa ja sai sen kristallit näyttämään jääpuikoilta. Hän sammutti kattovalon ja sytytti vihreäkupuisen pöytälampan.

— Ei taida enää löytyä keinoja, — hän toisti ja pysähtyi miettimään. — Jokohan kaikki on poltettu, — hän itseltään kysyi... vain kysyäkseen.

— Mitä suinkin on irti saatu, — Akulina virkkoi tiukasti. —

Polttaisit jo nyt nuo lestiesi loput pois huonetta rumentamasta, jota minä sinulle aina olen sanonut.

— Hm... Piru vieköön! — Ivan alkoi katsella lestejään. Huokaus puristui hänen rinnastaan.

Niitä oli vieläkin paljon. Siinä oli miesten lestejä ja naisten ja lasten. Oli isoja ja pieniä. Siinä oli lestejä niitä varten, jotka halusivat mukavia jalkineita, ja niitä varten, jotka halusivat vain kauniita. Korkearintaisia ja matalarintaisia, leveitä, suippoja, kiveriä ja tasapohjaisia. Helposti hän oli luopunut kaikista karkeatekoisista lesteistään, joille hän oli työsaappaita ja arkikenkiiä pingoittanut. Ne olivat olleet pelkkiä tehtaan tuotteita. Mutta näissä, joita hän oli säästänyt, oli jokaisessa hänen kätensä jälki. Ne hän oli itse muodostanut kutakin eri tarkoituserää varten. Siinä oli taitoa... taidetta. Hän muisti, mitä iloa hän aina oli tuntenut, kun huomasi, että käsi tottumisestaan tottui aivankuin vaistovaraisesti muovaamaan lestin sen jalan mukaiseksi, josta kulloinkin oli kysymys. Hän ottaa mitan, tilaaja lähtee pois. Mitta jää paperinauhaan, mutta jalan kuva jää hänen mieleensä. Hän etsii sopivan lestin. Tämän hän sitten muovaa: ottaa pois liikaa, lisää nahkapaloja sopiviin kohtiin, tarkastelee, tutkii, korjaa... kunnes se vastaa tuon jalan mielikuvaa, joka hänellä on muistissaan. Jos jalka on ruma, viallinen, tietää hän, miten sen epämuotoisuutta on käsiteltävä, että mahdollisimman edullinen vaikutus syntyy. Kun hänen muodostamalleen lestilte sitten teki jalkineen, niin siitä tuli hyvä. Kun hän otti käteensä siten muodostetun lestin, tuli jalan mielikuva heti hänen muistiinsa. Kun hän katseli lestejään, tuli mieleen niin monen monet jalanmuodot... Missähän vaeltelevat nyt nekin jalat, joille hän on kenkiä laitellut...

Lesteissä oli Ivan suutarilla elämäkertoja, runoutta, häipyvän elämän runoutta.

— Sormeni ovat aivan kontassa, — valitti Akulina.

Hiki kohoutui huoneen kylmyydestä huolimatta Ivanin otsalle, ja silmä tuppasi kostumaan. Hänen mielensä oli herkkä, siihen koski rakastetun vaimon valitus. Hänen ajatuksensa työskentelivät kiihkeän jännittyneinä voidakseen pelastaa lestit.

— Mitähän jos polttaisi yhden tuoleista, — Akulina jatkoi ikäänkuin lieventääkseen äskeisen ehdotuksensa sydämettömyyttä. Yhdestä tuolista hän ei suurtakaan lämpö määrää toivonut.

Ivan istui ääneti, otsa kurtussa, lattiaan tuijottaen. Sitten hän vihelsi.

— Mehän aivan uimme puissa, — hän pystyy hypähtäen huudahti ja käsiään levitellen, silmät loistaen hän riemukkaasti jat-

koi: — kuivissa puissa! Katsohan, kyyhkyseni...! ... Parkettia ... tammea ... ja tammi on kovaa kuin kivi ... Se palaa hitaasti, mutta kuumentaa kuin synti.

Akulina säikähti. Tuona säikähdynksen hetkenä ajatukset silmänräpäyksessä keräsivät kuin polttopisteeseen koko elämän summan. Hän oli ollut kaunis ja siisti tyttö, onnentunnetta tulvillaan. Hän oli mennyt naimisiin Ivanin kanssa, heille oli syntynyt lapsia, Ivan oli toisinaan juopotellut, pahastikin... mutta alaspäin ei elämä sentään ollut varsinaisesti päässyt menemään vielä milloinkaan. Kun Ivan oli juopotellut, oli hän, Akulina, kahta tarkokkaammin tehnyt työtä. Ja sitten oli Ivan jälleen palannut lestinsä ääreen ja elämä oli jälleen kulkenut ylöspäin käyvässä kaaressa. Mutta nytkö? Nytkö oltiin jo auttamattomasti menossa alaspäin. Polttaa lattiaa! Se ajatus viilsi kipeästi Akulinan mieltä. Se olisi auttamattoman rappeutumisen merkki. Ja nyt hänelle äkkiä selveni, mistä tämä syvä rappeutuminen johtui. Ei se johtunut juopottelusta, sillä moneen vuoteen ei Ivan enää ollut juopotellut. Vaan se johtui siitä, että hän oli lähtenyt haihattelemaan kumousta... suutansa soittamaan, ja siihen innostunut... ja pääsee niin pitkälle, että alkaa polttaa permannoita...

— Älä sentään, älä herran tähden, — hän pyysi miestänsä.

Mutta Ivan oli jo ryhtynyt tuumasta toimeen. Hän oli siirtänyt vuoteen pois huoneen vasemmalta sivuseinältä ja alkoi naku-tella irti parkettilevyä.

— Älä herran tähden, — rukoili Akulina tuskaisena, — permannoihin. Ne ovat hyvin arvokkaat ja höyläämällä ne vielä saa...

— Sen sijasta, että siinä joutavia höyläilet, voit pitää ovella vahtia ja yskäistä, jos näet jonkun tulevan, — komensi Ivan.

Miten ollakaan, niin siinä ovella seisossaan Akulina tunsii, että hän tällä kertaa tekee erikoista, tavallisuudesta poikkeavaa syntiä tai ainakin ayustaa puolisoaan erikoisen raskaalta tuntuvan synnin teossa. Hän oli kyllä repinyt talon puosia, vieläpä särkenyt herrasväkien hienoja huonekalujakin polttopuiksi, milloin niitä oli käden ulottuville sattunut, eikä hän kuitenkaan ollut tuntenut muuta kuin lievää tunnonvaivaa ja usein hyvinkin kovaa kiinnijoutumisen pelkoa, mutta nyt... parketin repiminen... Jos olisi tiedusteltu Akulinalta, miksi juuri parketin repiminen hänestä niin raskaalta tuntui, hän tuskin olisi osannut muuta sanoa kuin että hänestä niin vain tuntui.

— Jos ei sentään koskettaisi lattiaan, — hän pelokkaana varoitti.

Ivan jatkoi työtään.

Karvas pala kohosi Akulinan kurkkuun, ja se sai hänet yskäh-
tämään ... Ivan siirsi äkkiä vuoteen paikalleen ja odotti.

— No? Kuka siellä on?

Akulina kurkisti ulos laajaan eteishalliin.

— Ei siellä ketään ole.

— Miksi sitten köhit?

— Yskitti.

— Ei saa yskiä. — Ivan oli saanut irroitetuksi sylyksellisen
levyjä. — Pistä pian nämä uuniin... sytytä... niistä lämpö
lähtee ... aah! ...

Vaimon sytyttäessä tulta mies siirsi kaksi tuolia takan eteen.

— Noo, eukkoseni, nyt me vietämme herrashetken. Eh!...

Pian tuli alkoi loimuta. Neljä vanhaa viluista kättä ojentuu
lämmittelemään. Synnintunto unohtui Akulinalta lämmön hyvää-
tekevän vaikutuksen siunauksesta.

— Olisipa nyt tsajua, — hän kaihoisasti virkkoi.

— Ja viinaa, — Ivan huoahtaa.

— Ja sitnikkaa, — jatkaa Akulina.

— Ja viinaa, — Ivan leikkisästi toistaa.

— Jumalan kiitos, ettei ole viinaa.

— Suurin kiitos jumalalle, ettei ole tsajua eikä sitnikkaa, —
Ivan matkii.

Sitten he olivat tovin vaiti. Akulinan muistoissa kulkivat ne
ajat, jolloin Ivan oli juonut liikaa. Sitten hän tosin oli
vähentänyt viinan juontia, mutta ryhtyi yhä pahempaan, siihen,
joka oli johtanut tähän tilanteeseen.

Jospa Ivan olisi pysynyt pelkkänä juopottelevana suutarina,
niin... Ääneensä hän virkkoi:

— Jospa olisit tyytynyt olemaan pelkkänä suutarina, niin mikä
olisi nyt ollaksemme?

Ivan otti vaimonsa käden omaansa ja hellästi silmiin katsoen
kysyi:

— Mikä nyt on ollaksesi, sieluseni? Tuli loimuaa takassa, ja
me, sinä, armas, ja minä imemme itseemme sen lämpöä. Tämä
hetki on suloinen, ja vain hullut huomisesta surevat. Lisääpä
lattiaa uuniin, vanha tyttöseni.

— Olisipa nyt...

— Olisipa nyt...

— Sinä tarkoitat viinaa.

— Ja sinä tsajua ja sitnikkaa.

Puolisot katsoivat toisiinsa ja alkoivat nauraa.

II.

Samassa rävähti salongin ovi auki, ja huoneeseen syöksähti Ossipova. Tuo pieni, laiha eukko on kuoleman valju ja hoiper-telee kuin juopunut. Akulina säikähti ja riensi tukemaan ystä-väänsä, entistä palvelustoveriaan, ja Ivan tuo kiireesti tuolin uunin ääreen ja ohjaa tuskin jaloillaan pysyvän, ilmaa haukko-van Ossipovan siihen istumaan.

Ilmeistä, että jotakin kauheaa on Ossipovalle tapahtunut, jota-kin niin kauheaa, ettei sitä uskalla noin vain suin päin kysellä. He ovat vaiti, Ossipova yhä ilmaa haukkoen, ja puoliset jännit-tyneinä odottaen. Vihdoin sai Ossipova soperretuksi:

— Se oli hirvittävää ... Jumala olkoon meille armollinen ...

— Mitä sinulle on tapahtunut, — uskalsi Akulina vihdoin kuiskaten kysyä.

— Tapahtunut, — vingahti Ossipova, — tapahtunut... Mitäkö minulle on tapahtunut ... oo! ...

Tovin kuluttua irroituu vanhan naisen kieli pelon pitimistä ja alkaa kyläsoittajan viulun kitinää muistuttavalla äänellä vikistä:

— Ollaan niin valmiit sanomaan, ettei ole piruja eikä jumalaa... eikä kuolemanjälkeistä elämää... vaikka ilmielävät pirut!...

Eukko ponnahti pystyyn, vanha käpristynyt vartalo kiristyy kuin jousi, kurttuiset kasvot vavahtelevat, ja ojentaen molemmat kätensä ylös hän sormet hajallaan, messuäänin:

— Näillä silmillä, jotka rakas jumala on päähäni istuttanut, näillä — hän mulkoilee silmillään mielu puolen tavoin — näillä silmilläni olen nähnyt, aah, kadotuksen henkiä, veripunaisia paholaisia ... Niitä on, oi, armaat ystävät, niitä on!

— Olet nähnyt! — Akulina ei lainkaan epäillyt.

— Näin, näin, rakas ystävä, — äityi Ossipova kuvailemaan, — ne olivat hirvittävän näköisiä. Ne ilmestyivät tyhjästä ilmasta ja niillä oli ... ei, en osaa niitä kuvata, sillä eivät ne olleet tästä maailmasta ... Minä kuljin niinkuin kulkee yksinäinen, vanha, köyhä nainen... ilokseni näin, että edelläni asteli rauhaisin askelin vanha mies... hänellä oli turkit ja kaulan ympärillä iso villainen kaulaliina... Silloin ne putosivat ilmasta, ne kaksi pirua. Tuli suitsusi niiden sieraimista ja niiden vaatteet olivat kuin lumivalkoiset kuolinliinat ja siivet verenkarvaiset. Minä uskallan astua jumalan tuomioistuimen eteen ja vannoa, että niin totta kuin elän, olen nähnyt kaksi pirua... Ja nyt tulee se kau-

hea paikka, joka saa kylmät väreet kulkemaan ruumiini ylitse... Ne kaksi pirua syöksyivät kuin salaman liekit sen edelläni kulkevan miehen kimppuun ja ennenkuin ehdin siunata itseni oli mies riistetty ilki alastomaksi... Minä luulin viime hetkeni tulleen ja samaa kohtaloa odottaen yävuin polvilleni ja päätäni katuun lyöden rukoilin: herra jumala, armahda... Kun mitään ei alkanut tapahtua, rohkenin hiukan kohottaa päätäni ja katsoa. Pirut olivat häipyneet ilmaan, mutta sen, jonka ne olivat riisuneet, näin viilettävän kuin viime katua pitkin... Nousin seisomaan, siunasin itseni ja kiitin jumalaa ihmeellisestä pelastuksestani... Tässä minä nyt olen ja jumala on todistajani, että joka suuni sana on pyhä totuus... Nyt, rakas Akulina, on tullut se aika, josta profetiat ennustivat, että tulee aika, jolloin ei ole leivän ravintoa eikä tulen lämpöä. Mutta joka loppuun asti jumalaan luottaa, se tulee autuaaksi.

— Ovatko profetiat niin sanoneet, — ihmetteli Akulina.

— Niin sanoi isä Johannes Kronstatilainen niiden sanoneen, mutta sen jälkeen, sanoi isä Johannes ja hän ei valehtele, sen jälkeen tulee niin ihana runsauden ja yltäkylläisyyden aika, että jokainen, kaikkein kurjin ja köyhinkin saa syödä...

— Revetäkseen, — täydensi Ivan, — ja juoda niin, ettei kurjimmankaan tarvitse selvää päivää nähdä.

Ossipova oli niin profetallisen hengen innoittama, ettei huomannut Ivanin pilantekoa, vaan jatkoi touhukkaasti:

— Valitut, ne sellaiset nimittäin, jotka hurksaasti eläen odottavat herran tuloa... Katsokaas, minä käyn joka sunnuntai neitsyt Maarian nunnain kirkossa, jossa pyhän Johannes Kronstatilaisen luut lepäävät... Eivätpäs vaan ole bolsheviikitkaan uskaltaaneet käydä käsiksi pyhän äidin omaan pyhitettyyn temppeleihin, vaan täytyypäs vaan antaa nunnille jokapäiväinen elatus... voi, kuinka kauniisti ne kuorossa laulavat... ihan sydän sulaa... ja siellä on pyhän Johannes Kronstatilaisen ihmeitätekevä ruumis... ja se sarkkokaagi on pelkkää ruusuista marmorista, näin pitkä ja näin leveä... ja luulisi että ruumis on ihan siinä alla, niin taidokkaasti on kansi tehty... ja kun sitä suutelee, niin tuntee suuren voiman ja rauhan käyvän sieluun... Niin että valitut, sanon minä, jotka hurksaasti eläen odottavat herran tuloa... ne saavat kukin istua oman hedelmäpuensa alla, ja silloin käärme leikkii lapsen kanssa... Silloin se pahahenki, joka ihmislapsia villitsee, ja kaikki villityt, jotka hänen kuvaansa ovat kumartaneet ja pedonmerkkiä otsassaan kantaneet, heitetään tuliseen järveen... Ja Terese, joka hamasta nuoruudestaan on palvelut hänen

armoansa, kertoi hänen armonsä sanoneen, että kaikki on tähän asti tapahtunut aivan pilkulleen niinkuin jumalan sanassa sanotaan, että tämän kauhunajan kestäessä maailman ylhäisiä ihmisiä koetellaan, mutta samalla kertaa maan keisarit ja kuninkaats, kuvernöörit, poliisipäälliköt, pristavit kylänvanhimpia myöten koovat sotajoukkoja ja että niitä kertyy enemmän kuin Egyptin heinäsiirkoja, ja ne ryntäävät tänne ja puhdistavat maan... Kylläpä täällä on lämmin. Tuo uuniko se niin suloisesti lämmittää... Sydänalaani niin hiukoo. En ole sitten eilen syönyt kuin pari imelää perunaa... Kävin eilen illalla hänen armoaan tervehtimässä, siellä tuoksui ruoalta, mutta eipä liennyt Tere-seltä. Minä ajattelin: olet sinäkin oikeuskoinen. Ajattelin: Akulinalla on ainakin oikeuskoinen sydän... Niitä on ristityitäkin monta lajia... Pitäisi toki sydämmen pirusateessa heltyä.

Akulinan sydän ainakin heltyi. Oikeuskoinen harras ilme kasvoilla hän tarjosi ystävättärelleen pienen leipäpalan ja muuttaman perunan. Ossipovan käsi oli viemäisillään leipäpalaa ahmivan nälkäiseen suuhun, mutta hurskas perintätapa voitti nälän. Hän nousi seisaalleen ja silmäluomet puoleksi ummistuneina mutisi ristinmerkkejä tehden hiljaa ruokarukouksen. Sen jälkeen hän aterioitsi kiirehtimättä, kauniisti, kiitollisena, hartaana.

Ossipovan arvokas aterioiminen näytti vaikuttavan Ivaniin ja äskeitä pilaansa katuen hän virkkoi:

— Eivät ne, joita sinä näit, olleet piruja. Rosvoja ne olivat, veijareita ja murhamiehiä.

Ossipovan sielunelämä oli aina liikkunut pirujen paarteilla. Pahat henget olivat hänelle oleellisempia kuin hyvät. Jumala asui enimmäkseen kirkoissa. Se esiintyi hänen kuvitteissaan kirkkomalausten muotoisena: piispankauhtanaan puettuna, sormi taivasta kohden sojossa. Jumalan ääni oli jonottavaa messuamista, sen hengähdys tuprahtelevan pyhänsavun suitsutusta, josta toisinaan aiheutui lievä päänsärky... kun piru sitävastoin oli eloisampi ja ikäänkuin inhimillisempi. Ossipova rakasti jumalaa ja vihasi pirua kuolemanjälkeisen elämän merkeissä ja ennen kaikkea sen maineen takia, jonka hän ahkerana kirkossa-kävijänä ja kontusillaan-rukoilijana oli saavuttanut. Nyt hän näiden lisäksi oli nähnyt ilmieläviä tulevan kadotuksen maailman olennoita. Eipä siis ihme, että Ivanin huomautus koski tunteen arinta kohtaa.

— Vai veijareita! — hän julmistuneena kivahti. — Etkö luule minun, viisaan ihmisen, piruja veijareista eroittavan... Milloin sinä, kallis veli, olet nähnyt veijareiden ilmassa lentelevän? Entä oletko koskaan kuullut, että murhamiesten sieramista tuli suit-

suaa ja käykö pahantekijäin kintereillä kuoleman löyhkä? Sellaisia olivat näkemäni pirut... Jumala meitä armahtakoon...

Ossipova ei liioitellut näkemiään tietoisesti. Vereen syöpynyt taikausko vain käytteli säikähdyistä maalatessaan naisen herkkään sieluun mielettömiä kauhun kuvitelmia.

III.

Vilusta värisevänä, palelevia käsiään hieroen saapui Vasili Ivanovitsh kotia.

Ivan mestarin poika — kaksi tätä vanhempaa ja yksi tätä nuorempi olivat kuolleet lapsina — oli pitkä solakka mies. Hän oli tsaarivallan aikana käynyt viisi luokkaa reaalikoulua, palvellut konttoristina kapitalistisessa liikkeessä ja ottanut osaa vallankumoukselliseen toimintaan. Helmikuun kumouksessa hän oli jo saanut haistaa ruudinsavua, ja isältä peritty vilkas veri oli siitä niin intoutunut, ettei hän enää sen koommin muuta ajatellutkaan kuin vallankumouksellisen kunniakasta uraa. Kapitalistinen liike, jossa hän oli palvellut, toimi kyllä vielä Kerenskin hallituksen aikana, mutta sinne hän ei enää mennyt, vaan liittyi Putilovin tehtaan työläisiin ja sai heidän välityksellään tehtaasta työpaikan. Täällä hän vasta oli joutunut kosketukseen proletariaatin kanssa, mutta ajan mahtava aallokko oli nopeasti kasvattanut häntä.

Hänen kumouksellisuutensa oli alkuaan ollut — kuten isänkin — laadultaan käsitteellistä, sanallista. Hän oli kasvanut kodissa, joka isän näennäisestä kumouksellisuudesta huolimatta oli perustaltaan pikkuporvarillinen, hän oli saanut niukan porvarillisen sivistyksen ja työskennellyt suurporvarillisen liikelaitoksen vähäpätöisenä palkkalaisena. Hän oli ottanut osaa salaiseen vallankumoukselliseen toimintaan, koska se jännitti mieltä ja loi elämään romanttista tärkeyttä. Ollen sivistyneempi kuin tyyten koulu-käymättömät työläisnuorukaiset oli hän kerhoissa joutunut opettamaan ikäisiään jopa hiukan vanhempiakin; ja tämä taas oli pakottanut hänet tutustumaan vallankumoukselliseen kirjallisuuteen, sillä mikäpä hän olisi ollut mielestään, ellei esiintynyt jyrkimpään kumouksellisten mielipiteiden edustajana ja esitaistelijana. Kaikista näistä aineksista oli muodostunut hänen ajatusmaailmansa. Heinäkuun päivinä v. 1917 hän oli kiihkeimpiä aseellisen esiintymisen kannattajia ja agiteeraajia. Hänen mielestään aseellinen esiintyminen — sitä ei sovi ihmetellä — merkitsi kaikkea kaikessa. Mitäpä muuta vallankumous olisi menestyäkseen

tarvinnut? Mieliä työläisten keskuudessa oli kiihtynyt, rykmentit olivat päättäneet esiintyä aseissa ja vaatia valtaa neuvostoilta — miksi ei sitä valtaa kerta kaikkiaan otettaisi? Mistä vitkastelu? Arkailu? Vasili lausui raivokkaan vihaisia sanoja hidastelevista teoreetikoista, kuten hän sanoi, jotka harmaapäisiksi ovat istuneet vallankumousta tutkien ja unohtaneet toiminnan viisauden. Hän, kuten Petrogradin tuhannet työläiset ja sotilaat, tunsivat itsessään joukkotahdon hirvittävän voiman, mutta ei sen heikkoutta sen ollessa johtoa vailla. Mistäpä hän, enemmän kuin tuhannet muutkaan, olisi tullut ajatelleeksi, etteivät rintamalla taistelevat armeijat kokonaisuudessaan ehkä vielä olleeta yhtä valmiit kuin Petrograd ja että maaseudun kymmenet miljoonat ehkä vielä, elleivät juuri nukkuneet sikeätä unta, niin mahdollisesti vasta hieroskelivat yöunta silmistään. Hänelle oli ja pysyi tosiasiana vain se, että Keskuskomitea vitkasteli. Se kielsi esiintymästä ja kun ei voinut estää, vaati esiintymiselle rauhallisuuden mietoa sävyä.

Mutta vaikka Vasili ei sitä silloin ymmärtänyt ja vaikka se päinvastoin sai hänen puoleltaan mitä räikeintä arvostelua, ei se ollut kiinnostamatta hänen huomiotaan. Ja kun sitten alkoi vastavallankumouksen käysi, jolloin hallitus "neuvostojen" avustuksella, jotka olivat esserrään ja mensheviikkien käsissä, pani toimeen bolsheviikkien ajojahteja, kun kirjapainoja suljettiin, toimittajia vangittiin, kokouksia hajoitettiin, kuolemanrangaistus pantiin käytäntöön — alkoivat ajatukset nopeasti kypsyä hänen aivoissaan, kuten tuhansien muidenkin aivoissa. Aletaan kuulla — ja kuunnella — järjen kieltä, aletaan tuntea — ja tunnustaa — johdon ehdotonta välttämättömyyttä. Lähestyvä Lokakuu saa sydämmet sykkimään, mutta ei hermostuneen kuumeisesti, vaan luottavan voimakkaasti, samassa tahdissa koko suuren Venäjän, sen kymmenien miljoonain kanssa.

Vasili luki ja tutki niinä aikoina paljon. Petrogradin punakaarti kiteytyi syyskuussa järjestyneisiin muotoihin, ja hän oli — uskollisena taistelijauralleen — antautunut kokonaan sen palvelukseen. Lokakuun suuri vallankumous tapasi Vasilin täytenä miehenä ja sotilaana, joka nuorekkaan intoisana ja uhmaisen rohkeana kuitenkin jo osasi pitää hällähtelemään pyrkiviä mielialojaan kireissä ohjaksissa ja järkkymättä noudattaa sotilaallista komentoa.

Mutta Lokakuun taisteluihin hänen sotilasuransa päättyikin. Sillä nuoren soturin into, älykkyys ja kuntoisuus oli sikäli kiinnostanut häneen huomiota, että hänet komennettiin varsin vas-

tuunalaiseen toimeen, Petrogradin Neuvoston asunto-osaston toimitsijaksi. Siinä toimesta hän nyt oli ollut jo toista vuotta.

— Aah, täällähän on lämmin, — hän iloisesti huudahti riisuessaan päällystakkiaan. Sitten hän pani kätensä uuninkylkeä vastaan ja lopuksi kävi uuninkylkeen selkänojaan. Mutta silloin hänen katseensa osui pariin parkettilevyyn, joita Akulina ei ollut saanut mahtumaan viimeiseenkään uunilliseen.

Nuoren miehen muoto synkistyi. Hän katsahti kysyvästi vuoroin isään, vuoroin äitiin ja nähtyään pilkallisen hymyn isänsä huulilla, syttyi hänessä viha ja kiukku. Isän olemuksesta uhoi kuin jotakin ylettömän halpaa ja matalaa. Mutta ennen kuin kiukku ennätti purkaantua, sattui hänen katseensa äidin käsiin. Ne olivat niin kiiltävän punaiset, ja reumatismi oli paisuttanut sormien nivelet aivan muodottomiksi.

Nuori kommunisti istahti äkkiä ja alkoi touhukkaasti kouhia hiillosta, etteivät vanhemmat näkisi, miten silmät väkisinkin tuppasivat kyynelymään.

Hän otti parkettilevyn käteensä ja tarkasteli sitä tutkien kuin arvellen, mihin sitä voisi käyttää. Isän suupielessä väreili yhä vielä ivallinen sävy, ja äiti, suolaa ja kylmiä perunoita pöytään laittaessaan, liikehti kulmikkaasti, taisteluun varustuen. Kumpikin odotti, mitä ”virkamies”, joksi he häntä sillä hetkellä ajatuksissaan nimittivät, heidän edesottamuksistaan sanoisi.

Mutta Vasili oli jo ehtinyt hillitä itsensä ja tyyntyä. Se oli hänen kommunistisen kasvamisensa tulos. Hän laski parkettilevyn takaisin lattialle ja alkoi katsella uunissa kiemurtelevia sinisiä liekkejä. Vihdoin hän sanoi:

— Missähän tämän tällaisen polttoaineen varasto mahtanee olla?

— Sitä on löydetty tästä lähettyviltä melkoiset määrät, — vastasi Ivan toimekkaasti ja asiallisesti kuin olisi koko yhteiskuntaa hyödyttävän kivihiilisuonen löytänyt.

Isän ärsyttävä käyttäytyminen tuppasi kuohuttamaan, mutta Vasili hillitsi mielensä ja tovin uunin liekkeihin tuijotettuaan alkoi tavallisin jutteluäänin:

— Kun minä olin konttoristina siellä Gruben naftaliikkeessä — muistattehan — niin se vanha herra, vaikka olikin yli seitsemänkymmenen, tiesi kaiken mitä hänen liikkeessään tapahtui. Hänellä oli naftakaivoksia Bakussa, kymmeniä laivoja ja satoja lotjia, suunnattomat määrät kirjanpitäjiä ja apulaisia, ja kuitenkin oli hänen päässään aina ja tarkasti koko tuo suunnaton koneisto. Yöllä oli aina joku ottamassa vastaan sähkösanomia, ja

aamalla ukko kuunteli selostuksen niistä ja teki muistiinpanoja. Hän tiesi tarkalleen, millä kohtaa Volgalla mikin hänen laivansa oli hinaamassa lotjia ja missä kunnossa mikin lotja oli. Hän lähetti aivan odottamatta tarkastajia, saattoipa itsekin pujahtaa ylimääräisellä junalla tarkastamaan — ja voi sitä, joka oli väärän tiedoituksen tehnyt tai jonka osuus ei ollut kunnossa. Tuomio oli lyhyt ja ankara: en tarvitse teitä, saatte mennä! Hän myi naftaansa ympäri Venäjää, Englantiin ja — kuten kuiskailtiin — salaa Turkillekin suunnattomia määriä, hänellä riitti tarmaa lähettää insinöörejä tutkimaan Uralin rinteiden naftamahdollisuuksia ja ne kehittivätkin jo silloin teorian, että nuo rinteet aina Keski-Uraliin saakka, vieläpä paikka paikoin Pohjois-Uralikin sisältävät äärettömiä naftarikkauksia, — ja kuitenkin hän saattoi pitää silmällä pieniä yksityiskohtiakin, jopa sellaisen pojannappulan toimia kuin minä olin.

Vasili vaikeni ja näytti vaipuvan muistoihinsa. Ivan alkoi hiljalleen toivoa, että koko parkettijuttu unohtuisi, ja virkkoi sovinnollisella äänellä:

— Niin, niinhän ne kapitalistit, kyllähän ne ... Mikäpä kapitalisti ei liikettään tuntisi: toiset hänet heti söisivät suuhunsa.

— Mutta entäs meillä, — Vasili jatkoi, — kukaas nyt on selvillä Petrogradin liike-elämästä tai edes jostakin sen osasta?

— Hm...

— Ohhoi, — Ossipova huokasi. Akan huulilla karehti ilkeä puhumisen vimma, mutta hän ei uskaltanut. Vasili näytti hänestä vaarallisen vakavalta.

— Minä kuuntelin joku aika sitten Ivanovin esitystä taloudellisesta tilasta, ensimmäisen vallankumouksen vuoden lopussa ja hän merkitsi suureksi tapahtumaksi jo sen, että yhdessä tehtaassa on tuotantokykyisyys vuoden lopulla lakannut laskemasta. Ja onko ihme, että se muissa laskee?... Minä olen nähnyt työläisiksi tekeytyvien tuholaisten... myövan tehtaiden koneenakseleita maalaisseville perunoista. Koko Petrogradissa varastetaan... nakutetaan, säretään...

Ivan tunsi, että keskustelu oli jälleen kääntymässä vaaralliselle tolalle. Hän päätti nyt käydä asiaan suoraan käsiksi:

— Niinpä niin, poikani. Nyt ei vallitse Gruben järjestelmä. Nyt eletään — niinkuin tiedät — kumousaikaa, ja Gruben mallikelpoiset liikerakennelmat ovat joutuneet hänen suunnattoman suuren palveluskuntansa nakutettavaksi ja revittäväksi... Meitä, äitiäsi ja minua, paleli, siksi minä nakutin... eikäpä lämmin näy sinunkaan luitasi rikkovan.

— Voi taivaan isä, kuinka lämmin on hyvää, — kimitti uunin kuppeeseen hykertynyt Ossipova. — Minä olin kuolla viluun, varsinkin kun perkeleiden näkeminen hyyti ruumiini sielun aivan pohjaa myöten.

— Tule syömään, kalleimpani, — Akulina kehoitti ja katsoi poikaansa silmiin nöyrästi kuin pyytäen, että kiusallinen parkettijuttu saisi raueta unhoon.

— Minä tiedän, isä kulta, ettei vilu ja nälkä ole leikin asioita, mutta... meidän on kestävä... Me, kumoukselliset, emme saa säikkyä kärsimyksiä... Muutama aika kärsivällisyyttä, äiti kulta, ja sinulla on kaikkea, mitä tarvitset — Vasili heltyneenä puheli.

Mutta Akulina oli niitä luonteita, joita lohdutus ärsyttää. Niinpä hän nytkin muuttui katkeraksi. Pisteliäästi hän kysyi:

— Mistä sitä kaikkea hyvää nyt sitten tulee? Itsehän juuri sanoit, että ennen kaikki työ suoritettiin täsmällisesti, mutta nyt ei tehdä muuta kuin varastetaan ja raiskataan.

Vasili oli päivän työn raskauttama. Koko pitkän päivän, varhaisesta aamusta asti, hän oli ajatellut, harkinnut, toiminut. Kommunististen toimitsijain työ ei ollut helppoa. Se oli ruumiin, sielun, hengen alituista, jatkuvaa alttiiksipanoa. Aivot kaipasivat lepoa. Hän meni ja otti päällystakkinsa taskusta muutamia soke-ripaloja ja pienen teekäärön ja antoi ne äidilleen:

— Keittäisikö äiti kulta teetä.

Uunin kupeelta alkoi kuulua nyhkyttäviä huokauksia ja vihdoin valittavaa äännähtelyä:

— Pitäisi lähteä kotiin, jos uskaltaisi...

— Tule tänne pöydän ääreen teetä odottamaan, — kehoitti Ivan.

Kerkeästi Ossipova noudatti kutsua. Pöydän ääreen istuttuaan hän siunasi itsensä ristinmerkin tehden ja alkoi ikään kuin kiitokseksi ystävällisestä kohtelusta uhotta:

— Hyvä antaa vähästään, paha ei paljostaankaan. Esimerkiksi hänen armonsä, kenraalska Semenova... Povuuttaa, ennustuttaa, selityttää uniaan... mutta kerrankin, kun Terese kärästi rasvaa, niin riittikö Ossipovalle edes maistiksi? Ei, ei nuolaistakaan... Koko huone rasvan tuoksua, portaille asti lemahteli. Ei sen puolesta, etteikö itsekukin saisi omia hankkimiaan ruokia itse syödä, mutta kun ottaa huomioon, kuinka usein minä hänelle näen unia, niin...

— Kiittämättömyys on maailman palkka, — Ivan totesi.

— Taisi olla niin niukasti itselläänkin, raukalla, ettei jakaa liiennyt, — Akulina virkkoi.

— Vähät siitä, mutta kerropa, millaisia unia sinä hänelle näet,
— pyysi Ivan.

— Enimmäkseen hyviä. Kerrankin näin laajan, kevätvihreän kentän, joka merkitsee hyvää ja rauhaista elämää.

— Sinä olet profeetta omalla maallasi, sen olen aina sanonut,
— innostutti Ivan eukkoa.

— Voi aikoja, — päivitteli Akulina, — kun pelkkä rasvan hajukin herättää katkeruutta tässä ennen niin ravintorikkaassa kaupungissa.

— Rasvasta puhumattakaan... mutta kun itse perkeleet lentelevät tässä ennen niin pyhässä kaupungissa, — Ossipova tehosti.

— Mitä te puhutte? Oletteko tekin niitä nähnyt, — kysyi Vasili välinpitämättömästi kuin olisi pitänyt asiaa luonnollisena.

Mutta Ossipova riemastui. Ponnahtaen seisomaan hän näyttelmällisin elein uhosi:

— Niitä lensi ilmassa aivan sakeana. Ja niillä oli hirmuinen kadotuksen kita, josta syöksyi tulta ja tulikiveä...

— No, no, vähempikin riittää, — tyyntytteli Vasili eukkoa ja jatkoi isäänsä kääntyen: — tilanne on erittäin vaikea. Vihollisia, vastavallankumouksellisia, piriuksi naamioituja rosvoja ja murhamiehiä sakeana sumuna ympärillämme. Te ette aavista, mitä meidän, vastuunalaisten, joiden on työskenneltävä tämän helvetin kuumimmissa liekeissä, täytyy kestää, on kestettävä... Ei yksikään sota, julminkaan, ole niin voimia, tarmoa, hermoja kysyvää kuin tämä. Sodassa on vihollisina samanlaisia vihollisia kuin mekin heille, täällä kaiken ihmisyytensä menettäneitä hirviöitä. Sodassa on lepohtimensä, meillä ei koskaan, ei silmänräpäystäkkään... Ja kaiken tämän sekamelskan keskellä meidän on tyyneästi, herkeämättä rakennettava uutta onnellisempaa yhteiskuntaa.

— Mistä sinä luulet ainesta uuden rakentamiseen löytyvän, kun kaikki on tuhottu, — kysyi Akulina katkerana. — Niin kauan me elämme, kuin vanhan rakennelmissa ainetta riittää, mutta kun se loppuu, tulee tuho.

Vallankumous oli tullut Akulinalle hämmästyttävänä yllätyksenä, ja sitä seuraava sekasorto sen jättiläisvihan, jonka edustajina hän ensin miestänsä ja sittemmin lapsiaan piti, — sen jättiläisvihan luonnollisena seurauksena ja loppusointuna. Akulina oli kylläkin lukutaitoinen, mutta hänellä ei ollut riittänyt aikaa tämän taidon viljelemiseen. Sanomalehdistä — ja niitä hän oli mieluisimmin lukenut porvarillisia — hän oli entiseen aikaan toin tuskin ennättänyt lukea kuolinilmoitukset, ylhäisten henkilöiden hää- ja hautajaisselostukset, varkaus- sekä murhauutiset. Yhteiskunnal-

lisiin kysymyksiin hän tosin oli jonkun verran miehensä kautta perehtynyt, mutta Ivanin lakkaamattomaan uhoiluun, perustelemattomaan koreakieliseen tulevan uuden yhteiskunnan kuvailuun oli korva niin tottunut, ettei se ajan mittaan kuulostanut minkään arvoiselta.

Samovari kihui, Akulina nosti sen pöydälle. Suloinen teen tuoksu lauhdutti mielet. Ivan halusi välttää sitä ainaista jyrkän vakavaa keskustelua, joka oli hänen pojalleen ominaista. Ossipovan puoleen kääntyen hän virkkoi:

— Niin, kuinka olikaan, Jevgenia Arhipovna, millaisen unen te taas näittekään hänen armolleen, autuaasti nukkuneen kenraalivainajamme Semenovin leskeksi jääneelle rouvalle?

— Kuka niitä kaikkia jaksaa muistaa. Mutta erään kerran minä näin sellaisen unen, — alkoi Ossipova perusteellisesti, iloisena, että pääsi jälleen omalle alalleen, — minä näin sellaisen unen, että oli olevinaan virta, leveämpi kuin Neva. Sen virran vesi oli silkkaa punaista verta. Sitten kuulin äänen sanovan...

— Ah, rakas täti, älkää viitsikö, — keskeytti Vasili hermostuneena, — maailma on ilmankin täynnä äämiä jos jonkin sointuisia, ei niitä enää pidä nukkuessaan kuunnella. Minä vakuutan teille, — hän isälleen sanoi, — että me selviydymme tästä kaaoksesta, niin mahdottomalta kuin se näyttääkin, ja niin paljon vaivaa, huolta ja suuria ponnistuksia kuin se vaatiiikin... Joskus, väsymyksen tuottamina alakuloisuuden hetkinä tekisi läheisten omaisten ymmärtämys ja myötämielisyys sangen virkistävän ja voimaa antavan vaikutuksen. Rakkaimpiemme kärsivällisyys ja usko työtätekevän ihmiskunnan yhteiseen suureen asiaan terästäisi, innostuttaisi...

— Oli aika, jolloin minäkin uskoin, — virkahti Ivan, joka, kun ei saanut keskustelua siirtymään kevyempään suuntaan Ossipovan kustannuksella, tahtoi antaa sille niin kirpelän sävyn kuin mahdollista, sillä hänen luonnonlaadulleen asiallisuus oli pahinta, — oli aika, jolloin minäkin uskoin, mutta...

Ovi aukeni. Kylmää huurua syöksähti sisään, ja sen keskeltä pyrähti huoneeseen Olga Ivanovna.

— Lämmintä!

— Niin, tyttöseni, nyt on tilaisuus sekä lämpimään että kuumaan, — nauroi Ivan, äskeisen jo tyyten unohtaen.

Verraten lämmin huone ja kuuma tee johti vanhojen mieliin muistoja niiltä ajoilta, jolloin lämmin huone, kuuma tee ja runsas ravinto oli heillä kuulunut elämän jokapäiväisyyksiin. Mutta Olga ja Vasilia se innostutti yhä enemmän nykyhetken ilmiöihin.

— Meidän työemme menee huimaavaa vauhtia eteenpäin, — Olga alkoi silmät loistaen kehua. — Lastenseimi on nyt kunnossa. Viikon päästä on avajaiset, joissa minä pidän esitelmän ja Tatjana Semenova on pyytännyt saada lausua oman sepittämänsä runon. En tiedä... emme ole vielä päättäneet, kelpaako se esitettäväksi. Se on pelkkää ai-oi, ah-voi, aamun koi, sielu soi. Se kuulostaisi Tatjanan lausumana kauniilta, mutta kun se ei muuta ole kuin herraskaista luritusta... Tuppautuu olemaan meikäläinen... mutta kyllä se pian karkkaantuu.

— Onko teillä jo varattuna pienokaisille kaikkea, mitä he tarvitsevat?

Olga — arvaten äidin taas alkavan arvostella — nyrpisti nenäänsä ja huiskasi kädellään vastauksen, jonka sai tulkita, miten halusi.

— Tatjana Borisovna on sivistynyt ja oppinut, — huomautti Vasili sisarelleen, — kohdelkaa häntä toverillisesti, hänestä voi teille olla paljon hyötyä.

Siihen vastasi Olga herrasääntä matkien:

— "Olkaa niin hyvä"... "Kiitoos"... "Mitä haluatte, toveri"... "Saanko vaivata"... Oi, hän on imelä kuin siirappi ja nöyrä kuin kirkon kerjäläinen. Minä en voi sietää häntä!

Akulina pani kätesä ristiin ja huokasi syvään.

— Mikä sinua vaivaa, äiti, — Olga huolestuneena kysyi.

— Söi aamupäivällä perunan ensiluokkaisen hyvän suolan kera, nyt juo teetä. Yltäkylläisyyttään äitisi huokailee, — selitti Ivan luullen lausuneensa kirpelän sukkeluuden.

— Suuri synti, suuri synti, — Ossipova hartaana virkkoi, — ei pidä huokailla, kun on suolaa, perunaa ja kuumaa teetä. Jos jumala ottaa nekin pois, niin...

— Niin silloin... amen ja hyvästi matoinen maailma, — Ivan täydensi.

— Äiti parka on varmaankin jälleen istunut koko päivän koneensa ääressä. Hänen pitäisi liikkua enemmän ihmisten parissa eikä hautautua vanhain lumppujen sekaan. Miten me saisimme tuon äidin järkiinsä?

— Älä turhia, tyttö, — jyräytti Ivan, — minä olen pienestä pojasta asti istunut suutarinpenkin ääressä, mutta reippaampaa ja iloisempaa veikkoa kuin minä ennen olin, sai kaukaa etsiä, enkä minä vielääkään rintaani huokailulla vaivaa.

— Voisit jo, äiti kallis, kerta kaikkiaan lopettaa vanhain risain korjailun. Se on vain joutava, vanha, porvarillinen tapa, josta

sinun täytyy luopua... Tiedäthän, että meidän hallussamme ovat kaikki tuotantolaitokset...

— Ainakin rauniot, — pisti Ivan ilkeästi naurahtaen väliin.

— Ja uusia rakennetaan, uusia, entistä ehompia, sellaisia, joita kurja tsaarinaika ei osannut uneksiakaan. Odotetaan, äiti, kärsivällisesti muutama aika, niin meillä on hyviä, kauniita, uusia kankaita niin paljon, kuin haluamme, ja sinä, sydänpäpyseni, saat ommella itsellesi ja meille niin paljon kuin suinkin jaksat rakasta konettasi polkea, — innostui Olga äitiään hyväillen lohduttamaan.

— Mitäpä minä, siipirikko muuttolintu myrskymailta... kelpaa minulle vanhatkin, — vikisi Akulina.

— Siipirikko muuttolintu, — toisti Ossipova kyynelherkkäänä.

— Myrskymailta, se tähtää minun entisyyteeni, — mutisi Ivan.

— Saat nähdä, että minä joskus otan ja heitän tuon sinun lumpukäärösi likakaivoon, — jatkoi Olga lempeätä uhkailuaan.

— Sen saat tehdä vasta sitten, kun ne sinun tehtaasi alkavat uusia kutoa, — vingahti Akulina ilkeästi.

— Nyt sinä olet paha, äitiseni, — virkkoi Olga surullisena.

— Entä sinä itse, — huomautti Akulina, — kuka se oli, joka äsken matki Tatjana Semenovaa?

— Matkiminen on rumaa porvarillista apinaperua, — virkahti Vasilikin äitiä säestäen.

— Tatjana Semanova on kaunis ja hyvä neiti... Liiallinen totisuus ja surumielisyyys sitä vain vaivaa. Liian totisesta tytöstä tapaa koitua huokaileva akka, joka taas on ikävyyttävään luontokappale auringon alla, — tiesi Ivan.

Mutta nyt ryhtyi Vasili aivan vakavissaan puolustamaan Tatjana Semenovaa:

— Tatjana on rehellinen toveri ja — vilpittömän kumouksellinen. Hän ei voi sille mitään, ei kerrassaan mitään, että hänen isänsä oli kenraali... Minun mielestäni ei ole mitään järkeä siinä, että lapset asetetaan ikäänkuin syytteeseen vanhempainsa yhteiskunnallisesta asemasta. Luonto ei ole antanut itiöilleen valitsemisen varaa siinä suhteessa.

Olgan sisu kuohahti eikä hän voinut olla huudahtamatta:

— Vasili puhuu kuin lem-men-sai-ras konsanaan.

— Jos Tatjana on rehellinen, niin olkoon hänen isänsä vaikka...

— Niin! Jos hän on rehellinen!

— Hän on rehellinen, — vakuutti Vasili.

— Sitä siltaa myöten, jonka perustana on kenraalin tyttären rehelliisyys, en ainakaan minä uskaltaisi kulkea! Yksikään kenraalintytär enemmän kuin -poikakaan ei voi olla proletaari, enempää kuin minä voisin, vaikka tahtoisinkin, olla vilpitön ylimysnainen. Luonto ei anna itiöilleen valitsemisen varaa, siinä olet oikeassa, mutta sinä et nähtävästi ole tullut ajateilleksi, että luonto antaa kunkin pensaan kasvattaa omanlaatuisiaan hedelmiä. Luulisin, että päämme menisi pyörälle, jos tapaisimme nokkospenaasta viinirypäleitä tai perunamaasta omenia.

— Jos ken miksikin syntyy, — yhtyi Ossipova, — niin sellaisena hänen on syntymisensä pakosta pysyminen. Meidän jumalallamme on monenlaisia muotteja, joissa hän meitä kuolevaisia valaa.

— Oikein sanottu, täti Ossipova, — huudahti Olga.

IV.

Ilja Bjelanovin saapuminen keskeytti kinastelun.

Iljan oli tapana joskus vapaina iltoinaan pistäytyä Andrejevien luo. Vaikuttimena siihen oli, että hän täällä toisinaan tapasi Annan, Fedosej Jurjevitshin vunun, johon hänen sydämensä oli kiintynyt.

Ossipova oli hyvin arka tuntemattomain vieläpä monien tunnetuidenkin suhteen. Mene ja tiedä, mitä mikin on, — hän järkevästi harkitsi. Saattaa olla jos kuinkakin arvovaltainen ja vaarallinen, vaikk'ei sitä näe. Eukko ei mitenkään sopeutunut bolshevistiseen sivilipuku-komentoon. Arveli, että virkapuvut oli poistettu vaseti vain ihmisten eksyttämiseksi ja pimittämiseksi. Siksi hän nytkin, Ilja Bjelanovin tultua, siirtyi uunin sivuun ja laittautui siihen yösijoilleen. Sydänjuuriaan myöten hän säikähti, kun Ilja pysähtyi aivan uunin eteen, mutta tyyntyi, kun huomasi, että lähentyminen tarkoitti vain lämmintä uuninkylkeä.

— Poltin taas osan porvarillisia lestejäni ja siitä herrasuuni noin tulistui... Eh, veli... nyt ala sinä katkoa porvarien jalvoja, — tervehti Ivan tulijaa.

Ossipova teki salaa ristinmerkin ja hiljaa sopottaen siunasi herra jumala, armahda porvareita.

Ilja lämmitteli ja arveli, ettei ollut aihetta katkoa jalvoja sellaisilta, joiden niskat kuitenkin taivuttavat heidän vastavallankumousyhtymyksissään, ja ettei bolsheviikkien tehtäviin yleensä kuu-

lunut ruumiiden silpominen, heillä kun oli ylen määrin suuruusuntaisempiakin tehtäviä.

Siltä todella näyttikin, että Ilja Bjelanovilla oli paljon tärkeitä tehtäviä. Vastuunalainen rasittava työ oli lyönyt leimansa koko hänen olemukseensa: vartalo ikäänkuin näivettynyt, korkeaan otsaan oli ajattelu — joskus miltei ylivoimainen — kyntänyt syviä pystysuoria vakoja, raskaan yhteiskunnallisen tilanteen aiheuttamien töiden valvonta oli silmiin luonut kiihkeäpaloisen välkkeen ja uomaisille poskille sairalloisen hohteen.

Ensi näkemältä olisi häntä voinut luulla kiihkoilijaksi ja utopistiksi, joka ajelee takaa utukuvia, mutta hänen esiintymisensä ei pitänyt yhtä ulkomuodon kanssa. Millainen hän sisimmältään lieneekin ollut, sitä hän ei kenellekään näyttänyt. Hän oli niitä harvoja onnellisia, jotka suorastaan jo luonto varustaa itsehillitsemisvoimalla. Tuskinpa häneltä puuttui riehuvaa vihaa kaikkea mataluutta, luikertelua, teeskentelyä kohtaan, ehkä ei myöskään ajoittain ahdistavaa epäilyä yhteiskunnallisen jättiläisyyden onnistumiseen, mutta nämä heikkoutensa hän tyyten salasi arvelen, ettei hänen puutteellisuuksillaan ollut oikeutta tehdä toisista ihmisistä rampoja. Kerran hän erälle emigranttijätkälle, joka, samalla kertaa, kun leveäleukaisesti kehui kotimaansa oloja, sadatteli venäläisten saamattomuutta ja sivistymättömyyttä, lausui, ettei kukaan voi ketään estää hautomasta povessaan käärmepeikuetta, mutta jos hän päästää käärmeensä valloilleen, on hänet ehdottomasti tuhottava.

— Mitä uutta, Ilja, — kysyi Olga tarkkaavaisena.

— Yhtä ja samaa.

— Aina vain... — tyttö kiersi kuluneen villaliinan olkainsa ympäri, veti salkustaan esiin kirjan ja suu tiukasti sulkeutuneena alkoi sitä selaila. Löydettyään merkkipaikkansa hän alkoi lukea ainoan pöydällä palavan lampun himmeässä valossa.

Vallitsi tovin hiljaisuus. Bjelanov aukaisi takkinsa, sillä uunin lämpö alkoi vaikuttaa. Väristys kulki hänen ruumiissaan, kun pakkasen viimeiset tunnut poistuivat ja hän virkkoi:

— Sinä olet liian vaativainen, Olga! Odotat, että jokainen päivä toisi suunnattomia yllätyksiä... Ehei, ei historian lehtiä pahin myrskykään niin lennätele, ettei meille jäisi aikaa niiden sisältöön tutustumiseen...

— Sinun historiasi... aina vain historia, historia, historia...

— Mutta sitten tyttö yhtäkkiä pakoitti kasvoiltaan pois katkeruuden ja kärsimyksen ilmeen ja kohottaen katseensa kirjasta jatkoi hymyillen: — Näes, toveri, ... olemmehan kuitenkin vain päi-

wänkorentoja, sellaisia, jotka syntyvät auringon noustessa ja kuolevat sen laskiessa... sellaisia thakydidee, vai kuinka niitä luonnontieteen oppikirjassa nimitetään, en enää muista... meidän ihmisten elämä on historiaan verraten vielä lyhyempää kuin päivänkorentojen... Näes, Ilja... sinä tunnut joskus melkein liian abstraktiselta historioinesi.

Bjelanov naurahti. Hänen naurunsa oli hiljaista, tuskin huomattavaa. Mutta se tasoitti hänen otsansa ankarat vaot ja loi kasvoille leppeän ja leikkisän sävyn:

— Kun sinä, Olga, olit noin pitkä, — hän näytti kyynärvarttaan, — niin sinä olit ylpeä, että kävelit kolmen lattiapalkin poikki ennenkuin kaaduit... ja silloin Vasili jo ratsasti ritari-kypärissä miekka vyöllä... tuulimyllyjä vastaan.

Viimeiset sanat olivat — väkisin — saaneet merkitsevän sävyn. Vasili punastui, mutta ei virkkanut mitään.

Ivan mestari tajusi, että poikaa hiukan iskettiin kipeään siipeen. Se oli hänelle mieleen. Pojan ainainen tärkeä vakavuus usein tuskastutti. Ivan ei ollut tietävinään, vaan joi teennäisen totisena teetään.

Mutta Bjelanov oli nelinekymmenine vuosineen ja laajoine ihmistuntemuksineen tottunut hallitsemaan kaikenlaisia tilanteita ja hän palautui nopeasti päivän polttaviin kysymyksiin:

— Niin, Olga Ivanovna, saammepa olla iloisia, että edes Saksa on pois kimpustamme... Aikanaan sitten ne muutkin...

— Bjelanov piti merkitsevän paussin. — Mutta mennäkseni asiaan: meidän on huomenna pidettävä talonasukkaiden kokous... Tärkeitä asioita... Tähän taloon, aivan nokkamme eteen, uhkaa pesiä perkeleitä...

Ossipova ei jaksanut hillitä itseään. Hän kimmahtaa pystyyn, kohottaa ylös molemmat kätensä ja vapisten, leuat loukkua lyöden ulvoo:

— Pönkittäkää ovi! ... Jumalani... pönkittäkää ovi...

— Ljubovinin luona liikuskelee epäilyttäviä olioita. Saharov liikuskelee öisin ulkosalla. Semenovit eivät noudata talokomitean määräyksiä. Iihonov on murhattu.

— Murhattu!

— Pönkittäkää ovi, pönkittäkää herran nimessä ovi, — Ossipova kirkuu mielettömän kauhun vallassa.

— Ja Darja mummo, — jatkoi Bjelanov luetteloaan.

— Darja mummo!

Nyrkkiään pöytään iskien kiljasi Olga:

— Ellemme nyt käytä kaikkein ankarimpia keinoja, niin... — hän otti lipaston laatikosta vankan pistoolin, — tämä puhuu sel-laista kieltä, että perkeleetkin ymmärtävät! Ja...

— Noo, päivänperho, — virkkoi tynnyttävästi Bjelanov, vaika hänen omillakin kasvoillaan kuvastelihe kiihkeä, hillitön viha, — mikäs tuli?... Maapallon ikään verraten on meidän elämämme, päivänkorentojen... kuinkas niitä siellä sinun koulussasi taas nimitettiin... Thukydidēs... sen nimisen kreikkalaisen historioitsijan minäkin tunnen...

Mutta nähdessään, miten järkyttävästi Darja mummon murha Olgaan vaikutti Bjelanov muutti sävyä:

— ... niin... aivan oikein, Olga, ... näes, Darja mummo oli ei ainoastaan sinun, vaan vieläpä minunkin ikäisilleni... olen nimittäin tuntenut hänet kaupunkiin tulostani asti... niitä luonnon piikiviä, etten sanoisi kultaa... niitä luonnon jalokiviä, jotka yhteiskunnan taiturien hiomattakin ovat loistavia ja arvokkaita... Tuleepa tässä mieleeni Fedosej ukko, Fedosej Jurjevitch siellä minun kotiseudullani...

Bjelanov ei voinut sietää näytelmällisiä vihanpurkauksia. Ne olivat hänen mielestään jos ei juuri energian haaskausta, niin ainakin lapsekkaan joutavia. "Viha on makea ruokalaji, mutta sitä ei saa syödä hotkien eikä kuumana", tapasi hän sanoa into-mielisille nuorille. Ja saadakseen mielialan palautumaan kumouk-sellisen arvokkaaseen uomaan hän tyynesti ja harvaksen jatkoi:

— ...niin, Fedosej ukko... hänkin oli niitä luonnon piikiviä, jotka tietämättään iskevät meihin ajatuksen ja voiman kipinöitä. Pienenä poikana minä ihailin häntä suurena sankarina. Hän oli paljon maailmaa nähnyt, maat ja meret vaeltanut. Hän se minulle tarinoi kaukaisista maista, joissa ihmiset tekivät työtä, taistelivat, surivat, iloitsivat ja kuolivat aivan samoin kuin meilläkin. Usein lepuutan aivojani muistelemalla lapsuuden aikoja, jolloin nuori aurinko paistoi kukkiville kentille, jolloin vehnä vallatonna aal-toili yli laajan tasangon, ja arvokkaan totiset auringonkukat tut-kivat ilmansuuntia, jolloin... jolloin Fedosejn sankarihahmo pani etsimään omaa pientä minääni suurempaa. Etsimäni olen löytänyt oman luokkani suuruudessa... Panepa, Olga, pistooli jälleen lipas-toon... bolsheviikit eivät näyttele aseita, ne vain käyttelivät niitä...

Jokin Iljan hiljaisessa olemuksessa vaikutti, että kaikki, vie-läpä Ivan suutarikin, vaieten kuuntelivat.

— Olet oikeassa, Olga, — hän jatkoi, — meidän on käytet-tävä kaikkein tehokkainta asetta — terroria... Luokkamme on

kaikista hulmahtelevista vihan ja koston puuskahteluistaan huolimatta taivaallisen ideaalista... Meillä raivoaa sabotaashi, rosvoilu, anarkia, keinottelu, vääränrahan teko avoimen vastavallankumouksellisen toiminnan lisänä, mutta vallankumous, julmistuneista eleistään ja kuohuvasta vihastaan huolimatta käyttäytyy lempeästi... Niin ei voi, ei saa jatkaa... Erikoiskomitea on tähän asti rangaissut vain kaikkein törkeimpiä tapauksia, ja ihmisillä on sellainen luulo, että rangaistus kohtaa vain ministereitä ja sotaherroja... Meillä on vahdit joka käytävän varalta, mutta sittenkin varastetaan: varastetaan pieniä, piilotaskuihin kätettäviä esineitä, varastetaan kokonaisia flygeleitä, pilarikuvastimia, autoja, kokonaisia ajokalu- ja autovarastoja jopa jauhojunia. Rikollisuus uhkaa viedä meidät perikatoon. Jos tätä jatkuu, jää pian koko kaupunki tyhjilleen. Kysymme ihmetellen: miten se on mahdollista? Vastaamme: emme tiedä. Kukaan ei mitään näe. Ovivahdit eivät ole mitään nähneet. Onpa tapahtunut, että rosvoit itse Erikoiskomitean nimissä ottavat haltuunsa varastot ja vievät... minne? Miliisit ja sotilaat takavarikoivat kiitettävän uskollisesti pieniä perunapussosia, joita keinottelutarkoituksissa tuodaan kaupunkiin, mutta eivät huomaa kokonaisia varastovuo-ria, joita luvattomasti viedään pois kaupungista. Yleensä — olen tullut huomaamaan, että vallitsee sellainen luulo, että sortovallan kahleista vapautuminen merkitsee kaikista yhteiskunnallisista siteistä vapautumista, että ilkitekojen kieltäminen on vain rosvojen kieltäminen rosvoille...

— Huomisiltaisessa kokouksessa selostetaan Erikoiskomitean määräys talokomiteoille, — huomautti Vasili. — Talokomiteat joutuvat tästä lähin välittömästi vastaamaan siitä, keitä talossa asuu ja mitä asukkaat tekevät. Yhteiskunnan omaisuuden raiskaajat ja varkaat tuomitaan vastavallankumouksellisina.

— Hyvä jumala, — kuului uunin kupeelta, — sittenhän meidät kaikki tapetaan.

— Paljon on syyllisiä, paljon, paljon, ohhoo, hoo, — Ivan suutari virkkoi. — Akuljka, pienennäpäs pelliä ja sulje suupellit, että saadaan vielä kerran elämässä lämmöstä lystisti nauttia.

Ivan nousi, ojenteli raajojaan, siirtyi sitten työpöytänsä ääreen ja tarkastellen korjauksen alaisena olevaa saapasta saneli ikäänkuin sille:

— Tämä nahka on olemukseltaan sellaista, ettei sitä voi rajattomasti venyttää. Märkänä se tosin venyy hyvinkin, mutta rajansa sillä on. Ja kuivettuaan se tuppaa kutistumaan entiseen kokoonsa. Nahkaa voi verrata ihmiseen. Ihmistäkin voi veny-

tellä ja kiskoa minnepäin tahansa, varsinkin tätä meikäläistä ihmistä, joka itse asiassa on vain nahkaa, mutta... aikain kuluttua se kutistuu entisilleen.

Iljakin siirsi tuolinsa suutarinpenkin ääreen, otti hänkin siitä nahkapalan käteensä ja kysyi:

— Tarkoitatko, että roistojen aiheuttamat vastukset voivat meidät kukistaa entiseen sortovaltiuteen? — Kysymys oli kuin salaman isku.

Ivan oli hämmästyvinään:

— Oo, veli... mahdolltomuuksia minä en tarkoita. Sortovaltaan eivät inhimilliset tarkoitukset, sananlaskut, vertaukset ja esimerkit pysty. Sortovalta seuraa ihmistä ja ihminen sortovaltaa kuin maapallo aurinkoa ja kuu maapalloa. — Ivan lausui tässä välittömästi vaikka voimakkaasti kannustavan hetken motiivin esiin työntämän vanhan, henkisesti laiskain ajatuksen, joka ärhentelee uuden ihmisen perspektiivejä vastaan. Vähät välitti Ivan suutari siitä, että hän oli ennen puhunut intoillen aivan päinvastaista. Kuin härnäten jatkoi hän vatkuttaen: — Sortovalta on hamasta maailman alusta ollut sama ja pysyy samana maailman loppuun. Ei se veny, ei kutistu, ei muuta aikaa eikä paikkaa. Taivas ja maa muuttavat muotoaan, mutta sortovaltan perustukset on pystytetty jokaisen ihmisen syvimpään pohjukkaan ja siellä ne pysyvät lujina iankaikkisesta iankaikkiseen amen.

Ivan suutari oli hurmioitunut väittelyjen ihminen — mutta ei toiminnan — ja väittelyiden hän ei, jos mahdollista, sallinut hipaistakaan asiallisuutta, ja niiden piti, kelvataksaan hänelle, olla niin syvästi loukkaavia kuin mahdollista. Odottaessaan Bjelanovin vastausta hän jo mietiskeli, miten voisi puraista niin, että toinen parkaisee.

— Kapakkajärkeilyä, — mutisi Vasili itsekseen hiljaa, mutta kuitenkin niin, että se selvästi kuului.

Ilja oli vaiti. Hän ei pitänyt tapanaan suin päin rynnätä kumoamaan toisen ajatusta, vaikka se olisi ollut kuinkakin jyrkästi hänen omain mielipiteidensä vastainen. Hän oli toiminnan ja tosi työn ihminen, mutta se ei ollut häntä estänyt myös harjoittamasta valistuneelle ihmiselle välttämätöntä keskustelutaitoakin. Hän osasi kiihkotta, ääntään kohottamatta, murskaavan iskevää vastausta muovailematta lause lauseelta seurata vastustajansa ajatuksen kulkua voidakseen vastustajan ehkä esittämistaidon puutteen takia harhaanjohtavain sanain lävitse nähdä todellisen tarkoituksen. Ja koska monivuotinen vaaranalainen toiminta oli hänestä tehnyt luotetun kumouksellisen, samalla kun se oli

häneistä karsinut pois arkailevan orjamaisuuden, niin hän uskalsi aina ja kaikissa tilaisuuksissa esiintyä vakaumuksensa mukaisesti.

Ivan suutarin mietiskelyt raukenivat tyhjiin. Hän ei saanut niitä purkaa sanoiksi, sillä Bjelanov oli vaiti... oli vaiti.

Olga otaksui hänen vihaštuneen ja kenties hautovan kosta. Siitä syystä hän kiihkeäluonteisten naisten tapaan siirtyi päättäväkään toisiin asioihin, jotta isän tahdittomat vastavallankumoukselliset sanat unohtuisivat.

— Kuule, toveri, — hän vilkkaasti kysyi, — ottaisitko tarkastaaksesi minun kirjoittamani esitelmäsarjan?

— Mitä se käsittelee, — Ilja kysyi hyväntahtoisesti hymähtäen.

— Pientenlasten hoitoa ja kasvatusta.

Akulina löi käsiään yhteen ja toisti hämmästyneenä:

— Pientenlasten hoitoa ja... kasvatusta!

— Tuskin minä sellaisesta mitään ymmärrän, — Ilja virkkoi hämillään ja vilkaisi ikäänkuin ujostellen Ivaniin. Tämän suu oli ilkeässä virneessä ja ikäänkuin sitä muka salatakseen hän oli etsivinä jotakin suutarintyökalujen joukosta.

— Voisit sinä kuitenkin sanoa, olenko kirjoittanut poliittisesti oikein ja...

— Ei, hyvä ystävä, — esteli Ilja, — pienet lapset ovat minulle, poikamiehelle, hepreaa... Ei, en minä ota tarkastaakseni... Sitäpaitsi, luuletko, että meillä nykyisin — oikeastaan — riittää voimia uhrata imeväisten kasvatukseen... tarkoitan, tämän kasvatuksen teoriaan? Eikö sinunkin mielestäsi ensin pidä saada aikuiset valituiksi, järjestetyiksi, ryhmitetyiksi? Omat joukkomme on — luullakseni — ennen kaikkea saatava uusia oloja vastaavaan mielialaan, sillä meidän riveissämme... niin... meissä itsessämme on vielä paljon vanhaan palauvaisuutta, repivää, raastavaa, tuskittavaa, vaativaa pikkuporvarillisuutta. Vasta sitten lapset, kun...

— Vasta sitten? Niinkö? — ihmetteli Olga. — Ei, veliseni, ... pienokaistemme kasvatusta on kaikkein tärkeimpiä kumouksen kysymyksiä jo tällä hetkellä, ... siihen täytyy riittää aikaa ja voimia. Tällainen kattila kuin tämä meidän Venäjämme saattaa kiehua vuosikymmeniä, ja näinä vuosikymmeninä lapset kasvavat aikuisiksi... Sitäpaitsi, etkö sinä näe, että lasten yhteiskunnallinen kasvatusta kuuluu juuri niihin mainitsemissi joukkojen valitsemis-, järjestämisen- ja ryhmittämistehtäviin, joista juuri puhuit. Äidit on välttämättä vapautettava perheen altaasta piiristä työtä.

ja taistelua varten. Naiset irti kotitalouden ahtaista kahleista! Lasten huolto ja kasvatustaloudelle! Etkö luule, että nämäkin taistelevan proletariaatin tunnuksena ovat omiaan innostamaan joukkoja? Työläisperheen äidit ovat Venäjälläkin saaneet ottaa osaa ansiotyöhön, ja sillä aikaa lapset ovat saaneet olla hoidotta...

— Oletko sinä ollut hoidotta, — kysyi Akulina äiti.

Ivan mestari katsoi julmistuneena tyttärensä.

— Jos en minä, niin kyllä lukemattomat muut, — Olga tunsikin, että äidin kysymyksessä piili halveksiva taka-ajatus hänen puuhiansa kohtaan ja hän oli tyytyn hermostunut vanhempainsa alituisen naljailuun. — Lapsista meidän pitää huolehtia, — hän jatkoi kiivaassa äänilajissa, — lastenseimet, -tarhat ja -kodit pitää jo alusta alkaen laittaa sellaiseen kuntoon, että parhaatkin äidit uskaltavat jättää lapsensa niiden hoitoon... Lapset joutuvat siten jo alusta alkaen uudenajan kasvatuksen ja kasvatussuunnan vaikutuksen alaisiksi. Enkö ole oikeassa, toveri?

— Luuletko sinä, itsekin vielä lapsi, kykeneväsi edes hoivamaan, saatikka kasvattamaan ihmislapsia, — kysyi Akulina tiukasti.

Ivan oli sangen loukkaavalla tavalla virnistellen kuunnellut tyttärensä esitystä. Nyt hän vastasi ikäänkuin tyttärensä puolesta Akulinan kysymykseen:

— Näes, eukkoseni, mitä tämän meidän tyttärempä kokemuksesta lapsienkasvatukseen nähden puuttuu, sen korvaa täydellisesti tämän nuoren miehen suuret tiedot.

Iija Bjelanov tunsikin, että kodin ilmavehässä oli sähköä, ja koska hän ei tahtonut joutua ilkeän perhekitinän ikävystyneeksi todistajaksi, niin hän asiallisella äänellä virkkoi:

— Miksei... Kyllä minä otan sinun esitelmäsi luettavakseni.

— Siitä ei tule yhtään mitään, — riehahti Akulina. — Vain äiti itse osaa oman lapsensa oikein kasvattaa!

Yliolkaisesti vaimoan osoitellen ja ikäänkuin tätä halveksien Ivan virkkoi Bjelanoville:

— Se haastelee Aatamin aikuisia. Se ei ymmärrä, että tämä meidän uusi aikamme pian hylkää koko lasten kotiteollisuuden ja ryhtyy pian suurteollisuuteen, alkaa pyörittellä penikoita tehtaissa, joita kuulemma tulisin kiirein perustetaan ympäri laajan Venäjän. Ei ole pelkoa, etteikö niistä tule niin uudenaikaisia, että...

Uunin luota kuului Ossipovan vaikertava vinkinä:

— Sanokaa minulle, jumalan nimessä, kuka antaa tehtaan tekemäin lasten sisään kuolemattoman sielun?

— Rakentakaa, rakentakaa, kalliit ystävät, millaisia muita laitoksia tahansa, — Akulina tosissaan vihastuneena lausui, — mutta älkää pistäkö kynsiänne luonnon pyhiin rakennelmiin. Lasta ei saa eroittaa äidistään. — Akulinan ääni alkoi väristä pidätettyä itkua. — Jos te sen teette, niin te murratte sen perustuksen, mikä ihmiskuntaa on elämään kiinnittänyt... Voi teitä!... Meille äideillekö vain raskauden vaivat ja synnytyksen tuskat, mutta ei äidin rakkauden iloa...

Akulinan sanoja seurasi jännittynyt vaitiolo. Ivankin, joka ei juuri valinnut aikaa eikä paikkaa viisasteluilleen, oli vaiti jopa näyttä hiukan hämmästyneeltäkin.

Hiljaisuuden rikkoi Vasili. Hän nousi, katsoi kelloaan ja päällystakkia ylleen pukiessaan lyhyesti virkkoi:

— Lähden kokoukseen, — ja poistui äkkiä, hyvästelemättä.

Olga syventyi jälleen kirjaansa. Hän oli kiukkuisen näköinen. Iljan olisi ollut aika jo ammoin lähteä, mutta ei vielä kukaan heti hennonut. Toivoi yhä vielä saapuvaksi Annan. Siksi hän pitkitti oloaan teelasin ääressä sätkää poltellen ja johonkin lentolehtiseen syventyen.

Akulina siirtyi uunin luona olevalle tuolille ja nojaten selkäänsä uunin kylkeen pyöritteli alituisen näpertelyyn tottuneiden käsiansä peukaloita toistensa ympäri. Hänen kasvonsa värisivät pidätettyä itkua. Ivan lopetti työnsä ja arvaten, mikä vaimon mieltä ahdisti, siirtyi hänkin uunin luo lämmittelemään. Siinä hän toisten huomaamatta, aivan kuin salaa laski kätensä kevyesti hyväillen vaimonsa pään päälle.

Se lievensi mielipahaa, mutta pelko tuli sijalle. Hän, vaimo, jonka pyhiin velvollisuuksiin kuului miehensä varomattoman sanattulvan hillitseminen, oli itse puhunut paljon vaarallisemmin ja vihamielisemmin kuin tämä... Voi, jospa he kaksi vanhaa, elämänsä elänyttä ihmistä voisivat siirtyä pois, jonnekin kauas... erämaihin... Kuka sen tietää tuon Bjelanovin, vaikka varta vasiten urkkisi... Mitä muuta varten istuu kuin kuvapatsas ja lukee muka...

Kului muutama minuutti, ja Vasili tuli takaisin.

— Tämän talon pöruille tulee lyhyt loppu, — hän kylmästi virkkoi.

Akulina hätkähti ja hykertyen miehensä kylkeen lähätti hiljaa:

— Oi-oi, meidän ei olisi pitänyt polttaa parkettia.

Olga oli noussut ja seisoi kireänä kuin jousi.

— Erikoiskomitean väkeä, — Bjelanov kysyi.

— Niin. Koko kortteli... Joka portaiston edessä asetettu vahti, sisään saa tulla, mutta ulos ei pääse.

Vasili riisui päällystakkinsa istahti pöydän ääreen ja valutti samovarista itselleen lasillisen teetä. Sitten hän otti taskustaan savukeaskin, aukaisi kannen ja kehoitti isäänsä ja Bjelanovia vetämään hyviä sauhuja; itse hän sirosti otti savukkeen, sytytti sen yhtä sirosti, hörppäsi kulauksen vettä ja alkoi poltella.

Ivanin mieli teki noudattaa poikansa kehoitusta, mutta piti tämän eleitä niin mahtailevina, että hänkin, Ivan, katsoi olevansa oikeutettu antamaan takaisin samalla mitalla, vaikka omalla tavallaan. Hän röyhisti rintaansa, rykäisi ja kietoi itselleen mahorkkasätkän.

— Taidan joutua teille vielä yöksikin, Akulina Serafimovna, — Ilja virkkoi, — nauttinut olen uuninne lämmöstä ja teestä... saanko vielä jäädä?

Akulinan sydämmeeseen syöksähti lämmin turvallisuuden tunne.

— Ole kuin kotonasi, kotkaseni, heti kuumennan uudelleen samovarin.

Ossipova nousi voihkien istumaan ja ruumistaan huojutellen valitti kovaa janoaan.

— Oi-oi, sisuksia kuivaa... kuin sieni imisi...

Hän nousi ja hoiperteli vesisangolle.

— Odota, kyyhkyläiseni, heti valmistuu tee, — Akulina kehoitti.

Mutta Bjelanov, joka hymyillen oli katsellut eukon oireita, nousi ja kaivoi päällystakkinsa taskusta limpunkappaleen, mursi siitä palasen, ripotteli suolaa päälle ja tarjosi eukolle:

— Syö, äitiseni, teen alle leipää, ole niin hyvä.

Ossipova aivan säikähti. Tuo herra — pahempi kuin herra... hirmu... ylhäisten ihmisten vainooja, kirkon vihollinen ja jumalan hylkäämä, — osoittaa hänelle ystävyyttä... Hilliten nälkäisen ahneutta hän otti antajaa siunaten leipäpalan ja aikoi välittömästi iskeä siihen hampaansa. Mutta jälleen ikivanhat perinnäistottumuukset tulivat väliin; hän luki ruokarukouksensa tyynesti ja alkoi sitten hiljalleen aterioida.

Loput leivästään Bjelanov pani pöydälle.

Siihen ei kukaan ehtinyt vielä kajota, kun kadulta kuului laukauksia. Bjelanov kalpeni. Vaistomaisesti meni käsi asetaskuun.

— Odottakaa, — hän komensi Olgaa ja Vasilia, kun nämä aikoivat hyökätä ulos.

Jälleen kuului laukauksia kadulta, sitten kiihkeää ammuntaa

myös pihasta ja lopuksi molemmilta puolilta yht'aikaa. Kuului kirkunaa, kirouksia, ulvontaa...

— On parasta, että pysytte sisällä, — Bjelanov virkkoi tyyneesti, mutta äänellä, joka ei sietänyt vastaansanomista, — minä menen katsomaan.

Hän meni. Jännittyneitä odotusta.

Ossipova on pyörähtänyt kontusilleen. Päättään permantoon takoen hän huutaa jumalaa avukseen. Akulina itkeskelee uuninurkkaan hykertyneenä. Ivan, Vasili ja Olga ovat asestautuneina pistooleilla.

Bjelanovia ei kuulunut tulevaksi. Äkkiä ulkona kaikki hiljeni, yhtä nopeasti kuin oli alkanutkin.

Mielet tyyntyivät. Ossipova keikahti jälleen pitkäkseen ja Ivan siirtyi työnsä ääreen. Tapahtuma ei sen suurempaa huomiota herättänyt. Nehän olivat niin tavallisia, eikä tämä ollut edes kaikkein kovimpiakaan.

— Miksi te aina, vieraidenkin aikana, esiinnytte aivan kuin olisitte vastavallankumouksellisia, — kysyi Olga vanhemmiltaan äänessään surullinen sävy.

— Näes, lapseni, se johtuu siitä, että me, äitisi ja minä, emme ole johtajia, vaan johdettavia. Ja — sinähän tunnet historiaa — johdettavat aina nurisevat. Suo meille tuhmille vanhemillesi anteeksi, ettemme alennu omia lapsiamme imartelemaan.

Isän sanoista Vasilin sisu kuojahti. Hän ei enää jaksanut hillitä itseään. Kauan pidätetty katkeruus purkautui:

— Te olette inhoittavia, kumoukselle suorastaan vahingollisia... Te olette tuholaisiakin pahempia! Tuholaisten leukailu on ymmärrettävää: he ovat menettäneet maaperän jalkainsa alta, omaisuutensa, ihmisarvonsa, kaikkensa, mutta te, työläiset, kurjalistoon vajonneet, aah...

— Ettekö te yhtään häpeä, — Olgakin puuskahti.

— Tyttö, ajattele, keitä käsket häpeämään, — Ivan aukaisi suutarinpöydän laatikon ottaakseen sieltä erikoisnaskalin. Siinä kimmalteli hänen silmiinsä täysin ladattu nagaani. Se oli hänelle uskottu vallankumouksen varjelemista varten. Se oli Ivan mestarille, kaikista hänen katkeruuksistaan, kateuksistaan, ilkeistä mielenpurkauksistaan huolimatta kuin pyhän temppelelpalveluksen esine — esine, jonka takana hän tiesi uskollisesti seisovansa, kun tosi kysymykseen tuli.

— Aina te meitä räökkäätte ivallanne, valituksillanne, epäilyksillanne, — Vasili jatkoi. — Ja meidän pitäisi kunnioituksesta teitä kohtaan sietää mitä epäkunnioittavimpia solvauksia. Ettekö

luule meillä hermoja olevankaan? Vai pidätkö meitä kivimöhkäläinä, joita voi potkia ja paiskella niinä muutaminkin harvoina hetkinä, jolloin meillä olisi pieni tilaisuus rauhassa hengähtää.

Ivan naputellen puunauloja saappaan puolipohjaan virkkoi teeskennellyn nöyrällä äänellä:

— Teidän arvovaltaisuutenne... me olemme vain tällaisia vanhan kiroton yhteiskunnan jätteitä... ei huoli meistä välittää.

Ummistaen silmänsä ja molemmin käsin sydäntään painaen Olga inhoa uhkuen huudahti:

— Voi, voi, noita keisarivallan pimeitä sikiöitä!

Ossipova kohotti päätään ja varoittavasti nyrkkiään heristäen lausui:

— Varo, varo, jumalanluoma, nimittämästä omia vanhempiasi sikiöiksi.

— Vastakkaisessa leirissä minulla ei ole omaisia... Vallankumous on minut synnyttänyt proletaariksi... oman luokkani tyttäreksi.

— Leirissä, — Ossipova itsekseen mutisi, — jokainen tässä elelee samanlaisessa vilun ja nälän leirissä.

Tytär oli koskettanut arkaa paikkaa. Olga, kuten Vasilikin, oli kommunistipuolueen jäsen, mutta Ivan ei ollut. Lokakuun päivän jälkeen Ivan oli jäänyt syrjään. Ivan mestarin kumouksellisuus oli ollut pilvilinnain ja haavekuvain tavoittelua, puolueen toiminta oli maaperäistä. Nykyisin ei tarvittu uhoilevia kostonpuhujia, tilanne vaati pelkkiä tosiasioita ja ennen kaikkea vakavaa kumouksellista työtä. Tällainen kumouksellisuus oli Ivanin mielestä liian arkipäiväistä, syystä ettei hän siihen kyennyt, ei ollut siihen valmistunut. Hän oli katkeroitunut, vasten tahtoaan katkeroitunut koko bolshevistista suuntaa vastaan.

Olisi väärin sanoa, että Ivan Andrejev vihasi kommunismia. Sitä hän ei tehnyt, — hän vihasi vain kadehtijoita, joita luuli itsellään olevan. Hän salli katkeruutensa joskus mennä jopa niin pitkälle, että muutaman kerran tapasi itsensä toivomassa bolshevistisen järjestelmän tuhoutumista voidakseen todistaa, että ne, jotka nyt olivat johdossa, olivat aivan kykenemättömiä siihen suureen tehtävään, josta miljoonain raatajain elämä ja onni riippui. Ivan oli tunneihminen. Suunnitelmat, joita hän ajatuksissaan rakenteli, olivat verrattomia. Niiden mukaan rakennettu yhteiskunta oli kerta kaikkiaan täydellinen, siitä hän oli itsensä kanssa aivan yksimielinen.

— Vastakkaisessa leirissä, — Ivan kumeasti toisteli tyttärensä sanoja, — ei se merkitse vastakkaiseen leiriin kuulumista, ettei

teidän laillanne, sanoisinko, vihmo ympärilleen tuulesta temmaita suunnitelmia ja vaahtosuin niistä kerskaile. Minä en ole tottunut järkevään ajatusten kustannuksella kehittämään leuka-lihaksiani. Eikä päähäni ole koskaan pälkähtänyt...

Ovi avautui. Ilja Bjelanov:

— Voitte mennä kokouksiinne, Olga ja Vasili, minäkin. Asuntooni. Rosvot ovat murtaneet Erikoiskomitean ketjun, niitä on ollut siksi paljon... Voitte sitäpaitsi tiedoittaa järjestöillemme.

Vasili ja Olga kiirehtivät ulos, vetäen päällysvaatteita ylleen mennessään. Mutta Akulina huomasi:

— Olkapäästäsi vuotaa verta.

Ilja sieppasi takkinsa:

— S-na, ... hyvä takkini, — ja alkoi kömpelösti puhdistaa takkinsa hihaa.

Akulina löysi lipastostaan jotakin siteeksi sopivaa. Hän huuhdelti haavan ja:

— Vasen käsi olalle! — sitoi sen. — Pieni lihahaava vain. Pidä kättäsi hiljaa... pari päivää... — Hän heitti takin Iljan hartioille, ja Ilja poistui kiittämättä ja hyvästelemättä.

— Ei sinun olisi pitänyt pahoittaa lasten mieltä, — Akulina virkkoi.

— Eikä sinun, — Ivan vastasi.

— Olga on itse asiassa hellä lapsi.

— Aivan kuin sinäkin. Hellät naiset ovat tavallisesti hyvin ilkeitä ja kovasydämiisiä...

— Luuletteko, että Bjelanov alkaa syyttää näistä talojen repimisistä, — kysyi Ossipova.

— Ahaa, joko peloittaa, — Ivan tokaisi.

— Kuka tietää... niin... ja jos herrat ovat tulossa... jos kuinkakin jo ihan ovelta.

Eukko nousi istumaan ja käsiään väänneksen uikutti:

— Hyvä jumala... ei tiedä köyhä ihminen... Ulkona lenetelee perkeleitä, sisällä riitaa, eripuraisuutta, nälkää, vilua, ja tämän syntisen sydämmen ympärillä alituinen pelko ja kauhu... Jos sitten vielä tapahtuu se kaikkivaltiaan jumalan tahto, että herrat pääsevät valtaan, niin jos vahingossa syyttömiäkin rankaisevat... Ei tiedä ihmisparka nykyaikaan, kenen mieliksi olla ja elää. Jos kaikkien mieliksi, niin epäilevät molemmin puolin...

— Ei voi olla kaikkien mieliksi, — vahvasti Akulina.

— Niin, niin, suo siellä, vetelä täällä. Jos nyt tahtoisin olla esimerkiksi hänen armonsa mieliksi, niin alkaisivat työläiset vihata; jos taas asetun tykkäänään työläisten suosioon, niin miten

käy minun, jos herrat pääsevät valtaan? Ja monet sanovat, että ne pääsevät...

Kadun puolelta kuului marssivan sotaväen askelten töminä, siten kiiti ohitse ratsuosasto, konekiväärejä pyöri rämisten pitkin katua, kuului teräviä komennuksia...

— Kummankohan puolen väkeä ovat, — Ossipova mielettönnä pelosta höpisi.

Ivan otti suutarinpöytänsä laatikosta nagaanin, pisti sen tasakuunsa ja lähti ulos.

— Voi meitä, voi meitä, — huokaili Akulina. Ja Ossipova säesti:

— Miten minä pääsen täältä pois... Rakas jumala, poikasi nimeen, varjele minua... Uh-uh, kuinka ne marssivat tahdissa... herrat... Ne tapaavat minut täällä ja tappavat... Miksen mennyt hänen armonsa turviin... oi, oi, oi... todista sinä, kallis Akulina, etten minä ole bolsheviikki... oi, oi, oi...

Ivan tuli hetkisen kuluttua takaisin, pani aseensa entiseen paikkaan ja virkkoi rauhallisesti:

— Puna-armeijan osasto on piirittänyt koko tämän kaupungin-neliön. Siellä sotilaat ja miliisit piirittävät pirulaumaa, kyllä ne nyt joutuvat satimeen.

Käytiin levolle, valo sammutettiin.

Silloin jysäytettiin oveen kiväärinperällä. Ossipova oli aivan hiljaa; pelko oli tehnyt hänet mykäksi. Ivan nousi ja meni ovelle:

— Kuka siellä, — hänen äänensä oli kova ja ankara.

— Erikoiskomitean miehiä. Avatkaa!

Kaksi aseistettua miestä tuli huoneeseen, tarkastivat sen lyhytensä valossa ja enemmittä tiedusteluitta poistuivat.

Jälleen oli jumala pelastanut vanhan Ossipova rukan kalliin hengen.

— — —

Talo, jonka eräessä salongissa suutari Ivan Andrejevin verstaasijajaisi, oli ennen vallankumousta ollut tilanomistaja Semenovin.

Katurakennus oli ylevää taidetta. Naapurirakennusten porvarilliseen suurkaupunkityyliin rinnastettaessa se teki pienehkön vaikutuksen: kellarikerrosta ja entre-solia lukuunottamatta se oli vain kaksikerroksinen. Kun se kuitenkin matkailuoppaissa merkittiin Pietarin nähtävyyksien joukkoon, niin aiheena todellakin oli sen rakennustaiteellinen kauneus.

Noin kolmen metrin korkuisella graniittijalustalla nukkuu ajan harmaannuttama marmorirakennus. Sen levollista katufasaadia rikkoo vain korkea, barokkia muistuttava porraspilaristo. Tämän

molemmin puolin käy kapeat, mutta korkeat, pieniruutuiset akkunat. Rakennus ei tuntijalle edusta mitään erikoista tyyliä, mutta sen sopusuhtaisuus, sen hillitty koristeellisuus johtavat — urakoitsijain tukuttaistuotteet hyödyllisyyksineen sivuuttaen — ammin kuolleen taiteilijan kauneusmaailmaan.

Rakennuksen ikää on vaikea määritellä, paitsi ettei se ole vanhempi kuin itse kaupunki. Turistioppaat eivät sen synnystä mainitse mitään. Tutkiessamme Semenovien sukua koskevaa historiaa saamme kuitenkin tietää, että eräs keisarinna Elisabetin aikainen hovin suosikki, karkea bojaari-soturi Semenov oli sen ostanut joltakin ranskalaiselta markiisilta, joka Pietari I:n epäsuosioon joutuneena oli ollut pakoitettu muuttamaan pois maasta. Tästä voimme päätellä, että palatsin luonut taiteilija on mahtanut olla noita Ranskan hugenotteja, joka mielipiteidensä vuoksi kulttuurin keskusmaasta pois ajettuna oli haaveillut rauhallisen luomistyön sijaa itäisen barbarian siipien suojissa.

Venäjänsuurelle vallankumoukselle oli ominaista sen — niin sanoaksemme — tieteellisyys. Huolimatta siitä, että vallankumous oli mitä suurimmassa vaarassa — taistelurintamahan oli näinä aikoina toisinaan 8000:kin kilometrin pituinen — se mitä ankarimmin varjeli kaikkia edellisen kulttuurin saavutuksia. Kun kumouksen kuohunta uhkasi ei ainoastaan vanhaa järjestelmää, vaan sen kukistettuaan myös sen kulttuurisaavutuksia, kohtasi se edessään vartioitsevan teräsjoukon, joka kykeni ymmärtämään ja selittämään, mitkä äärettömät, ihmiskunnan parhaimmat hengen-
tuotteet olivat kysymyksessä.

Niinpä Semenovien palatsiakin oli aina vartioimassa punasoturi tai miliisi. Kukaan sivullinen ei saanut ilman käyntilupaa mennä palatsiin, kun sitävastoin talon piharakennuksiin sai päivisin vapaasti kulkea. Tämä selvittää, miten esimerkiksi ulkopilariston kallisarvoiset marmori- ja kuparikoristeet olivat saaneet tätä taiteenalaan ymmärtävään taholta jäädä koskemattomina paikoilleen.

Kesällä oli palatsi oppaiden johdolla ollut avoinna yleisölle, ja monella säilyi muisto sen sisäisestä kauneudesta. Sisään mentäessä on ensin laaja eteishalli. Sen pilarit, akkunakomerojen ja seinustoilla sijaitsevat mosaiikkipöydät suloisine vaaseineen ovat kaikki samaa vanhuuden himmentämää valkoista marmoria, mitä itse rakennuskin. Niissä ei kuvastu rokokoon häipyvän hento, hetken hekumallinen sulo. Ne ovat vankkoja: pöydän marmori-laatta on kahdeksantoista senttimetrin paksuinen, sen bronssijalat ovat laatan mitan mukaisia, ihanteellista valannosta ja jakautuvat

lattialle kolmeksi sfinksiksi. Penkkien kädennojat ovat marmoriveistoksen levollisia ihmeitä. Akkunoista käyvä valaistus vaikuttaa ruutujen pienuuden vuoksi himmeähköltä.

Nyt on tämä palatsi tyhjä. Tammikuun kelmeä valo lankeaa palatsin eteishallin marmorisiin, kimmeltää heikosti portaiden messinkinupeissa, joilla pehmeä kashmir-matto muinoin oli kiinnitetty askelmiin, kimmeltää pöydänjalkain pronssin kultauksessa ja luo jääkylmän loisteen suihkukaivon keskellä olevan kylpevän Venuksen jalustaan. Kylpevä Venus: järeältä Kaarian vuorelta purkautuu puro, joka ikikaukaisten aikojen voimalla on hionut altaansa kiiltävän siloiseksi ja syöksyy jyrkästi alla olevaan marmorialtaaseen, minkä kyklooppien kulttuuri muinoin on luonut matkustavaisten tarpeeksi. Siinä Venus valelee soreaa ruumistaan pää ketterästi taaksepäin kiverrettynä ja käsivarsien somasti vaaliessa hiuslaitteita. Mutta suihku on ajan sitten lakannut, vesijohto on jäänyt, halkaissut putken ja valuu paksuna jäävirtana alas seinustalta Venukseen kuitenkin pääsemättä.

Eteishallista johtaa marmoriporaat itse palatsiin. Portaiden askelmat ovat taidokkaasti kaiverretut. Leveinä, käsinojain katkomina nämä portaat matalin askelmin kulkevat ohimenevän inhimillisen onnen paratiisiin... Työmiehen ja taiteilijan muovaamat kivet puhuvat meille mykkää kieltään...

Huoneistot ovat somasti yhdistetyt toisiinsa. Vain kapea, tuskin miehen käytävä on välillä. Miten milloinkin: toisinaan ovat nämä käytävät olleet murattuina umpeen. Sitäpaitsi käy vankain marmoriseinäin kautta salaisia käytäviä, joiden avulla voitiin suorittaa erinäisiä välttämättömiä rikoksia — sillä miten muuten tämä palatsi olisi tuon parisataa vuotta sitten toimineen hugenottitaiteilijan mielestä voinut vastata runollisen palatsin ihannetta, ellei siihen myös olisi liitetty pientä piirrettä keskiaikaa.

Huoneet olivat avarat, korkeat ja viihtyisät. Liikanaisia kuvastimia ja koruesineitä oli vältetty ja kultaloistoa käytetty säästeliäästi. Kattojen freskot esittivät mytologisia ja historiallisia aiheita, seinäin paneelit olivat erivärisiä kallisarvoisia puulajeja. Jykeväin uunien lasilevyt antoivat runsaan ja ikäänkuin täydentävän loiston vanhoille sotakilville, miekoille ja ampumaseille sekä niitä käyttäneiden sotasankarien valtaisissa kehyksissä riippuville kuville. Itämaiset matot, joista yhdessä ja toisessa huoneessa vielä oli jäljellä aavistus, jykevät tuolit raskaine puuveistoksineen, emaljimosaiikki-pöydät ja arvokkaat bystit täy-

densivät salonkien viihtyisää upeutta. Kirjastohuoneen paneeli oli vakavan mustaa: katto, seiniä yltymperi peittävät jyrkät laudakot ja niiden ikäänkuin sisään upotetut koruttomat lepopenkit sekä keskellä lattiaa oleva raskas ja laaja pöytä sitä ympäröivine tuoleineen, kaikki oli mustaa; taiteellisen viehätyksen antoi pelkästään viivan ja pintain harkittu sopusuhtaisuus, missä aineen vankkuuden ja mittasuhteiden siron keveyden ristiriita viehättävästi ja rauhoittavasti hiveli silmää ja houkutteli käyttämään hyllyjen suuria kirja-aarteita. Pöydällä todennäköisesti olleet kirjoitustelineet oli nähtävästi viety pois. Muuten kirjasto kaikesta päättäen oli vielä koskematon.

Ruokasali oli vaima väritykseltään ja sen kalusto vaatimaton, niin että taiteilija sen kautta antoi arvokkaan kuvan siellä aterioineiden henkilöiden olemuksesta ja hienostuneista ruokailutavoista. Sekin oli muuten koskematon, paitsi että pöytäkalusto-kaappien hopeat, kristallit ja aitoporsliinit oli toimitettu pois. — Mattoja ja akkuna- sekä oviverhoja ei ollut missään huoneissa. — Palatsin arkihuoneista ei nykyisin enää saanut yhtä selvää käsitystä kuin sen loistohuoneista. Arkihuoneisiin oli vallankumouksen meno lyönyt syvemmät jäljet. Toisissa ei huonekaluja ollut lainkaan, toisissa oli jäljellä vain rikkinäisiä raskaita pöytiä ja sohvia, joiden nahkapäällykset oli veitsin viilletty irti ja viety pois. Joissakin huoneissa oli nähtävästi ollut kokonaisia sinne kerättyjä kalustovarastoja, jotka kaikesta päättäen sitten suurimman kiireen vallitessa oli viety muualle, sillä niissä vallitsi sekasortoisuus ja rikkoontuneiden huonekalujen, särkyneiden maljakoiden, kehysten, mattojen sekasorto.

Semenovin taloon ei kuulunut ainoastaan palatsi. Palatsin molemmilta puolilta johti pihaan koristeelliset rautaportit leveydeltään yhteensä neljäsosa palatsin fasaadin pituudesta, ja verraten pienen pihan takana kohoili ilmoille neli-viisikerroksisia rakennusmassoja. Jos kadun toiselta puolelta silmäili palatsia porrastilaristoinen ja leveine portteineen, niin se sulautui viereisten ja pihan perällä olevain rakennusmassain koruttomaan jyrkyyteen kuin jalokivi tummaan emaljiin ja sen loisto sai niistä viehättävän hennon sulouden.

Kadulta käyviä portteja ei nykyisin käytetty ja porrastilaristoa vartioitseva sotilas saattoi vaivatta pitää myös niitä silmällä. Piharakennuksen lävitse kulki holvi toiseen, taempana olevaan pihenehköön pihaan ja siitä vielä kolmanteen. Näistä takapihoista vuorostaan suuntautui käytäviä valopihoihin ja -komeroihin, joista

tuon itse asiassa yhtenäisen rakennuskolossin asukkaat saivat niukkaa päivänvaloa. Kaikkein perimmäisenä oli tavarapiha ja sen ympärillä varastohuoneita. Siellä oli autovarastoja, ajokalu-, huonekalu-, nahkatavara-, vaatetus-, rautatavaravarastoja, joita sinne ja sieltä kauppoihin helposti voitiin siirtää joko suorastaan Nevskille vievän ajokäytävän kautta, joka oli yhteinen viereisen, pääkadun puolella olevan talon kanssa, tai sitten perempänä olevan talon pihain kautta, mistä päästiin poikkikadulle.

Koko tällä suurella piharakennus-rykelmällä ei palatsin kanssa ollut muuta yhteyttä kuin että se oli suorittanut palatsin ja sen asukkaiden menot, mitkä eivät olleet aivan pienet. Sillä huolimatta tilanomistaja-arvonimestään oli Aleksander Semenovin pääasiallinen omaisuus ollut juuri tässä kaupungintalossa, sekä vaka-
varaisten liikeyritysten osakkeissa. Tänne olivat suvun aikoinaan suuret maatilat vähitellen siirtyneet eikä Lokakuun vallankumouksen edellä suvulla enää ollut kuin yksi ainoa maatila, joka — kun laskettiin pois tilanhoitajan ja hänen apulaistensa ottamat osuudet — tuskin oli tuottanut kymmentätuhatta enempää vuodessa. Isännän omakohtaisella hoidolla se epäilemättä olisi tuottanut kahta jopa, jos taitoa olisi ollut, kolmeakin kertaa enemmän, mutta nykyisellä Semenovilla ei enempää kuin hänen isilläänkään ollut halua ja sitäkin vähemmän taitoa maanviljelykseen. Sitäpaitsi maaseudun yksitoikkoisuus ja paikallisen väestön vihamielinen suhtautuminen ja alituiset julkiset ja salaiset tuon vihamielisyyden ilmaukset olivat tehneet maallaolon vastenmieliseksi. Kaupungissa omaisuuden hoito kävi sitävastoin aivan vaivatta. Ei tarvinnut tietää, keitä siellä piharakennuksissa asui ja mitä siellä tapahtui, tarvitsi tuskin muistaa sellaisia rakennuksia olevankaan. Uskolliset isännöitsijät olivat jo ammoin niitä hoitaneet. He valikoitsivat ja hyväksyivät vuokralaiset, perivät vuokrat täsmällisesti ja pitivät dvornikkain avulla huolta talon säädyllisyydestä. Ja heitä taas kontrolloi läkemies, joka piti silmällä finanssien yleistä kulkua.

Ei voi sanoa, etteivätkö ensimmäisen pihan asunnot olisi olleet tyydyttäviä. Jo sekin, että sai tyssijan ylhäisen perheen selkäpuolella, oli omiaan korvaamaan auringonvalon ja ilmavuuden, entä sitten kaupungin keskusta... Mutta itse huoneistotkin olivat varsin laatuunkäyviä. Siellä oli viiden, kuuden, neljän, kolmen jopa kahdenkin huoneen huoneistoja kylpyhuoneineen ja seinäkomeroineen. Huoneistot pidettiin talon puolesta hyvässä kunnossa: joka kesä suoritettiin, jos katsottiin välttämättömäksi,

pieniä korjauksia ja verhoilujen uudistuksia, ja talon puolesta kannettiin vuokraajan haluama polttopuumäärä keittiön puoleisen oven pieleen, josta palvelijan tuli se heti viedä sisään. Kellarikerroksissa olevat tilavat vaatteidenpesuhuoneet olivat vuorolleen jokaisen käytettävänä talonmieheltä tehdyn tilauksen mukaan ja häneltä sai samalla tilata pesijät, siivoajat ynnä muut taloudessa tarpeelliset tilapäiset henkilöt. Maidon sai, joka halusi, tilata talosta, ja se tuotettiin suoraan maalta talon maitovaunuissa. Rappuset ja pihat olivat aina asianmukaisessa kunnossa. Tässä talon osassa asuikin pelkkiä arvohenkilöitä: opettajia, virkamiehiä, kauppiaita ynnä muita keskiluokkaan kuuluvia ihmisiä.

Taempain pihain huoneistot olivat melko huonompia. Ensimmäkin ne olivat pimeämpiä, syystä että akkunat olivat pienemmät ja valo sai tunkeutua miten kuten sisään valopihoista ja -syvennyksistä. Asunnot olivat rakenteeltaan vaatimattomampia, sileitä, pieniä, vailla kylpyhuoneita ja seinäkomeroita eikä korjauksia suoritettu kuin harvinaisissa tapauksissa. Portaistojen puhtaudesta ei pidetty kovin kovaa huolta, pesuhuoneiden saantivuorot olivat usein pitkäkköt, niistä syntyi riitaa, talonmies saattoi käyttäytyä töykeästi. Sellaiset seikat olivat sitä tuntuvampia jota kauemmaksi takapihalle oli tultu. Jokseenkin samassa suhteessa oli havaittavissa asutuksen tiheys, mikä perimmäisissä takapihain huoneissa jo oli tavattoman suuri. Koska talo joka tapauksessa sijaitsi kuitenkin kaupungin keskustassa, ei siinä sentään mitään kohdaltaan vallinnut laitakaupungin suoranaista kurjuutta — siitä sen köyhimmätkin asukkaat vielä olivat sangen kaukana. Siinä asuikin pääasiassa paremmanpuoleisia käsityöläisiä, virastojen palvelusväkeä, siistejä salavaimoja ja muita sellaisia vaatimattomia, mutta vakavaraisia kansalaisia. Suutarimestari Ivan Andrejevin asunto ja verstaas oli ennen vallankumousta sijainnut talon takimmaisen pihan peräsopukan kellarikerroksessa: tämä siksi, että asunto tuli halvaksi, mutta käynti oli Nevskille, jonka varrella suutarinliikkeen nimikilpi upeili. Siellä se, joskin jonkun verran ränstyneenä upeili vieläkin, mutta entisen asunnon ovenpielestä oli nimikilpi maalattu valkoisella ja siihen oli Vasili sirosti tekstannut: suutarinverstaas piharakennuksessa, käynti pihanpuolelta vasemmalta.

Palatsissa oli paitsi Andrejevia vielä toinenkin huone asuttu. Se sijaitsi palatsin vastakkaisessa päässä.

Iso huone verhoineen, kattokruunuineen, pilarikuvastimineen. Nurkassa valtaisa pyhäinkuva, sen edessä lamppu, jota ei enää moniin aikoihin ole sytytetty. Seinillä arvokkaita maalauksia m.m. kenraali Semenov vainajan muotokuva, oikealla flyygeili, sen päälle ahdettuna kaikenlaista tavaraa. Vasemmalla kolme vuodetta, yhden vuoteen verhona korkeaselustainen sohva. Huoneessa on vielä iso kaappi, iso ruokailupöytä, pöydällä samovari sekä sokin sokin kallisarvoista pöytäkalustoa ja taide-esineitä. Yhdellä seinällä vaatenaulakossa pukimia, turkiksia, päähineitä.

Hänen armonsä, kenraalinrouva Helena Mihailovna Semenova kulkee edes takaisin huoneessa ja painaa molempiin käsiin ohimoitaan, tuon tuostakin kipeästi voihkaisten. Viime yönä jälleen... oih-oih... Jälleen samaa hirmuisuutta, mitä niin monesti ennenkin. Ensin komentohuutoja, jyrkeviä askeleita, sitten hiljaisuus. Sydän parahiksi rauhoittuu. Ehkeivät ne tällä kertaa tulekaan. Juuri kun pääsee rauhaan, niin — kiväärin jysähdys oveen. Nyt ne varmasti vievät rääkättäväkseen... Sitten tunkeutuu kylmäilmeisiä, vihamielisiä miehiä huoneeseen, hänen huoneeseensa, hänen ainoaan huoneeseensa. Raa'asti ne nuuskivat kaikki paikat, töykkivät kiväärin perillä huonekaluja, tarkastavat vaatteet, tutkivat kaapit... ja poistuvat sanaa sanomatta. Hänen armonsä tunsu väristystä Erikoiskomiteaa ajatellessaan. Mitä julmuuksia, ennen kuulumattomia kauheuksia onkaan siitä hänelle kerrottu. Niiden päälliköillä on kokonaisia naiseloita, jonne nuoria ihania ylimystyttöjä raastetaan. Miehiä ja iäkkäämpiä ylimysnaisia taasen kidutetaan julmurien juudessa kallisarvoisia viinejä ja viinaa pöytäin notkuessa mitä valituimpia herkkuja.

Rouva istahti. Hän oli kalpea ja pyyhki kasvoiltaan tuskan hikeä.

Sellainen kohtalo häntä joka hetki odotti. Hänet sidotaan. Ensin ne — niin hän oli varmalta taholta kuullut — repivät kynnet irti. Sitten ne polttavat tulisilla raudoilla, sitten katkovat sormet yksitellen, sitten ensin yhden jalan nilkasta, sitten toisen, sitten kädet ranteista...

Kuvitteidensa kauhistuttamana hän hypähti jälleen kävelemään. Miten minä vielä elän, miten on mahdollista, että minä vielä jaksan pysyä hengissä, kun kaiken tämän tiedän varmasti toteutuvan. Tämä tieto on kidutuksen alkua. Niille pedoille tuottaa infernaalista nautintoa, kun askel askeleelta, hitaasti ja har-

kiten, ensin odotuttavat, ja sitten, kun arvelevat uhrin uskovan jo joutuneensa unohtuksiin, toteuttavat...

Hän pysähtyi ja katseli puoliso vainajansa kuvaa. Sinut ne raatelevat pedot tappoivat, minä olen yksin... Pavel Aleksandrovitsh, Tatjana... miten ne saattavat pysyä poissa kotoa, vaikka tietävät minun olevan ypö yksin?

Epätoivoisena hän jälleen alkoi kävellä ja voihkia. Tätä tekoa hän oli tehnyt pienin keskeytyksin koko päivän aamusta alkaen. Nyt oli jo iltapäivä, ja tammikuun epäystävällinen iltahämärä alkoi laskeutua huoneeseen.

Kenraalinrouva Semenova oli voimakkaan näköinen viisikymmenvuotias nainen. Ajan ankaruudesta huolimatta hän oli hyvässä kunnossa. Kädet, kuten muinoin, huolellisesti hoidetut; käynti joustavaa, kasvot tuskin ollenkaan laihtuneet. Mutta niillä kuvasteli vuoroin kauhu ja — raivo.

Itse asiassa hän ei täysin uskonut niitä julmuuksia, joita kuvitteli ja joista oli kuullut kerrottavan. Tosiasia nimittäin oli, että hän oli saanut elää verrattain suuressa rauhassa. Olipa hänen, kun hänen puolisonsa veljen, tilanomistaja Semenovin palatsi kansallistutettiin, sallittu jäädä siihen asumaan ja ottaa oma irtaimistonsa itselleen. Vieläpä hänelle oli tarjottu tointakin Eremitagen taidegallerioiden valvonnassa. Nämä seikat ne olivat hänellä salaisena psykologisena pohjana, jonka kieltäen, mutta johon kuitenkin nojaten hän hautoi raivoaan. Bolsheviikit, niin... Jos kerran vielä asiat kääntyvät oikealle tolalle, niin... aivan kuin Odysseuksen kotiin tultua... heidät hirtettäköön piharakenuksen räystääisiin...

Hän huohotti. Väsymys alkoi vähitellen vallata. Hän oli niin onneton, niin yksin... Hän katsoi kelloa. Neljä. Hän kuunteli — mitään ei kuulu. Katsoi oveen ja odotti. Ei mitään. Omaisetkin ovat julmia häntä kohtaan.

Kenraalinrouva Semenovan tytär, Tatjana Borisovna, oli työssä lastentarhassa. Tavallisesti hän tuli kotiin puoli neljä. Paul Aleksandrovitsh taasen, Tatjanan serkku, tilanomistaja Semenovin poika ja tämän palatsin ja koko talon entinen perillinen ja Semenovien suvun viimeinen miespuolinen jälkeläinen, oli opettaja toisen asteen koulussa, ja hänen tuntinsa lopuivat viimeistään kello kolme, useina päivinä aikaisemminkin.

Luutnantti Paul Aleksandrovitsh Semenov oli maailmansodassa saanut v. 1916 syksyllä kuulun rintaansa oikeanpuoleisen solisluun alle. Haava oli Jelisavetin, taitavan sitojattaren, voi-

makkaiden sormien vaikutuksesta käynyt vaarattomaksi, sillä se ei ollut rikkonut luita enempää kuin keuhkoakaan. Haavoittunut oli viety ensin kenttäsaairaalaan ja sitten — korkeasyntyisenä upseerina — Petrogradin parhaimpaan sotilassaairaalaan. Haava olisi rauhallisesti hoidettuna parantunut, mutta helmikuun vallankumouksen innoittamana oli potilas tarjoutunut käyttämään sotilaallista kuntoaan väliaikaisen hallituksen hyväksi — ja verisuonet olivat ratkenneet aiheuttaen vaikean sisäisen verenvuodon. Hänet oli viety takaisin entiselle vuoteelleen aivan hengenheittona ja siinä hän oli maannut yli bolshevistisen vallankumouksen. Kun hän jälleen tointui — valkoinen laupeudensisar teki hänet tietoiseksi tilanteesta — hänet luonnollisesti katsottiin viattomaksi. Mutta ylen vihatun kenraali Semenovin sukulaisena hänet vangittiin. Haavoistaan tointunut upseeri ei ollut tietääksenkään tilanteesta, vaan tarjoutui innokkaasti Puna-armeijan käytettäväksi Suuren Venäjän palvelukseen. Hänet hyväksyttiin. Mutta oikea käsi oli halvaantunut — ja niin se osittain olikin. Lisäksi oli koko ruumis saanut herpaantuneen luonteen — ja siinä oli paljon tehtyäkin. Näin ihmeteltävää korkeasyntyisen upseerin innokasta antautumista pidettiin suuressa arvossa, ja kun hän — tuttaviansa kautta — sai paikan opettajana eräässä Petrogradin parhaassa keskikoulussa fysiikan ja matematiikan sekä — voimistelun opettajana, oli hän saavuttanut suoranaista luottamustakin.

Paul Aleksandrovitsh Semenov asui nykyisin tätinsä, leskikenraalitar Helena Mihailovnan luona, osittain ollakseen tämän turvana mutta varsinkin sen takia, että hänen isällään, Aleksander Semenovilla, palatsin ja talon entisellä omistajalla, oli käytettävänään vain entisen djenshikkansa huone portinpielirakennuksessa (välitön soitto) — mikä oli liian pieni yhdenkin suuren herran asuttavaksi. Sitäpaitsi oli orpanan, Tatjana Semenov, sivistyneen tytön seura viehättävää.

Kun Paul vihdoinkin saapui, hän tapasi tätinsä mitä kurjimmassa mielentilassa.

— Kuinka voitte, *ma chère tante*,¹ — hän kysyi suudellen huolestuneena tämän kättä.

Hänen armollaan ei riittänyt sanoja ilmaistakseen, kuinka ylivoimaiset hänen loputtomat kärsimyksensä olivat.

— Elämä on kieltämättä äärettömän raskasta, mutta... täytyy kestää, — Paul virkkoi.

¹ Rakas tätini.

Siinä hän seiso, tuo ikivanhan bojaarisuvun jäsen. Bojaarien, joiden historiaa kunniankehys kaunistaa. Bojaarien, joita on kaatunut kuin heinää niitettäessä... kun on kysymys ollut länsimaiden puolustaminen Aasian paimentolaisia vastaan...

— Täytyy kestää, täytyy kestää, — matki hänen armonsä. — Te olette myöntäväinen kuin antura... Venäjän aatelia... ja kärsivällinen kuin hurskas orja... Mitä varten minun täytyy kestää? Kulkurikoirillakin oli ennen muinoin paremmat päivät kuin minulla nykyisin, ja te, te... *Fi donc!*¹

— *Oui, ma chère,* — luutnantti virkkoi pienimmänkään väreen kasvoissaan muuttumatta. — En kehoittaisi teitä kestäämään, ellen tietäisi, ettei tämä tilanne voi jatkua kauan. Muistattehan, mitä minun isäni viime kerralla täällä käydessään sanoi: ”Nyt on jälleen se historian kauhea ajankohta, joka aina seuraa orjain vapauttamista ja rahvaan valistamiskiihkoa. Se on helvetillinen — *pardon, madame*² — aika, mutta se ei, jumalan kiitos, ole pitkä”. Isä tietää, hän on paljon lukenut ja tuntee kapinoiden ja vallankumousten historian kuin viisi sormeä.

— Minä en luota enää mihinkään, — hänen armonsä vaikeoi.

— Oi, kallis täti, luotatte tai ette, se ei asiaan mitään vaikeuta. Mutta minä uskallan vakuuttaa kautta aatelskilpeni, että vielä meille päivä paistaa. Vielä kerran lakaisevat pyhän Venäjän kunniakkaat sota-aseet kaiken roskan pois valtakunnastamme.

— Puhut vain minua lohduttaaksesi, — rouva virkkoi, mutta tunsu kuitenkin selvää huojuennusta.

— Katsokaa, minä voin teille kaiken lisäksi jopa melkoisen konkreettisesti todistaakin asian. — Hän meni hyllyn luo, otti sieltä isohkon Venäjän kartan ja levitti sen pöydälle. — Tilanne on tällä hetkellä seuraava: Ententen joukot pohjoisessa. Heidän käsissään Arkangeli, Muurmansk, s.o. koko pohjoinen rannikko. Etenevät etelää kohden. Heidän rintamansa asema on minulle nykyisin tuntematon. Bolshevististen lehtien mukaan heidän käsissään on Uhtua, Kieretti ja rautatie Kontiovaaraa myöten — näin, sekä Arkangelista etelään aina Vologdaan saakka. Mutta niihin tietoihin tuskin voi muuten luottaa kuin etteivät ne liioittele vihollisten etenemistä. Todennäköisesti he ovat jo paljon etelämmässä. Ja minkälaisia ovat Ententen joukot? Eivät suinkaan virsuissa rämpiviä puna-armeijalaisia, vaan täysin, ihanteel-

¹ Hyi häpeä!

² Anteeksi, rouva.

lisesti varustettuja sotilaita. Englantilaisen soturin varustuksiin kuuluu hienouksia, joita Venäjän soturi tsaarivallan parhaimpina-kaan aikoina ei uneksinut. Siinä on aluspaidat, ihopaidat, villapaidat; siinä on jalkineita eri säitä ja maastoja varten; ja ruoka sitten: te, kallis täti, ja minä olisimme onnellisia, jos saisimme tavallisen heikäläisen soturin päivittäismuonan. Sellaiset soturit kulkevat huvikseen. He ottavat sodan suorastaan vain urheilun kannalta. Edelleen: Pensasta Vladivostokiin saakka koko Siperian rata — ja tämä merkitsee samaa kuin Siperia määrittömine viljarikkauksineen — on tshekko-slovakien, s.o. meikäläisten käsissä ja — ottakaa tämä huomioon, madame — niiden takana Ranskan kapitaali: alotteenkin alkujaan teki Ranskan lähetystö ja Ranska rahoittaa heidät; saat olla varma, rakas täti, ettei sodita tyhjin käsin. Siis näin! — Hän teki kartalle laajan merkinnän ohuella lyijykynän piirroilla. — Ukrainasta ja Donin alueelta on neuvostovalta eristettyä. Täällä Ukrainassa hallitsee jalo ja uljas kasakkapäällikkö Skoropadskij, hänen hallituksensa jäsenistö on sivistyneitä suurtilallisia ja rikkainta porvaristoa. Kenraali Krasnov on vallannut koko Donin alueen ja etenee menestyksellisesti Voroneshia ja Tsaritsinia kohden. Lisäksi: Kubanilla kokoaa kenraali Denikin joukkoja englantilaisten ja ranskalaisten avustamana. Sitäpaitsi Koltshak! — Paul ryhdistäytyi, kiersi mahorkkasätkän ja poltteli voitonvarmana.

— Hyvä jumala auttakoon kaikkia heitä, jotta pelastuisimme!

— Ja sitten ei tällaista koskaan enää tule toistumaan. Ei milloinkaan maailman aikoina! — Toisen asteen työkoulun opettajan kasvoilla voitonvarmuus muuttui kaameaksi.

— Kuule, rakkahin Paul Aleksandrovitsh, ... ethän vain... älä tee sitä... ethän puhu noin ihania asioita vain... lohdutaaksesi minua. Parempi kuolema kuin valheellinen lohdutus.

— Oi, en, en, rakas täti... Saatte pian nähdä ihmeitä...

Rouvan katse terästyi.

— Ihmeitä, niinkö?... Ihmeitä, — hän jääkylmästi kysyi. — Älkää *mon cher monsieur le cousin*,¹ puhuko minulle ihmeitä, legendoja, olen kuolemaan saakka väsynyt... ihmeisiin. O v a t k o tiedonantonne tosiasioita vaiko vain vajaaälyisille tarkoitettuja... taruja? Haluan tietää!

Paul hillitsi äskeisen sisäisen varmuutensa ja muuttui hänkin kylmän vakavaksi.

— Te epäilette... m i n u a. — Hän ravisteli terveellä kädellään

¹ Rakas herra serkkuni.

halvaantunutta ja virkkoi: — *Hors de combat... ci-devant*¹... Niinkö, madame?

— Oi, en ole oma itseni. — Hänen armonsä ojänsi molemmat kätänsä kuin nöyrään anteeksipyyntöön.

— Edelleen, — jatkoi Paul leppyneenä, — konsulaattien kautta olemme yhteydessä sekä ulkomaisten että omassa maassa toimivain yritysten kanssa. "Venäjän valtiollisen yhdistämisen neuvosto" — sen yhteydessä nimiä sellaisia kuin Möller-Zakomelskij ja Miljukov.

— Miten voivat nuo kaksi toimia yhdessä? Miljukov...

— Hän on joka tapauksessa yksinvaltan, joskin perustuslailisen... mutta, huomatkää, madame, itsevaltiuss sellaisenaan ei ole meillekään enää edullinen... Joka tapauksessa, liittolaisia, oli ne sitten mitä tahansa, ei sodassa saa halveksia. Meidän liittoomme kuuluu sosialistejäkin.

— Ehkä bolsheviikkien vakoilijoita.

— Ei! Täysin taattu! Rozanov esimerkiksi! Poliitiikka on poliitiikka ja jälkiselvittelyt kyllä tulevat aikanaan. Kun sosialistit ovat meille tehneet palveluksensa, he saavat mennä. Nykyisin on "Uudestiluomisen liitto" meille varsin tärkeä välikappale, se kun mobilisoi kansaa puolellemme ja "kansasta" kyllä aina myöhemmin selvittää. "Kansalliskeskusta" on niinkään terveesti toimiva järjestö. Olemme saaneet vereksiä tietoja ruhtinailta Andronikovilta ja Nikolai Obolenskilta samoin kuin kenraali Kusnetsovilta, entiseltä yliesikunnan jäseneltä, että hyökkäys Moskovaan vastaan valmistuu menestyksellisesti ja että Petrograd valataan keväällä, viimeistään syksyllä. Meidän lankamme ulottuvat Punaiseen Armeijaan saakka. Keväällä tulemme ottamaan ensin Krasnaja Gorkan, sitten Kronstadtin ja sitten Petrogradin, viimeistään syksyllä Moskovan. Sitten pyydystetään tuhoverkoon kaikki kapinalliset ainekset pyhän Venäjän tantereilta.

— Niitä on paljon... miljoonia. Kuka ne pyydystää?

— Vaikka niitä olisi miljoonain miljoonia, niin kaikki, kaikki ne tuhotaan.

— Suokoon suuri luoja, että niin tapahtuisi! Nähnevätkö todella minunkin silmäni vielä sen onnen ajan.

Rouvan kasvoille levisi onnea haaveileva ilme. Mutta sitten hän jälleen kävi levottomaksi.

— Paul Aleksandrovitsh, missä olit viime yönä? Anteeksi, en tee kysymystä epähienossa mielessä tahtoen tunkeutua yksityis-

¹ Taistelukyvytön... ennen kaikkea.

elämäsi, vaan... tiedäthän, meillä oli jälleen kotitarkastus ja... sinua kysyttiin... Sanoin, ettet vielä ollut palannut työstä... Tullaankohan sinut vangitsemaan... ehkä jo tänä yönä... voit minä pelkään.

— Pah, — Paul huitasi kättään, — voitte olla aivan rauhassa. Opettajain kokous kesti kahdeksatta tuntia... ja kun sitten piti lähettämän kotiin, oli talo saarroksissa eikä kukaan saanut lähteä ulos... nukuimme kuka missäkin... nimeni on läsnäolleiden luettelossa ja olen siis täysin turvassa sikäli.

— No, jumalan kiitos... hyvä olisi... Infernon syvyyksistä auringon valoon... Kuule, tiedätkö, mitä viime yönä oikeastaan tapahtui? Ei tavallinen kotitarkastus, vaan pihassa taisteltiin. Olen ollut niin hermostunut, etten ole jaksanut tiedustella, ja mitä lie Ossipovallämme tapahtunut, kun ei ole käynyt tietoja tuomassa ja Terese — missä se nyt viipyy, kun ei tule laittamaan samovaria...

— Viime yönä, — Paul naurahti, — tapahtui pieni yhteenotto ei ainoastaan Erikoiskomitean ja n.s. rosvojen, vaan ennen kaikkea itse rosvojen välillä. Sikäli kuin minä olen saanut tietooni, katosivat jo viime kesänä autot ja autovarusteet sekä ajokalut, sitten nahkatavarat niihin luettuina huonekalujen nahkapäällykset, sitten evankelisen yhdistyksen pakanalähetyksen arvokkaat villavaatteet, kankaat, joita oli kokonainen kerros täynnä. Suuri määrä kashmir-mattoja vietiin Erikoiskomitean autolla. "Sokol" puolestaan korjasi omat kampeensa lisän kanssa. Taideteokset säilyivät bolsheviikkirosvoille. Niitä varastamaan tulleet epälailliset rosvo koettivat tunkeutua Valistusasiain komissariaatin nimissä palatsiimme, mutta vahtisotilaana sattui olemaan yleiseen tilanteeseen perehtymätön, lukutaidoton hölmö, joka propuskaa tarkastaessaan ei nähnyt siinä kaksipäisen kotkan siipiä, vaan ojensi jyrkästi kiväärinsä tulijoita kohden ja esti rosvouksen...

Ovi aukeni — hiljaisin koputuksin — verkalleen, ja sisään astui Terese, entisen palatsin uskottu palvelija, aatelisperheen ikäänkuin emännöitsijä, sillä muinoinen ylimännöitsijä oli ollut sivistynyt nainen. Terese oli orjan lapsi, joka kehdestä asti oli treenattu ylhäisiä palvelemaan. Hän oli pitkäkö, hiukan kumara, mikä johtui ainaisesta kunnioittavasta asennosta, lempeäilmeinen, valkohapsinen vanha nainen. Hän asetti raskaan tuomus-koppansa oven pielessä olevaan laatikkoon ja meni kepein pyhiinvaeltaja-askelin verholla eristettyyn nurkkaansa.

— Sinä siis onnistuit saamaan perunoita, — hänen armonsä kysyi.

— Onnistuin... ja hiukan rasvaakin, teidän armonne.

— Ole hyvä ja laita meille illallinen.

Terese noudatti käskyä.

— Terese!

Palvelija pysähtyi ovelle.

— Katso, ettei rasva käristyy liikaa.

— Olen rasvan suhteen varuillani, teidän armonne.

— Terese!

Palvelija pysähtyi jälleen.

— Onko meillä vielä teetä?

— On, teidän armonne.

— Laita saman tien samovari.

— Kuten käskette, teidän armonne.

Hänen armonsa heittäytyi sohvalle.

— Miten minä vielä jaksan elää... Hermoni ovat aivan loppuun rääkkääntyneet, öisin en voi nukkua, päivät ovat öitä pimeämmät... Oi, jospa vielä kerran pieni auringonpilkahdus... ei, ei enää koskaan... — Hän alkoi surumielisin äänin hyräillä jotakin venäläistä kuolonsyvää kansanlaulun säveltä.

Paul tunsi luokkansa naisten tavat. Hän poltteli sätkää, kasvoillaan teennäisen surumielisyyden ilme. Itse asiassa hän tarkalleen harkitsi tilannetta, joka ei suinkaan ollut vailla vaaroja... sillä mikä hetki hyvänsä hänet voitiin keksiä, vangita ja — lyhyt virsi, pitkä hirsi. Elämä sellaisenaan oli kuitenkin kiintoisaa. Hän puhalteli sauhuja. Oli hiljaista. Rouva oli torkahnut. Paul tunsi itsekin väsymystä, pani savukkeen pöydälle, ojensi jalkansa ja nojautui tuolin selustaa vastaan.

Hän oli nukahtamaisillaan, kun Terese tuli tuoden kattilan täyden tuoksuavia perunoita ja rientäen samassa hakemaan kastiketta.

Paul leikkasi tädilleen ja itselleen säästeliään pienet leipäpalat. Surumielisen tyytyväisinä he kuorivat perunoita. Terese toi tulisen kuuman kastikepannun.

— Suokaa anteeksi, saanko asettaa tämän pöydälle?

Semenovin herrasväki oli jo kauan sallinut Teresen asettaa ruokapadan pöydälle, milloin siinä sattui olemaan jotakin syötävää, mutta Terese piti velvollisuutenaan sitä kuitenkin joka kerran yhä uudelleen kysyä.

Teresen suureksi iloksi näytti hänen hankkimansa ja laittamansa ruoka maistuvan. Hän seiso rouvansa tuolin takana valmiina palvelemaan.

Ruoka vaikutti hänen armoonsa tyynnyttävästi. Mutta tarpeeksi syötyään, aterian lopulla hän jälleen synkkeni. Paul huomasi, että uusi tuskan puuska oli tulossa, mutta söi siitä huolimatta tyynesti edelleen.

Hänen armonsä laski haarukan kädestään ja sai sivistyneen ihmisen lievän raivokohtauksen — sellaisen, jossa sanat pysyvät säädyllisyyden rajoissa, eikä ääni kohoa tavallista puheääntä yleemmäksi, mutta joka kuitenkin vääristää kasvot, samentaa silmät ja saa kielen sihisemään.

— Eurooppa on itsekäs, raaka, sydämetön... Se kellii omahyväisyydessään kuin porsas pahnoissaan välittämättä vähääkään meidän kärsimyksistämme. Ajattele, että sivistynyt maailma saattaa... minä painostan: ajattele, että sivistynyt maailma saattaa tälläkin hetkellä elää onnellisena, yltäkylläisenä, vaikka se tietää ja tuntee meidän tilanteemme, hirviöiden ja raatelevain petojen ympäröimän tilanteemme... Entä mitä tekevät emigranttimme ulkomailla? Eivät yhtään mitään... Oi, että minä joskuskaan ihastun sinun uskotteluihisi... Vaikene, älä enää yritäkään kietoa minua omiin herkkiin haaveisiisi... Ruhtinas Andronikov... muka... keisarin — ja Rasputinin — ystävä... rappeutunut juoppo, mädännäinen. Nikolai Obolenskij... sanot... Vintiö, sanon minä, joka luiruillen elehti klovnin tavoin Venäjän aateliston ja eurooppalaisten rahamiesten välillä... Möller-Zakomelskij... tikulla minä sellaista kättelisin!

C Rouva hengästyí yhä paisuvan vihan vallassa. Paul käytti tilaisuutta hyväkseen.

— Kyllä tilanne on ulkomailla tunnettuna. Mutta ne...

— Mutta ne siellä ajattelevat vain itseään. *Sauve-qui-peut*¹... me, jotka emme ole voineet... *laissez-aller* — *sans pardon*²...

Yhtäkkiä hänen armonsä rauhoittui:

— Terese kallis, tuo samovari sisään.

Terese noudatti käskyä.

— Tiedätkö, että paitsi kotitarkastusta aamulla varhain dvornikkamme kävi käskemässä minua ottamaan osaa pihanpuhdistukseen?

Paulille olivat tämän tapaiset uutuudet tunnetuita. Mutta rauhoittaakseen ylen kiihkeätapaista naista, jonka vimmaisuus saattoi toisinaan olla miltei kohtalokasta hän virkkoi:

— Ennen kuulumatonta julkeutta! — Hän otti taskustaan

¹ Pelastukoon ken voi.

² Antaa mennä — armotta.

muistiinpanokirjan ja merkitsi siihen dvornikan nimen. — Sen pitää saaman, mitä on ansainnut!

— Saa, jos saa, mutta sitä ennen pitää minun löytää itseni pihaa puhdistamassa.

— Voihan Terese... minä kun en siihen käsipuolena kykene.

— Terese ei, kuulemma, kelpaa.

— Ei kelpaa!... Miksei?

— Kuka heidät tietää... Muka vanha ja liiaksi työn rasittama.

— Vai niin... No mitäpä tuosta, — Paul huiskautti kättään,

— minä lähetän jonkun koululta.

Rouva Semenova istui hiljaa. Viha oli mennyt menojaan ja jättänyt jälkeensä raukean väsymyksen, johon ruoansulatuksen mieluisa tunnelma liittyi. Hänen ajatuksensa siirtyivät viime yön tapausten juoneen, mikä erinomaisesti häntä oli kiinnostanut.

— Suo anteeksi, Pavel Aleksandrovitsh, olen kovin hermostunut. Sanoit, että viime yönä oli itse rosvojenkin keskuudessa jonkinlaisia, kuinka sanoisin, loppuselvittelyjä?

— Tuskin vielä loppu-, mutta selvittelyjä kuitenkin. — Paul hymyili ihastuttavan salaperäisesti syyttäessään sätkäänsä.

— Haluaisin kuulla... Mutta, ensinnäkin, mistä sinulla on tietoja...?

— Opettaja Terentjey, Vladimir Konstantinovitsh, on tämän talon vanhimpia asukkaita ja nykyisin minun parhaita ystäviäni. Hän tuntee jok'ainoan talon asukkaan, niin sanoakseni, ja pistää yhteisen asiamme puolesta, mutta ehkä myöskin luontaisesta taipumuksesta nokkansa jokaiseen asiaan. Hänelle ei ole ollut vaikeaa koota tapausten hajanaisia lankoja ainakin hyvin todennäköiseksi kokonaisuudeksi. Vahdit olivat — saamainsa määräysten perusteella — estäneet kaikkien kuormain ja kantamusten, millä luvilla varustettuja ne ikinä olivatkin, lähtemästä ulos pihoista. Oli ollut eri pihoissa kaikestaan neljä täyteen lastattua kuorma-autoa. Kun propuskat eivät tavallisuuden mukaan auttaneet, niin rosvot nähtävästi pelkäsivät, ja hyvällä syyllä, joutuvansa Erikoiskomitean käsiin. He ampuivat vahdit, ja autot kulkivat rauhallisesti takapihan kautta syrjäkadulle ja sieltä edelleen määräraippakoihinsa. Mutta automiehet olivat, kuten tavallista, pikku tekijöitä. Itse pääjehut olivat vielä talossa. Talokomiteasta — porras C, kuten tiedätte — kuului muutama pistoolin laukaus, ja oli nähty kolme miestä melko raskaita, vaikkakin pieniä matkalaukkuja kantaen tulevan sieltä ulos ja painuvan takapihoille ja sieltä arvattavasti omille teilleen, ha-ha-ha-ha... Eräs noista

kolmesta oli ollut kuin Pavlov, talokomitean puheenjohtaja. Pistoolin laukaukset olivat antaneet viimeisen voitelun kahdelle miehelle, jotka todettiin talokomitean jäseniksi. Mutta muita talokomitean jäseniä ei yöllä talosta löydetty. Terentjev tekee tästä sen nerokkaan johtopäätöksen, että talokomitea sellaisenaan tai ainakin suurimmalta osaltaan oli muodostanut varaskoplan johtoineksen. Osa komiteaa oli mennyt saattelemaan autoja, mutta sisäinen piiri oli jäänyt hoivaamaan itse kalleuksia: kultaa, hopeaa, jalokiviä ja pieniä taide-esineitä, jotka talon luotettavaisuuteen katsoen olivat tähän saakka olleet täällä parhaassa turvassa. Toverusten kesken kaiketi oli tullut kiistaa jaosta, ja loppujen lopuksi vain kolme oli anastanut saaliin, mikä vuoden, puolentoista ahkeralla liiketoiminnalla oli saatu kokoon... ha-ha-ha! Katsoen tšekäläisiin oloihin ja tilanteen antamiin melkoisiin mahdollisuuksiin saalis ei suinkaan ole vähäpätöinen.

— Miten se on mahdollista? Selitä minulle, miksei se niiden niin kutsuttu Erikoiskomitea ota niitä kiinni? Toimiihan se muuten sangen vinhasti ja luulisihan sen etuihin kuuluvan...

— Vinhasti kylläkin, mutta... Erikoiskomitea on vielä penikka, joka vielä ei ole saanut silmiä, ja se on tekemisissä suurkaupungin ovelimpain veijareiden kanssa, jotka syntymästään asti tuntevat kaupungin joka solan ja nurkan, jotka silmänväläyksellä puhuvat toisilleen pitkiä juttuja ja joiden joukossa on melko määrä entisiä salapoliiseja ja rikosetsiviä — Kaifas ja Pilatus ystävinä —. Voipa melkein varmasti sanoa, että heillä on miehensä itse Erikoiskomiteankin joukossa.

— Erittäin kiinnostavaa, Pavel Aleksandrovitsh. Mihin sitten kaikki nuo kalleudet loppujen lopuksi joutuvat? Talonpojilleko heidän antamaansa ruokaa vastaan?

— Osa joutuu sinne: valjaat, ajoneuvot, aurat, kuokat ja muut työkalut, sekä nahkat, kengät, vaatteet, kankaat, kellot, huonekalut, pianot, hanurit, tupakat, viinit — sikäli tietysti mikäli niitä eivät varkaat itse sekä virkavarkaajat ja näiden naikkoset tarvitse joka päiväistä mässäystä varten. Mutta itse kalleudet, ne joilla on eurooppalaista arvoa, kulta ja varsinkin jalokivet, jäävät edelleen tänne kaupunkiin, vain omistajaa vaihtaen. Kun te, *madame ma tante*, ja minä söimme äskeisen vaatimattoman ateriamme, niin oli tapahtunut seuraavanlaiset liikeoperatsiot. Terese vei esimerkiksi jonkun pienen jalokiven, arvoltaan, sanokaamme tuhat ruplaa, eräälle tuntemalleen liikemiehelle. Tämä antaa Tereselle paperirupliä ison summan sekä osoitteen Sennoin torilla perunoita myöväälle talonpojalle ynnä paperipalasselä sangen viatto-

malta näyttävän tunnusmerkin siitä, että ostaja on asioimistuttavia. Talonpojalta Terese saa julkisesti haluamansa perunamäärän, mutta sitäpaitsi — niin ettei kukaan huomaa — myös pienen nokareen läskiä. Perunoita tuo perunanero myö kaikille hirvitävän korkeasta hinnasta, mutta läskiä vain asioimistuttaville. Raha ei talonpojalle merkitse muuta kuin arvottomia paperipaloja, mutta liikemieheltä saatu tunnusmerkki, jonka Terese perunakauppiaille antaa, merkitsee tälle turkiksia, kankaita, jalkineita, työkaluja...

— Entä jalokivet... kulta?

— Ne jäävät liikemiehen suoranaisesti voitoksi.

Rouva huokasi:

— Minun turkkini...

— Niin, madame, silloin emme vielä olleet yhteyksissä timantinkavajain kanssa. Nykyisin meillä ei ole suurtakaan hätää siinä suhteessa niin kauan kuin Petrogradissa suinkin mitään rihkamaa on talonpojille myötäväksi.

— En minä ruoan takia suurestikaan huolehdi... vaikka nälkään kuolisinkin. Eniten minua huolestuttaa Tatjana. Mikä hänestä näissä olosuhteissa tulee?

— Nämä olosuhteet eivät pysty Tatjana Borisovnaan vaikuttamaan. Hän on tällä hetkellä roskejoukon sikiöiden hoitaja, kuten minä olen opettaja, ha-ha-ha!

— *Mon dieu!*¹

— Hän on ainutlaatuinen ja ansaitsee historiallisen kuuluisuuden.

— Mutta usein pelkään... Tiedäthän, minkälainen hän on aina ollut.

— Pyydän, madame, että ette viljele huonoja ajatuksia kunniotettavasta serkustani Tatjana Borisovnasta. Kukapa meistä nykyajan sivistyneistä nuorista ei olisi ollut kansan ystävä, tunteet tulvillaan suuria aatteita, pää pakahtumaisillaan Rousseausta, Nietzscheä, Tolstoita ja muuta rojua, mutta voitte olla vakuutettu, madame, — nykyisyys ne houreet karsii. Tyttärenne ryhtyy alhaisen palvelukseen välttyäkseen vieläkin pahemmasta.

— Pahemmasta!

— Kuka tietää, mitä hullujen roistojen päähän saattaa pälkähtää...

— Niin kylläkin. Mutta Tatjana voi saada — huomaamattaan — alhaisovaikutelmia.

¹ Jumalani.

— Meidän ei nyt auta olla niin hienon tarkkoja, ei auta. Elämme ihmisistä erossa, synkässä erämaassa, villipetojen ympäröiminä... ja henkemme on säilytettävä, kunne...

Ovelle koputetaan. Paul panee lakin päähänsä:

— Proletaarin tulee esiintyä lakki päässä ja suu virnessä, — hän tädilleen kuiskaa mennessään avaamaan ovea.

Jääkylmästä eteisestä tuprahtaa sisään tammikuun illan kylmää ja kylmän mukana astua kopahuttelee Teresen saattamana sisään silmäpuoli, parrakas, puujalkainen ukko — Fedosej.

VI.

Ystävykset Fedosej Jurjev ja räätäli Ivan Petrovitsh olivat olleet matkahankkeissa lähemmäs viisitoista kuukautta.

Eräänä syysaamuna v. 1917 he olivat lähteneet kotikylästään päämaaliaan Petrogradia kohden. Sinä aamuna oli maailma hymyillyt ukoille. Taivas kaarteli syvän sinisenä ja lämpöisenä. Kämmekkäät olivat kesäleponsa jälkeen alkaneet uudelleen kukkia ja levittivät voimakasta tuoksuaan syysstateiden virvoittamille kentille, jotka loistivat upeassa vihreydessään. Laukat litteine, liereine, ontoine lehtineen ja erivärisine, valkeine, vihertävine, punertavine, sinertävine ja sinipunaisine kukkasarjoineen ja -mykeröineen hulmauttelivat eteerisiä lemujaan. Suloiset adonikset heiluttelivat tulessa hienojakoisia lehtiään ja keltaisia, tulipunaisia ja tummanpunaisia kukkia. Kiurunkannukset, vielä äsken näännyksissä loistivat sinipunertavina, siellä täällä olivat pikarililjatkin lyöneet itsensä uuteen kukkaan, ja väriherneiden matalat, okaiset pensaat olivat täynnä uusia, pieniä lehtiä ja vähäisiä keltaisia kukkia, jotka verhiöidensä varjosta suloisesti kiilsivät. Karkealehtisiä neidonkieliä ja sirkunjyviä loistavan sinisine kukkineen kasvoi kumpujen rinteillä, mutta ojangoissa loivat kurjenmiekat ja upeat sinililjat parhaillaan esiin syyskukintojaan.

Aamun loistavuus, vihannuus ja kukkain tuoksut vaikuttivat Fedosejhin niin voimakkaasti, että hän muutamia virstoja kuljettuaan istahti tienviereen, sai ankaran yskänkohtauksen, josta ei ollut loppua tulla.

— Eh, veliseni, — virkahti räätäli, — ei sinusta enää taitajaksi... Henkesi salpaantuu.

Fedosej yski aikansa tukehtuakseen. Mutta kun kohta lopulta meni ohitse, hän vastasi:

— Minä vain... pirtin savut... nyt olen entistä ehempi.

Ukot olivat jo lähdössä jälleen jatkamaan matkaansa, kun räätäli osui näkemään heidän jäljessään tulevan naisen, joka viittoi vimmatusti heitä pysähtymään. Nainen oli Manja Bjelanova, jonka hoitoon Fedosej oli mökkinsä ja taloutensa uskonut. Manja vakuutti kovasti harkinneensa ukkojen matkaa ja tulleen siihen varmaan vakaumukseen, että oli tyyten hullua heidän matkustaa tyhjin kontein nälkäisten vieraiksi. Sillä Petrogradissa vallitsi hirvittävä nälkä, sen oli Manjan nyt juuri sieltä tullut veli kertonut ja kehoittanut häntä, Manjaa, kiireesti estämään vanhuksia sinne matkustamasta. Veli oli kertonut, että leipääkin jaetaan annoksittain, jotka ovat niin pieniä, että niitä vanhoilla silmillä tuskin näkee, ja ettei voita ja lihaa näe nuorillakaan silmillä. Manja kehoitti, että heidän pitäisi odottaa, kunnes Fedosejn porsas kasvaisi määrätyn kokoiseksi, niin että sen lihat voisi viedä tuomisiksi, eikä vain Fedosejn, vaan pitäisi myös Ivan Petrovitshin hankkia porsas ja paisuttaa se tuomisiksi, silloin ukot olisivat varmasti tervetulleita ja rakastettuja — ja itsekin säilyisivät pahinta nälkää näkemästä.

Ukkojen täytyi myöntää, että jos asianlaita tosiaankin oli niin, kuin Manjan veli sen esitti, niin...

— Mutta, — arveli räätäli, — jos nyt porsaan saisikin, niin millä sen voisi pysyttää hengissä, puhumattakaan sen kasvattamisesta ja paisuttamisesta, kun niukalti on omaankin suuhun pantavaa.

Siihenkin Manja tiesi keinon. Sika tyytyy vähään, jos sen kylkeä usein kyhnytetään. Lämpö ja lempeys porsaan siaksi saa. Fedosej harkitsi asiaa vielä toiseltakin kannalta. Jos nyt räätäli ottaa sian, niin mikä estää häntä, Fedosejta, avustamasta räätäliä sian ruokinnassa. Selvä asia... Muutama kuukausi sinne tai tänne... eeh... Jos Anna siellä kaupungissa on nälissään, niin eihän hän hänen, vanhan ukon näkemisestä ravituksi tule.

Ukot noudattivat Manjan neuvoa. Räätäli hankki itselleen porsaan, otti sen asuintoverikseen ja kohteli sitä kuin kalleinta aarrettaan. Fedosej niinikään — Annaa silmällä pitäen — kyhnytteli sikansa kylkeä ja koetti lempeillä jokelluksilla paisuttaa sen rasvakerrostumia. Näissä hommissa oltaessa tuli tieto, että väliaikainen hallitus oli kumottu ja valta siirtynyt työläisten ja talonpoikain omiin käsiin. Tietoa seurasi kiinteä huhu, että kaikki herrat olivat ottaneet jalat allensa ja pötkineet pakoon, mutta sitä ennen he olivat ahtaneet pohjattomiin mahoihinsa kaikki

ruoka-aineokset viimeisiä rippeitä myöten, niin että kaupungissa vallitsi huutava nälkä.

— Nyt on aika kiirehtiä, — kehoitti Fedosej.

— Minun porsaani ei ole vielä läheskään sika, — esteli räättäli.

— Tee niinkuin parhaaksi näet, — Fedosej virkkoi, — kasvata sikaasi. Minä lähen.

Kun ukot sitten olivat ratkaisseet erimielisyytensä lyömällä Fedosej sikansa ja räättäli porsaansa lihoiksi ja siis sen asian suhteen olivat matkavalmiit, kävi ilmi, että vihollisten rintama oli siirtynyt muutaman kilometrin päähän heidän kylästään ja vihollinen vallannut rautatien. Näin joutuivat vanhusten eväät kovasti suolattuina odottamaan sopivaa matkatilaisuutta.

Ivan Petrovitsh ei pääkaupungin nälkähuhuja ottanut varsin vakavalta kannalta. Ne olivat hänen mielestään melko suuresti liioiteltuja.

— Varsinaista nälkää, sellaista, mitä me näläksi nimitämme, ei siellä ole, — hän Fedosejlle vakuutti.

Niin arveli Fedosejkin.

— Jos ei, — jatkoi Ivan Petrovitsh — joka suupala ole rusinoitu ja rasvattu, niin ne nostavat melun — kaupunkilaiset. Ja Manjakin moittii, sanoo: liian kovin suolasit porsaan.

— Jos tuomisemme ovat suolalla pilattuja, niin syömme ne itse, — sanoi Fedosej päättävästi.

Mutta joskaan ukot eivät uskoet Venäjän pääkaupungin nälkään, eivät he olleet, varsinkaan Fedosej, vakuutettuja, etteikö taisteleville sotilaille sikopaisti, liiaksikin suolattu, maistuisi. Ja eräänä yönä, kun tykkien jyminä selvästi kuului, piiloittivat ukot lihapytyt maahan. Samaan paikkaan he kätkivät osan muitakin elintarvikkeita. Fedosej oli mestari piiloittelemisessa.

— Näes, — hän kehui, — sotilaana minä olin mato löytämään piiloitettuja elintarvikkeita. Tunnen talonpoikain kätkötavat.

Ukolla oli ikivanha, isoisan tekemä puuvakka, josta vieläkin selvästi erotti heleävärisiä viiruja, koukeroita ja kukkasia. Tämä vakka oli seurannut ukkoa monilla retkillä. Ja ukko oli antanut kotiväkensä ymmärtää, että se siihen liittyväin muistojen takia oli hänelle hyvin rakas ja ettei kukaan sivullinen milloinkaan ollut siihen onnekseen kajonnut. Tämän vakan pohjalta hän otti likaisen riepupussosen ja solautti sen sisällön, lähes sata kultaruplaa puujalkansa onteloon, jossa hän ennenkin, liikkuvalla jalalla ollessaan oli säästöjään tallettanut.

Eivätkä vanhan soturin toimenpiteet olleetkaan turhat. Vihollisen valtasi kylän ja teki puhdasta jälkeä kaikesta syötävästä.

Kylä joutui kauas vihollisen puolelle. Niinä aikoina olivat ukkojen säästöt hyvään tarpeeseen. Ne pitivät heidät itsensä, Nastja tytön ja Bjelanovin perheen särpimissä. Vasta keväällä pääsi Puna-armeija entisille asemilleen, ja kesä oli jo puolivälissä, ennenkuin ukot pääsivät siihen, mistä olivat alkaneet: uusiin syöttöporsaisiin. Mutta kasvitarhat olivat kummallakin kunnossa ja kesä oli suotuisa. Eikä heitä nyt mikään erikoinen kiire houkutellut, sillä rautatie oli särjetty, eivätkä junat alkaneet kulkea ennenkuin syksyllä. Ja silloinkin ne kuljettivat etupäässä sotilaita ja kotiseuduilleen palaavia pakolaisia. Vasta joulukuun lopulla ystävykset pääsivät matkansa alkuun.

Sianlihat sullottiin vakkoihin, muita eväitä selkäreppuihin ja ukko Bjelanovin kyyditsemänä — joka oli saanut hevoskaakkinsa säilymään palvelemalla valkoisilla kuormamiehenä — he matkustivat rautatieasemalle.

Jos edellinen, keskeytynyt retki oli alkanut kukkakenttiä pitkin, joilla lauha tuuli puhalteli, olivat näköalat nyt aivan toisenlaiset. Oli pakkaneen ja lunta tuiskutti pitkin jäätyneitä tasangoita. Rikkinäisiä taloja, palaneita kyliä, hävitettyjä siltoja, tykin ammusten uurtamia peltoja ja sodan kurjistamia ihmisiä.

Puhkuen ja hiljaa madellen saapui märällä polttoaineella varustettu juna asemalle. Vaunujen katot ja eteissillat olivat tupaten täynnä matkustajia; mitään luokkajakoa ei ollut, jokainen sai mennä siihen vaunuun tai vaunun katolle, mihin tahtoi tai tungoxselta pääsi. Räättäli, pieni, heiverö ja saamaton kun oli, hätäännyti kokonaan tässä villiytyneessä ihmistungoksessa ja kehoitti Fedosejta jättämään sikseen koko homman ja peräytymään kotia. Ukko Bjelanov oli samaa mieltä.

— Rutistutte kuoliaaksi, — hän sanoi.

— Peräytyä, — karjasi Fedosej parhaalla sotilasäänellään. — Minua ei ole luotu peräytymään. Eh, räättäli, tartu nuttuni liepeeseen ja seuraa mukana, muuten...

Ja ukko iski kouransa junan porrasohjaan, koputti puujalallaan rautaportaaseen ja komensi kumean karskein rintaäänin:

— Hei, nuoret ihmiset, tilaa vanhalle sotilaille... eh, senkin... noo, matkoihinne!

Karkea karjunta ja julmistunut katse hölmistytti. Ihmiset suloutuivat kiinni toisiinsa, tilaa syntyi sikäli, että Fedosej räättäleineen pääsi vaunuun.

Mutta tuskin hän oli, äskeistä menettelyä noudattaen, ehtinyt

raivata itselleen istuinpaikan — Ivan Petrovitsh kyykistyi matkatavaroiden päälle — kun hölmistynyt joukko ikäänkuin havahtui ja alkoi kiukutella:

— Muka kuin sotaherra... hänen korkeutensa!... Luulee saavansa komennella kansalaisia kuin orjia... Rumilus...

Fedosej ei ollut kuulevinaan. Alkoi vain rauhallisena kietoa sätkää itselleen.

— Mitä sinä enää, ikäloppu, ihmisten vastuksena vaellat, — pärpätti joku nuori nainen. — Kuolla joutaisit... miksi pitääkin ihmisen elää niin vanhaksi, että se sitten sen perusteella vaatii itselleen jos jonkinlaisia etuja.

Ukko ei ollut kuulevinaan, mutta räätätille sätkää tarjotessaan hän tälle virkkoi:

— Eh, veli... valistus ja raitis... kansa... eh...

Mutta vihdoin, kun eräs nuorukainen alkoi tieteellisin äänensävyin selittää, että hänen mielestään pitäisi yli-ikäiset, ikäloput vaivuttaa ikuiseen uneen, ukko heristi kuuloaan ja muuttui vakavaksi. Tästä innostuneena nuorukainen jatkoi runollisen jalomielisenä:

— Se olisi elämänsä loppuun eläneille suuri onni. He pääsisivät kantamasta vanhuuden raskasta taakkaa ja vapautuisivat ikäloppun sääliittävän surullisesta raihnaisuudesta. Löytyy kansoja... — nuorukainen äänteli pitkän rivin outoja nimiä, — joiden keskuudessa vanhat surmataaan. Me emme tietenkään valistuneena kansana surmaisi, sehän olisi raakaa: meillä oppineet valmistaisivat miedon, oikein hyvältä maistuvan unijuoman, joka tuskattomasti vaivuttaisi rakkaat vanhuksemme ikuisen rauhan lepoon.

lääkkäämpäin matkustajain joukossa heräsi kauhu. He eivät tajunneet sitä hirtehisyyttä. Osa nuorista paukutti käsiään silmää iskien. Ja kaikkien suureksi ihmeeksi myös Fedosej läiskytteli kämmeniään yhteen niin voimakkaasti, että lähellä olijat korviaan pitelivät. Tästäpä eräs tyttö niin haltioitui, että loihe värjävin äänin kuvailemaan satavuotiaan äidin-äidin-äidin surkeata kohtaloa. Tämä oli jo kymmenen vuotta elänyt perheen rasituksena. Ei päässyt omin voimin ulos, eikä ymmärtänyt tarpeen vaatiessa pyytää toisten apua, vaan teki alleen. Ei kyennyt itse johtamaan ruokaa suuhunsa, höpisi älyttömyyksiä ja oli kaikin puolin kuin vastasyntynyt lapsi. Tyttönen sanoi kauhistuvansa unijuomia, mutta sanoi hartaasti toivovansa vanhukseksi pikaista loppua.

— Eihän unijuomaan kuoleminen mitään pahaa ole, — nuorukainen vakuutti. — Pahempaakin elämässä tapahtuu. Sodassa

kuolee tuhansia nuoria miehiä, rutto tappaa laajoja kansankerroksia... Nuoren ihmisen väkivaltainen, tai tautiinkin kuoleminen on surkuteltavaa, mutta ikivanhan suloiseen uneen vaivuttaminen...

Nyt kohotti Fedosej kätensä ja naama pelkkänä ihastuksen hymynä hän lausui kovalla äänellä ja painokkaasti:

— Puheesi on järkeväntä, mitä ikinä olen ihmishuulilta kuulut. Etköhän laadi oikein sellaista lakia?! On oikein, aivan oikein, että vanhat tapetaan... Etten tuota ole ennen hoksannut... Alkakaas, nuoret ihmiset, jumalan nimessä, niin pian kuin mahdollista toimia sellaisen kaikkein inhimillisimmän lain toteuttamiseksi...

Fedosej taputti ystävänsä räätäliä olkapäähän ja ikäänkuin tyynnyttääkseen virkkoi:

— Älä ole milläsikään. Ne siellä korkeissa paikoissa, joissa lakeja laaditaan, ovat tavallisesti vanhahkoa väkeä... Ja henki on heillekin kallis. He kyllä vitkastelevat lain vahvistamista, kunnes itse ehtivät luonnollisella tavalla kuolla. Vasta uudet, nämä nykyajan viisaat vahvistavat lain, mutta me, sinä ja minä, emme enää ole sitä suloisien mietoa unijuomaa maistamassa.

Ja katsoen vahingoniloisena ympärilleen hän voitonriemuisena huudahti:

— Mutta teidät kaikki tapetaan!,..

Ukon sanoja seurasi syvä hiljaisuus. —

Joka asemalta syöksyi junaan väkeä. Vaunut olivat tupaten täynnä: penkeillä, penkkien alla, hyllyillä, hyllyjen selustoilla roikkui ihmisiä kuin kanoja orsilla, lattiat täpösen täynnä, käymälät, ulkosillat. Matkustajia kyykötö katoilla, roikkui vaunujen seinissä, missä vain oli kädensijaa ja rautanaulaa, johon voi jalkansa tukea. Löyhyä oli tukehduttava, mutta ei lämmittävä. Juna oli kylmä ja viimainen, sillä ovien sulkeminen ei ollut väen paljouden takia mahdollista. Tuon tuostakin juna pysähtyi. Matkustajain oli silloin tällöin pakko mennä hakemaan puita veturiin. Sattelua, itkua, voivottelua...

— Tämä on kauheaa, tämä on helvetin esimakua, — vaikeroi Ivan Petrovitsh, — ennen ei ollut näin. Voi mihin olemmekaan joutuneet! Ettäpä pitikin kylvää tyytymättömyyden siemeniä. Silloinhan oli paratiisi tähän verrattuna. Hyvä jumala, mikä meidät perii...?

— Eh, veliseni, — nauroi Fedosej, — nytkö vasta näet? Hyvä, että näet... viisastut... Parempi myöhään kuin ei milloinkaan... Tämä on vain kuva, ymmärrätkö, kuva. Näin vaeltaa kansa,...

näin se on aina vaeltanut, vaikket ole ennen itsessäsikin kokenut. Nyt sen huomaat, kun se on tiivistetty yhteen mylläkkään. Tällaista on vaelluksemme kehdestä hautaan... Sanot: tämä on helvetin esimakua. Ehei, mies, ei vielä sinne päinkään. Noo, mikseipä sinulle, räätäilille, joka enimmäkseen olet pöydällä, lämpöisen mökin turvissa istunut... tai armoille, kirkkauksille, joita elämä kuljettaa pehmoisissa lämpöisissään, joilla on täydet vatsat ja meihin huumaamat päät, mutta me, minä ja minunlaiseni sanomme: tämä on helvettiin verraten taivaallista. Olispa ollut tällainen vehje kuljettamassa meitä, Venäjän poikia Balkanin vuorien ylitse... Ooh... Radtskij, Gurko, Skobelev... Minä olen nähnyt Skobelevin: minulle eräs kaunis neito lahjoitti muistoksi saipuan käärittynä kultapaperiin ja siinä oli Skobelevin kuva.

Ja Fedosej alkoi kuvailla Turkin sodan aikaista retkeä.

— Olin silloin nuori, voimani tuntuivat rajattomilta, jalkani tuskin tunsivat maata allaan. Kuin hienointa silkkiä oli elämä, ... eeh... Mutta sittenkin uuvuin. Kiipeilimme yli huimaavan korkeiden vuorien. Lunta vuorien rinteillä paikoittain kainaloihin saakka. Viimainen tuuli syöksi silmiimme, suuhumme, niskaamme neulanteräviä rakeita... Eespäin, eespäin... yhä eespäin... Nälkä, jano, väsymys... Noo, ne eivät saa sotilasta vaivata, hänen on pakko kulkea, ja me kuljimme... kahlasimme, ryömimme, vierittelimme itseämme tuossa pyryssä ja pakkasessa. Sinelli ja saappaat vain haittana eivätkä suinkaan kylmän suojana. Usea menettäjäjäsenensä: mikä nenänsä, mikä kätensä, jalkansa, mikä koko ruumiinsa. Kärsimyksemme olivat niin hirveät, ettei niitä osaa sanoinkuvata, ja jos osaisikin, niin ei pitäisi kokematon ymmärtäisi. Sinä nimität tätä matkaa kärsimykseksi... Olisitpa ollut mukana Balkanilla, niin vaikenisit kauniisti. Kerran minä Balkanin yli kiivetessä tunsin kuin olisi rintani revennyt. Yskäsin ja sain suuni täyteen verta; nielasin veren ja samalla tunsin, että se teki hyvää. Minä yskin, yskin, jokainen yskös täytti suuni verellä, jonka heti nielasin. Minä söin omaa lämmintä nuorta vertani ja pysyin hengissä. Useimmat tovereistani sylkäsivät verensä hangelle ja... kuolivat.

Taistelumme oli ankaraa, se kysyi miestä ja miehen tarmoa. Oli taisteltava ei vain keisarin, oikean uskon ja pyhän Venäjän, vaan myös oman henkemme puolesta.

— Keisarin, — kuului halveksivaa murinaa, ja joku riehahti:

— Tuhmat olitte. Teidän olisi jo silloin pitänyt ojentaa aseenne keisarivaltaa vastaan.

— Se jäi teidän tehtäväksenne, — Fedosej vastasi.

Ukkoa lähinnä olijat olivat kiintoisina kuunnelleet. Joku nainen otti taskustaan pienen sokerinnokareen ja tarjosi sitä ukolle.

— Noo, mitä sinä... syö itse, — esteli ukko, mutta nainen vakuutti suuttuvansa, ellei vanhus, Balkanin sankari, huoli hänen antimestaan. Joku iäkkäänpuoleinen, kulkurin näköinen mies kohotti röheän äänensä ja huusi niin, että koko vaunu kaikui:

— Tuota ukkoa eivät jumalatkakaan uskalla tappa, saatikka sitten leuoiltaan luonnonväävät poikajolpit.

Fedosej oli saanut yleisen mielihiteen puolelleen. Lähinnä istujat pitivät huolta, että hän sai pitää määrätyn tilansa penkistä ja ettei kukaan hänen rauhaansa häirinyt. Ja niinpä ukon mieliala pehmenemistään pehmeni. Matkatoverit olivat myötätuntoisia häntä kohtaan ja matkan loppupäässä odotti kallis vunnukka, Anna Ivanovna.

He olivat astuneet junaan kello kahdeksan aamulla. Illan hämärtyessä pakkanen yltyi. Myrsky tosin tyyntyi, mutta junan vauhti piti viiman entisellään. Taivaalla paloivat tähdet kirkkaina.

Sitä mukaa kuin ilta kului väsyivät heikoimmat kylmyyteen ja epä mukaviin tiloihinsa. Yksi toisensa jälkeen tipahti pois junasta valaistuille asemille, missä tulet paloivat ei vain odotushuoneissa, vaan ulkonakin. Siellä oli tilaisuus lämmitellä ja juoda kuumaa vettä sekä odottaa, milloin saisi tilan uudessa junassa jatkaa matkaansa. Vihdoin saatiin ovet kiinni. Vaunuun alkoi järjestys syntyä, ja eräällä asemalla oli päästy jo niin pitkälle, että tarkalleen tiedettiin, missä kunkin paikka oli, ja muutamia nuoria miehiä meni hakemaan puita, joilla tuli saatiin viritettyä kamiinaan, mikä oli vaunun keskellä. Suloinen lämpö täytti vaunun ja matkustaja toisensa jälkeen vaipui uneen. Räätäli Ivan Petrovitsh istui tavaroiden päällä. Nojaten Fedosejn polvia vastaan hän nukkui. Hento kuihtunut ruumis vain silloin tällöin värähteli matkan antamain vaikutelmain kulkiessa unessa hänen ohitsensa. Mutta Fedosej kuorsasi raskaasti istuessaan siinä penkillä leuka rintaan vaipuneena.

Niin kului yö. Seuraavana päivänä vaunun asujamet olivat jo kuin yhtä perhettä. Soviteltiin tiloja toinen toisensa mukavuutta silmällä pitäen. Puiden hankinnasta sovittiin kinastelematta, ja uusia tulokkaita rienattiin yksimielisesti, yhteissuun, kuorossa.

Mutta kun neljännen päivän aamuna saavuttiin Petrogradiin, särkyivät jälleen kaikki suhteet, ja väki ryntäsi vaunusta kuin

kauhua paeten. Huutoa, melua, itkua, sadattelua, ovissa tungosta, raivoisaa tuuppimista...

Vanhukset odottavat. Nainen, joka Fedosejlle oli sokeripalan antanut, neuvoi olemaan kiirehtimättä.

Aseman edessä seisoi rivi kelkkoja, suurempia ja pienempiä. Vetäjinä poikia, miehiä, akkoja. Sovittiin hinnasta, ja laiha, vilun sinertämä poika, jolla oli riittävän iso kelkka, alkoi vetää Fedosej Jurjevin ja Ivan Petrovitshin tavaroita määräpaikkaa kohden.

Räätäli Ivan Petrovitsh oli ennen nuorempana moniaan kerran käväissyt Petrogradissa sisartaan Akulinaa tervehtimässä ja muisti tarkalleen ne ihmeet ja komeudet, joihin hänellä oli ollut tilaisuus tutustua. Eivätkä hänen kuvitelmansa Venäjän loistavasta pääkaupungista olleet muuttuneet, vaikkakin huhuja oli liikkunut sen nykyisestä kohtalosta. Mitä hän nyt näki, vaikutti yllättävältä, uskottomalta — suurimmassa määrässä masentavalta.

Kadut olivat likaiset ja rikkinäiset, käytävät lonkailivat, asuntojen akkunaruujuja korvasivat monin paikoin likaiset rieputukkeet tai paperilevyt ja näyteakkunoita karkeat laudoitukset tuhotoman isoine nauloineen ja rautapuomeineen. Likaa, kurjuutta, löyhkää koko kaupunki kukkuroillaan. Kehnosti puetut, kuolemanvaljut ihmiset hoippuivat kuin haamut kaduilla ja kanavain varilla, toivottomina, ajatuksettomina. Joku nuori mies keikautti itsensä eräältä sillalta kanavaan ja jäi sinne, eikä kukaan näyttänyt siitä välittävän, eräs iäkkäämpi mies teki tarvettaan keskellä kaatua, eikä siitä kukaan häiriintynyt. Sydäntä ahdistava äänetömyys vallitsi: ei ollut tuota eloisaa humua, joka on suurelle kaupungille ominaista, eivät kaikuneet kirkkojen kellot, ja katuvaunujen signaalit helkkyivät onttoon tyhjyyteen. Jonkun kadun kulmassa lojui kuollut hevonen, sen ympärillä kuhisi ihmisiä reipien ja raastaen kaakin laihaa ruumista.

Pietarin ylpeys, komea Nevski oli häätännyt pinnaltaan loistoautonsa, kulta- ja hopeaheläiset, häikäisevän loistavat valjakkonsa, silkkinsä, kultansa, virkapukunsa. Eivät helisseet sotaurhojen kannukset, eivät liehuneet kaunottarien hattusulat ja -röyhelöt, eivät kirmailleet uljaat ratsut eivätkä läiskyneet armojen ja kirkkukausien pari- ja kolmivaljakoita ohjaavain, punaviittaisten partaniekain paraadipiiskat. Orpoina, surullisina katselivat suuret, rammat, silmäpuolet tai täyssokeat palatsit tyhjää Nevskiä. Ei sentään aivan tyhjää. Tuolla laahustaa riepuihin pukeutunut nainen, jalassaan rikkinäiset miehensaappaat, tuossa kyyköttää lapsonen silmät elottoman suurina, suu raollaan, huulet sinisinä, kuivina kuin karsta — mitä odottanee pienokainen?

Ainoa, jolla on ylpeä ryhti ja vaatetus, on Katariina II:n kuvapatsas Katariinan puistikossa. Inhimillisen kurjuuden keskellä hän siinä seisoo lemmikkeineen... aivankuin eläissäänkin.

Ivan Petrovitsh oli kauhu-ihmettelyn masentama, niin että tuskin jaksoi kävellä, mutta Fedosej käydä kepotteli puujalallaan aivan tyyneenä. Ukkojen tavarat oli lastattu kelkkaan, jota poikanen veti — silloisen suurkaupungin pika-ajuri. Pojan yllä oli aikuisen takkiriekale, joka ulottui alapuolelle polvien ja oli vyötäisiltä sidottu niiniköydellä. Jaloissa hänellä oli epämääräiset jalkineet, jotka aikoinaan olivat nähtävästi olleet aikuisen naisen kengät, mutta joista nyt joka suunnalta tunkeutui esiin paperi- ja rieputukkoja. Poika veti, Ivan Petrovitsh tyrkkäsi, Fedosej käveli herroiksi vierellä.

Kun matkue saapui sen talon kohdalle, jossa suutari Andrejevin kyltti oli, kääntyivät he siitä pihaan ja kulkivat takapihain kautta palatsille saakka. Siinä Fedosej maksoi "ajurille" sovitun hinnan. Kovin ukon teki mieli leikata poika rukalle palasen leipää, mutta heidän tuloaan oli jo kerääntynyt katsomaan joukko lapsia, jotka olivat niin nälkäisen näköisiä, että hän kovetti sydämensä, koska jakelu olisi käynyt ylivoimaiseksi.

Portaissa, niin pihaportaisto kuin se olikin, kohtasi vanhuksia hämmästyttävä yllätys. Kun he avasivat ulko-oven, he huomasivat joutuneensa kullalla reunustetun valkoisen marmorin keskelle ja perääntyivät kaikessa hiljaisuudessa, sillä he luulivat, että muuan poika, joka heidät oli tähän pyhättöön neuvonut, oli kujeillut heidän, maalaisukkojen kustannuksella. Mutta ei. Toinen lapsukainen, jolta he tiukaten tiukkasivat suutarimestari Ivan Andrejevin asuntoa, neuvoi heidät aivan samaan paikkaan. Täytyi siis uskoa ja koettaa uudestaan, maksoi mitä maksoi. Äsken he olivat kääntyneet ovelta, nyt he nousivat ylös portaita. Siinä... Oi ihme!... Siinä seisoivat heidän edessään kaksi ilmielävää maalaisukkoa, kantamukset käsissä, reput selässä. Toinen oli Fedosejn mielestä ilmielävä Ivan Petrovitsh, toinen räätälin mielestä — itse ukko Fedosej. Vihdoin he tajusivat, että siinä olikin tuhotoman iso ja kirkas kuvastin valkoiseen marmorisiin upotettuna.

— Heh, veli, mitä sanot, — Fedosej kysyi partaansa silitellen.

— Nəo... mitäs... ihminen kuin ihminen.

— Ihminenpä tietenkin, — Fedosej mulautti silmäänsä. — Niinpä niin, että ihminen... eh...

— Ihminen, jumalan luoma... mitäs siitä.

Fedosej osoitti sormellaan kuvaisia:

— Nuo eivät ole jumalan luomia!

— Noo, sinua... kuin ei jumalan... jumalanpa tietenkin siinä merkityksessä, että...

— Ei missään merkityksessä. Isä jumalan käsiala on sirompaa, sillä hän on spesialisti ihmisten teossa. Nuo ovat tottumattoman tekoa, ja minä arvelen, että ne ovat jumalan pojan näperelyjä.

Oli keskipäivä. Kotona ei ollut muita kuin Ivan ja Akulina. Ivan työpenkkinsä ääressä korjaili saappaita, ja Akulina tapansa mukaan paikkaili vanhoja vaatteita. Tammikuun kelmeä aurinko paistoi kirkkaasti suurista, korkeista akkunoista.

Huoneen suuruus sai pieniin majoihin tottuneet ukot pysähtymään ovensuuhun.

— Peremmälle, peremmälle, kansalaiset, — viittoili Ivan Andrejev. — Kyllä täällä tilaa riittää... No, ystävät, kaupittavaako?

— Mitä on, se annetaan ilmaiseksi Akulina sisarelle, — Ivan Petrovitsh virkkoi.

— Aah...!

— — —

Annaa odottaessaan Fedosej halusi mennä tervehtimään vaimoainajansa sisarta Teresea. Hän leikkasi aimo kimpaleen läskiä ja Akulinan opastamana lähti Teresen luokse. Pihalle tultua Akulina varmuuden vuoksi pyörähti piharakennuksen kellarikerrokseen. Sieltä hän vähän ajan kuluttua tuli näkyviin ja viittasi ukkoa sinne. Terese askarteli siellä suuressa yhteiskeittiössä. Tämä keittiö oli ennen ollut yhteinen kellarikerroksen asukkaalle, joiden huoneistoon ei kuulunut omintakeinen keittiö. Talon puolesta siellä määrättyinä tunteina oli pidetty hellassa tulta ja siinä sai jokainen valmistaa ruokansa. Hella sijaitsi keskellä tuota suurta matalaa noen ja keittiöhöyryjen tahraamaa pimeätä huonetta. Vain yksinäinen himmeä likainen sähkölamppu paloi katossa. Nurkat peittyivät hämäryyteen. Lattialla oli paitsi hellaa pöytä ja muutamia rikkinäisiä ja jalkapuolia tuoleja. Eräällä niistä — sen jalat oli sidottu toisiinsa nuoralla — istui vanha eukko kortteja selailen. Eukon kasvot olivat samaa värisointua keittiön seinän kanssa. Tihruiset silmät tähystelivät kortteja, joiden kuvioita perehtymätön tuskin olisi lialta voinut tuntea. Hän oli niin syventynyt askarteluunsa ettei lainkaan huomannut, mitä ympärillä tapahtui. Mutta Terese sitä vastoin oli jo vastassa ovella:

— Oi sinua, miten sinä tänne, Fedosej... Mitä varten sinä tänne...

Tavatessaan Teresen, hienon ylpeähkön Teresen tällaisessa ympäristössä, vaikutti, että Fedosej, joka reippaana oli kestänyt kaikki matkan vaivat, tunsikin äkinäistä väsymystä.

— Annahan, kun istahdan, — hän otti tuolin.

— Se on rikki, — hätäntyi Terese. — Tule tänne minun vuoteeni laidalle.

He istuivat tovin sanaakaan vaihtamatta.

— Ilta on tullut, kyyhkyseni, — sai Fedosej vihdoinkin sanoiksi, — ilta on tullut... meille.

Terese alkoi hillittömästi itkeä. Korteista ennustava eukko oli aivan välinpitämätön ajan ja paikan suhteen. Kortit näyttivät tulevia tapahtumia, niissä hän eli, niissä hän viihtyi ja niitä hän odotti, ja ne olivat, korteista päättäen odottamisen arvoisia.

Fedosej antoi Teresen itkeä kyllikseen. Sitten hän otti tuomisensa esille.

— Katso, Terese, paistapa tästä itsellesi makupala sianlihaa... katso, teetäkin on ja sokeria.

Nähdessään sianlihakimpaleen Terese heti tointui. Säikähti, kääri nopeasti tuomiset jälleen räsyyn:

— Varomaton! Jos nyt joku olisi sattunut näkemään, niin... Pidä itselläsi, ei sinun tarvitse vähistäsi jakaa... Syö, kotkaseni, syö itse... pienin erin, niin että riittää, kunnes jälleen pääset konnuillesi.

— Ei tuo ole minun viimeiseni... Käristä sinä vaan läskiä...

— Ei täällä. Tänne voi mikä hetki tahansa tulla... ihmettelevät, mistä sinä noin paljon... Tule, menkäämme herrasväen luokse.

— — —

— Tämä on minun lankoni, teidän armonne, — Terese esiteli, ja ikäänkuin kohottaakseen sukulaisensa arvoa, — entinen soturi, teidän armonne, saanut monta mitallia urhoollisuudesta... Salliiko teidän armonne hänen istua?

Hänen armonsa myönnettyä asetti Terese tuolin mahdollisimman lähelle ovea ja käski Fedosejta istumaan.

Mutta Paul kehoitti ukkoa peremmälle.

— Urhoollisen soturin ei tarvitse istua ovensuussa, — hän lausui ja tervehti kädestä. — Minäkin olen soturi... ehkä urhoollinenkin, mutta mitallit... hviit — hän vihelsi.

— Noo, mitä... mitallit menivät antajain mukana... Hyvästi urhoollisuus ja kunnia, — virkkoi ukko käyden peremmälle istumaan.

Terese tunsikin itsensä ylen onnelliseksi.

— Hyvästi urhoollisuus ja kunnia, — hän toisti katsoen merkitsevästi emäntäänsä, että kuuliko tämä.

Kuulihan hänen armonsä, mutta se ei estänyt häntä tuskallisesti ajattelemasta, että ukko mahdollisesti ottaa asuakseen heidän luonaan ja joskin sen öiksi voi sijoittaa keittiöön, niin päi-visin se kuitenkin on hänen seuranaan.

— Omaisenne, rakas Teresemme, on meidän kerallamme joutunut sangen surkuteltavaan elämän tilaan... Asuntomme on meiltä riistetty, ja meidät itsemme sullottu tähän ahtauteen.

— Noo, asunto kuin asunto, — ukko tuumi.

Teresen poistuttua laittamaan illallista hänen armonsä jatkoi valitteluaan:

— En voi käsittää, miten minä, jonka terveys ei koskaan ole ollut parasta laatua, olen jaksanut elää. Talonmiehen toimi on lakkautettu, ja talonmiehet ovat nykyisin mahtavia herroja, käs-kijöitä, joiden arvo ei salli heidän ja heidän vaimojensa ryhtyä meidän töihimme. Entiset apulaiseukkomme lienevät korkeissa valtionviroissa, niin että Terese raukan täytyy itse hankkia puut, kantaa likasangot, pestä permantomme vieläpä vaatteemmekin. Kun puita on niukalti, jos ollenkaan, häneen täytyy pestä vaatteet kylmällä vedellä ilman saippuaa, sillä saippuaan eivät varamme riitä. Meillä on tähän asti, jumalan kiitos, vielä ollut arvoesi-neitä, joita vaihtamalla olemme jotenkuten saaneet ostetuksi hiukan ravintoa, mutta kun nekin ennen pitkää loppuvat, niin... Tällaista on elämämme, kallis ystävä, yhä huolestuttavammaksi se on muuttumassa...

Ukon tuli sääli.

— Kovaa on, rouva, elämämme... Kovin on armotonta... Varsinkin kun ei ole siihen syntymästään asti tottunut... kovaa, kovaa... ymmärrän sen...

Ja Fedosej tahtoi lohduttaa:

— Tuttua minulle elämän kovuus ja armottomuus... Mutta mikäs teidän sentään on tässä ollaksenne... ah, ylen on hyvä tupa — ukko silmäili huonetta, sen kiiltäviä punapuupaneeleja ja laipiokoristeita, seinien kauneutta ja rihkaman paljoutta, — ylen on kaunis tupa ja — hän huiskautti kättään — vihollinen voite-taan, maa alkaa jälleen kukoistaa ja... nähkääs, Venäjän maa on sellaista, että se työntää viljaa, vaikka itse pääpukki olisi kaali-maan vartijana, niinkuin se näihin asti on ollutkin — ja sitten eletään taas entistä ehommin.

Mutta jokin — mikä lie — ilmaisi ukolle, että hänen lohdu-

tuksensa ei osunut oikeaan. Ja koska hän nyt todenteolla halusi lohduttaa, niin hän tehosti:

— Vaikeata teille, parempiin päiviin tottuneille... tuttua minulle, joka olen kovan elämän kourissa aina elänyt... — Vanhuksen muistot alkoivat toimia.

— Niin, niin, — keskeytti armo. — Samanlaista se kait nykyisin on kaikkialla ja kaikille ympäri Venäjää, missä ne valtaa pitävät.

— Ei sitä, mitä minä tarkoitan, tapahtunut nykyisin — Fedosej vastasi muistokuviaan seuraten, — eivätkä nämä silloin valtaa pitäneet. Vallassa oli silloin keisari...

— Yksityisten taholta saattoi silloinkin — valitettavasti — tapahtua paljon vääryyksiä, — huomautti Paul.

— Erehdytte, nuori herra, ei se ollut pelkästään yksityisten taholta. — Yksityiset, nuori herra, yksityiset... niitä ei voi kukaan välttää... mutta... Sallikaa, nuori herra... tähän sanoitte olevanne sotilas... sallikaa minun, vanhan sotaniekan... Minä olen tottunut näkemään valtiollisia kauheuksia, joita nykyaika tuskin osaa uneksiakaan... Mutta miksi kuitenkin alkaisin rinnastaa menneitä ja nykyisiä... Teille tietenkin, joilla entistä ei ole, tämä nykyinen on pahinta... Mutta minusta, nuori herra, ei mitään. Olen tottunut, ja tekin totutte. Meille ihmisille on annettu tottumisen ihana lahja, jota ilman me tuskin kykenisimme suorittamaan loppumattomien raakuuksiemme paljoutta... Minä olin mukana Turkin sodassa vuosina 77—78, sitten sotaretkellä turkменеja vastaan, senjälkeen monilla rauhoitusretkillä, kunnes alkoi kyllästyttää. Menin merille ja olin vuosikausia kuljettamassa vankeja Odessasta Sahalinille. Nähkääs, nuori herra, niitä kuljetettiin laivassa ja ne saivat nähdä ja tuntea, millainen on suuri meri. Niitä kuoli — onnekseen — joukottain laivan ruumaan. Sitten palvelin Sahalinilla ja Kaukaisessa Idässä, ja vasta Japanin sodassa minä jalkani menetin ja silloin minut vanhana rampana lähetettiin kotikylääni. Minä olen ollut mukana hävittämässä kukoistavia viattomia ihmisiä, olen nähnyt pistettävän, poltettavan, ammuttavan, hirtettävän ihmisiä, olen nähnyt niiden paistuvan ja paleltuvan, mädäntyvän kahleisiinsa ja vitkalleen kuolevan nälkään — eikä se minun rauhaani häirinyt. Olin sotilas... Jumalan nimeen olin vannonut uskollisesti noudattavani määräyksiä; raakuus kuului ammattiini, sydämetön julmuus pyhiin velvollisuuksiini... Mutta erästä tapausta en ole saanut pois mielestäni, vaikka siitä on jo viikojen aikoja kulunut. Olin silloin

vielä hyvin nuori, kun meidän pataljoona komennettiin rankaisemaan maailman petomaisinta kansaa — kuten meille sanottiin, — kansaa, josta oli paljon ollut vastusta, kansaa, jonka jumalanpalvelukseen kuului syödä oikeauskoisten lapsia ja vainota rakasta keisariamme ja joka — ellei sitä kansaa pian kukisteta — hyökkää monilukuisina kuin nälkävuoden heinäsiikat pyhän Venäjämme kimppuun. Raivoisan vihan valtaamina me marssimme Puolaan. Emme tosin havainneet mitään erikoista, mutta siitä huolimatta me teimme puhdasta jälkeä. Erikoisesti jäi mieleeni muuan nuori vaimo, joka kolmen lapsensa kanssa kyykötöi kotinsa raunioilla. Me riistimme syöjättäreltä pienokaiset ja paiskasimme hänet itsensä raunioihin, niin että pää murskaantui ”Mama, mama”, alkoivat lapset kirkua, ja vanhin, arviolta kuusivuotias tyttönen, juoksi äitinsä luo ja alkoi suudella veristä, muodottomaksi ruhjoutunutta päätä. Ei minun muistojani häiritse murskattu pää, sillä niitähän olen nähnyt vaikka miten paljon, mutta oman äidin veren tahraamat lapsen kasvot eivät poistu mielestäni. Muistanpa erään toisenkin...

— Se oli sotaa, — keskeytti Paul, — eikä sodassa voida tekoja valita. Ne ovat hirvittäviä, mutta ne kuuluvat sodan luonteeseen. Mutta ajatelkaa, että oma kansa, saman isänmaan lapset, samaa kieltä puhuvat, samaa jumalaa palvelevat, alkavat sotia keskenään, se on käsittämätöntä.

— Niinpä niin, nuori herra, — Fedosej virkkoi viisaan vanhuksen tyyneen tapaan, mutta äänessä oli nyt kolea kumina, — sepä se juuri lienee ollut näille oman kansan ja saman isänmaan työläisille, talonpojille ja sotilaillekin käsittämätöntä ja päästäkseen selville siitä käsittämättömästä he alkoivat kysellä — kiväärit käsissä ja tykkien takaa... eh!...

Kyykäärmeen läheisyys ei olisi voinut vaikuttaa inhottavammin kuin Fedosej siinä istuessaan ja sotamuistojaan kertoessaan. Paulin ylimysveri kuohahti, niin että käsi vaistomaisesti sipaisee seinältä koirapiiskan, ainoan aseensa, mikä synnynnäisellä aseenkantajalla enää oli jäljellä. Olisipa ajat niinkun ennen, niin varmasti viuhuisi ruoska vanhuksen korville, mutta koska ajat olivat muuttuneet, niin ei piiskan käyttäjällä ollut muuta neuvoa kuin läimäytellä saappaansa vartta ja merkitsevästi vilkaista vihanensa kohteeseen.

Tuttu temppu, vereen syöpynyt, esivanhempain perintö.

Piiskan isku kohdistui saapasvarteen, mutta Fedosej tunsu sen selässään, tunsu kipuna, nöyryytenä, ihmisarvoa alentavana. Vanha ruumis vavahti, käsi teki torjuvan liikkeen, sitten...

enonen helvetin lieskan korventama sisu kuohahti, ukko ponnahti seisomaan, ryhdistäytyi ja katsoi. Tuuheain kulmakarvain alta tähtäsi kylmä, terävä katse.

(Kotiin saapui Tatjana Borisovna. Nuori nainen pysähtyi nimenästyneenä nähdessään serkkunsa ja vanhan Fedosejn noin perin kuvaelmallisessa asennossa.

— Terese jo kertoi, että olette tulleet kaukaa maalta häntä tervehtimään. Olkaa hyvä ja istukaa, — Tatjana virkkoi. — Miten eletään siellä teidän paikkakunnallanne?

— Paikkakunta seisoo paikallaan, — Fedosej jurosti vastasi.

— Miks'ette istu, isäseni? Olkaa hyvä ja istukaa tänne sohvalle.

— En kaipaa istumista.

— Mitä tämä merkitsee, — Tatjana ihmetellen kysyi omaistiaan.

— Ei näy merkitys entisestään muuttuneen, — Fedosej vastasi omaisten puolesta.

— ! ? !

— Aivan samanlaista soittoa kuin ennenkin, hyvä neiti, kyllä minä ruoskan sävelet tunnen... Mutta nyt johtavat soittoa toiset voimat, muistakaa se... heh... — naureskeli Fedosej poistuessaan.

— Oi, isäseni, älkää poistuko. Minä tahdon tietää, — hätäili Tatjana.

— Säästäkää, nuori herra, ruoskan siimaa, meillä on köydestä puute ja... köyttä näyttään tarvittavan, — Fedosej sähisi oven aukeamassa hyvästiksi.

Samassa Terese tuli huoneeseen kantaen sähisevää läskipannua.

— Meni kuin vimattu ohitseni; oli töytätä kastikkeen kumoon... Mitä se onneton teki... Se on niin tuhma... Ei ole tottunut parempiin ihmisiin... Suokaa jumalan nimessä anteeksi... Voi, rakas, armollinen rouva, että minun pitikin tuoda se tänne.

— Mitä täällä tapahtui, minä tahdon tietää, — Tatjana tiukasti kysyi.

— Älä kysele, rakas lapsi. Ja sinä, Terese, älä ole milläsiäkään, — koetti hänen armonsa tyynnyttää.

Surullisesti huokaillen Terese kattoi pöydän, lukitsi oven ja kehoitti kunnioittavasti kumarrellen herrasyäkeä aterioimaan, mitä kehoitusta nämä hyvin ahnaasti noudattivat, unohtaen osan entisistä siroista pöytätavoistaan.

— Muistatko lähimain, kenelle olet meidän kalleimpia arvoesineitämme jaellut, — kysyi hänen armonsä Tereselta, joka ei ollut unohtanut pöytätapoja, vaan seisoi rakkaan armonsä tuolin takana tämän aterioidessa, — niinkuin entisinä hyvinä aikoinakin. Kuitenkin oli vanhan nöyrän palvelijan kasvoilla tällä kertaa ikäänkuin ihmettelevä sävy, kun hän surumielin katseli, miten herrasväki huolettomana söi ruokaa, jota Fedosej vanhus kaukaa maalta oli kuljettanut. — Se osa arvoesineistä, mikä on myyty, on tietysti myytyä, — armo jatkoi, — mutta otaksukaamme, että saamme tilaisuuden ostaa takaisin muutamia rakkaimpia perhekalleuksia.

Hyvä ruoka vaikutti, että armon mieleen olivat johtuneet arvoesineet.

Äitinsä taloudellisille laskelmille Tatjana kohautti olkapäitään, mutta Terese vastasi otsaansa koputtaen:

— Jok'ikisen kappaleen kohtalo on tänne merkittynä.

— *Evviva, signora!*¹ — huudahti Paul, — minä puolestani voin sanoa, kenellä teidän turkkinne on.

— Turkkini!... sanoit?...

— Että olen ne nähnyt *par hasard*² ja luulenpa tuntevani henkilönkin, jolla ne on.

— Jokako käyttää minun turkkejani, — huohotti armo.

— Joka käyttää turkkejanne... aivan niin. Mutta minä vakuutan, että niitä käyttää ylevän arvokas nainen, joka on — en tiedä miten, mutta hänen puolestaan aivan rehellisin keinoin — ne saanut haltuunsa.

— Hän siis kuuluu...

— Sivistyneistöön... aivan niin. Hän on sairaanhoitajatar. Tutustuin häneen — jos haavoittuneen upseerin ja haavoja sitovan sisaren kohtausta voi tutustumiseksi nimittää — sotänäyttämöllä.

Paul kuvaili yksityiskohtaisesti koko tapauksen.

— Voitte toivoa saavanne turkkinne takaisin, — hän lopetti, — niin pian kuin minä hänet löydän. Ja minun täytyy hänet löytää ei ainoastaan turkkienne takia, vaan myös saadakseni kiittää häntä. Etsin häntä kaikkialta.

— Etsimiset ovat nykyisin vaarallisia, — varoitti rouva, — voit pian itse joutua arveluttaviin vaaroihin.

— Suurempiinkin täytyy uskaltautua, — Paul virkkoi. — Ja susien joukossa pitää osata ulvoa.

¹ Eläköön, rouva!

² Sattumalta.

— Ja sinä luulet osaavasi?

Paul ei ehtinyt vastata, kun oveen koputettiin. Kiireesti piii-
loitti Terese hänen armonsä avustamana ruoat kaappiin. Paul meni
avaamaan.

Tulija oli Paulin isä, perin rämettynyt entinen tilanomis-
taja Aleksander Pavlovitsh Semenov. Hän kumartaa ensin yhteis-
esti jokaiselle, tervehtii sitten hänen armoansa suutelemalla tämän
kättä ja kysymällä:

— Miten voitte, kallis käly? Toivon, että jaksatte elää.

— Suureksi ihmeekseni minä vielä elän, ... jos tätä olotilaa
yleensä voi elämäksi nimittää.

— Vielä nousee jumalan valkeus elämäämme valaisemaan, —
sanoo Aleksander Semenov ja jatkaa samaan nuottiin: — Kuule,
Paul, onko sinulla tupakkaa?

— Jotakin mahorkan tapaista.

— Anna tänne! — Aleksander Semenov kopeloi taskujaan,
löytää kuluneen sanomalehtipalan ja kiertää siitä sätkän. Koh-
teliaasti kumartaen hän naisilta kysyy: — sallitteko? Ja luvan saa-
tuaan alkaa ahnaasti tupakoida.

— Ho-ho-jaa... kaikki on suhteellista. Nyt maistuu tällainen
roskakin hyvältä, ennen ei paraskaan ollut kyllin hyvää.

— Ennen, niin... Oi, kurjuutemme on pohjaton, — vaikeroi
hänen armonsä.

— Te olette sentään kadehdittavan onnellisessa asemassa si-
käli, että saatte asua tällaisessa huoneessa. Minut entinen djen-
shikkani, joka nyt on vaikutusvaltainen virkamies — niin, siitä
minulla on teille kerrottavana hyvin kuvaava juttu, jonka äsken
sain kuulla, — siirsi minut omaan entiseen vahtimurjuunsa...
Ja oobrasinkin uskallatte pitää... Olkaa jumalan tähden varo-
vaisia... rukoileminen on ankarasti kiellettyä, ettekö sitä tiedä?

— Älkää viitsikö liioitella, setä, tosissakin on enemmän kuin
tarpeeksi, — Tatjana huomautti.

— Liioitellako?... Luuletko saavasi jumalaa palvella? Et, lap-
seni, älä yritäkään. Jos haluat säilyttää henkesi, niin opi kiroi-
lemaan ja puhumaan raakuuksia, että saat elää...

Aleksander Semenov kietoo verkalleen uuden savukkeen ja
hymyilee salaperäisesti.

Jotakin hyvää siis on odotettavissa, sillä eipähän Venäjälle jää-
neillä ylimysrippeillä ollut siihen aikaan aihetta noin vain hy-
myillä.

Kenraalinrouva Semenov oli viime aikoina paljon joutunut
näkemään ja tutkimaan ihmisten ilmeitä. Ja hän oli ollut huo-

maavinaan, että hymy nykyisin merkitsi aina hyvää. Kun esim. talonmies hymyilee, silloin saa olla varma, että valkoisten sotaliikkeet ovat menestyksellisiä. Olipa ollut aika, jolloin oltiin erikoisen kohteliaitakin. Pavlov oli tullut tarjoamaan palveluksiaan ja Leena muori, joka ei ollut sitä eikä tätä, vaan puoleen ja toiseen, miten milloinkin, julmin despootti, nyykisteli ja hymyili kuin auringonsusi. Kun Saksassa tapahtui vallankumous, katosi hymy ja ankara viha, niin kuvitteli hänen armonsä, väärästi kasvot. Mutta nyt — nyt taas hymyilevät. — Hänen armonsä edelleen piti itseään keskipisteenä... Mitähän mahtanee Aleksander Pavlovitsh hymyillä...?

Hymyily oli ylimyspiireissä ollut opittu taito, taide, jolla voitiin sekä ilmaista hyvää että kätkeä ilkeitä ajatuksia. Hymyilystä pääteltiin, mihin ihmisluokkaan mikin ihminen kuului. Hänen armonsä mielestä ei rahvas enemmän kuin elukatkaan omanneet hymyilyn taitoa taitona. Rahvas, — niin hän määritteli — ilmaisee mieltymystään naurun rähäkällä ja vain nöyristelyään hymyilyllä, jos sitä siksi voi sanoa — aivan kuin koira hännänheilutuksella ja ryömimisellä. Oikea hymyn taito kuului hänen mielestään vain täysin kultivoituille ihmisille ja kun se on parhaimmillaan, niin se vaikuttaa kuin rakas muisto, onnellisuuden aavistus, unelma, kesätuuli, metsien viehkeä humina, kukkain tuoksu, lemмен suudelma.

Vihdoin, muutamia sauhuja vedettyään, Aleksander Semenov sai sanoiksi:

— Vapautuksemme hetki on lähellä...

Nousten seisomaan hän jatkoi:

— Hänen keisarillinen korkeutensa, suuriruhtinas Kiril Aleksandrovitsh on kruunattu — *dei gratia*¹ — Venäjän keisariksi Pariisissa.

— Ah!... Ah!...

— Tulin ilmoittamaan, että pian on tämä syvyyden *Pandemonium*² maan tasalla.

— Ylistetty olkoon taivaan jumala, — lausui hänen armonsä ristinmerkkejä tehden.

— Loppuun on suoriutumassa pyhän Venäjän *danse macabre*.³

¹ Jumalan armosta.

² Sekasorron pesä.

³ Luurankojen tanssi.

— Kruunaus siellä tai täällä ei merkitse yhtään mitään, — Tatjana virkkoi.

Vanha Semenov röyhisti ylpeästi rintaansa ja vastasi ylevän tunteellisesti:

— Meitä on ulkomailla, Venäjän parhaistoa, kolme miljoonaa! Kaikkialla muodostetaan kaarteja. Satoja tuhansia, kaikki valioväkeä, upseereiksi kelpaavia, asettuu liikekannalle Venäjän vapautuksen puolesta. Kun lisäksi ottaa lukuun, millainen on tilanne nykyisin — onhan Koltshak koko Siperian herra ja hänen takanaan englantilaiset, ranskalaiset, amerikalaiset ja japanilaiset... sekä joukkoja että pääomia... ja Denikin hallitsee koko pohjois-Kaukaasiaa ja ennen pitkää lähtee ryntäämään Ukrainaan ja sen vallattuaan Moskovaan — niin ei ole enää epäilystäkään, etteikö keisarimme onnistu vapauttamaan isänmaata ja — meitä, hänen majesteettinsa ja Venäjän uskollisia lapsia.

Kruunattu keisari... Suurenmoisen ihanana kuvasteli tulevaisuus korkeilta jalustoilta syvyyksiin syöstyille ihmispoloisille. Sellaiselta mahtaa tuntua haaksirikkoisesta myrskyisellä merellä, kun hän lautakappaleen avulla pinnalla pysytellessään näkee vihdoin, viime hetkellä, kun voimat jo alkavat uupua, pelastuslaivan lähestyvän.

Suuri, pyhä hiljaisuus. Aleksander Semenovin kaukokatse huomaa pöydällä leivänmuruja ja — huomio vastakruunattuun majesteettiin syventyneenä — noukkii muruja hyppysiinsä, tarkastelee niitä...

Aleksander Semenov oli aikoinaan ollut varsin kohtuullinen juomain suhteen, mutta sitä intohimoisempi syömäri ja herkuttelija. Nähtävästi vaikuttivat häneen muruset nyt kiihoittavasti. Hän joutui hillittömän syömähimon valtaan. Ruumis alkoi nytkähdellä, poskille kohosi heleitä punatäpliä, silmät kiiluivat ja huulet suonenvedon tapaisesti värveilivät.

— Teillä on... näen mä... leipää ja... — ääni värähtää, tukkeutuu.

— Muutama murunen, — hänen armonsä virkkoi.

Semenov tarkastelee pöytää. Tuskin kemisti huomattessaan olevansa suuren keksinnön partaalla tarkastelee retorttiansa syvemmin kiintoisana kuin tämä vanha elostelija pöytää. Hän ottaa veitsen, katselee sitä, haistelee, jopa lipaisee kielellään:

— Rasvaa!... ensiluokkaista, mitä parhaita laatua... selvaista, jota ei saa hinnalla millään... Terese ystäväni, hänen armonsä käskää tarjoamaan minulle illallista. Ole niin hyvä!

Terese katsoo avuttomana emäntäänsä, joka tovin epäröityään ryökkää surumielisesti.

Kunnon palvelijatar tuo — hänkin surumielisenä — läskipadan kaapista ja asettaa sen Semenovin eteen sekä leikkaa muutaman leipäviipaleen tarjottimelle.

Semenov tekee liikkeen kuin aikoiisi suoraa päätä hyökätä ruoan kimppuun. Viime tingassa hän muistaa sivistyksensä ja odottaa kehoitusta. Sen saatuaan hän kohteliaasti kumartaen lausuu armolle:

— *Humble serviteur, madame*¹, — mutta siihenpä hienot tavat loppuvatkin. Intohimoisesti hän syö, syö, ahmii silmät kiihtyen — ahmii viimeistä murua ja rasvanrahtua myöten.

— Meillä on siis jälleen keisari, — Paul virkahti vastapainoksi isänsä ankaralle ruokahalulle.

— Kruunattu keisari! — huudahti Aleksander Semenov pyyhkien mahtavasti viiksiään. — Pyhän Venäjän, voideltu hallitsija! Jumala hänen majesteettiansa siunatkoon! Apropos, — hän kääri savukkeen ja alkoi kylläisenä myhäillen poltella, — minun pitää teille kertoa lystikäs juttu entisestä djenshikastani, Mordunovista... Te kaiketi tiedätte yhtä ja toista mitä viime yön tienoona tapahtui...? No niin. Kun paukkeen jälkeen oli tullut hiljaisuus, paneuduin maata ja koetin nukkua. Äkkiä kolkutetaan ovelleni — kohteliaasti, siivosti. Aukaisen. Sisään syöksähtää Mordunov kädessään hyvin siisti, pieni, mutta raskas käsilaukku. Miehen kasvoilla ei ole tavallista korkeanvirallista mahtavuutta, vaan varsin tuttavallinen sävy. "Kansalainen Semenov, sallitteko, että jätän tänne teidän hoiviinne vaimoni käsilaukun huomisaamuun saakka. Ajattelimme matkustaa yöjunassa, mutta huomasinkin, että minun on toimitettava erinäisiä asioita ja pääsemme matkalle vasta aamulla." Minä näin miehen naamasta, mikä hänellä oli mielessä. "Kansalainen Mordunov", minä vastasin, "pahaa pelkään, etten voi suostua pyyntöönne." "Muutamiksi minuuteiksi vain... haen sen heti." "Suokaa anteeksi, kansalainen, mutta minä en voi sallia asuntooni kerättävän yksityisomaisuuden varastoa." Hän ymmärsi minun arvaavan, millä asioilla hän liikkui. Lurjus pyyhkäisi hikeä pelon kelmentämiltä kasvoiltaan ja jättäen sikseen kaiken teeskentelyn hän rukoillen soppotti: "Kätkekää se tänne, niin saatte puolet... tänne ei kuukaan"... ja samassa hän sieppasi vuoteeni alta irti erään laatan ja on jo työntämässä laukkuaan siellä olevaan syvennykseen. —

¹ Nöyrin palvelijanne, rouva.

se veijari, sinne se on monena vuotena kätkenyt minulta varastamiaan hopeita, he-he-he — kun minä jäykästi estin sen ja aloin siivoasti työntää häntä ulos; silloin ovea avatessani syttyi sähkö talokomitean konttoriin, joka on, niinkuin tiedätte aivan pihaholvin vieressä. "Kansalainen Mordunov, näettekö, konttorissa on valoa, viekää sinne laukkunne, tehan olette heikäläisiä." Siihen mitään vastaamatta hän lähtee laukku kädessä juoksemaan porttia kohden. Samassa kuuluu laukaus talokomitean portaistosta. Minä kuulin Pavlovin huutavan: "Mordunov". Tämä jatkaa juoksuaan, mutta samassa jälleen paukahtaa ja Mordunov retkahti maahan, he-he-he-he ja käsilaukku luonnollisesti jäi Pavlovin haltuun.

Semenov hykerteli käsiään melihyvästä, ja kasvot loistivat mitä vilpittömintä vahingoniloa. Mutta äkkiä hän muuttui harmistuneen näköiseksi:

— Niin, tietysti laukku sisältöineen olisi voinut jäädä minulle, jolle se, olipa se kenen tahansa, lähemmin kuuluu kuin Pavlolle... mutta... sellaiset miehet ovat vaarallisia liikettuttavia...

Jälleen kuului ovelta kolkutus. Terese korjasi astiat pöydältä, Paul pani lakin päähänsä ja meni jotakin renkutusta viheltäen avaamaan. Tulija oli Ossipova.

— Onko Ossipovalla jotakin hyvin tärkeää asiaa, — kysyi armo ylen hermostuneena.

— Oi, teidän kirkkautenne, minun sieluni ja sydämeni pakoittivat minut tulemaan. Sanoin itselleni: älä yhtenään käy kuin kellon heiluri hänen kirkkauttaan rasittamassa. Mutta jumala, teidän kirkkautenne... Ne tulevat...

— Ne tulevat, — pelästynyt huudahdus kaikkien huuilta.

— Tiedätkö, ketkä tulevat, — sai armo vaivoin kysytyksi.

— Siitä en päässyt selville, — sähisi touhukkaasti Ossipova, — mutta Bjelanov itse sanoi, talokomitean päätökset... että kaikkia on rangaistava, että on epäilyttäviä henkilöitä pesiytynyt taloon, ja suutari Andrejev pyrki myös rikollisia rankaisemaan, nimenomaan sellaisia, jotka repivät talon puuosia, vaikka itsekin repii parketit latioista... Minulla on teidän kirkkauttanne varthen hyvä syyksellinen... polttavat ne ne kuitenkin... Ne ovat tuolla ulkona, mattoriepujen alla. Terese tuo ne sopivassa tilaisuudessa sisään.

— Kunnan nainen, — mutisee Semenov kyllin kuuluvasti.

Ossipovan silmät kyyneltyivät ja värisevin äänin hän vikisi:

— Minä alamaisen nöyrästi anon, että teidän ylhäisyytenne ottaisi huomioon, kun ajat muuttuvat, etten minä ole osallistunut

toisten köyhäin ihmisten jumalattomuuksiin. Minä olen aina elänyt kunniallisesti ja jumalaan turvaten. Ja aina minä rukoilen, että jumala ottaisi pois katkeran kalkin ja antaisi onnea paremmille ihmisille... Sillä mistä nyt saa köyhä apua, kun rikkaat itsekin nälkää kärsivät. Suokoon...

— Oletko aivan varma, että ne tulevat, — keskeytti Paul.

— Minä tiedän kaiken, — supatti Ossipova. — Minä pujah-telen kuin hiiri. Olen, kun niin tarvitaan, kuuro ja sokea... Ja kuulkaa... ne sanovat, että Pavlov on joutunut kiinni ja tunnustanut kaiken... ja ne ovat saaneet muitakin tunnustamaan, mutta Okunjevan Marfa sanoi, etteivät ne kaikkia vielä läheskään... eivät ainakaan Pavlovia...

Tällä kertaa kuului oven takaa pahaenteistä jyskytystä. Ossipova liukui sulavasti kuin ankerias ovenpieleen ja oven auettua kenenkään huomaamatta ulos.

Olga Ivanovna Andrejeva ja kolme aseistettua nuorukaista astuvat huoneeseen.

Hänen armonsä istuu paikallaan kivettyneenä, kasvot kauhun jäykistämässä, Tatjana koettaa hymyillä tuttavallisesti Olgalle, Terese hymisee jotakin rukouksen tapaista ja tekee salaviihkä ristimerkkejä. Ainoat, joihin vieraat eivät näytä vaikuttavan, ovat Semenovit, isä ja poika. Paul istuu rentona, jätkämäisiä tapoja jäljitellen ja lattialle syljeskellen, käsi housuntaskussa. Ukko Semenov seisoo jalat leveällä, nenä nyrpyssä kuin pahaa löyhkää torjuen.

Pian saivat nuorukkaat huoneen kauttaaltaan tarkastetuksi.

Olga ei ottanut osaa tähän toimitukseen. Hänen tehtävänsä oli ilmoittaa:

— Minut on uusi talokomitea valtuuttanut tiedoittamaan, että talokomitea on tästä lähin vastuunalainen kaikesta, mitä talossa tapahtuu; on otettava tarkasti huomioon, että kaikki, jotka tavalla tai toisella ovat ottaneet osaa Pavlovin rikoksiin, tulevat tuomituiksi vallankumouksellisen oikeuden ankarimpain säädösten mukaan, elleivät ajoissa ryhdy rehellisesti auttamaan tosiasian ilmitulemista. Edelleen tiedoitetaan, että talon puuosain, kuten ovien, akkunapielien, portaiden, kaidepuiden, parkettien y.m. repimisestä tullaan rankaisemaan kuin vastavallankumouksellisuudesta. Ja lopuksi on minun huomautettava, että kansalaisten Semenovien on huomisaamusta alkaen ryhdyttävä ottamaan osaa lumenluontiin, pihan ja kadun puhtaanapitoon, kuten muidenkin talon asukkaiden.

Vanha Semenov kuunteli erinomaisen tarkkaavaisena. Sitten hän pilkallisesti kumartaen kysyi:

— Olisiko armollinen valtuutettu niin hyvä ja tiedoittaisi edelleen, mistä viluun nääntyneet kansalaiset saisivat hiukan puita lämmitelläkseen.

— Sieltä samasta paikasta, mistä viluun nääntyneet niitä saivat teidän valtakaudellanne. Olkaa niin hyvät...

— Minä otan vastuulleni, että meidän taholtamme tullaan määräyksiä noudattamaan, — virkkoi Tatjana.

Kun Olga seuralaisineen oli poistunut, heristi vanha Semenov nyrkkiä heidän jälkeensä ja hammasta purren murisi:

— *Sacre bleu*¹... minä teidät valtuutan... helvettiin... Vakuutan, *parole d'honneur*,² että niiden pitää kahmaloillaan luodak lumet ja kielellään puhdistaa kadut ja pihat... villipedot, haaskat, roistot...

Itkeä tihuuttaen kuunteli Terese hänen ylhäisyytensä vihanpurkauksia.

— Onko rakas jumala niin tyyten pimitänyt ihmisten silmät, — uskaltaa nöyrä palvelija lausua.

Kenraalitar loi tutkivan katseen Tereseen. Hän oli uumoilevinaan Teresen sanoissa jotakin virheellistä ylimysraiteilta poissyök-symistä. Asettihan Terese kysymyksensä: onko jumala niin tyyten pimitänyt ihmisten silmät... ikäänkuin nuo olisivat ihmisiä...

— Kuule, rakas Terese, jos sinä haluat lajitella nuo ihmisten luokkaan, niin pyyhi minut pois ihmisten kirjoista... Oih! — hän kipeästi voihkaisi, — jospa olisinkin kuollut...

— Ei niin, rakas Helena Mihailovna, — virkkoi Semenov suojelevasti, — ei niin! Kun olemme tähän asti kestäneet, niin kestämmekin loppuunkin. Meillä on edessämme suuri, kunnias tehtävä, joka luo sädekehän maineemme ohimoille...

— *Per aspera ad astra*,³ — lausui Paul kelloaan katsoen — Minun on lähettävä ulos, mutta en viivy kauan.

— En voi voittaa rauhattomuutta, joka minut valtaa joka kerran, kun sinä tai Tatjana lähдете ulos, — rouva vaikeroi. — Jalot kasvopiiirteet ja hieno käytös voi aiheuttaa kuoleman.

Paul sukii hiuksensa otsalle, asettaa lakkirähjän takaraivolle, sikristelee silmiään, virnistelee ja kävelee loksuttavin polvin.

— Bravo! Bravo! — huudahtelee vanha Semenov. — Sinä,

¹ Kirous.

² Kunniasanalla.

³ Käsien kautta tähtiin noustaan.

poikani, voit vaaratta liikkua pääpirujenkin parissa. Sinä olet nero! Ah, mikä nero! Eleilläsi voit esittää vaikka...

— Minä en ole tuollaista missään nähnyt, — Tatjana huomautti.

— Neiti tyttäreni ei yleensäkään mitään näe.

— *Adieu, mesdames... adieu, monseigneur,*¹ — hyvästeli Paul ja poistui nivusiaan väännellen ja nytkähdellen.

— Paul on liian rohkea, — armo virkkoi. — Mutta kaikki tietävät jumalan, — hän hartaasti huoaten lisäsi.

VIII.

Syntyi hetken hiljaisuus. Terese istui uunin-puoleisella seinustalla, mahdollisimman loitolla herrasväestä — ettei häiritsisi — ja lampusta, joka valaisi pöytää. Vanha palvelijatar oli kalpea ja surullinen, kun hän siinä nyökköti kutoen sukkaa langoista, joita oli kerännyt purkamalla rikkikuluneita villavaatteita. Hänen säännöllisille, voimakkailla kasvoilleen oli ikä, huolet ja alituinen ahkeroinen uurtaneet syviä ryppyjä. Muinoin ryhdikäs vartalo oli käynyt kumaraksi ja luisevaksi. Hänen koko olemuksessaan oli tuota ylimysperheiden uskottupalvelija-tyyppien epäpersoonallisuutta ja ei-itsenäisyyttä, tuota vienoa syrjäisyyttä ja huomamatta-olemiseen tottuneisuutta, mikä on niin tunnusmerkillistä henkilöille, jotka on treenattu aina katsomaan ylöspäin, yhäti ylöspäin ja sieltä odottamaan määräyksiä ja elämänolojen asette-luja. Mutta Teresen ruskeissa kauniissa silmissä oli tällä kertaa utumainen, etäisyyksiin tähtäävä, harkitseva katse, kun hän ne tuon tuostakin irroitti kutimestaan.

Pöydän ääressä istui Tatjana, kenraali Semenov vainajan tytär. Hän oli kahdenkymmenen vuotias, kookas, hoikka ja byzantilaisen laiha ylimysnainen. Sinertävän mustat hiukset olivat jakauksella keskellä päätä ja niskaan nutturaksi kiedottuina. Semenovien leveä otsa ja ikäänkuin sivellinvetoiset mustat kulmakarvat antoivat harmaiden silmään loisteelle erikoisen teräshohteen. Hän istui mietteissään, nojatuolin selustaan vaipuneena, katse suuntautuneena jonnekin kauas.

Hänen armonsa, kenraalinrouva Semenova tunsu itsensä perin vaipuneeksi. Tuskaalliset kokemukset rähjäisestä puujalkaukosta ja kotitarkastuksista kaikkine karkeuksineen... Ja jospa edes vain kaikki tuo! Mutta kaiken kukkuraksi vielä epäsointuisuus hei-

¹ Hyvästi, naiset, hyvästi, herrani.

dän omassa keskuudessaan. Tuossa istui Tatjana, tyynenä, kylmänä... ei lohdutuksen sanaa... Miltei vihamielisyyttä uhkuu hänen mondeeni olemuksensa. Ja tuossa istua retkottaa Aleksander Semenov silmäluomet roikkuvina, posket pussillaan, parta ruokkoamatta, koko ulkoasu... *fi!*... Ajattelee tietysti vain vatsan täytettä...

Tahtomattaan hän johtui vertailemaan toisiinsa kahta, saman mainehikkaan suvun jäsentä... Hänen puoliso vainajansa, kenraali Semenov... Mikä mies! Voimakas, älykäs, tutkiva, hallitseva luonne, soturi kiireestä kantapäähän, ikivanhan soturisuvun arvokas edustaja, — mies, joka tiesi, mitä tahtoi, jonka järki pysyi aina toimimaan... istua kyyköttäisikö hän nyt tuossa oman itsensä rauniona? Ei! Donilla hän nyt toimisi, siellä, missä Denikin ja muut sankarit keräävät joukkoja vapautustaisteluun — tai idässä Koltshakin armeijassa... ja varmasti antaisi hänen strateginen neroutensa, hänen järjestelijäkykynsä ja korkea sivistyneisyytensä nopean ja ratkaisevan käänteen asioille ja tapahumille.

Helena Mihailovna oli tarmokas nainen, jonka voima toiminnan puutteessa purkautui mielen kuohunnaksi. Taaskin hän tunsu mielen kuohun nousevan, mutta oli niin väsynyt, ettei se lauenut raivoksi, vaan hermoja kivistäväksi tuskaksi.

Ilta oli jo myöhäinen. Aleksander Semenov tajusi, että hänen olisi jo poistuttava, mutta ei saanut halua lähteäkseen omaan kurjaan murjuunsa. Kun kuitenkin vaitiolo alkoi käydä kiusalliseksi, etsi hän sopivaa puheenaihetta ja luuli sen löytäneensäkin.

— Sanoitte, Helena Mihailovna, että kaikki tiet ovat jumalan teitä... ja tavallaan niin onkin. Mutta värsin varovasti on selaista totuutta kuitenkin käsiteltävä. Eivät kaikki tiet, minä väitän, ole jumalan teitä. Jumala ei ole kaikkialla, madame.

— Mitä tarkoitatte? Kuinka voitte väittää, ettei jumala ole kaikkialla?

Olkapäitään kohauttaen Semenov virkkoi:

— Naisen logiikka, lapsen filosofia, jäniksen arvokkuus.

— *Sawage*...!¹

— *Pardon, madame*²... Mutta sallikaa minun kysyä: ovatko rahvaamme nykyiset tiet mielestänne jumalan teitä? Onko kansa enää jumalan kansaa? Ei, väitän minä. Ei ole enää kansaa, sie-luja, ihmiskuntaa. On olemassa vain tottelematonta, villiintynyttä,

¹ Raakalainen.

² Anteeksi, rouva.

murhanhimoista roistolaumaa, joka on tyyten, viimeistä piirtoa myöten osittain tuhottava, osittain uudeksi luotava, että kallis pyhä isänmaa jälleen pääsee entiseen onnen kukkeuteen.

— Nykyisin meikäläiset nimittävät Venäjän kansaa roistolaumaksi — virkkoi Tatjana, — ennen, silloin, kun se oli lempeää ja tottelevaista, mainitsimme sitä likaiseksi rahvaaksi, nimitys, jota minkään Europan valtakunnan ylimystö ei julkisuudessa ole uskaltanut antaa kansalleen. Ja mitä raatajarahvaaseen tulee, niin olisipa hauska tietää, milloin kalliin isänmaamme lapset ovat onnen kukkeutta tunteneet.

— Ei milloinkaan, — räjäytti Semenov. — Alhaiso ei voi tuntea onnellisuutta, syystä ettei se osaa olla onnellinen. Sen elinehtoihin kuuluu nurina ja valitus... syystä tai syyttä, samantekevä, kunhan vain saa pitää tyytymättömyyttä vireillä.

— Siis vain...

— Siis vain... niin! Me emme kysy, miksi sammakko kurnuttaa, käärme sihisee, koira murisee. Me näes tiedämme, että se on heidän luonnollinen ja ainoa ilmaisukeinonsa.

— Siis kansalla ei ole teidän mielestänne ollut mitään valittamisen syytä, niinkö, — jatkoi Tatjana.

— Mitä syytä arvelet rahvaalla olleen? Niitäkö, joita perverssit runoilijat lauloivat ja hullut maailmanparantajat saarnasivat? Ei! Alhaiso ei ole itsestään mitään: se ei ajattele muuta kuin vatsantäytettä eikä se oikeastaan ajattele sitäkään. Se elää syntymisensä pakosta, kysymättä: miksi? Me sanoimme niin ja alhaiso uskoi niin, nyt sanotaan näin ja alhaiso uskoo näin. Kuta älyttömämpi oppi ja julkeammat sen julistajat, sitä suurempi roskajoukon hurmio. Nyt, minkä joka hetki kuulemme, rahvas ulvoo murhan veristä nuottia.

— Entä sota, rakas setä? Mitä nuottia ulvoivat ylhäissyntyiset sotakiihkoilijat?

Tatjanan kysymystä Semenov ei ollut kuulevinaan.

— Puupalikoistakin, joita taloistamme repivät, riitelevät, — huomautti Armo. Johon Semenov:

— Niin. Ja leipäpalasestakin murisevat kuin kulkukoirat.

Semenov nousee pöydästä, ryhdistelee itseään, katselee ympärilleen, lähentelee sitten kaappia, naputtelee sormillaan sen oveen marssin tahtia ja — avaa äkkiä.

— Noo, jumalan kiitos, täällä on nälkä kaukana.

Armo on moisen menettelyn johdosta perin hämmästynyt, eikä Terese kykene salaamaan pelkoaan.

— Aleksander Pavlovitsh, mitä te nyt... — Armo kysyi.

— Noin... näin omaisten kesken, — Semenov virkkoi hymyillen ja toisti sanansa ikäänkuin menettelyään lieventääkseen ylimyskielillä — *en famille, ma chère*¹... Kiltti Terese, leikkaa minulle muutamia läskiviipaleita.

— Herraseni, te, lievästi sanoen... Liha ei ole meidän omaisuuttamme, — esteli armo.

Semenovin silmät pullahtivat pyöreiksi, niin että valkuaiset näkyivät ja käsiään levitellen hän vakuutti:

— Minä uskallan antaa kunniasanani, että kaikki, mitä tämä kaappi sisältää, on teidän omaisuuttanne...

Hän kaivoi taskustaan kynäveitsen ja alkoi sillä raastaa lihasta aimo palasia.

— Aleksander Pavlovitsh, te unohdatte itsenne!

— En milloinkaan! Aateluuteni on *infact, madame*.²

— *Infame*³ — pääsi armon huulilta.

— Maman! — huomautti Tatjana moittien.

Kun Semenovin ahneus näytti olevan rajaton, ei armo enää jaksaa hillitä itseään. Hänen täytyy, niin hyvän käytöksen vastaista kuin se onkin, ja niin kipeästi kuin se koskeekin hänen hienotunteisuuteensa, työntämällä työntää ukko pois kaapin luota ja asettua itse suojaksi kaapin oven eteen.

Tällainen menettely on syvästi loukkaavaa aatelmiehen mielestä.

— *Demimonde... fi donc*⁴...

Tatjanalle oli moinen käyttäytyminen peräti outoa. Ulkopuolinen maailma oli karkein käsin kosketellut hänen tunteitaan, mutta äidin ilmapiiri, koti, niin kurja kuin se entiseen kotiin verraten olikin, oli kuitenkin hänen mielestään hyvien tapain ja suurpiirteisyyden keidas, jossa väsyneet hermot ja murheiden kalvama sydän saivat levähtää ja korjaantua. Ja nyt...

— Muistatteko, mitä juuri äsken sanoitte alhaisosta? — hän kysyi.

— Minä en koskaan lausu sanoja, jotka eivät olisi minulle itselleni muistamisen arvoisia, — setä vastasi arvokkaana.

— Muistamisen arvoisia, todellakin... Sanoitte: alhaiso riitelee leipäpalasesta kuin...

— Aivan niin minä sanoin, oikein... aivan niin, Tatjana

¹ Perheen kesken, rakkaani.

² Tosiasiallista.

³ Kunniantonta.

⁴ Maineltaan kysymyksenalainen nainen.

Borisovna. Tarkoitatteko muistuttamisellanne, että minä riitelen...? Minä ymmärtääkseni en ole käyttäytynyt *mal à propos*.¹ Vai kuinka? Teidän rouva äitinne, rakas lapsi, on hermostunut... Sitä en ihmettele. Teidän rouva äitinne tietää, että minä olen joka hiventä myöten *gentilhomme, genuin gentilhomme*.² Ja on aivan kohtuutonta kieltää minulta vieraanvaraisuutta veljeni perheessä... No niin, madame, sallikaa minun...

— Teidän ylhäisyytenne pyrkii menettelemään vastoin hänen armonsa tahtoa, — Terese rohkeni huomauttaa.

— Oi, minä häpeän, — vaikeroi Tatjana.

— Minäkin häpeän, — uhosi Semenov.

— Pyydän nöyrimmästi sanoa, että minäkin häpeän, — yhtyi Terese herrasväkensä häpeään.

— Lopettakaa jo, — tuskaili Tatjana.

Hämmästyttävän päättävästi Terese lukitsi kaapin oven, pisti avaimen taskuunsa ja poistui huoneesta.

— Ennen kuulumatonta... unhoittamaton teko... tärisyttävä... teräskirjaimin sieluuni piirretty häväistys, — huohotti Semenov. — Minua on häväisty! Minun kunniaani on solvattu! Tämän kodin valtijat on sallinut... Aah...

Hän pani kätensä housujen taskuun ja asettuen seisomaan hänen armonsa eteen virkkoi sähisten:

— Käteni ovat housujen taskussa... ymmärrättekö? *Gentilhomme* ei tee näin... Ei ole *comme il faut*³ seisoa kädet housujen taskussa hienon naisen lähetyvillä... Minä seison tässä ja minun käteni ovat housujen taskussa... ymmärrättekö?... Te olette sallinut palvelijan häväistä Aleksander Pavlovitsh Semenovia, te... *ventre saint gris... sacrebleu... pthyi... minä en pyydä anteeksi.*

Hänen ylhäisyytensä poistui hyvästelemättä.

— *Sauvage*, — huudahti armo hänen jälkeensä.

Äiti ja tytär olivat tovin liikahtamatta kuin kivettyneinä. Vihdoin Tatjana ratkesi itkuun.

— Ah, maman, tällaisiako me todellisilta olemuksiltamme olemmekin, — hän nyhyttyi, — ja minä kun olen luullut, että valistus, kaunis kieli, hieno ja miellyttävä elämäntapa olisi meille oleellista ja että meillä näiden ominaisuuksien perusteella olisi oikeus olla etuoikeutettujen asemassa...

¹ Tahdittomasti.

² Aito herrasmies.

³ Soveliasta.

— Oi, lapseni, en olisi uskonut, että setäsi, puoliso vainajani veli...

— Enkä minä olisi uskonut, että minun äitini... Aah, vasta nyt minä alan ymmärtää...

— Jatkakaa, pyydän! Mitä te, arvoisa tyttäreni, nyt alatte ymmärtää?

— Vallankumousta... Olen suuresti kiitollinen Vasili Ivanovitshille.

— Vasili Ivanovitshille!... Kuka on Vasili Ivanovitsh? En muista tuntevani ketään sen nimestä.

— Hän on suutari ja suutarin poika.

— Suutari, — toisti armo alistuvasti. — Minkätähden Tatjana Borisovna on kiitollinen suutarille?

Terese saapui, ja Tatjana luuli voitavansa olla vastaamatta äitinsä kysymyksen, mutta suuresti hän erehtyi, sillä yhä tiukemmin tiedusti armo:

— Minä kysyin: minkätähden olet kiitollinen suutarille?

Kun Tatjana ei nytkään vastannut, värisi armon ääni hillittyä raivokkuutta, kun hän jatkoi:

— Eikö ole kylliksi, että minua ympäröi julma, raaka ja verenhimoinen maailma? Eikö riitä, että olen menettänyt puolison, suuren omaisuuden, loistavan elämän... kaikki, kaikki, mikä on elämisen arvoista. Pitääkö minun kaiken kukkuraksi kokea kylmää vihamielisyyttä ja tylyyttä oman ainoan lapseni taholta? Oih, tämä on jo liikaa!

Mutta Tatjana oli yhä edelleen vaiti. Ja kun armon hermostuminen näytti kohoavan äärimmilleen, niin rohkeni Terese jälleen, kuten joskus ennenkin näinä vaikeina aikoina, puuttua herrasväkensä keskusteluun. Hän virkkoi:

— Teidän armonne luvalla pyydän sanoa, että jos on kysymys Ivan Andrejev suutarin pojasta Vasilista, niin hän ei ole läheskään niin kauhea kuin hänen sisarensa. Vasili on tullut äitiinsä, Akulinaan, joka on ahkera, kunnollinen ja jumalaa pelkäävä nainen, aivan vastakohta miehelleen, Ivan Andrejevälle, joka on ollut juoppo ja suuri suupaltti. Tytär on tullut isäänsä.

— Kuulitteko, Tatjana Borisovna, millaisen lausunnon Terese antaa teidän suutarinne perheestä?

— Tatjana Borisovna on kuullut joka sanan, — Tatjana vastasi.

— Kuuluisan sotapäällikön, kenraali Semenov vainajan tytär...

— Niin, — nyökkäsi Tatjana.

— Voi, hyvänen aika, — hätäili Terese.

— Kiltti Terese ei nyt huoli sekaantua meidän keskustelumme, — armo huomautti.

Terese siirtyi soppensa ja alkoi ainaisen sukankudontansa, ja armo jatkoi hillitysti:

— Meidän on, jumala paratkoon, alistuttava moniin nöyryyksiin, rakas lapseni, mutta me emme saa, itsemme, nimemme ja säätyimme tähden tunnustaa olevamme nöyryytettyjä. Oman arvon tunto on säilytettävä kirkkaana. Siten, vain siten me säilyimme tämän kauhistuttavan ajan ohitse.

Armo muuttui helläksi. Tyttären päätä silittäen hän kysyi:

— Sano minulle, rakastavalle äidillesi, miksi tunnet kiittoisuutta... suutaria kohtaan?

— Hänen välityksellään pääsin hoitajaksi lastenkotiin...

— Hyvä jumala!

— Ja työ...

— Lopeta jo!... Työ, työ, työ! Älä teeskentele! Ole vilpitön näiden seinäin sisällä! Minä en ole niin tuhma, että uskoisin sellaisen — uh — työn Tatjana Borisovnaa tyydyttävän...

— Minä olen aivan vilpitön, maman.

Armo huokasi syvään. Hän tunsu olevansa onnettomin ihminen maan päällä.

IX.

Fedosejn tyttärentytär, Anna, ei vielä tietänyt, että isoisä oli saapunut häntä tervehtimään, ja Ilja Bjelanov halusi mennä vieämään hänelle tätä suurta ilosanomaa.

Siitä syystä hän nyt nopein askelin riensi Kiertokanavan varrella sijaitsevaa suurta puuvillatehdasta kohden, jossa Anna työskenteli. Hän ei halunnut ajaa raitiovaunussa, sillä hän tunsu voimakasta liikkumisen tarvetta, ja oli sitäpaitsi vielä kokonainen tunti aikaa tehtaan työvuoron loppumiseen — mutta matka oli myöskin pitkä.

Ilja Bjelanov käveli mielellään ja paljon. Siihen oli yhtenä syynä kaiketi se, että hän oli nuorukaisikänsä viettänyt maalla ja siten tottunut paljon liikehtimään raikkaassa ulkoilmassa. Mutta tärkeimpänä syynä luultavasti kuitenkin oli hänen mielteliäs luonteensa: hänen ajatuksensa toimivat kevyimmin ulkona kävelyllä ollessa. Työskennellessään ennen vallankumousta Puti-

lovin tehtailla oli hän ammattiinsa hyvin perehtyneenä metalli-sorvarina ansainnut verrattain hyvin, ja silloin oli hänen soma pieni huoneensa varsinaisen kaupunkialueen ulkopuolella olevassa työläiskasarmissa ollut viihtyisä sopukka, täynnä kirjoja, joiden ääressä hän epälukuisat kerrat oli yöunensa uhrannut. Mutta aina kun lukeminen oli käynyt ikäänkuin uhkaavaksi — kun se paljastaessaan uusia ja uusia tiedonaloja oli uhannut hukuttaa hänet järjestyksättömän tiedon sekasortoisein syvyyksiin — oli hän paennut huoneestaan ja viettänyt vapaat aikansa kuljeskelemalla laitakaupungin katuja ja esikaupungin teitä usein kauas maa-seudulle tai raikkaille meren rannoille. Silloin hän oli ajatuksil-laan järjestänyt tietojaan, saanut mieleensä tyyneyttä ja var-muutta. Siksi hän erikoisesti piti näistä Petrogradin eteläisistä laitaosista. Ne olivat hänelle tuttuja joka puolesta, joka rannikon poukamaa myöten. Siellä hän myös oli pohtinut salaisissa ko-kouksissa kuulemiaan, siellä hän meren vimmaisesti kuohuessa oli miettinyt kansan suurta nousua. Kun hän sitten vallanku-mouksen jälkeen oli joutunut kuvernementin maosaston palve-lukseen, oli hänen yksilöllinen ajattelurauhansa loppunut. Hän ei tuntenut itseään koteutuneeksi noissa viraston suuripöytäisissä ja suurilla paperikaapeilla varustetuissa huoneissa. Jotkut kirjoj-tuspöydät olivat yhtä suuria kuin koko hänen asuntonsa pinta-ala, ja suunnattomat kaapit olivat täynnä paperilunttia, ikivan-hoja, vanhoja, vanhan-uksia, uusia ja aivan tuoreita. Paperia tulvi tulvimallaan, ja ihmisiä kulki katkeamattomana jonona aamusta il-taan, pöydästä pöytään, toimitsijasta toimitsijaan, hätäisinä, arkoi-na, vihaisina, raakoina — jotkut itkien ja rukoillen, toiset kiroillen ja nyrkkiä näyttäen. Hän oli tuntenut itsensä vieraaksi tuossa virastoympäristössä, hätäntyneeksi ja tietämättömäksi. Eikä asunnossa enää ollut ajattelemistakaan syventyä kirjoihin: täytyi — tahtoi tai ei — harkita seuraavan päivän töitä. Uusi työ vaati kaiken hänen tarmonsä. Ja ellei hänen yhteytensä entisten työ-tovereiden kanssa olisi ollut mitä kiinteintä, niin hänestä tuntui, ettei hän olisi kestänyt uusien velvollisuuksien painoa. Hän kesti. Tuo sekasotkuinen virasto alkoi selvitä hänelle, sen sumuisuudesta alkoi kirkastua selvät hahmot toisensa jälkeen — etenkin eräs hahmo, viraston johtaja. Tämä oli tyyni, arvokas, mistään hä-täntymätön mies, joka tunsu kuvernementin asiat erikoisen hy-vin... ja käytteli niitä omaksi ja eräiden epäilyttäviltä näyttä-väin kansanainesten hyväksi, joille soi erikoisia oikeuksia asioi-densa pikaisessa suorituksessa. Vihdoin Ilja pääsi siksi paljon perehtymään alaansa, että — uskalsi iskeä. Mies katosi nopeasti

paikaltaan. Mutta kun Ilja nyt uskoi paremman ajan koittavan itselleen — että nimittäin tulisi uusi johtaja, yhtä taitava kuin edellinen, mutta vallankumoukselle uskollinen — niin hän pettyi. Hänen nimittäin täytyi itsensä ruveta johtamaan maaosastoa. Siinä toimesta hän oli nyt ollut puoli vuotta.

Mielenjännitys oli kovasti kuluttanut hänen hermojaan tämän puolen vuoden aikana. Mutta kaikella on rajansa. Puristus oli ollut kova, mutta luonto on voimakkaampi. Ilja oli muuttanut keskikaupungille asumaan ollakseen lähempänä työpaikkaansa, mutta vanhasta tottumuksesta hän oli jälleen alkanut pitkät, voimakkaat kävelymatkansa. Niitä tosin ei nykyisin ollut tilaisuus tehdä yhtä usein kuin ennen, päinvastoin, tilaisuutta niihin oli aniharvoin — mutta sitä voimakkaammin ne vaikuttivat. Olipa hän niistä muodostanut teoriansikin: ihminen tarvitsee, voidakseen toimia, lepoa ja huvitusta, ja tällaiset kävelyretket olivat hänen lepoansa ja huvitustansa.

Niinpä hän tänäkin iltana oli mitä onnellisimman mielialan vallassa. Pakkastuuli puhalsi viiltävänä pitkin katuja, mutta hän nosti päällystakkinsa kauluksen pystyyn ja vinhensi askeleitaan. Ajatukset kulkivat vilkkaina, vaivattomina. Miten voimakkaaksi hän tunsikaan ajatuskoneistonsa! Kun se sai vaihtelua, niin se tuskin lepoa kaipasikaan. Jos hän nyt, tällä hetkellä olisi ratkaisemassa asioita, niin... Jokapäiväisen toiminnan, nimittäin vallankumouksellisen käytännön asiat sujuivat hänen aivoissaan tällä hetkellä selvästi tajuttavina. Hän näki, että koneisto ei toiminut tyydyttävästi, koska siinä yhtäältä oli paljon taitamattomuutta, perittyä virkavaltaisuutta sekä siitä johtuvaa välinpitämättömyyttä, ja toisaalta monivahahteista vastavallankumouksellisuutta. Hän tajusi, etteivät talonpoikain asiat olleet, niinkuin niiden olisi pitänyt olla — johon — valitettavasti — he itsekin osittain olivat syyäpäitä, sillä heitä oli miltei mahdoton saada yhteistoimintaan julkista ja salaista vihollista vastaan. Heitä suututtivat porvarilliset specialistit. Heitä sortivat ja riistivät kulakit, jotka kiihoittivat heitä viljan pakkoluovutusta vastustavilla yllytyksillään. ”Miksi ei talonpoika saa vapaasti kaupitella maansa tuotteita?” ne huusivat. Ilja oli myös täysin tietoisia omista puutteellisuuksistaan. Hän ei toimitsijana kyennyt olemaan läheskään sitä, mitä hänen olisi pitänyt olla ja mitä hän tahtoi olla. Mutta kaikki nuo ikävyydet ja surkeudet ja tärkeudet, joihin hän päivisin oli hukkuu, tuntuivat tällä hetkellä sangen pieniltä. Sillä tajunnan keskiöön tulvehtivat vuolaina virtoina vallankumouksen kokonais-

kuvat, sen laajat näköalat, sen avarat perspektiivit, sen mittamattomat voimat.

Itsenäiseen ajatteluun tottuneena hänelle oli ominaista, ettei hänen älyntoimintansa ollut pelkkää raskasta aivoraadantaa. Itsenäinen ajattelu oli luonut hänen aivostoonsa ikäänkuin raivattuja kulkuväyliä. Jota useammin joku ajatussarja hänen aivojaan oli käytellyt, sitä helppokulkuisemmaksi oli sen luomat väylät raivaantuneet, kunnes tajunnan-aallot vihdoinkin olivat alkaneet vyöryä vaivattomina, lepoa tuottavina. Niiden aivo-urain luominen oli Iljalta vaatinut kylläkin paljon raskasta ja paljon aikaa vaativaa henkistä työtä, mutta sellaisella aherruksella hän olikin saavuttanut taidon muuttaa tiedot toiminnalliseksi energiaksi. — —

Huomaamattaan Ilja oli saapunut Kiertokanavan toiselle puolelle ja kääntyi kulkemaan sen rantaa oikealle. Hän saapui tehtaalte. Tuo laaja tehdas toimi nykyisin vain yhdessä vuorossa, sillä raaka-aineista oli puute. Tehtaan pilli puhalsi samalla, kun Ilja saapui portin kohdalle. Siinä hänen matkansa määrä. Hän alkoi kulkea edestakaisin odotellen Annaa, jonka tiesi tulevan, kun oli aterioinut tehtaan ruokalassa.

Oikeastaan hänen ei olisi tarvinnut odotella ulkona, sillä tunteettuna toimitsijana hänellä kyllä olisi ollut lupa mennä ruokala-huoneustoonkin, mutta mikä lie ollut vanha vereen syöpyntynyt tapana, että tavoiteltavaa naista pitää odotella oven ulkopuolella, ja Iljasta tuntui miellyttävältä noudattaa tätä esi-isäin tapaa.

Tavoitteliko hän, Ilja Bjelanov, Annaa? Ei, ei lainkaan, eikä hän ollut tullut itselleen selvitetelleksi, miksi hän aina ja kaikissa tilaisuuksissa pyrki tämän naisen seuraan. Hän oli aina, hamasta nuoruudestaan, ollut naisten suosiossa, ja vielä nytkin oli hänellä, 39 ikävuodestaan huolimatta, monta ihastuttavaa naistoveria, joista toiset olivat pelkkiä ystäviä, ja joku läheisempi kuin ystävä. Tämä läheisin nainen oli — joskaan ei niin soma kuin Anna — paljon nuorempi, suloisempi, ja kaikesta päättäen älykkäämpi-kin... eikä hänellä ollut takanaan Andrej suutarin lesken rumia elämänkokemuksia...

Iljan askeleet hidastuivat, kun hän otti asian vakavasti harmitakseen. Mistä johtuu, että vastuunalaisessa toimessa oleva mies, toveriensa täyttä luottamusta nauttiva, itseään kunnioittava, täysjärkinen, keski-ikäinen ihminen odottelee tammikuun ankaraana pakkasiltana naista kuin rakastunut nuorukainen. "Tämä on jo täyttä hulluutta", hän itseään häpäisi, ja varmentaa, että todenteolla häpesi itseään hän sylkäsi ja lähti kiireesti, kuin pöyry, poistumaan. Hän oli jo kulkenut kahden kadunristeyksen yli.

kun hänen mieleensä äkkiä pamahti ajatus: "entä jos Annan seuraan on lyöttäytynyt joku toinen" ... ja samalla hän muisti, että hänellähän oli viesti, että Annan isoisä oli saapunut. Hän kiirehti nopeasti takaisin. Jo kaukaa hän näki Annan seisovan kadulla ja katselevan ympärilleen. Vastuunalaisessa toimessa oleva Ilja Bje-lanov ihastui ikihyväksi. Kaikki, isoisää myöten, unohtui.

Annan asunto ei ollut kaukana, mutta aivankuin huomaamatta he kulkivat sen ohitse ja kävelivät katua eteenpäin ilman pää-määrää. Katu oli hämärä, toisin paikoin pimeäkin. Muutamat siellä täällä pilkoittavat katulyhyt tekivät aivan vastakkaisen vaikutuksen kuin mikä niiden tarkoitus oli. Ne eivät valaisseet kivihiervöiden ympäröimiä, tyhjyyttään kumisevia katuja.

— Mitä varten nämä kadut on laitettu näin leveiksi, suoriksi ja elottomiksi, — Anna kysyi tuntien hieman pelkoa.

— Alkujaan näitä ei rakennettu kumousaikoja varten, — Ilja vastasi ja jatkoi: — Olisitpa nähnyt, miten näillä ennen vilisi ihmisiä kuin muurahaisia jättiläiskeon ympärillä. Mutta nyt ...

— Niin ... nyt ...

— Oletko nähnyt isoa ... noin korkeata muurahaiskekoa?

— Olen, montakin. Minähän pienenä tyttösenä usein olin mukana kun Marfa eukko käveli kaukaiseen Derbinskin metsään muurahaisten munia keräämään, joita hän möi kauppiaille. Et usko, kuinka kätevä hän oli.

— Oletko koskaan tullut ajatelleeksi, että Marfa hävitti kokonaisa yhdyskuntia, — Ilja kysyi.

— Mitään sellaista en ole ajatellut, — Anna myönsi hymyil-len moiselle hassulle ajatukselle.

— Kukapa sellaista ajattelee, — Ilja jatkoi perin vakavana, — ja siinäpä se juuri onkin! Ihmiset eivät ajattele, vaan antavat tekojensa luistaa luonnonvoimaista vauhtia. Marfa ei ajatellut, että hän muutamassa tuokiassa hävitti miljoonain monivuotisen utteran työn tulokset. Tämä kaupunki, niinkuin kaikki muutkin kaupungit, Venäjän valtakunta, niinkuin kaikki muutkin valta-kunnat, ovat utterain ihmismuurahaisten vuosisatoja jopa vuosi-tuhansia kestäneen voimia ja älyä kysyvän työn tuloksia. Monet sadat miljoonat vetävät joka hetki, aamusta iltaan ja illasta aamuun, pakkasessa ja helteessä, rajattomista kärsimyksistä huoli-matta ylivoimaisen raskaita korsia valtakuntain ja niiden mahta-vain kaupunkien rakentamista varten. Näillääkin ihmiskeoilla on omat Marfansa, jotka myövät työmme tulokset kauppiaille ...

Mutta nyt vihdoinkin teemme siitä lopun... eikä näiden katujen autius merkitse riistettyjen, vaan riistäjäin häviötä.

Anna kuunteli. Hän kuunteli kuin lapsi ihailemansa opettajan sanoja. Hän olisi tahtonut sanoa jotakin, hänkin vuorostaan, mutta tottumaton ja ujosteleva kun oli, hän korvasi vaiteliaisuutensa koettamalla ymmärtää kuulemaansa ja painamalla ne syvästi mieleensä.

Noin vain kävellen, välittämättä missä, kunhan vain saivat olla kahdenkesken ja astella rinnakkain, lähellä toisiaan, he olivat vähitellen joutuneet Nevan rantakadulle. Kuun sirpin valo väräytteli pakkashuurteista ilmaa. Pietari-Paavalin vankilan korkea suippotorni kurottautui tähtitaivasta kohden kuin viiri, joka ikäänkuin tahtoi avaruuden kaikkeudelle osoittaa, missä tämän Icastavan kaupungin tieteen, taiteen, sivistyksen ja valistuksen kokonaissumma, ydin ja sydän oli sijainnut.

Heidän sivuuttaessaan Talvipalatsin Anna äkkiä pysähtyi ja kysyi:

— Näitkö?

— Mitä niin?

— Tähti lensi.

Tähden lento tässä Annalle kummallisessa ympäristössä loihti hänen mieleensä menneiden aikain muistoja. Ratkesivat kaikki kirjojen, Olgan ja Iljan antamat opetusten ja omain järkeilyjen kehnosti ommellut saumat. Aukenivat muinaisten tuskain ja pelkojen ukset. Hän hykertyi seuralaisensa käsivarteen ja kysyi hiukan hämmentyneenä:

— Sano minulle, kuka on luonut kuun, auringon, tähdet ja koko tämän maailman.

Ilja mietti tovin, ennenkuin vastasi:

— Siihen kysymykseen ei voi noin vain pääätä pahkaa vastata. Mutta joskus, ystäväni, kun minulla on enemmän aikaa, minä koetan, sikäli kuin luulen tietäväni, sinulle sitä asiaa selittää... Mutta nyt meidän on kiirehdittävä, että ehdit...

— Vaikka olisi kuinka kiire, niin sen sinä ennätät sanoa, että onko jumalaa vai ei.

— Askarruttaako jumala mieltäsi, ystävä?

— Ei enää niin paljon kuin ennen. Mutta eroon minä en siitä näy pääsevän, eikä kukaan saa minua uskomaan, ettei jumalaa ole. Minusta tuntuu mahdottomalta, miten maailma ja kaikki mitä siinä on, olisi voinut syntyä itsestään. Olga kyllä koettaa, minkä ennättää selittää, miten maailma on syntynyt, mutta hänen selityksensä ovat minun mielestäni niin varmoja ja yksityiskohtaisia.

aivan kuin hän itse olisi ollut ikisumuista pyörittämissä taivaan-kappaleita. Ja jos minä vähänkään epäilen, puhumattakaan, että ilmaisen oman ajatukseni, niin hän suuttuu. Hän ei voi sietää minun mielipiteitäni, ja rauhallista keskustelua hän vihaa kuin syntiä. Hän puhuu mieluummin omaansa, julistaa kylmän pätevänä kuin kuolema omia tietojaan — ja minä osaan jo ulkoa muutamia niistä.

— Minä luulen, — virkkoi Ilja vakavana, — että Olga Ivanovna ei ymmärrä sinua, etkä sinä häntä. Teillä on joka suhteessa aivan vastakkaiset elämän kokemukset puhumattakaan ympäristöstä ja kasvatuksesta. Sinä olet syvästi tunteva, vilkas luonnonlapsi, Olga taas on voimakastahtoinen ja terveälyinen kaupungin lapsi. Sinä haudot tunteitasi omaa itseäsi varten, Olga on uhrannut kaikki henkilökohtaiset pyyteensä vallankumoukselle. Sanoit osaavasi ulkoa muutamia Olgan julistamia tietoja. Hyvä. Opettele edelleen niitä. Ne ovat — niin kylmiltä kuin ne sinusta tuntuvatkin ja juuri sen vuoksi — oikeaan johtavia. Sinä, ystäväni, hekumoit omilla kärsimyksilläsi ja katselet entisiä erheitäsi saadaksesi yhä edelleen ja edelleen tunteillesi tuskaa. Sinä olet, salli minun sanoa suoraan, kuin huumausaineen myrkyttämä, sinun on vaikea irtautua tunnenarkootin käyttämisestä. Älä siis lainkaan ihmettele, jos Olga sinuun joskus suuttuu. Ole kiitollinen, että hän, jolla on niin edesvästuullinen tehtävä, niin suuri ja raskas tehtävä täytettävänä, uhraa monet joutohetkensä sinun opettamiseksi. Sinä osaat lukea ja kirjoittaa. Kuka ne taidot on sinulle opettanut? Olga. Sinä nyt jo kykenet jonkun verran hallitsemaan ajatuksiasi ja tajuamaan kuulemaasi ja lukemaasi, Olgan ansiota. Eikö niin?... Sinä haluat tietää, onko jumalaa vai ei... Jospa tietäisit kuinka minusta tuntuu hassulta asettaa sinun — tai kenen muun tahansa — järjettömän mielikuvituksen luomus tämän suuren maailman taustalle. Ole hyvä, rakas Anna, ja lopeta hyvin pian tuskittelusi jumalasi kanssa, muuten sinä henkisesti mätänet, näivetyt kirkkaan päivän valossa, uuden elämän versoessa. Seuraa Olgan neuvoja, opiskele ja opettele ajattelemaan opiskelemaasi. Me, oma luokkaympäristösi, ojennamme sinulle auttavan kätemme, koetamme estää sinua vaipumasta hirveisiin ruttoaaveisiisi.

Iljan puhe oli vaatimatonta, hiljaista ja siitä uhkui toverillinen myötämielisyys. Anna luuli heidän aivan sattumalta joutuneen Semenovin palatsin luo.

— Suotta sinä enää lähdet asuntoosi. Yövy Andrejevien luo.

Huomenna on taas työ edessäsi, eikä huomina ole helppo minullekaan.

Hän saatteli Annan portaiston ovelle saakka ja läksi sitten omaan asuntoonsa.

Sellaista oli heidän lempensä sinä ajankohtana.

X.

Anna tunsu itsensä iloiseksi ja onnelliseksi. Hän asteli hiljaa portaita ylös ja pysähtelikin muutamia kertoja saadakseen nauttien muistella, mitä Ilja oli hänelle sanonut. Siinä oli paljon sellaista, jota hän ei ymmärtänyt, mutta joka kuitenkin kuvasteli hänen tajuntaansa laajana kuin kotiseudun rannaton autereinen aavikko. Ilja!... Ilja oli hänen ystävänsä. Ilja opastaa häntä, kuljettaa häntä omaan suureen, kauniiseen maailmaansa, josta ahtaus ja ahdistus ovat kaukana. Tämä oli riemuisan uutta. Hän ei ollut enää sama kuin ennen; hän oli toinen ihminen, uudesti syntynyt, nuori, kukoistava. Pimeä, ruma entisyys irvisteli jossakin hyvin kaukana. Ilja...

Annan hiljaiseen koputukseen tuli Olga avaamaan ovea.

Vanhempi väki oli jo makuulla. Vasili ei vielä ollut saapunut kotiin. Pöydällä oli leipää ja — lihaa. Olga viittasi häntä syömään ja alkoi välinpitämättömän näköisenä jatkaa lukuaan, joka nähtävästi oli hyvin tähdellistä, koska hän ei Annalle mitään puhunut.

Mutta Anna oli huomaavinaan hänen kasvoillaan jotakin tavallisuudesta poikkeavaa, ikäänkuin pidätettyä naurua. Akulinakin kohotti vuoteelta päätään ja katsoi naurussa suin uunin kupeelle päin. Anna seurasi katsetta... Näkee kaksi henkilöä peitteisiin kääriytyneinä makaavan uunin kupeella. Toinen niistä äkkiä pii-loittaa kasvonsa peitteeseen... Anna hiipii varoen katsomaan... huomaa nurkkaan asetetun puujalan... Fedosej sipaisee äkkiä peitteen pois kasvoiltaan.

— — —
Kaikki olivat jo aikoja sitten nukkuneet, mutta Anna istui isänsä vieressä tämän vuoteella. Mitäpä hän unesta näin suurena iltana ja yönä.

— En luullut sinua koskaan enää näkeväni, — hän virkkoi, kun tärkeimmät kotikylän kuulumiset ja eron jälkeiset vaiheet molemmin puolin oli puhuttu. — Vankilassa olit aina mielessäni, muita en kaivannut, mistään muusta en välittänyt.

— Niin, lapseni, nyt sinä olet vapaa... Näen sinut vapaana... Kaikki toiveeni ovat täytetyt... Nyt voin rauhassa kuolla.

— Älä puhu kuolemasta, oma ukkini. Sinun täytyy elää kauan...

— Vai kauan, heh, — ukko tokaisi varsin epätunteellisesti, — no, miten kauan?

— Monen monta vuotta...

— Noo, ja entä sitten? .

— Minä rakastan sinua. Sinun menettämistäsi surisin kuolemaan saakka.

— Kauniisti sanottu, lapseni, — myhäili ukko silitellen vunukansa hiuksia. — Minäkin olen kerran, nuoruudessani, noin kauniisti sanonut... Minä sanoin nuo sanat sinun isoäidillesi. Ei hän silloin ollut isoäiti, vaan minun nuori kaunis vaimoni, esikoisensa, sinun äitisi, äiti. Sanoin: minä iäti sinua rakastan ja suren ja muistelen kuolemaani saakka.

— Oi, isoisä, kuinka sinä olet hyvä ja jalo, — huudahti Anna.

— Niin, kyyhkyläiseni, sellaista minä kuolintautia potevalle vaimolleni sanoin — ja itsekin uskoin. Mutta mitäpä menneistä... Sinä olet vapaa, ja tuo kuorsaava ukko rähjyskin tuossa vieressäni on vapaa, ja minä saan nähdä teidät molemmat yht'aikaa. Tämä on onnen huippu... minulle.

Iljaa muistellen Anna toisti:

— Tämä on onnen huippu... minulle — ja lemmentunteensa hurmioimana hän kiihkeästi, oi, niin kiihkeästi halusi, että isoisä jatkaisi. Hän halusi tietää, yhäkö isoisä rakasti nuorena kuolutta vaimoaan. Isoisän rakkaustarina olisi tällä hetkellä sointunut niin hyvin yhteen hänen omain tunteidensa kanssa. — Sinä kovin surit isoäitiä, niinhän, — hän kuiskutteli.

— Surin, paljon surin, — ukko myönsi.

— Ja yhä kaipaat häntä? Niinkö?

— En minä häntä enää yhtään kaipaa.

— Et kaipaa!... Oi, isoisä...

— Ei se oikeastaan ollut minun vikani, että hänet niin pian unohdin, — puolustautui ukko.

— Rakastuit toiseen, veitikka.

— Eivät ne toiset rakkaudet muistelemasta estäneet. Mutta miksi sinä nyt takerrut minun rakkauksiini? Eletään omissamme nämä lyhyet yhdessä olon hetket.

— Niin, isoisä... mutta minähän en tiedä mitään... ja haluaisin niin mielelläni... mitä sinä silloin tunsit... Sinä rakastit...?

— Siitä saat olla varma.

— Ja yhä rakastat, sano, että rakastat... Se olisi niin ihanaa...

— Ihanaa se olisi, sitä ei voi kieltää... Minä nyt rakastan sinua enemmän kuin ainoata silmäterääni, mutta kun kuolen, niin... Muoriasi rakastin enemmän kuin silmäteriäni — minulla näet oli silloin kaksi silmää — mutta kun hän kuoli, niin... ja sangen pian. No, no, älä nyt noin pahastu... Täytynee siis minun, vanhan ukon, lapsen-lapselleni tunnustaa, mikä minun ensimmäisen rakkauteni sammutti. Mutta vain yhdellä ehdolla sen sinulle tarinoin. Lupaatko?...

— Mitä niin?

— Ettet ala tiedustella, mikä ne seuraavat rakkaudet sammutti.

— En tiedustele... lupaan.

— Hyvä, mutta pidäkin lupauksesi, sillä niitä on sattunut olemaan siellä ja täällä, milloin missäkin, enkä minä jaksa muistaa, kulloin niistä kukin sammui enempää kuin milloin ne sytyivätäkään. No niin, pianhan minä sen jutun kerron.

Nuori vaimoni sairastui heti ensimmäisen ja ainoan lapsemme, sinun äiti vainajasi, synnyttämisen jälkeen kaikille kylän akoille tuntemattomaan sydäneläntautiin, joka, jota useampi synnytystau-teja tunteva eukko sitä paranteli, yhä yltyi, kunnes sairas, raukka, kävi niin huonoksi, ettei voinut ilman toisten apua, vuoteessa liikahtaa. Minä tein kaiken voitavani, hankinpa hovinherran välityksellä oppineen lääkärinkin. Kun tämän antamat voiteetkin olivat tehottomia, arvasi vaimoni, että hänen täytyi kuolla, ja minäkin puolestani uskoin samaa. Se ihana sielu, muorisi nimittäin, otti välttämättömyyden kauniilta kannalta. Vakuutti alistuvansa jumalan tahtoon ja alistuikin, näinhän minä sen, mutta yhtä asiaa hän suri: meidän eroamme. Rakastimme toisiamme niin, ettemme voineet kuvitella, miten voisimme iäksi erota. Vihdoin minä — vai liekö se ollut hän, vainaja — tarrauduin vanhaan, koettuun uskoon, ettei kuolema voi meitä erottaa, että kerran, hyvin pian, tapaamme toisemme siellä, missä saamme iäti yhdessä olla. Minä pyhästi vannoin aina, kuolemaani saakka, häntä rakastavani, vannoinpa yhtä pitkäaikaista uskollisuuttakin. Sellaisella hyssytin hänet kuoleman uneen...

— Sitten...?

— Sitten... niin... Niin tapahtui sitten, että jo toisena päivänä hänen ruumiinsa alkoi löyhkötä. Ensimmäisen yön valvoin hänen kuolinvuoteensa vieressä ja rukoilin pikaista jälleentapamista. Seuraavana aamuna äitini otti muutaman vartiotovin ja minä

menin nukkumaan. Mutta tovit muuttuivat tunneiksi — olin näet nuori — ja kun vihdoin heräsin ja menin ruumishuoneeseen, syök-sähti jo ovesta vastaan voimakas kalman löyhkä. Seuraavana yönä kävi se niin kauheaksi, että minua kuvotti, enkä tahtonut voida hengittää, puhumattakaan, että olisin voinut rukoilla jälleennäkemistä, jota en enää yhtään toivonut. Hartain toivoni oli, että hänet nyt hyvin pian kätettäisiin maan multa... Rehellisesti minä päätin pitää vainajalle antamani lupauksen, mutta heti jos yritinkin häntä muistella, alkoi minua kuvottaa. Sittemmin olen vetänyt sieramiini tuhansien rümiiden löyhkää ilman että minua olisi oksennuttanut, mutta onhan ero asiallakin. Sotatanterella minun ja toverieni tappamia en ollutkaan vannonut iäti muistavani ja rakastavani... Näes, tyttöseni, kaikki on, niinkuin tuntee. Minä olen tuntenut monella tavalla... Kun muistelen niitä... kokemuksen arvoisia kaikki... No, nyt riittääkään.

— — —
Maalaistapaan aamunvirkkuna ukot heräsivät anivarhain.

Huone tuntui kolealta, eivätkä he muutenkaan tahtoneet häiritä toisia, jotka vielä nukkuivat. He lojuivat siis vuoteillaan ja keskustelivat hiljaa kuiskaillen.

— Minusta tuntuu jonkun verran toisenlaiselta kuin ennen, ikäänkuin ihmiset — kuinka sanoisin — kulkisivat jalat ilmassa,
— Ivan Petrovitsh supatti.

— Ovat hiukan keikahtaneet, niinkö?

— Jotakin sen tapaista... Tämä ei ole läheskään sitä, jota minä... Aivan toisin luulin... Mihin tästä vihdoin joudutaan?

— Sinä ja minä matkustamme jälleen konnuillemme maalle ja maalta maahan, — Fedosej arveli.

— Vähät meistä, — murahti Ivan Petrovitsh.

— Noo, miksi vähät? Kotikonnullasi voit alkaa asetella ihmisiä jaloilleen. Välitöinäsi askartelet sitä valistustasi, — neuvoi Fedosej.

Ystävän ivasta välittämättä Ivan Petrovitsh jatkoi:

— Minä tarkkasin tänne tullessa kaupunkia: kuin huuhkaimen pesä. Entä ihmiset? Ne näyttävät samalla kertaa pätkähulluilta ja liika viisailta. En tunne enää ihmistä. Tuo sisar parokani, Akulina... kuin päivänvaloon eksynyt kummitus. Entä hänen lapsensa? Vasili jonkun verran ihminen, mutta Olga: kuin kiristetty jousi, aina valmiina laukeamaan ja laukaisemaan. Näin,

että sisareni siunasi salaa... Voi, miten kipeästi se minuun koski.

— Et taida muistaa, miten me, sinä ja minä, ennen muinoin salaa metsästimme, salaa kaadoimme metsää tarvepuiksi, salaa varastimme minkä ennätimme. Se koski toisinaan hyvin kipeästi hartioihimme. Heh...

— Aina sinä esimerkkejä. Keskustelisit joskus talonpojan tavoin, etkä kuin viisaudenkirja ja salomonsaarnaaja!

— Veliseni, joka seikalla on molemmat puolensa. Jos näet vain yhden puolen, niin toinen puoli voi lyödä vasten leukoja.

— Nyt sinun toinen puolesi löi vasten leukojasi, että pamahti.

— Kuin... löi...?

— Tarvitseeko sinun syödessäsi ajatella aterioimisen toista puolta?

— Älä viitsi viisastella...

Ukot vaikenivat, toisiinsa hiukan tyytymättöminä, ja alkoivat kumpikin omissa mietteissään odotella kaupungin aamua.

— — —

Harmaa, kylmä Petrogradin päivä katsoi sisään suurista akkunoista. Kenelläkään ei näyttänyt olevan halua nousta vuoteeltaan, ja kun ukot, perin väsyneinä hereillä loikomiseen, alkoivat nousta pukeutumaan, niin Akulina kehoitti pysymään ma kuulla, kunnes hän tuo kuumaa juotavaa.

Hyvään tarpeeseen Akulinan kehoitus olikin, sillä vanhuksista, varsinkin räätälistä, tuntui huoneen kylmyys aivan oudoksuttavan viluttavalta. Tuntui kuin olisi luonnolliseen kylmään ollut siroteltuina erittäin pistäviä jääneulasia. Vaikuttipa viluntunteeseen vielä eräs seikka: aurinkoa ei ollut tänään koristamassa loistihuoneen rappeutuneisuutta.

Aamuvireyden sijasta päleili isäntäväen kasvoilla ärtyneisyys, aivan kuin lepo olisi ollut hyvin rasittavaa. Ainoa, joka tästä teki poikkeuksen, oli isäntä itse, suutarimestari Ivan Andrejev. Hän yhä nukkuu, tuon tuostakin makeasti kuorsahdellen.

XI.

Vihdoin toki hänkin heräsi. Ketterästi hän hypähti vuoteelta, oikoi jäseniään, haukotteli makeasti, toivotti vieraille hyvää huomenta ja kysyi, miten he olivat nukkuneet.

— Meillä on täällä pääkaupungissa nykyisin jonkun verran tukala aika, — hän kevyesti jutteli pukeutuessaan, — mutta ymmärrättehän — sota on sotaa... Olkaa kuin kotonanne, hyvät ystävät; kyllähän sitä sentään jotenkuten toimeen tullaan.

Kotiväkeä sangen kovin ihmetytti isän vireys ja iloisuus, eikä Vasililla ja Olgalla ollut ihmettelyyn sekaantumatta pieni määrä levottomuuttakin. Tämä ei suinkaan vähentynyt, vaan melkoisesti lisääntyi, kun isä samaan hengenvetoon jatkoi:

— Täällä tuntuu hiukan viileältä... käyn heti puita toimittamassa. — Ja nähdessään Vasilin ja Olgan tiukat katseet: — Maksim Tergujev on työssä kaupungin puuvarastossa ja lupasi maksaa minulle viimevuotisen saappaidenkorjuuvelkansa puilla... käväisen hakemassa vaikkapa vain syyllisen.

— Kuka on Maksim Tergujev, — kysyi Olga.

— Kukako, — Ivan vastasi halveksien ja pujahti ovesta ulos.

Veli ja sisar katsoivat toisiinsa merkitsevästi ja Akulinakin näytti rauhattomalta. Toiset eivät asiassa mitään oudoksuttavaa huomanneet. Juotiin vaiti ollen laihaa teetä sokeritta. Vieraat tarjoilivat tuomisiaan, kuten eilenkin, saapuessaan, mutta Vasililla ja Olgalla "ei ollut ruokahalua", eikä Annakaan hennonut rüveta kuluttamaan isoisän eväitä.

Keskustelu ei tahtonut sujua.

Odottamattoman pian isä palasi puusäkki selässä.

— Ei se niin kelju mies olekaan, kuin miksi häntä aina olen luullut, se Maksim Tergujev. Itse on tuonut puut aivan meidän portaillemme, vieläpä on puiden päälle pistänyt naulan verran sokeria ja murusen teetäkin. Kuulehan, Akulina, annahan nyt lämpöä.

Akulina otti säkistä puita. Ne olivat kiiltävän siloisia.

— Onpa siinä hyvää puuta, aivan petsattua, — ihmetteli Ivan Petrovitsh ottaen käteensä puukappaleen. — Voi ihme, kuinka onkin arvokasta, sileää ja kiiltäväksi kiilloitettua. Mistä sitä tällaista polttopuuta saadaan?

Vaikka räätilin kysymys oli aivan viaton, yksinkertaisen maalaismiehen tekemä, se sai Vasilin kalpenemaan. Poikaansa suoraan silmiin katsoen Ivan Andrejev vastasi rauhallisesti:

— Tässä aivan äskettäin uusittiin talokomitea, kun se vanha oli pelkkää varasjoukkiota, joka antoi asukkaidenkin polttaa talon puuosat melkein tykkänään, jopa jotkut polttivat omia permannoi-taankin, kelvottomat. Sellaista se on, kun vastavallankumoukselliset pääsevät aivan luottamusvirkoihin jopa suorastaan puolueen riveihinkin... Niin, nämä puut ovat, — hän katsoi tuiki rehel-

lisiin silmin vuoroin kumpaakin lastaan, — kaupungin yhteisestä varastosta. Tuttavani Tergujev on siellä jakajana ja — eihän riittä tappavan härjän suuta sidota... hän saa itselleen hiukan isomman annoksen, josta sitten riitti minullekin velan mak-suun... Tällaisia puita ne saavat rikkimenneistä esineistä.

Tuli oli alkanut kirkkaasti palaa. Akulina sai teen valmiiksi. Suutarimestari leikkasi itse leipää, Fedosej käski Annan leikata lihaviipaleita, ja vanha väki alkoi maittavan aterian. Se näytti houkuttelevalta, mutta Vasili ei voinut ottaa siihen osaa, ja Olga tyytyi vain pelkkään leipäpalaseen. Anna oli liian onnellinen huomatakseen mitään, vaan kävi nälkäisen innokkaasti kiinni tarjot-tuun ruokaan.

— Vai uusittiin täällä komitea, — tiedusteli Fedosej, — ettekö olivat varkaat päässeet hallitsemaan taloa?

— Olivat, — Akulina alkoi kiukkuisesti ladella, — itse se päävoro, Pavlov, oli entinen talon disponentti. Nyt se oli olevi-naan kommunisti, mutta yhtä matlakka oli hän nyt kuin ennen-kin, — tuo herrain häntyri... Aina suussa: proletaari, proleta-riaatti... diktatuuri, diktatuuri... vallankumouksen etu vaatii... Lenin sanoo... — Akulina loi kiukkuisen katseen tyttärensä. — Monesti minä sanoin lapsilleni, että liian nöyrät ihmiset puo-leen tai toiseen ovat epärehellisiä. Minä olen aina pitänyt sitä miestä veijarina — ja olen siitä varoittanutkin. Mutta otettiinko sanani varteen! Kun sanoin, että muistatteko, kuinka nöyrä Pav-lov oli herravallan aikana... niin että vuoroin otsa, vuoroin takapuoli maata laahasi... niin minulle vastattiin, että jokaisen-han niin on täytynyt olla ja että Pavlov on nyt välttämätön mies, koska hän hyvin tuntee talonhoidon ja kaiken siihen kuuluvan... Kyllä se tuns! Kaiken vei, minkä suinkin irti sai!

— Mihin se sitten kaiken vei, — räätäli tiedusteli. — Luulisi-han varastetun samasta kaupungista löytyvän, oli se sitten talossa tai toisessa.

— Maalle se vei ja vaihtoi ruokaan, — Akulina selitti, — söivät rikostovereineen hyvää parasta kuin mitkään herrat.

Vasili kiirehti kuin seuraa paeten työhönsä. Annalla oli työ-paikkaansa pitkä matka ja hänkin lähti. Olga, lastenkodin johta-jattarena, määräsi itse aikansa, eikä siis kiirehtänyt.

— Näes, — Ivan Andrejev selitti langolleen, — niitä oli koko-nainen varasverkko. Ne veivät tavaroita maalle, saivat sieltä ruokatarpeita ja vaihtoivat taas kaupungissa kultaan ja timant-teihin. Jolla vain on kultaa ja jalokiviä saa mitä ikinä haluaa.

Fedosej nävtti miettivän.

— Vai ovat ne yhä vielä ahneita kullalle, — hän sätkää kie-toen virkkoi.

— Talonpojista vielä monet uskovat Nikolain seteleihinkin, — Ivan Andrejev jatkoi. — Meillä on kolmenlaista rahaa: 80 sovetti-ruplalla saat naulan mustaa leipää, 120:lla naulan lampaanrasvaa Sennoilta, yhdellä ruplalla rasvassa päistetun ruisohukaisen, 30:lla saat Liteiniltä tai Pitkäntä kadulta valkoisen pullan, saatpa niitä vielä eräistä kahviloistakin, jos näytät luotettavalta. Toinen rahala-ji on kerenska. — Ivan kohotteli olkapäitään ja levitteli käsiään. — Nikolain ruplia taasen eräät syrjäseudun talonpojat oikein met-sästävät. Ne raukat luulevat, että Nikolai tulee takaisin ja lunas-taa setelinsä, niin että heistä syrjäläisistä sitten tulee pohatoita, he-he-he! Mutta ei talonpojilta kukaan asiaa ymmärtävä ja omaa hyötyään ajatteleva osta, sillä he ovat nylkyreitä. Paras on sit-tenkin olla kauppasuhteissa rehellisten varkaiden, pavlovien, kanssa, sillä ne harjoittavat liikettään suurpiirteisesti ja siron komeasti. — Ivan Andrejev nautti saadessaan valaista maalaisvie-railleen nykyisiä liiketapoja. — Entä kulta sitten! Vilauta vain joko talonpojalle tai varkaalle kultarahaa, niin...

Olga eivät isän selittelyt miellyttäneet, mutta hän oli vaiti, tietäen siten parhaiten vaimentavansa niiden tehoa. Hän siirtyi toiselle puolelle huonetta sukimaan hiuksiaan.

Ivan Petrovitsh katseli sisarensa tytärtä. Merkillisin nuori nainen mitä hän milloinkaan oli nähnyt! Kasvot kauniit, silmät kirkkaat, mutta sulottomat. Piirteet ilmaisivat miehekästä tah-donvoimaa ja älyä. Hän suki hiuksiaan käyttämättä kuvastinta, järjesti vaatteensa välittämättä miten ne sopivat, eikä pieninkään koriste päässyt lieventämään puvun miehekästä jäykkyyttä. Peh-meän tummassa äänessä kuului tiukka, komentava sivusävy, ja selvästi ilmaistut lauseet eivät tuntuneet sietävän mitään vasta-väitteitä.

— Kuulkaahan, eno, — Olga virkkoi Ivan Petrovitshille ikään-kuin tuttavuutta tehden, — miten maaseudulla... siellä teidän puolellanne uuteen elämään suhtaudutaan?

Ivan Petrovitshin perusvikoihin kuului epävarma kannanmää-rääminen, oli sitten kysymys mistä tahansa. Hänen täytyi aina kauan harkita, ennenkuin uskalsi mihinkään, tiettyyn ja tunnet-tuunkaan kysymykseen vastata. Nytkin hän ryhtyi epäröimään.

Kumouksen pyörteissä toimimaan tottunut Olga Ivanovna ei kerennyt odottamaan, vaan vastasi itse kysymykseensä:

— Tietenkin niinkuin märkä palaa. Eikö niin?

Fedosej riensi ystävänsä avuksi:

— Ei meidän tarvitse märkää polttaa. Meillä on perustettu neuvostoja ja komiteoita ja... Muistaakseni meillä on valistus-neuvostot ja jumalanneuvostot ja...

— Jumalattomain piiri, — korjasi Ivan Petrovitsh.

— Niin, aivan oikein... ja oppipiirit ja lastenauttamispiirit ja köyhäinkomiteat ja... hitto heitä kaikkia muistaakaan! Kyllä meillä piirejä on, niin että pyörryttää.

— Tuo jo joltakin kuuluu, — Olga hymähti, — mutta onko maanjako suoritettu oikein ja kommunististen periaatteiden mukaisesti?

— Se on suoritettu aivan oikein ja mukaisesti, — uhosi Fedosej, — niinpä...

— Niin, niin... Mutta onko siellä asiantuntijoita, selittäjiä, opastajia, — Olga tiukkasi.

— Oon, oon, — rehenteli Fedosej käsiään levitellen, — mui-tahan siellä ei olekaan. Kaikki nuoret ihmiset meillä ovat pelkkiä asiantuntijoita ja opastajia.

Fedosej näytti perin pöhlöltä. Ivan Petrovitsh meni katselemaan kirjahyllyä.

— Olisi kiintoisaa kuulla, miten maanjako siellä viime vuonna suoritettiin, — Olga enoltaan kysyi.

Fedosej puolestaan alkoi jutella isäntäväen kanssa.

— Tämän uuden hallitusjärjestelmän aikana, — Ivan Petrovitsh aloitti.

— Sovettivallan, — Olga oikaisi.

— Niin, sovetivallan maakysym... maapolitiikan tuloksena on, että suurin osa tilanomistajain maata on siirtynyt eri talonpoikaikerrosten vieläpä irtaimen väestönkin käytettäväksi ja loppuosaan perustetaan ja on jo osittain perustettukin sovettitiloja. Mutta ellen ole väärin ymmärtänyt, niin eivät aio tähän pysähtyä: on näet tultu huomaamaan, että maapalstain lisäjako ei riitä. On myös saatava tuotanto kohoamaan. Siispä ovat alkaneet kiinnittää huomiota yhteisviljelysmuotoon, ja sitä minäkin kannatan, se on syvimpäin periaatteideni mukaista... suurinta ja pyhintä, mitä ihmisjärki on synnyttänyt. Sellaisten työtapain toteuttaminen antaa mahdollisuuden kaikkein kurjimmallekin turvata ole-massaolonsa, siirtyä inhimillisiin oloihin, samaan arvoluokkaan kuin muutkin rehelliset ihmiset.

Tapansa mukaan omasta puheestaan innostuen hän alkoi laajasti selostaa:

— Katsohan, eikö asia ole näin, ettei mitenkään voi kannattaa viljelys suurviljelyksen tapoja huomioon ottamatta...

Vanjka... Filimonov... mitä riehunee, piru hänestä tiedon ottakoon... tahtoi vain kääntää nurin ihmisten mielet... turhia lörpötteli... mutta me... veljiä ja sisaria olemme... yhtä peltoa viljelemme, yhtä viljaa korjaamme... ja sovussa: mikä on minun, se on sinun, ja mikä on sinun, se on minun... yhteisesti viljelemme Petrogradista Mustalle merelle saakka... yhteiseksi hyväksi... ja... ja... niin me rakkaudessa ja sovussa toisiamme palvellen luomme veljeskunnan, jolla ei vertaistaan auringon alla...

— Voisihan se käydä päinsä sekin, — jatkoi Ivan Andrejev keskusteluaan Fedosejn kanssa, — kävisihän se muuten päinsä, mutta kun se Pavlov on niin itsensä näköinen.

Hän lisäsi puita tuleen, joka taas liehahti iloiseksi leimuksi. Sitten hän laittoi itselleen aimo sätkän. Fedosej seurasi esimerkiksi.

— Että itsensäkö näköinen...? — hän innostutti Ivan suutaria jatkamaan.

— Niin, näes, Pavlov on niin pitkä ja harteva mies, ettei enää sodan jälkeen vertaistaan näillä mailla. Itsensä hän kyllä voi kätkeä, niin iso kuin onkin, sillä onpa kaupungissamme jos jonkinlaisia piilopesiä... mutta koettakoonpa paeta kulta- ja kivipusseineen kaupungista, niin kiinni joutuu, sillä Erikoiskomiteassa on nyt miehiä, jotka tekevät työtä vakavissaan.

— Ikävä juttu... rosvoille.

— Kyllä niillä p—llä on keinonsa! Ei esimerkiksi Pavlov niin hullu ole, että rupeaa kultaa itse käsittelemään. Arvelen hänellä olevan apulaisia. Mutta se minua ihmetyttää, missä hän aarteitansa säilyttää, sillä apulaisiinsa hän — vanha kokenut veijari — tuskin luottaa. Hänellä täytyy olla käsissään suunnattomia rikkauksia, kokonaisia omaisuuksia...

Ivan Andrejev aivan innostui. Hänen mielikuvitustansa kiihdytti kovin tämä asia ja hän koetti muistella kaikki lukemansa varkauskertomukset löytääkseen keinon, jolla Pavlov suoriutuu kiinnijoutumasta ja miten hän menettelee saaliinsa suhteen.

— Ainoa, minkä hän voi tehdä, — hän vihdoinkin päätteli, — on, että jättää varastonsa jollekin uskotulle ja sitten ase kädessä vaihtii tätä.

— Ei ole aina hyväksi ihmisellä liian suuri rikkaus, — järkeili Fedosej tunnustellen puujalkaansa ja korjaillen sen siteitä.

Olga oli lähtövalmis. Ivan Petrovitsh niinikään. Olga oli pyy-

tänyt hänet lastenkotiaan katsomaan. Eno oli täydelleen voittanut sisarensa tyttären myötämielisyyden.

He lähtivät. Ivan Andrejev lisäsi vielä kerran puita uuniin ja sanoi hänkin lähtevänsä asioilleen. Akulina alkoi tavalliset kotiaskarensa. Fedosej istui uunin edessä mietteissään.

XII.

Sinä yönä, jolloin Erikoiskomitean tarkastajat olivat käyneet pitämässä talossa tarkan ja yksityiskohtaisen tarkastuksen, olivat he silmälleet myöskin palatsirakennuksen sisäosia. Ammoin olivat nämä komeat suojat jo melkein puhtaaksi ryöstettyjä, ja se hävityksen kauhistus, mikä siellä vallitsi, oli nähtävästi niin murheellisesti vaikuttanut etsimistä johtavaan päällikköön — vaimestä lienee johtunut — ettei hän ollut pannut merkille, että hänen apulaisensa olivat unohtaneet lukita oven yläkertaan. Joka tapauksessa, kun Ivan Andrejev tarkastuksen jälkeisenä aamuna varhain oli mennyt ulos eteiseen, josta portaat nousivat yläkertaan, hän oli huomannut, että yläkerran ovi oli raollaan ja että oven suulla oli avain. Hän oli mennyt katsomaan, keitä siellä mahdollisesti oli, ja oli havainnut, että tarkastajat olivat huolimattomasti täyttäneet velvollisuutensa. Ivan Andrejev oli lukinnut oven, pistänyt avaimen taskuunsa ja vasta sen jälkeen, kun lapset olivat menneet toimiinsa ja täysi rauha vallitsi, hän oli uteliaisuudesta mennyt katselemaan, millaisilta suuren herran huoneistot kokonaisuudessaan ja ilman seuraa, yksinään katsellen näyttivät. Miltei heti ensi silmäyksellä hän oli todennut, ettei tämä mahtava ja rikas palatsi sisimmiltään enää ollut suurestikaan näkemisen arvoinen... Mutta... puutavaraa täällä oli! Oli tyhjiä hyllyjä, oli kaappeja, oli huonekalujen jätteitä, oli parkettia ja paneelia, sanalla sanoen kaikkea sellaista, jota arvokkaampaan saaliiseen tottuneet rosvot eivät olleet välittäneet ottaa mukaansa, mutta joka Ivan Andrejeville nykyisin lähinnä leipää oli kaikkein arvokkainta. Jos tämä puuvarasto saisi olla hänen hallussaan vaikkapa vain muutamia päiviä, niin olisi Akulinalla ja hänellä — ja siitä sitä saisivat lapsetkin, niin rehellisiä ja yhteiskunnan parasta silmällä pitäviä kuin olivatkin — ainakin lähiaikoina lämmintä, eikä hänen, isän, tarvitsisi pahoittaa rakkaiden lastensa mieltä omaa asuinhuoneen permannon repimisellä.

Hän oli saannut erään hyllyn polttopuiksi, ja siitä se lämpö, jolla hän tänä aamuna oli voinut kestitä maalta tulleita vieraitaan.

Lisäksi hän oli löytänyt jonkin koruompeleisen vaateen, joka oli ollut hyvin soma, mutta jota hän ei tietänyt, mihin sitä oli käytetty. Sen hän oli sangen helposti saanut vaihdetuksi teehen ja sokeriin.

Niin oli tapahtunut silloin. Tänäpäin Ivan Andrejev oli päättänyt ottaa huoneistot tarkemman katselmuksen alaisiksi. Saattoihan nimittäin tapahtua, että viranomaiset havittelevat jättäneensä jotakin keskeneräiseksi ja tulevat kohentelemaan jälkiään. Saattaa myöskin tapahtua, että asianomainen on epävarma oven suhteen ja... Ainakin tapahtuu niin, että uusi talokomitea tekee täydellisen inventarion ja senjälkeen sinetöi ovet... On siis tuiki välttämätöntä, että hän kiirehtii ottamaan itselleen sen puuvaraston, minkä voi vaaratta piilottaa kampeidensa joukkoon. Päättöksen tehtyään Ivan siis oli pukeutunut ylleen turkit, vetänyt huopaset jalcoihinsa, painanut päähänsä karvalakin ja lähtenyt retkelleen.

Pakkanen oli tänään ankara. Eteisen marmorit kimmelsivät jäähileistä, portaat olivat huurteessa, ja loisto-ovi kauttaaltaan oli lumikristallien peitossa. Ivan Andrejev avasi oven nopeasti, pujahti sisään ja sulki yhtä nopeasti. Hän pisti avaimen taskuunsa ja pysähtyi kuuntelemaan. Jäätävä hiljaisuus...

Asumattoman huoneiston kumeeä rauhaa. Hän oli täällä koko maailmasta ja kaikesta sen touhusta eroitettuna, lukittuna jäätyneen marmorin sydämeen. Tuolta aukeavat ovet toisiin huoneisiin, niistä kolmansiin, neljänsiin, viidensiin... suuri kuollut koti.

Hiiskaustakaan ei kuulunut. Se oli kummallisen outoa. Ivan suutari siirsi lakin pois korviltaan kuunnellakseen... Hän tunsii, miten hiljaisuus hiipi hänen olemukseensa, soutuili suloisena virtana jäsenissä...

Ivan alkoi tuntea sisäistä levon tarvetta. Hän painoi lakin takaisin korvilleen, istahti revitylle sohvalle, asetti turkin liepeet polviensa suojaksi ja nojasi sohvan selustaan. Eletyn elämän kuvia kulki muistoissa, ja mielen valtasi syvä kaipaus... halu nukahtaa — nukkua ikuisiksi ajoiksi pois omasta itsestään, joka ei ole ollut muuta kuin naurun rehakkaa, virnistelyä ja ulvomista...

Hän lienee tovin nukahtanutkin. Sätkä oli sammunut hänen huurteisiin viiksiinsä, ja pakkanen oli turkista huolimatta tunkeutunut ihoon, polvia jo suorastaan paleli. Hän nousi, kasasi sohvista pursuneita pehmikkeitä keskelle lattiaa äänen vaimentajiksi ja alkoi siinä kahden tuolin varassa sahata tammilaudakoita poltto-putiksi. Sahattuaan oman korkuisensa pinon loistoisan kaakeliuunin

nurkkaan hän katsoi itsellään olevan oikeuden hiukan silmäillä ympärilleen. Hän asetti sahan oven eteen, ettei vahingossa unohtaisi sitä, ja ryhtyi lähemmin tarkastelemaan huonetta. Tarkastus oli suoritettu sangen pian: paitsi polttopuuta huoneessa ei ollut mitään löytämisen arvoista. Lukuunottamatta erästä vankasta tammesta tehtyä hyllyä, johon hän vielä ei ollut koskenut, oli seinäin alaosakin samanlaisella tammella paneloitu. Hän tutki, miten paneli oli seinään kiinnitetty; hutiloiden: irtaantuu helposti. Näiden lisäksi vielä kaksi vankkaa pöytää... Vähintäin kuukauden polttopuut — jos vain kohtalo on suojea. Hän siirtyi seuraavaan huoneeseen.

Tämä oli edellisen vierushuone kadun puolelle. Muuten kooltaan ja rakennustavaltaan samanlainen kuin edellinen, paitsi että siitä vähästä, mitä särjetyistä huonekaluista oli jäljellä, saattoi nähdä, että kalusto oli ollut kiiltäväksi petsattua visakoivua. Miltähän mahtoi tämäkin huone näyttää ennen hävityksen kauhistusta, — Ivan ympärilleen silmäillen aprikoi. Mitähän väkeä ne oikeastaan ovat olleet, jotka täällä ovat näin armotta mellastaneet, — hän jatkoi aprikoimistaan, — ovat särkeneet ilman tarkoitusta... huligaaneja! Ehkä ei sentään huligaaneja... ehkä miehiä, jotka ovat taistelleetkin... ja täällä nähneet kaiken tämän loiston ja komeuden, jonka keskellä rikkaat loiset ovat hekumoiden maleksineet... ja katkeruus on syttynyt ilmi vihaan... hm... mitäpä hän siitä, kuka on rikkonut, kunhan ovat rikkooneet... Eräs asia on varma: paneelia ei tarvitse irroittaa eikä ehjiä esineitä särkeä — särjettyäkin riittää ainakin... hm... jos järkipärisesti lämmittää, niin hyvin riittää yhdeksi kuukaudeksi... Omatunto rauhoittui.

Ivan mestarin omatunto ei ollut arimpia. Hän oli aikoinaan saattanut parina kolmena vuorokautena juoda ja juottaa kuukauden tulot jopa enemmänkin ja antaa Akulinan uurastaa perheen elatuksen puolesta. Hän oli antanut Akulinan kärsiä puutetta, solvauksia, jopa joskus pahoinpitelyäkin, ilman että siitä olisi oman tunnon rauha häiriintynyt. Hän oli kaksi kertaa menettänyt koko omaisuutensa, jonka oli sälliensä ja oppilaidensa avustamana raaputellut kokoon... eikä omatunto ollut milläänkään... Mutta se, että hän oli tänään särkenyt aivan ehjiä tammilaudakoita polttopuiksi, oli aivan eri asia. Sillä Ivan suutari oli koko miehuutensa iän rakentanut uutta ja korjannut vanhaa. Jos hän milloin oli vanhat jalkineet hajoittanut, niin se oli tapahtunut vain korjaamisen merkeissä. Repimisen ja särkemisen suhteen hänen oma-

tuntonsa oli arka, — se oli työtottumusten omaatuntoa. Sitäpaitsi Erikoiskomitea ei ollut mikään leikin asia.

Paitsi särkyneitä huonekaluja oli tässä huoneessa jonkun veran enemmän ja arvokkaamman näköisiä vaateriekaleita kuin edellisessä. Ja niidenpä arvioimiseen mestarimme nyt täydellä todella antautui. Ensimmäiseksi hänen huomionsa kiintyi eräaseen ruhjottuun leposohvaan. Siinä oli päällyys ja selus melkein kokonaan mitä pehmeintä silkkisamettia, tosin vain viulakkeina ja revittyinä, mutta oli siinä ehjiäkin kohtia. Nopeasti irroitti taitavan suutarinkäden käyttämä veitsi kankaan irti sen kehyksistä jättämättä tilkun palastakaan hukille. Siitä tulee, jos ei muuta, niin ainakin lämpimät jalkarievut, kun keväämmällä, lumisohjon aikana, ei enää voi huopikkaita käyttää, vaan on turvaannuttava saappaisiin. Jääpä siitä vielä polvienkin lämmikkeiksi — hän hieroi reumatismisia polviaan... tai saa Akulina säärisiteikseen... maalaisillekin tällaiset kelpaavat... niin, kaksikymmentä tai kaksikymmentäviisi naulaa selvää ruisleipää... ei tule kysymykseenkään, että vähemmällä aito silkkisamettia... Tuon repeämän minä kuitenkin ennen kaupantekoa ompelen huolellisesti silkkirihmalla, niin ettei sitä lainkaan huomaa, ja jos minä ompelen nämä yhteen ja panen ympärille palteen kiiltoonahasta, jota en enää tarvitse, niin siitä tulee sellainen, että sitä voi sanoa vaikka miksi... maalaisemännille... siitä voi silmää räpäyttämättä pyytää kaksi puutaa jauhoja, että jää tinkimisen varaa... Mutta pitää tarjota vain emännille, isännät eivät tällaisesta välitä. — Hän kääri samettiliuskat huolellisesti ja silitellen tiiviiksi rullaksi ja sijoitti sen housunkaulukseensa.

Oli vielä muutakin vaatetavaraa: tuolien päältä kiskottuja samettikaistaleita, kaihtimien silkkipaloja, sohvatyynyn risoja, jalkamattoja, ilmavan ohuita akkunanverhoja, joilla tuskin oli mitään arvoa. Mutta järjestelyn puuska oli vallannut mestarin. Hänellä oli työpöytänsä ääressä nahkatavaraa aina lajiteltuna viiteen kategoriaan, joista alimpaan kuuluivat viilteet ja pienet nahkapalat, jotka oli myynyt tehtaaseen. Vanhan tottumuksen mukaan hän nytkin järjesteli: huonoimpaan arvoluokkaan joutuivat pienet samettipalat ja kaihtimet. Ylimpään kategoriaan ei tullut muuta kuin äskeinen kahden jauhopuudan arvoinen sametti... Entäs tuo... Eräässä nurkassa oli pienehkö vaatekäärö. — Ähä, — hän ikäänkuin ähitteli sitä, joka sen oli unohtanut. Käärö oli pehmeää silkkimoareeta, vaaleansinertävää... Hän juoksutti käärön auki. Sen sisältä putosi pieni, ikivanha pyhäinkuva...

Mitään ainearvoa kuvalla ei ollut... kehys rautapelliä... pait-si ehkä vanhuuden arvo... tai taiteen... sitä Ivan ei ymmärtänyt. Mutta miksi oli sen ympärille kiedottu niin arvokas vaate?... Aa, veli! Hurskaan mielialan ilmaus! Olet tahtonut piilottaa pyhän, ettei se olisi näkemässä. Hän asetti kuvan uunin reunalle ja kietoi verhon huolellisesti rullalle. Se enää vaivoin mahtui housunkaulukseen. Tämä on vaihdettava pian — ja jos mahdollista lihaan tai rasvaan. Hän tunsu viiltävää nälkää... Tuli kiire kotiin...

Kuitenkin, kun oli niin hyvä tilaisuus, hän tahtoi pikimmittäin silmäillä myös toisia huoneita. Paitsi sitä ovea, josta hän oli tullut sisälle, oli huoneessa kaksi muuta ovea. Toinen niistä antoi palatsin pääta kohden, siis hänen oman, alakerrassa olevan huoneensa yläpuolelle. Sinne hän ei ainakaan tällä kertaa mene, sillä Akulina ja Fedosej saattavat kuulla liikettä ja — säikähtää. Toinen ovi johti palatsin sisäosiin. Hän aukaisi sen.

Huone, johon hän saapui, oli huikaisevan iso ja loistava, seinät täynnä maalauksia. Ivan tiesi, että ylhäisten seiniä koristi taidearvoltaan määrättömän kalliit kuvat. Olipa hän kerran oppaan johdolla käynyt niitä katselemassakin. Narkompros oli nimittäin pitänyt muun muassa tätäkin taidekokoelmaa yleisön nähtävänä siihen saakka, kunnes Pavlov kumppaneineen oli tehnyt anomuksen, että kokoelma toistaiseksi suljettaisiin, koska oli ilmennyt väärinkäyttöjä... se veijari...

Kuuman ja kylmän väreitä... Ivanin polvet notkahtelivat, hän horjui... Otsalle kohosi hiki... Oliko hän tulossa sairaaksi.

Kaamea pelko iski sydämmeen. Häneen tuli mieletön pakokauhu. Silkki- ja samettikääröt housunkauluksessa ikäänkuin kiemurtelivat. Hän otti muutamia askeleita, mutta polvet eivät ottaneet totellakseen, ne notkuivat ja vapisivat, ja hänen täytyi retkahtaa eräälle sohvalle... Hän vilkui ympärilleen... Pelko muuttui mieltettömäksi. Aa, onko hän taikauskoinen?

Ei! Sitä hän ainakaan ei ole, eikä ole koskaan ollut! Ivan nauroi pilkallisesti itselleen ja pakoittamalla pakoitti itsensä kävelemään salin halki edemmäksi. Risahteli, rasahteli, kuului ikäänkuin hiljaista askelten tassutusta. Ivan röyhisti rintaansa ja yskähti. Seinissä kumahteli. Uh, — pääsi häneltä vasten tahtoaan. Uh-uh-uh, — kumahteli seinissä. "Et ikinä enää pääse pois näistä kirotuista sokkeloista", iski häneen jakomielinen ajatus kuin jonkin toisen olennon kuiskaamana, ja taikauskoinen pelko sai tuutta vauhtia. Minä en ole pelkuri ja vielä vähemmän minä

olen taikauskoinen, — hän vakuutti itselleen ja jatkoi kulkuaan.

Huoneen vastakkaisella puolella hän vilkaisi taakseen. Mitä, jos noista ovista tulee joku... Äkkiä hän aukaisi oven, joka johti viereiseen pienempään huoneeseen, ja siellä hän äityi sydämensä pohjasta nauramaan lapsekkaalle pelolleen. Huoneet olivat samanlaisessa kunnossa kuin edellisetkin, mutta miten lieneekin, niin Ivanilta oli kadonnut kaikki halu tutkimiseen ja arvioimiseen. Kuinkahan suuri tämä palatsi mahtanee ollakaan, — hän muina miehinä ajatteli. Meni ja aukaisi vielä yhden oven. Siellä aukeni laaja halli päättää pyöröryttävine portaistoineen, pylväineen ja portaineen... Kuului askeleita. Ne kantautuivat itse asiassa kadulta, mutta Ivanin kiihtynyt mielikuvitus muutti ne jonkun marmoripatsaan raskaiksi askeleiksi... Mielettömästi ähkyen hän säntäsi läpi huoneiden, läpi salin ja saapui hikisenä ja uupuneena äskeiseen huoneeseen. Se tuntui tutulta. Siinä hän näki järjestelmänsä vaatenyytin, pinoamansa puut. Rauhoittuneena hän istahti ja alkoi poltella.

Poltellessaan hän ajatteli äskeistä ja pakoitti itsensä syvästi halveksimaan moista epämiehekästä käyttäytymistä. Mutta sitten hän muisti, mitä oli kuullut Vasilin puhuvan taikauskon jätteistä hermostossa ja niiden odottamattomista purkauksista erinäisissä tilanteissa. Hän soimasi katkerasti itseään, ettei ollut tarkastanut, mitä kaikkea noissa toisissa huoneissa oli ollut. Nyt tällä kertaa hän ei halunnut sinne enää mennä... Sen sijasta hän päätti vilkaista, millainen oli hänen asuntonsa päällä oleva huone.

Hän avasi oven, eikä ollut vähäinen hänen hämmästyksensä, kun huomasi, että tämä huone oli säilynyt — kuten näytti — aivan koskemattomana. Siellä oli ehjä kalusto, olivatpa matotkin suorina lattialla.

Ivan unohti kaiken pelkonsa. Saaliinhimo keskitti hänen harhailevan mielensä, ja hän kykeni jälleen tyynesti ja järkevästi harkitsemaan. Pavlovin ”komitean” viimeinen ”tarkastus” oli nähtävästi tapahtunut vasta sen jälkeen, kun hän jo asui alakerrassa. Olivat siis olleet tämän huoneen suhteen varuillaan, eivät olleet uskaltaneet täällä vapaasti mekastaa. Vai olisiko Pavlov säilyttänyt tämän itseään ja omia tarkoituksiaan varten. Huone oli joka tapauksessa sängen arvokas. Huonekalut tosin eivät häntä paljon hyödytä, sillä ne ovat aivan ehjät, eikä hän kykene saamaan niitä myydyksi, ja päällykset, niin arvokasta kangasta kuin olivatkin — olivat ehjään huonekalujen ehjiä päällyksiä... Sillä olipa saaliinhimo kuinka suuri tahansa, niin ehjää ei Ivan mielellään repinyt... Mutta matot... Niissä sitä oli leipää ja suolaa

Hänen perheelleen pitkäksi aikaa... Mieliä muuttui leppoisaksi, ja saaliinhimo tyntyi... Sitten, kun pahin aika on ohitse, ja työ jälleen tuottaa... vallankumous on voittanut, ei ole enää riistäjiä, eikä hänellä, suutarimestari Ivan Andrejevillä, yksityistä liikettä eikä sen suruja... hän työskentelee suutarina suutarien parissa valoisassa lämpimässä sähköjalkineiliikkeessä... tulee kotiin, jossa ei ole hajuakaan nahkoista... vaan on siellä valoisaa, lämmintä, kirjoja, teetä, tippa viinaa... aah!

Valoisan mielialan vallitessa Ivan teki suunnitelman permanenttien lämpimien mattojen suhteen. Sillä, — hän järkeili, — matot eivät ole miksikään hyödyksi täällä, asumattomassa huoneessa, ja... kuca sen tietää, mikä niiden kohtaloksi vihdoin tulisi, jos... Heidän, Akulinan ja hänen, vuode on leveä — nykyisin tosin kylmän vuoksi kavennettu, mutta sen voi jälleen leventää entiseen kokoonsa. Kun työntää pois kuluneen olkipatjan ja pehmennyksenä olevan, vieläkin kuluneemman joushipatjan ja latoo niiden sijalle nämä untuvanpehmeät matot silloin, kun lapset eivät ole kotona, niin jopa pitääkin Akulina paran kylkeä lämmittää. Ivan aivan riemastui ajatellessaan, miten laheasti lämmin vuode hänen jäsenkolotusta kärsivän vaimonsa kylkeä hivellee. Ivan kohotti maton kulmaa ja hiveli sillä poskeaan: pehmyt, pehmyt kuin untuva... Jokin, mikä lie, katkera pala kohosi kurkkuun, henkeä ahdisti ja kädet puristuivat nyrkeiksi:

— Lattialla! — hän ääneensä karjasi.

Mutta Ivan Andrejev, niin nokkelatajuinen kuin olikin, ei kuulunut niihin ihmisiin, jotka saavat tunteensa järjenmukaisen analyysin alaiseksi. Hän vain tunsu jotakin tämän tapaista:

Kallisarvoiset matot jalkojen pehmikkeenä niiden, joiden elämäntie muutenkin oli ollut tasaista kehdestä hautaan ja kaikilta vaaroilta ja vastuksilta varjeltua... Ja hänestä tuntui ilkeältä ajatus: Viedäkö nämä joutavain ihmisten tallaamat matot Akulinan vuoteeseen?

Mutta, — hän järkeili, — ei ole mattojen syy, eivät ole matot polkijoitaan valinneet. Matot ovat tehtaan tuotetta, ja tehtaassa työskentelevät työläiset... Minun vuoteessani te joudutte kunniaan... Nämä matot siis ladotaan vuoteeseen, ja siitä hän sitten niitä kesii aina tarpeen mukaan ja vie... Niin, maaseudulle hän ne saattelee tavalla tai toisella, sillä niiden liikutteleväminen Sennoilla tai Rihkämatorilla voi varsinkin ajan mittaan herättää huomiota... Vaivatta ei näin arvokkaiden mattojen maalle kuljetus käy, mutta vaiva kuin vaiva — milloinkas hän, käsityöläinen, olisi mitään vaivatta saanut.

Kun siis ravinnonsaantimahdollisuudet näyttivät lupaavilta — ja lämmön niinikään — niin tuli mieleen nykyinen, kolkko asunto, loistava kylläkin, mutta vailla loistonsa mukaista kalustoa. Tässä seisoo kalustoa jouten... Mutta ei! Niin oma isä kuin heille olenkin ja heidät syntymästään saakka kasvattanut ja pienuudesta asti kouluuttanut, niin pienimpäänkään kompromissiin on turha heitä yrittääkään. He ovat niin omanlaatuisiaan kuin olisivat ilmestyneet maailmanrannan tuolta puolen eikä Akulinan ja minun aviopesästä.

— Tämän minä kuitenkin otan mukaani, — hän sanoi ja kävi käsiksi messinkinuppiseen siroon kohennuskeppiin, joka oli nojallaan matalahkoa taiteellista kaakeliuunia vastaan. Hänestä se tuntui niin somalta. Hän nosti tuolin uunin ääreen, avasi uunin suupellit, joiden väri oli kuin damaskoidun teräksen, ja oli kouhivinaan uunia... Ja tuon! Hänen silmänsä olivat osuneet harmah-tavaan, uunin väriin sulautuvaan, siitä tuskin eroitettavissa olevaan rautaiseen kolmihaaraiseen, noin kyynärän korkuiseen kynttilänjalkaan, joka oli uuninkorvalla. Sen haarukoissa olisi soma polttaa kolmea kynttilää. Hän asettaa sen Akulinan pöydälle, että ilta-aurinko saa paistaa tuohon jalustan himmeään messinkiin... Pitäen kädessään kohennuskeppiä Ivan otti toiseen käteensä kynttilänjalan. Se oli painava — ja hän tunsu heti metallin pehmeän sävyn verrattuna toisessa kädessä olevan raudan kovaan kosketukseen.

Polvet horjahtelivat. Kohennuskeppi vaipui uunia vastaan, ja Ivan kantoi kynttilänjalan akkunan ääreen ja viilsi sen pohjaan veitsellä naarmun. Vanhaa, aito hopeaa! Rengas sen jalustassa arvatenkin kullattu! Ei! Hän piirsi viirun veitsellä. Ei! Kolmen sormen paksuinen ja ainakin puolen metrin pituinen rengas puhdasta kultaa... Intohimo värisytti ruumista.

Huoneen raollaan oleva ovi alkaa aueta. Kynttilänjalka laskeutuu Ivanin kädestä — hiljaa — lattialle ja hän on valmis ottamaan vastaan tuomionsa... jospa ne vain olisivat niitä... Ei! Eivät ne ole niitä!...

Ei sieltä tullut ketään. Ivan tointui. Ovi oli edelleenkin samalla tavalla raollaan. Ivan Andrejev otti hopeisen kynttilänjalan, jonka jalustassa oli paksu kultarengas, ja hyökkäsi ulos.

Kaikki ovet avautuivat ja kaikki mahdolliset ja mahdottomat vaarat joka puolelta hyökkäsivät hänen kimppuunsa. Hän laski kynttilänjalan lattialle, avasi erään oven ja syöksyi pakoon — jumalan kiitos, tuttu portaisto... hän oli oman ovensa edessä... ja avain oli hänen kädessään.

Kalpeana ja hiestä märkänä hän astui huoneeseen.

— Mikä lie kohtaus yllätti kadulla. Laita, rakkaani, teetä, — Ivan sai sanotuksi vaipuessaan tuolille lämpimän uunin viereen.

Fedosej oli aikeissa lähteä ulos kaupunkia katselemaan, — Ivan katseli kelloaan. Hän oli ollut poissa vajaan kolme tuntia, vaikka se hänen tajuntaansa oli kuultanut kolmena elinaikana.

— Fedosej Jurjev, kaupungilleko, — hän kysyi.

— Kaupungille, — kuului yksikantainen vastaus.

— Odota, isäseni, juo teetä ja haukkaa leipää, menemme yhdessä, minun täytyy välttämättä nähdä... Minä haluan tulla kanssasi, isäseni.

— Noo, kun haluat, niin tule.

Ivan Andrejevista Fedosejn ääni kuulosti rauhalliselta kuin lämmin, leppoinen tuuli.

XIII.

Harmaanhuurteinen puisto tammikuun iltahämärässä. Paul Semenov kävelee edestakaisin renttujen holtitonta kävelytapaa matkien, lakki takaraivolla, käherretty hiuskiehkura otsalla, kädet syvälle painettuina lyhyen toppatakin taskuihin. Hän on ollut alusta alkaen rauhaton. Jopa rauhattomuus on saanut hänet muuttaman kerran unohtamaan osansa ja ryhdistäytymään entisajan upseeriksi painuakseen jälleen nopeasti nykyiseen olintapaansa. Mutta sikäli kuin tunnit ovat kuluneet on rauhattomuus kasvanut peloksi. Hän ei voi antaa itselleen anteeksi, että suostui tapamaan tyttöä tässä yksinäisessä puistossa. Entä jos neidolle on tapahtunut jotakin? Entä jos... entä jos... Miksei hän, Paul, itse ehdottanut jotakin sopivampaa paikkaa, esimerkiksi Kazanin kirkon pylväistöä.

Paul Semenov oli nimittäin muutamia päiviä sitten esitellyt itsensä neiti Baumberghille, entiselle sisar Jelisavetalle, Kazanin kirkon pylväistössä. Hän oli sivuuttanut tytön aivan lähellä asuntoansa. Hänen huomionsa oli kiintynyt tyttöön ensin vain siksi, että oli nähnyt tämän yllä tätinsä hienot turkit, jotka hän, Paul, oli ollut pakoitettu myömään elintarvikkeiden saantia varten. Sitä hän oli tuntenut tytön samaksi sisareksi, joka oli sitonut hänen haavansa rintamalla, ja hän oli kohteliaasti kohottanut hatuaan. Sisar ei ollut vastannut hänen tervehdykseensä. Silloin Paul oli pyörähtänyt ympäri ja alkanut kulkea hänen jäljessään. Oli kulkenut Kazanin kirkkoon saakka.

Miten ruma hän on ja miten hyppelehtien hän kävelee, oli Paul arvostellut kulkiessaan neidon jäljessä. Mutta miten toisen-

laisiksi hänen arvostelunsa olivat muuttuneetkaan kirkossa. Paul ei ollut milloinkaan nähnyt niin harrasta, puhdasta, ikäänkuin kirkastettua ilmettä kuin sisar Jelisavetan kasvoilla oli. Hän oli ikäänkuin luotu rukoilemaan. Laiha ruumis ensin taipui kuin pajunvitsa, sitten lyyhistyi pehmeästi polvilleen, ja nuori otsa painui kivipermantoon. Kun hän sitten kohoutui permannosta, suuntautui kaihoisa puhdas katse kauas etäisyyteen, elämän harhain tuolle puolen, onnen ja rauhan asuntoihin, ja huulet, jotka — siitä Paul oli vakuutettu — eivät koskaan olleet maista sulhoa suudelleet, muodostivat hiljaisia, sielun syvyydestä lähteneitä rukouksia jumalalle. Se oli ollut näky, ilmestys, joka ikuisiksi ajoiksi oli syöpynt Paulin sydämeen. Sisaren poistuttua kirkosta oli Paul hartaana, pyhän vavistuksen valtaamana seurannut häntä, pysähdyttänyt pylväistöissä ja lausunut:

— Sisar Jelisaveta, suokaa anteeksi, että häiritsen teitä. Minulla on eräs pyyntö. Sallitteko, että puhuttelen teitä?

— Miksei, olkaa niin hyvä, — oli tämä vastannut.

— Rohkenenko toivoa, että muistaisitte minut joskus nähneenne?

— Minusta tuntuu... Varmasti olen teidät...

— Rintamalla, niin... Sidoitte haavani, rakas sisar. Pelastitte henkeni. Kiitän teitä, ehken niinkään paljon henkeni pelastamisesta, sillä se ei nykyisin ole suurenkaan arvoinen enempää itseleni kuin muillekaan, mutta kiitän teitä kuitenkin laupeuden työstä ja kärsimysten lieventämisestä. Sallikaa minun esitellä itseni: nimeni on Pavel Aleksandrovitsh Semenov, luutnantti. Olen kenraali Semenov vainajan veljenpoika.

— Ah, nyt muistan, — Jelisaveta huudahti, — eräs amuletti... se oli teille hyvin rakas?

— Niin, sisar, se on kulkenut isästä poikaan todistettavasti kolmesataa vuotta ja siihen liittyy hyvin kaunis tarina... Sanotaan...

— Arvaan, arvaan, — keskeytti Jelisaveta, — se tuottaa onnea ja ehkäisee onnettomuuksia. Olen iloinen, ettei se joutunut kadoksiin.

— Te, rakas sisar...

— Nimeni on Baumbergh.

— Anteeksi. Te, neiti Baumbergh, ripustitte sen kaulaani.

Näin oli alkanut Paulin ja Jelisavetan tuttavuus.

Heti alusta alkaen oli Jelisaveta herättänyt Paulissa epämääräisen turvallisuuden tunteen. Hän muisti, mitä oli sotänäyttämöllä kuullut tämän ihmeteltävän suuresta kylmäverisyydestä,

sankarillisesta pelottomuudesta ja uhrautuvaisuudesta sekä verrattomasta ammattitaidosta haavain sitomisessa. Paul oli tavannut monta korkeamman kouluutuksen saanutta upseeriakin, jotka olivat pitäneet Jelisaveta ihmeihmisenä puhumattakaan sotilaista, joille tämän pelkkä kosketus oli merkinnyt terveyttä ja autuutta. Epäilemättä oli neiti Baumberghilla tavallisista naisista poikkeavia ominaisuuksia, joka tapauksessa hän oli tarmokas ja viisas, ja sellaisen henkilön toveruudesta saattoi näinä vaikeina aikoina olla korvaamatonta hyötyä.

Siinä puistossa kävellessään Paul tunsii levottomuutensa yhä kasvavan. Hän ei tietänyt neiti Baumberghin osoitetta ja ellei hän tapaisi häntä tänä iltana, jäisi seuraava kohtausta sattuman varaan.

Oli jo melko pimeä, kun Jelisaveta vihdoinkin saapui.

— Suokaa minulle anteeksi ... vakava este ... Oletteko kauankin odottanut?

— Ilman teitä, neiti Baumbergh, minuutit vuosia, teidän seurassanne vuodet minuutteja.

— Uskoisin, jos aikasuhteet olisivat hiukan luonnollisemmat.

— Te epäilette minua, niin ...?

— Minä en ole tottunut epäilemään omaa tietoaani, — virkkoi Jelisaveta varmana.

— Te siis tiedätte ... mitä?

— Että kujeilette kiintymyksen kustannuksella.

— Mitä se minua hyödyttäisi?

— Ei mitään. Ettehän te ole ammattikujeilija, joka ansioon vuoksi.

— Minkä vuoksi siis?

— Hauskuuden. Elämä on nykyisin eräissä suhteissa hiukan yksitoikkoista.

Paul loi häneen terävän syrjäilmäyksen, mutta jatkoi entiseen tapaan:

— Minun kujeiluni mahtanee siis teitä, armollinen neiti, kovin miellyttää, koska uskalsitte keskustelupaikaksenne valita näin vaarallisen paikan ja vielä vaarallisemman ajan.

— Minä olen vakuutettu, että tämä puisto on nykyisin juuri kaikkein vaarattomimpia paikkoja koko kaupungissa ... Ja mitä-pähän meillä, kehnosti puetuilla, olisi pelkäämistä. Eihän kukaan huvin vuoksi rupeaisi kurjia ryöväämään ...

— Varsinkin, kun jokainen kelpo rosvo luulee meitä laisikseen ...

— Sitäpaitsi, — Jelisaveta jatkoi, — minä en ole tullut huvin vuoksi.

— Niin...?

— Älkääkä olko noin varma näyttelytaidostanne, herra Semenov. Te, Pavel Aleksandrovitsh, olisitte mainio, uskallanpa sanoa ensiluokkainen rosvo teatterinäyttämöllä, mutta kadulla...

— Noo...?

— Te esiinnytte liian huomiotaherättävän rosvomaisesti. Te voitte joutua...

— Kiinnikö?

— Niin.

— Minä olen jo joutunut, rakas neiti... Minä... rakastan teitä... Minä rakastan teitä...

Jelisaveta nauroi pehmeästi.

— Pavel Aleksandrovitsh, sallikaa minun sanoa, että yhtä heikkoa kuin teidän rosvo-osanne, on tuokin, mitä nyt yritätte sanoa... mutta ei se mitään... se päinvastoin saattaa olla varsin asiallistakin erinäisissä tilanteissa... hiukkasen rosvoa, hiukkasen rakastajaa...

— Mitä tarkoitatte, neiti?

— ...että harjoittelette itsestänne pois liian teatraalisuuden ja...

— Mutta minä vakuutan...

— Niin minäkin: kuolemaan asti rakastan teitä... mutta, hyvänen aika, herra Semenov, ei missään tapauksessa mitään kahden kopeekan romaanin roiston eikä italialaisen oopperan rakastajan eleitä. — Tovin vaitiolon jälkeen, merkitsevästi: — Meillä voi olla hyötyä toisistamme.

Paul Semenov katsahti tyttöön. Puistoa valaisevan lyhdyn valossa hän jälleen tuli arvioineeksi noita kasvoja. Ne eivät olleet kauniit, voipa sanoa, että ne olivat itse asiassa epämiellyttävätkin, — mutta niissä loisti terävä, jäntevä äly. Niissä oli jotakin oudon kiinnostavaa, kiihtävää.

He kulkivat vaiti ollen eteenpäin. Paul mietti mitä oikeastaan sanoisi. Aikaa voittaakseen hän virkkoi.

— Näinä aikoina saattaa tällainen puistikoissa oleileminen käydä vaaralliseksi.

Jelisaveta oli edelleen vaiti. Sitten hän virkkoi:

— Näinä aikoina saattaa käydä vaaralliseksi elämä yleensä.

Semenov säpsähti. Tyttö oli oikeassa. Elämä oli alituisen uhanalainen, ja tuollaisesta työstä oli todellakin hyötyä, ehkäpä enemmän kuin hän oli kuvitellutkaan.

— Mitä ajattelette, — hän virkkoi puristaen hänen kättään, — yrittäisimmekö yhdessä?

— Niin ajattelen.

— Mutta ei minulla ole mitään muuta tarjottavaa kuin jonkin verran intelligenssiä ja — —

— Ja tulevaisuus...

He olivat juuri vahvistamaisillaan liittonsa suudelmalla, kun Jelisaveta, naisen tavallisella varovaisuudella ja tarkkanäköisyydellä huomasi jonkun henkilön lähestyvän. Tulija oli hyvin puettu vanhus, salkku kainalossa. Heidän kohdalle päästyään hän kysyi hattuaan kohottaen:

— Olkaa hyvä ja sanokaa, luuletteko voivani tätä tietä turvallisesti kulkea Lesnoinhin? Minun on nähkääs, nuoret ystäväni, välttämättä päästävä rakkaimman nuoruuden tuttavani kuolinvuoteen ääreen. Otin tämän oikotien ehtiäkseni, jos mahdollista, sanomaan viimeiset jäähyväiset.

— Olen usein kävellyt täällä, — vastasi Semenov, — enkä ole mitään epäilyttävää huomannut. Luullakseni on seutu, niin syrjäinen kuin onkin, verraten vaaraton.

Vanhus kumarsi kiitokseksi ja jatkoi matkaansa. Paul ja Jelisaveta samoin, keskikaupunkia kohden.

— — —

Puisto jäi hetkeksi ikäänkuin tyhjäksi. Mutta vain näennäisesti. Sillä tuskin oli hyvin puettu vanhus ehtinyt ensimmäisen tien mutkan taakse, kun pensaistosta nopeasti hiipi esiin kaksi lumivalkeista haamua. Tien reunalla he kyyristyivät, niin että eksyttävästi muistuttivat kahta pensaskinosta, samalla kuin tarkkaavaisesti pälyilivät oliko mitään näkyvissä.

— Arvaapas, Bruhov, mitä väkeä ne kaksi nuorta olivat? — kysyi toinen haamuista hiljaa.

— Kissoja, — Bruhov vastasi välinpitämättömästi.

— Ei niinkään kissoja. Minä tunsin naisen, Bruhov. Arvaapa, kuka hän oli?

— Yönaisia ei kannata arvailla.

— Hän oli... Jelisaveta. Babinan Jelisaveta!

— Vale! Ei sen tarvitse katuja kulkea.

— Totta, jumaliste! Mikähän niillä nyt on kierroksessa?

— Vähät siitä, — myrähti Bruhov, — anna sinä hänen kiertää, pysykäämme me asiassa. Antaa ukon päästä isoon risteykseen asti... Onko kätesi varma?

— Ääntä ei päästä.

Haamut hyökkäsivät ystävänsä kuolinvuoteen ääreen kiiruh-tavan vanhuksen jälkeen.

Etäämpää kuuluu laukauksia, ja välkehtiviä tulijuovia alkaa

risteillä ilmassa ja hangella. Joku valkoiseen viittaa verhoutunut, piruski naamioitunut olio juoksee kuin henkensä edestä. Pysähtyy, vilkuilee piilopaikkaa itselleen. Loikahtaa vihdoin sivuun ja heittäytyy hankeen. Sotilaspatrulli kivääri kädessä etsi salalyhtyjen avulla pensaikkaa, ja keskelle käytävää ilmestyy ratsuvartiosto nagaanit käsissä. Piruski naamioitu mies ei voi välttää kohtaloansa. Vimmatusta vastarinnastaan huolimatta hänen täytyy seurata ahdistajiaan puistosta keskikaupungille johtavalle kadulle, missä hänet asetetaan toisten kiinniotettujen joukkoon. Tapahtuma sujuu äänettömästi, vauhdikkaasti. Talvisella näyttämöllä suoriutunut näytös on pian loppunut. Puisto on jälleen tyhjä.

Muutaman tovin kuluttua ilmestyvät Bruhov ja hänen toverinsa takaisin äskeiselle paikalleen. Heillä on kummallakin vaatekäärö kainalossa. Painautuvat äkkikipakaa liikkumattomiksi kinoksiksi. Vihdoin liikahtaa toinen ja kysyy:

— Kuuletko mitään?

— En, — kuuluu hiljainen vastaus.

— En minäkään. Eiväthän ne tavallisesti heti palaa omille jäljilleen... olkaamme sentään varovaisia.

Miehet kohoavat ja alkavat järjestää kantamuksiaan. Ne he asettavat istuimikseen, riisuvat sitten valkoiset viittansa ja alkavat muina miehinään tupakoida.

— Jos yllättävät, niin ollaan aivan rauhallisia, viattomia kansalaisia...

— Ei saa antaa yliättää... Risahduksenkin kuultuamme kiipeämme puuhun.

— Miksei tuo äskeinen, jonka kiinni saivat, kiivennyt puuhun tai luikkinut syvemmälle?

— Älyä puuttui.

— Tai puuttui taitoa ja rohkeutta.

— Sääli miestä, jolla sentään oli oikeat otteet.

— Mitkä otteet?

Kimeä kirkaisu saa miehet kyyristymään pakoasentoon. Kiväärinpaukahduksia loitolta. Odottavat.

— Missä lienevät muualla, — Bruhov rauhoittavasti virkkoi.

— Pidinkö sanani, veli Bruhov, heh?

— Totta! Ääntä ei päästänyt. Tavattoman onnistunut isku, Antipin.

Tilanne ei salli toverusten Bruhovin ja Antipinin keskeyttämättä jatkaa keskustelujaan. Vähän väliä on heidän henkeä pidätellen heristeltävä korviaan, jotka kuuluvat heidän ammattinsa tärkeimpiin elimiin.

Herrat Bruhov ja Antipin olivat ennen suurta vallankumousta olleet erittäin hienoja, sivistyneitä ja mitä parhaiten kouluutettuja pankki-, hotelli- ja perhevarkaita. Omaten kauniin ulkomuodon, mallikelpoisen käytöksen, laudaturin ihmistuntemuksessa sekä korkealle kehittyneen näyttelemistaidon, olisivat he voineet kohota hyvinkin korkeaan yhteiskunnalliseen arvoasemaan, mutta vallankumous teki tyhjäksi heidänkin tulevaisuutensa. Nykyisin he olivat pelkkiä tavallisia katurossoja — sellaisinaan kuitenkin lajinsa parhaita. Monen monta kertaa, missä jotkut toiset olisivat menettäneet henkensä, olivat he pelastuneet vieläpä pelastaneet ryöväämänsä omaisuudenkin. Rohkeus ei näille — vaarallisen alansa aidoille ammattimiehille — ollut samaa kuin uhkarohkeus. He olivat kyllin viisaita tietääkseen, että kaikkalainen ylpeys käy aina lankeemuksen edellä. Sitäpaitsi oli herra Bruhov syvästi uskonnollismielinen samalla kuin hän joutoaikoinaan harrasti mietiskelyä ja syvien ongelmien tutkistelua — mitkä ominaisuudet ovat sangen hyödylliset ja tärkeät laajan liikealan harjoittajalle. Olisi väärin sanoa, että herra Bruhovin henkiset pyrkimykset tähtäsivät yksinomaan aineellisten tarkoituseräin saavuttamiseen. Ei. Niiden toisena ja syvempänä tarkoituksena oli henkisen olemuksen jalostaminen, sielullisten ominaisuuksien kehittäminen yhä korkeampaan ja vapaampaan tietoisuuteen. Bruhov oli uskonnollisen äidin kasvattama. Tältä hän oli perinyt iäisyyskaipuun ja lujan uskon sielun kuolemattomuuteen. — Antipin oli uskonnon alalla harvapiirteisempi. Hän ei tosin ollut aivan tietämätön sielua koskevien asioiden suhteen, sillä mitenkäpä hän olisi voinut ilman näitä esiintyä rikkaiden ikänaisten varallisuusoperatoorina, mikä ammatti ennen, normaalaisina aikoina, oli ollut hänen erikoisalanaan. Mutta mitään syvempää harrastusta hän ei tuntenut uskontoa kohtaan. Henkiset voimansa hän oli uhrannut ammattikuntoisuuden saavuttamiseksi. Antipin oli laajasti lukenut ja tutkinut rikosalaa käsittelevää taiteellista ja tieteellistä kirjallisuutta ja erikoisen syvästi ja menestyksellisesti perehtynyt anatomiaan, varsinkin kraniologiaan. Hän tunsu tarkalleen, millä aseella, miten ja mihin aivokuoren kohtaan suunnattu kosketus tuotti minkilaisen seurauksen. Ja hän oli vakuutettu siitä, että enimmäkseen tappamistavat, niin sanotut luonnolliset kuolemat niihin luettuihin, olivat suottaista tuskaa ja kidutusta tuottavaa amatööriötä, halveksittavaa raakuutta hänen tieteellisen tiedon ohjaaman, tuskattoman ja kauniin elämänlangan katkaisemistapansa, -taiteensa rinnalla.

Äskeisen vanhan miehen kuolema oli ollut erittäin kaunis. Ei kuolonkorahdustakaan ja vanhus oli sammunut kuin sähkölamppu nappulan kosketuksesta. Ja Antipin halusi näin tuoreeltaan valaista ystävälleen ja ammattitoverilleen anatomian ihmeellisiä salaisuuksia ja miten paljon hyödyllisempää on reaalin tiede kuin turhat filosofiset haihattelut. Mutta Bruhov ennätti ennen häntä.

— Tämä elämän meri on sentään kovin epävakainen, — Bruhov mietteliäästi haasteli. — Tuokin äskeinen vanhus luovaili eteenpäin. Ehkäpä haamoitti edessään rauhan satama, johon raihaan aluksensa ankkuroisi. Tai ehkä mietiskeli tuonpuoleisen elämän syviä arvoituksia... Eikä aavistanut, että viikatemies kulki kintereillä... Varjo on ihminen, kiittävän pilven varjo... Ihmistä voi verrata saippuakuplaan, joka säteillen leijuu ilmassa yht'äkkiä sammuaakseen. Olen näinä epänormaalina aikoina paljon ajatellut elämän ja kuoleman arvoitusta... Mitä ajattelet, veli Antipin?

Antipin ei ajatellut enää mitään. Tuskaisena ja inhoten hän oli kuunnellut toverin ytelää järkeilyä. Ja ellei heillä olisi ollut täytettävänä monta suurta suunnitelmaa, olisi hän harjoittanut taitoaan... Bruhov piti ystävänsä vaitioloa kehoituksena jatkaamaan ja jatkoi:

— Miltä sinusta tämä elämä tuntuu?... Olen viime aikoina usein ajatellut, mikä lienee elämän syvin tarkoitus vai onko se tyyten tarkoitukseton. Siltä se minusta usein näyttää. Minusta tuntuu joskus, kuin olisivat ihmiset vain kuohuvia kuplia, virvatulia. Epäilen joskus itseänikin. Tälläkin hetkellä minusta tuntuu kuin olisin jotakin epäoleellista, kuin olisin olematon...

— Jos et lopeta, niin minä totisesti teen sinusta olemattoman, — ärähti Antipin voimatta enää hillitä itseään.

Bruhöv huokasi raskaasti.

— Niin, — hän virkkoi, — pitihän minun se vanhastaankin tietämän, että sinun tarpeesi rajoittuvat suuhun, suusta vatsaan ja vatsasta pellolle.

— Aivan oikein, — Antipin myönsi. — Ja kun siihen lisää vielä Jelisavetan, niin...

— Niin mitä?

— Sitä, että minä otan Jelisavetan vaimokseni.

— Sinä!

— Minä!

— Entä Babina? Luuletko hänen siunaavan liittonne?

— Lieneekö tuolla enää pitkiä siunaamisaikoja. Sillä minun mieleni on myrtynyt.

— Totta, totta. Niin on minunkin. Se vanha narttu on nylkyri! Meidän sielunvoimia jäytävän, ja hengenvaarallisen työme...

— Ja tietoa ja taitoa... kuule, Bruhov... taitoa...

— Niin, meidän ajattelua, taitoa ja tietoja vaativan ja sielun voimia jäytävän työme tulokset hän korjaa omaan pohjattomaan kukkaroonsa. Hänellä on kultaa ja jalokiviä kuin roskaa, eikä vaatteista, hyvistäkään, enää maksa juuri mitään. Kultaa, kultaa — ja jalokiviä, kas niitä hän ahnehtii.

— Missähän se niitä säilyttää?

— Minä hiukan aavistelen.

— Aavistelet?

— Luulenpa olevani jokseenkin varmakin.

— Babinan aarteet eivät liene joka miehen otettavissa. Se vanha noita on viisaampi itse pirua.

— Kuolemaa vastaan on viisaimmankin viisaus tehoton.

— Totta!... Ja perintö jaetaan veljellisesti tasan. Paitsi Jelisavetaan nähden, joka kuuluu minulle.

— Kuulunko minä niihin, jotka toisen omaan kajoavat. Rehellisyys maan perii, se on minun loosunkini aina ollut, — kehu Bruhov.

— En epäile sinua.

— Kuten sanottu, omaisuus jaetaan tasan, paitsi että sinä saat kaupanpäällisiksi Jelisavetan, koska sinä tunnetulla taidollasi suoritat sen päätehtävän, iskun, kauniisti, turhia tuskia tuottamatta.

— Kuule, Bruhov, minä en mielelläni käsittele vanhoja naisia... Sinun se on tehtävä, tällä kertaa!

— Mikset?

— Sinä et tunne ihmisen anatomiaa etkä siis tiedä, että naiset ovat rakenteeltaan erilaisia kuin miehet... Niiden käsittely, sanon sen vakavasti, on minulle ylivoimaisen vastenmielistä.

— Ja minulleko sen pitäisi olla mieleistä? Ja minulta sitäpaitsi puuttuu sinun korkealle kehittynyt taitosi.

— Mitä turhia! ei siinä mitään taitoa tarvita. Babina on jo muutenkin vanha, nuokkuu aivan haudan partaalla, pienestä kosketuksestakin se nujertuu.

— Älä usko. Se on iästään huolimatta pelkkää sitkeää elämää... Tuntuu ellottavalta ajatella...

— Sinä aina tunnet ja ajattelet ja ennustelet! Michisen miehen pitää osata ohjata tunteitaan.

— No, jääköön se sattuman varaan.

— Senjälkeen minä nain Jelisavetan, ja sitten matkustamme ulkomaille, jossa pitkän ajan eleemme kunnioitettuina kansalaisina. Mutta eiköhän nyt ole parasta poistua. Piiloitetaan vaatteet aidan viereen lumeen ja tullaan aamulla, päivän valossa, ne sieltä hakemaan. Minä menen edellä, tule sinä jäljessä.

Rennosti astellen ja iloista laulunuottia vihellellen lähti Antipin kulkemaan asuntoaan kohden.

Bruhov seurasi jäljessä syviin mietteisiin vaipuneena.

— Tuo mies ei tule kantamaan harmaita hapsia, — hän päätteli ystävänsä katsellen.

XIV.

Pienessä, erinomaisen siistissä, vanhan ajan tapaan kalustetussa huoneessa, jossa oli korkea lumivalkoinen vuode röyhelöityine pitsipieluksineen, nurkkapiironki, nojatuoleja, puhtaat punajuovaiset matot, pöytä kiiltävine samovareineen sekä nurkissa ja seinillä pyhäinkuvia, istui hämärtyvänä iltapäivänä Babina nojatuolissa, sylissään iso vanha keltainen kissa, jota hän hymyillen silitteli. Jelisaveta muokkasi ja mallasi hattua ja koetteli sitä vähän väliä kuvastimen edessä.

— Vai niin, vai niin, — äännähteli vanhus päätään nyökytellen.

— Niin, — tokaisi Jelisaveta äkäisesti.

— Hän siis rakastaa sinua?

— Entä sitten?

— Tietääkö hän että sinulla on isoäiti?

— Luonnollisesti. Olen menetellyt niinkuin puhe oli.

— Tietääkö hän mitään muuta?

— Mitä hänen pitäisi tietää... muuta?

— Ei mitään, ei mitään... Kenenkään ei tarvitse tietää mitään... Minä vain en ymmärrä...

— Mitä sinun nyt sitten pitäisi ymmärtää?

— Sinua.

— Mitä erikoista ymmärtämistä minuun nyt sitten on ilmesynyt? Luulen olevani sama kuin ennenkin... uskollinen kasvatitisi ja kuvaisesi.

— No... suoraan sanoen pelkään, että olet — rakastunut!

— Minäkö?... No... miksei, jos niin tahdot.

— Minä sitä en suinkaan tahdo.

— Enkä minä, — Jelisaveta virkkoi.

He katsahtivat toisiinsa ja purskahtivat äänekkääseen, räjähtelevään nauruun.

Rouva Baumbergh ja hänen lapsenlapsensa olivat aivan toisensa näköiset sillä eroituksella vain, että Susannen suu oli hampaaton ja kasvat kurttuiset, kun taas Jelisavetan kasvojen hipiä oli liiankin kireä ja suu täynnä isoja, ehjiä hampaita.

Jelisaveta oli saanut hattunsa mallatuksi. Hän heitti sen pöydälle, muuttui äkkiä totiseksi ja virkkoi väsyneellä äänellä:

— On aikoja, jolloin minä... minäkin pelkään.

— Minulla on usein hyvin rauhattomia jopa arveluttaviakin sieluntiloja, mutta onpa nuo aina onnellisesti sivuutettu, — mutisi vanhus melkein kuin itsekseen.

— Ja sen vuoksi...

— Mitä? Minkä vuoksi? Jatka, — vanhuksen katse oli terästynyt ja ryppyisille kasvoille oli ilmestynyt kova ilme.

— Olisi ajoissa vaihdettava suunnitelmaa.

— Sitä ei vaihdeta! Hölmö! Jos joka päivä muuttaa suunnitelmaa, niin kaikki menee tyhjiin. Jos joka vaikeudesta säikähtää ja rupeaa empimään, niin silloin on parasta ajaa kuula kalloonsa.

— Ajat ovat kireämmät kuin konsanaan ennen, — Jelisaveta jatkoi kiinnittämättä huomiota vanhuksen jännittyneeseen äänensävyyn, — vallankumous järjestäytyy hämmästyttävällä voimalla ja meikäläiset...

— Noo? Meikäläiset... — virkkoi vanhus ivallisesti, — mikä sinulla on olevinaan hätänä?

— Sinä istut täällä kaikessa rauhassa etkä tiedä, että kaupunki on kuin muuttunut... tuskin hiirikään siellä enää voi liikkua ilman ettei Erikoiskomitea sitä tietäisi. Minä olen joutunut kulkemaan kaupunkia ristiin rastiin ja tiedän... Sitä kolkkaa ei enää ole, jossa epäjärjestystä vallitsisi.

Vanhus räjähti pilkalliseen nauruun.

— Onko mielestäsi paha, että kaupunki jälleen muuttuu kaupungiksi?

— Tehtaat on pantu kaikesta huolimatta käyntiin, työläiset järjestyvät töihinsä... Minä pelkään, että meidät perii hukka, isoäiti! En tiedä, miten menetellä nykyisten ihmisten kanssa. Jos menisin väliaikaisesti tehtaaseen tai muuhun työhön, niin meidän on silloin lopetettava kaikki muu puuhailumme, meidän on kokonaan vaihdettava uraa, sillä työläisten silmät ovat kuin naskalit... minusta tuntuu kuin katsoisivat ne lävitsemi. Minä en osaa hallita näitä nykyisiä ihmisiä.

— Sinäkö et osaisi!... Kysymys on vain siitä, kannattaako hallita — tyhjää.

— Niinpä niin, rakas mummoseni, ja siksi meidän on päästävä täältä pois heti! Ilman mitään ylimääräisiä laskelmia — heti ulkomaille! Heti!

Vanhus oli tovin vaiti. Sitten hän pannen painoa joka sanalleen kysyi:

— Joko Semenov sitten on valmis lähtemään?

— Vanhuksen kysymyksessä oli järkähtämätön päättäväisyys.

Jelisaveta vuorostaan oli hetken ääneti.

— Minä en ymmärrä sinun päähänpistoaasi, isoäiti.

— Sinulla on huono äly, ellet sitä ymmärrä. Tai liian vähän kokemusta, pikemminkin. Tulet pian huomaamaan, että hän on meille tuiki tarpeellinen. Eurooppalaisilla on kuuma järki, mutta kylmään ihmisten sydän, korkealle kehittynyt kunnianhimo ja tämän johdosta hienon hieno tuttavuuksien valitsemisen vaisto ja taito.

— Me viis välitämme heidän tuttavuuksistaan... jos ensinäkin sinne päästään. Meillä on täysi työ ja huoli itsestämme ja — omaisuudestamme... mekö ottaisimme kuljettaaksemme tuota tolvanaa kuin kahlekoiraa... Sinä et enää, muori kulta, pelkään, kykene hallitsemaan suunnitelmiamme. On parasta, että jätät ne minun haltuuni.

— Älä keskeytä... salli minun jatkaa. Ajattele: me hallitsemme vain yhtä kieltä, venäjää. Huonolla ranskan kielellämme emme pitkälle pääse. Minä puhun saksaa, mutta siinä ei enää ole synnyinmaani sointua, se on venäläistynyt, ja sinun, lapseni, ellet halua esiintyä mykkänä, täytyisi etsiä venäläisiä.

— Mikä estää meitä venäläisinä esiintymästä?

— Mikäkö estää?

— Niin. Venäläiset on suuri kansa. Minä olen varma siitä, että me, varsinkin varakkaat meistä, ovat ulkomailta kiinnostavaa väkeä. Mehän olemme hirvittävästä tilanteesta pelastuneita, onnettomia. Usko pois: kyllä me suoriudumme. Meitä suositaan harvinaisuuksina, ihmeellisinä. Jota vähemmän kieltämme ymmärretään, sitä kiintoisampaa meistä sanotaan: kaksi naisraukkaa... mahtaa tuntua raskaalta vieraalla maalla... varmaankin on koti tuhottu, omaiset surmattu ja vain nämä, kaksi naisraukkaa, on onnistunut kuin ihmeen kautta pelastumaan. Oi, millaisten kokemusten, millaisten kärsimysten läpikäyneitä lienevätkään, raukat... Niin meistä sanotaan, isoäiti. Ja minä pidän huolen, että meistä sitten edelleenkin sanotaan vain hyvää.

— Ohjelmasi ei sellaisenaan ole huono, sen minä myönnän, jos vain yleisö esiintyisi sen mukaan, mutta minä pelkään, että ulkomaat ovat jo ehtineet tottua "kuin ihmeen kautta" pelastuneisiin venäläisiin... Länsimaalaiset ovat varovaista väkeä, eivät niihin pysty muut kuin kouraantuntuvat tosiasiat.

— Mutta meillähän on sitä "kouraantuntuvaa"...!

— Ja mitä meikäläisiin pakolaisiin tulee, — jatkoi vanhus toisen välihuomautuksesta välittämättä, — niin he epäilemättä ovat varovaisia kaikkiin täältä tuleviin nähden. Millä luulet meidän voivan todistaa esimerkiksi sen, ettemme ole bolsheviikkien agentteja?

— Rahalla!

— Se todistaisi pikemminkin päinvastaista. Me olemme kaksi äärettömän rikasta naista. Meillä on ulkomaalaista pääomaa ja muassamme tuotuja huikean arvokkaita kalleuksia, mutta ei ainutakaan tuttavuutta. Keitä me olemme, kuka meidät tuntee? Ei kukaan. Me olemme kuin ilmestyskirjan valkeapukuiset, joista ei tiedetä, mistä ne ovat tulleet. Vielä pahempi, jos joku meidät tuntee... Siis selvät todisteet, että olemme Semenoveja...

Babinan puhetapa oli vastaansanomaton. Jelisaveta tunsii tuon tavan. Hän tunsii sen niinkuin tiikeri tuntee kesyttäjänsä puheen. Hän oli vaiti.

Vanhus jatkoi:

— Sitäpaitsi sinun joka tapauksessa täytyy mennä naimisiin voidaksemme elää säätyimme mukaisesti, ja jos otamme puolisojesi jonkun sikäläisen, jonkun Müllerin tai Kaufmannin, niin onko se sinusta edullisempaa kuin että valitsemme puolisojesi Semenovien ikivanhaa aatelia?

— Suunnitelmasi, isoäiti, hurmaavat sinua. Mutta minä en ole sinun suunnitelmaisesi väline, älä usko sitä! Olen kasvanut ohjelmasi rajain ulkopuolelle.

— Hyvä, hyvä... Sinä siis otat Semenovin, vai...?

— Hän on älytön. Hän on teatraalinen, pelailee kaduilla roistoa, sanoo jo melkein ensi päivänä, että hänellä on tarjottavana "vain jonkun verran intelligenssiä" luullen sanovansa, että hän on nerokas...

— Mitä hän sitten älyllä tekee? Onhan sitä — meillä.

— Hän on siksi älytön, että hän voi saattaa meidät kiinni. Jos kahden joudumme kiinni rajalla, niin...

— Me emme saa joutua kiinni! Emmekä me joudu.

— Niin aina meillä on jokin mahdollisuus vielä sittenkin suo-

riutua, mutta jos joudumme kiinni vastavallankumouksellisen rupeerin kanssa, niin asiamme on auttamattomasti mennyttä.

Vanhus mietti. Jelisaveta jatkoi:

— Neljässä päivässä minä tyhjensin hänet kokonaan. Heillä on asevarastoja eri puolilla kaupunkia, he ovat kiinteässä yhteydessä vastavallankumouksellisten kanssa eri puolilla maata ja ulkomajilla... kaikkea hän tosin ei itse sanonut, mutta kuitenkin riittävästi, että olen voinut muualta täydentää tietoni.

Babina keinutteli ruumistaan edestakaisin ja harkitsi asiaa puoleen ja toiseen. Hän sanoi ratkaisevasti:

— Kaikesta huolimatta me otamme hänet. Mitä hänen vastavallankumouksellisuuteensa tulee, niin hän jättää sen, jos osaat asian hänelle oikein esittää, esimerkiksi siten, että hänellä on, ellei halua jäädä ulkomaille, tilaisuus matkustaa etelässä toimiin valkoisiin armeijoihin... Mutta sitä ennen on teidät viihittävä laillisiksi puolisoiksi.

Babina vaikenä. Silmiin ilmestyi epämääräinen, haikea ja ikäänkuin kauas näkymättömiin tähtäävä katse, ja vanha ääni oli suruinen ja säreilevä, kun hän jälleen puhui:

— Kun maaperä on vedetty pois jalkain alta, niin silloin täytyy oppia leijailemaan. Minä pahaa pelkään, että sinun on opittava leijailemaan madame Semenovina Euroopassa, jos aiot siellä menestyä... Ole viisas! Minä olen vanha, elämäni hetket ovat luetut, ja sinä jätät yksin maailmaan.

— Älä saata minua surulliseksi, isoäiti!

— Joutavaa. Et sinä minua sure, eikä sillä ole väliäkään. Mutta erästä asiaa minä suren. Tule, niin keskustellaan.

Vanhus nousi ja pukeutui paksuun toppapalttooseen ja viittasi Jelisavetan tekemään samoin. Sitten hän aukaisi pöytälaatikon ja otti sieltä esiin kaksi pientä naisten revolveria, pisti toisen taskuunsa ja antoi toisen Jelisavetalle.

— Jos Bruhov tai Antipin meidät sopimattomalla tavalla yllättävät, niin... Vasta viime tingassa... Eivät nämä tosin kovasti paukahda, mutta kuitenkin...

— Luuletko, että he aikovat, — Jelisavetan ääni aleni vaisto-
maisesti kuiskaukseksi.

— Siitä olen aivan varma. Bruhovin katse oli jo viime kerralla, vaikka hän koetti sitä niin paljon kuin mahdollista salata, sellainen, ettei siitä voinut jäädä kahden vaiheille. Olen alentanut vaatteiden hintaa ja he ovat tyytymättömiä.

— Mutta mistä he tietävät, että meillä on hallussamme... arvoesineitä?

— Onnettomuudekseni sattui Brühov silloin, kun Pavlov juuri luovutti minulle nappejansa, näkemään joitakin niistä. Sitäpaitsi hän tietää, että palokujan puoleisessa päässä on vain yksinkertainen ovi, jota ei ole enää kiinni pitämässä muu kuin yksinkertainen haka.

Vanhus sammutti lampun.

— Ole varuillasi. Heitä voi odottaa milloin hyvänsä.

He siirtyivät ovelle. Oli pilkkaisen pimeää. He kuuntelivat. Kun mitään merkittävää ei kuulunut, vanhus aukaisi oven ja he tulivat käytävään.

Talon kellarikerroksen, jossa muinoin oli asunut kurjalistoa ja katunaisia, jakoi asuntoaloihin kaksi käytävää. Toinen niistä kulki talon pitkittäis- ja toinen poikittaissuuntaa. Nopeasti astuivat naiset tämän käytävän poikki, tottuneesti ja nopeasti aukaisi vanhus vastapäätä olevan oven ja sulki sen heidän jälkeensä. Sitten hän raapasi tulitikulla tulen ja sytytti pienen tuikun, joka oli keskellä huonetta olevalla pöydällä.

He olivat huoneessa, joka suunnilleen vastasi Babinan omaa. Mutta tämä huone oli täynnä romua. Vastakkaisella seinällä oli kaappi ja sen vieressä ovi toiseen huoneeseen.

— Sinun täytyy vanhoa, että aina, iankaiken varjelet ja vaalit salaisuuttamme kuin ainoaa henkeämme, että aina, millaisiksi olosuhteet maailmassa muuttunevatkaan, pidät pyhänä perintöä, jonka minä sinulle annan.

— Olenhan minäkin sitä koonnut, — Jelisaveta virkkoi hiljaisella, kylmällä äänellä.

— Vähät se on, mitä sinä olet koonnut, niillä sinä et pitkälle pääsisi.

— Ei niinkään vähän.

— Vähät ne ovat miljooniin verrattuihin!

— Miljooniin!

Babina aukaisi pöydällä olevan laatikon.

— Katso ja arvioi, — hän virkkoi silmät hehkuen.

Jelisavetan henki oli salpautua. Hän puristi molemmin käsin ohimoitaan, suuret silmät pyörivät kuin mielipuolen. Vanhus oli ihastuksissaan nähdessään, minkä vaikutuksen laatikon sisältö teki lapsenlapsen.

— Miljoonia... Ymmärrätkö... Eikä tässä vielä ole kaikki.

— Miljoonia, — sai Jelisaveta vaivoin äännetyksi.

— Sinä olet oikeata maata, — Babina virkkoi ylpeästi. — Vaikutuksesta se näkyy. Minäkään, vaikka olen ollut jokapäiväisessä kosketuksessa, en ole kertaakaan näitä haltioitumatta kat-

sellut... Sinä olet rikas, lapseni! Sinä olet onnellinen. Sinulla on ylenmäärin sitä, mitä kaikki ihmiset tavoittelevat, eikä löydy maan päällä ainoatakaan, joka ei tämän lipkaan takia sieluun möisi.

— Hyvä jumala, — Jelisaveta huohotti.

— Niin, jumala on hyvä — viisaille.

— Mistä sinä olet kaiken tämän saanut?

— Minä olen sen koonnut maailmalta pitkän elämän: työn, ahkeruuden, kokemuksen ja — taidon avulla. Jo kymmenen, viisitoista vuotta sitten olisimme olleet kyllin rikkaita siirtyäksemme länteen rauhallista elämää viettämään, mutta siihen aikaan minä ansaitsin siksi hyvin ja taitoni tuotti minulle siksi suurta huvia ja nautintoa, etten rauhasta välittänyt. Vallankumouksen edellä ajattelin vakavasti siirtymistä, mutta sinä olit silloin poissa. Olit noiden onnettomain timanttijuttujesi vuoksi... sotänäyttämöllä... Ja minä ajattelin, ettei kokemus tee sinullekaan pahaa. Ja vallankumous sitten! Roistot luulivat nujertavansa minut riistämällä minulta työt, mutta eivät päs päässeet poikiini käsiksi... Lapsi, minä vannotan sinua olemaan varovainen kosijain suhteen, sillä ei ole sitä miestä auringon alla, joka ei olisi valmis murhaamaan sinut saadakseen käsiinsä tämän laatikon sisällön.

Mutta Jelisaveta oli toipunut.

— Turhaa pelkoa, isoäiti! Minä luulen olevani eräissä suhteissa riittävän etevä. Minä osaan tehdä itseni perkeleeksi tai enkeliksi, miten milloinkin tarvitaan. Minä voin olla rumin ja kaunein, paras ja pahin, viisain ja tuhmin. Sotänäyttämöllä minä tein ihmeitä, kylässä olivat tulla hulluiksi. Ei minua kuka tahansa petä. Nyt, ensi kerran eläissäni, sai yllätys minut valtoihinsa, mutta tämä olikin aavistamatonta.

— Hyvä on, lapseni. Olen sinuun tyytyväinen. Omaisuuteni ei joudu arvottomiin käsiin, — riemuitsi vanhus. Sitten hän nousi ja tutki tarkasti akkunaa. Se oli huolellisesti peitetty. Tutki oven liitoksia. Niissä oli paksut voilokit, avaimenreikääkään hän ei ollut unohtanut tukita. Hän meni toiseen huoneeseen ja tarkasteli senkin. Sieltä kävi ovi pitkittäiskäytävään, jota myöten tarpeen tullen pääsi pakoon sekä oman asuntonsa perähuoneeseen tai ulos. — Sinä, lapseni, jäät ennen pitkää tuhottoman omaisuuden perijäksi. Tiedätkö, mitä se merkitsee?

— Se merkitsee valtaa.

— Ja vaaraa, — vanhus huohti.

— Niinkin. Mutta vaarattomia on sentään ihmisten enemmistö.

— Ei ole, ei ole. Kaikki poikkeukset ovat vaarallisia.

— Mutta olenhan minäkin nähnyt ihmisiä! Täällä pääkaupungissa, maaseudulla, sotarintamalla — kaikkialla olen tavannut enimmäkseen heikkoja ja niin sanottuja kunniallisia ihmisiä. Naiset hentomielisiä ja pelkäävät sekä jumalaa että perkelettä. Tunsin erään Anna-nimisen, josta sivumennen sanoen paljon pidin. Hän oli normaalinaisen perikuva. Kerron sinulle hänestä joskus... Kyllä minä seurani osaan valita.

— Älä ole niin tuiki varma asian suhteen. Minäkin tunnen... tunnen tuhannen laatuista ihmisiä. Tavallisissa oloissa, vieläpä lievästi epätavallisissakin ne muodostavat kyllä räikeitä eroavaisuuksia ja vastakohtia... mutta kullan tavoittelu tasoittaa epätasaisuudet ja luonteista muodostuu etujen tavoittelun sopu-sointuinen kulta-aaria, jossa sävel liittyy toiseen kuin pisara mereen.

Haastellessaan Babina otti laatikosta timanttidiadeemin ja asetti sen ohimoilleen, valitsi kolminkertaisen jalohelmi-nauhan, jonka kietoi kaulaansa ja täytti ranteensa ja sormensa kimmeltävillä jalokivisormuksilla. Hän oli niin kaamean näköinen kaikessa loistossaan, että Jelisaveta vaistomaisesti loittom hänestä.

Babina huomasi sen ja virkkoi naurahdellen:

— Kaikki maailman arvot: kunnia, omatunto, nuoruus, kauneus pyörivät karuselliratsuina tällaisen kummituksen ympärillä kuin minä nyt olen.

Hän riisui koristeensa ja niitä jälleen paikoilleen asetellessaan järkeili:

— Ei ole, lapseni, muita pyyteitä kuin etujen saavuttaminen. Muutamat rikkauden tavoittelussa epäonnistuneet sielut tyrkyttävät himoilleen taivaallista hätävaraa, kuolemanjälkeisen rikkauuden surrogaattia. Kunnia ja maine tähtää rikkauteen. Sodat tähtäävät rikkauteen. Heikkovoimaiset, julkitappeluun kykenemättömät riuduttavat aivojaan päästäkseen tietojen avulla kultaan käsiiksi... Ja vihdoin tämä vallankumous. Suuret kansanjoukot kantavat kohdussaan vapaussikiötä, joka synnyttyään johtaisi heidät varallisuuden onnelaan. Houkkiot! Suuria elämänarvoja ei niin vaan kahmita... Muistan erään tytön, erään tyttöistäni, joka osasi päästä suosiooni, niin... minä miltei pidin hänestä. Ja kun häneltä puuttui erinäisiä tärkeimpiä miesten miellytyskeinoja, niin otin hänet varsinaiseen toimeensa sopimattomana johtajattaren apulaiseksi. Siitä hän, neuvokas kun oli, luikerteli minun yksityiseen palvelukseeni. Parin vuoden ajan hän käyttäytyi niin mallikelpoisesti, että aloin, vastoin vakaumustani, luottaa häneen. Ulko-maailmaan nähden hän oli kuin kuuro tai mykkä, minun suhteeni

täysin vilpitiön. Panin hänet usein sangen koville koetteille. Mutta sitten, eräänä yönä tapasin hänet salakammiossani. Miten hän sinne oli päässyt, on minulle vieläkin arvoitus. Niin oli tyttö rukka syventynyt aarrelippaani sisältöön, ettei huomannut, kun minä luisuin ovesta sisään. Vasta kun laskin käteni hänen olalleen hän kirkaisi ja oli kaatua. "Sinä olet joutumassa väärälle uralle", sanoin hänelle lempästä. "Oi, armollinen rouva... ei se ole ollut tarkoitukseni", hän vikisi väristen kuin viluinen. "Se oli sinun tarkoituksesi. Mutta älä pelkää", lohdutin minä, "en ole sinulle vihainen, eikä sinun menettelysi ole maailmaa musertava. Ja varkaan ammatti on yhtä hyvä kuin pankkiirinkin. Mutta sinusta tulisi kehno varas, niin että tukehduta se taipumus jo alkuunsa". "Ei minulla ole siihen haufakaan", puolustautui hän. "Sen pahempi", minä sanoin, "jos varkaalta puuttuu halua, niin sitä kehnompia hän on. Sitä alaa, johon aikoo antautua, pitää rakastaa. Ihminen ei voi täysin hallita muita tekoja kuin niitä, joihin hän on syvästi kiintynyt. Mutta sitäkin paitsi jokainen ammatti vielä vaatii pitkän ja huolellisen opintoajan ja valmeusnäytteen". "Minä en ole varas", tyttö itkien vakuutti. "Et läheskään, sillä sinä muun muassa pelkää". "Ettekö te sitten koskaan pelkää", hän kysyi niin rohkeasti, että huomasi pelon olevan kaukana hänestä. "Minä en olekaan varas, minä!" "Ette itse, mutta..."

— Miten hänen sitten kävi, — Jelisaveta kysyi.

Mutta Babina kohotti kätensä hiljaisuuden ja vaitiolon merkiksi.

Ovelta kuului pientä rapinaa kuin hiiren nakertelua. Se oli todella tarkoitettukin hiiren nakerteluksi, ja vähemmän varovainen ja viisas olisi sen siksi ottanutkin, mutta Babina tunsu liian hyvin maailmansa joutuakseen petetyksi. Tuota pikaa katoaa Jelisaveta ja aarre vaatekaapin vieressä olevasta ovesta perimmäiseen huoneeseen, ja yhtä nopeasti Babina kääriäisee pöydällä olleen korusilaisen lippaan räsyihin ja pistää sen nurkkaan, jossa on kaikenlaista arvotonta kamaa. Sitten hänkin äänettömästi pujahtaa Jelisavetan luokse perimmäiseen huoneeseen.

Oven pihtipielen ja tiiliseinän välistä on rappaus vikaantunut. Tätä murtumaa on vanhus aikoinaan taitavasti ja tarkoituksen mukaisesti lisännyt, niin että siihen on syntynyt huomiota herättämätön tähytysaukko. Siihen hän käy vahtimaan käsi revolveria sormeillen. Jelisaveta seisoi hänen vieressään.

Hiiren rapina jatkuu toisessa huoneessa pienin väliajoin. Vihdoin ovi verkalleen aukeaa ja Bruhov ja Antipin tulevat sisään. Salalyhtyjen valossa he alkavat tutkia kammion sisältöä. Heidän

työtapansa on hiljaista ja nopeata. Taito ja tekniikka ovat täydellisesti yhtyneet näissä ammattinsa mestareissa. He ikäänkuin eivät, olisikaan tavallisia kuolevaisia, esineistä, ympäristöstä riippuvaisia, heidän liikkeensä ovat pikemminkin kuin aineettomain henkiolentojen utuista häilehtimistä. He penkovat, kopeloivat, möyriivät joka kolkan ilman että esineet vähääkään kolahtelisivat. He tutkivat seiniä, etsivät salakomeroita, kuopivat permannonrakoja, tarkastavat ison kaapin, siirtävät sen paikoiltaan — ilman että vähinkään ääni häiritsee illan hiljaisuutta.

— Tapaat vakuuttaa, että sinua seuraa ja auttaa näkymätön johto, — virkahtaa vihdoin Antipin äänellä, joka erehdyttävästi muistuttaa tuulen suhinaa asumattoman kellarikerroksen rappeutuneissa käytävissä. — Se sinun johtosi näyttää olevan nimensä arvoinen. Eihän täällä ole muuta kuin rojua, — miehen naama on kamalassa irvessä.

— Täällä täytyy olla, — suhisi Bruhov.

— Sieltä piti löytyä sianreisi, mutta löytyikin vain silakka, sanoi akka pääsiäisaamuna, — ivaili Antipin.

— Sen pahempi Babinalle, — lohduttautui Bruhov. — Piiloudumme odottamaan, ehkä se vanha haaska piankin saapuu, ja sitten otamme asiasta selon.

Mutta eivät vielä malta piiloittua herrat. Tarkastelu, entistä tarkempi, alkoi uudestaan. Bruhov alkaa nyt etsiskelynsä kaikkein pahimmista romukasoista, jotka tähän asti ovat jääneet vähemmälle. Hän eroittaa toisistaan jokaisen lumpun, jokaisen tyhjän laatikon, jokaisen kalikan ja kulkee tarkan johdonmukaisesti ja hämmästyttävän kärsivällisesti pitkin huoneen lattiaa, palkki palkilta. Ja vihdoin saa hänen vajannäkönsä palkkansa. Huoneen nurkasta hän nostaa esille aarrelippaan.

— Taivaan valtat, — pulpahtaa riemukas suhahdus hänen huuliltaan, kun hän nopealla ammattivarkaan liikkeellä äänettä murtaa laatikon heikon lukon.

— Onnen potku!... Nyt ollaan rikkaita miehiä... Paljonko arvoiseksi tuon arvioit? — Salalyhdyn heikossa valossa kimmeltää siinä jalokiviä, helmiä ja kultakoristeita.

— Satoja tuhansia, — huokui Bruhov.

— Ja nyt rehellinen tasajako, — Antipin huomautti.

— Tietysti, — Bruhov myöntyi. — Ota, veli hyvä, osasi, ota runsaasti, arkailematta... Mutta pian! Eukko saattaa tulla vaikka tuossa paikassa eikä minulla ole halua tehdä hänelle pahaa... ainakaan toistaiseksi. Eikä myös sovi suunnitelmiini, että hän tietää meidän vierailustamme. Ymmärrätkö?

Antipin ymmärsi liiankin hyvin liiketoverinsa tarkoituksen. Satumaisten aarteiden huumaamana hän menetti järkipäisensä arkuutensa kiinnittämällä kaiken huomionsa lippaan sisältöön ja — jättämällä ohimonsa vartioimatta. Vain sekunniksi tosin, mutta se riitti Bruhoville. Isku, jonka Antipin sai ohimoonsa terävästä vasarasta, olisi häneltä itseltäänkin, tämän asian erikoistuntijalta, epäilemättä saanut tunnustuksen "kaunis isku", ellei hänen äänensä olisi ikuisiksi ajoiksi vaiennut. Se oli singahtanut kuin salama ja uhri lyhyhistyi ääntä päästämättä.

Parin silmänräpäyksen ajan Bruhov tarkasti, oliko veli Antipin täysin kuollut, työnsi varmuuden vuoksi tikarin hänen sydämeensä, paljasti sitten päänsä, teki ristimerkin ensin omaan, sitten vainajan rintaan, sieppasi lippaan kainaloonsa ja poistui.

Tapaus teki Babinaan surullisen, jopa peloittavan vaikutuksen. Ei tosin sellaisenaan, sillä siihen hän oli tottunut, moinen kuului oikeastaan jokapäiväisen elämän kulkuun ja edusti häneen nähden vain tavallista elämän taistelua. Mutta se pelotti häntä sikäli, että hän tiesi nyt Bruhovista saaneensa vaarallisen vihollisen. Babina oli jo kauan tuntenut Bruhovin, olipa tämä tavallaan ollut hänen liiketoverinsakin. Hienovaistosen naiskauneuden tuntijan, Bruhovin välityksellä oli Babina aikoinaan saanut "kotiinsa" ei ainoastaan kauniita tyttöjä — sillä tyhjällä, kylmällä kauneudella ei itse asiassa ole suurtakaan merkitystä, — vaan tyttöjä, jotka poikkeuksesta olivat olleet tavoittelun arvoisia, kiinnostavia.

— Bruhov on sivistynyt mies, — Babina virkkoi Jelisavetalle, kun he jälleen kaikessa rauhassa istuivat omassa lämpimässä ja puhtaassa kamarissaan, — ja siis sellaisenaan arka kunniastaan. Kun hän huomaa saamansa aarteet jäljitellyiksi, — tosin kyllä sängen arvokkaiksi, sillä minä en sietänyt naistenä koristelevan itseään arvottomilla rihkamilla, — niin... Paitsi taloudellista pettymystä hän siinä näkee pilantekoa, joka hänen itserakkauttaan kovasti loukkaa. Meidän on oltava entistä varovaisempia... ja sitäpaitsi kiirehdittävä matkalle lähtöä... Varo, lapseni!

XV.

Ivan Petrovitsh, räätäli, oli täydelleen voittanut sisarensatytären Olga'n myötämielisyyden. Tosin pilkahteli enon esityksissä hentomielisyyttä, lapsellista ihanteellisuutta ja yläilmoihin pyrkivää tunteellisuutta. Hän saattoi varsin haltioituneena puhua Petrogradin työväen "rautanyrkistä", jonka iskusta porvarisvallan

puolustajat ovat "haihtuneet kuin akanat tuuleen", hän puhui kuinka Lokakuun vallankumouksessa "maailman historia kääntyi ruostuneilla saranoillaan", hän saattoi sanoa, että vastavallankumoukselliset olivat saavuttaneet rehkimisellään vain "kouran tyhjää", että kaupungit ja kylät ovat veljestyneet, kättä lyöneet teollisuus ja maanviljelys, sirppi ja moukari, että imperialismiin pohja putoo ja että raunioiden keskeltä kuuluu teurastettavain kansain raivon parahdus: tilille teurastajat! niiden tuomio on kirjoitettu, eikä armahtajaa ole. Tällaiset puhuvat tosin pyrkivät tekemään Olgaan pahan vaikutuksen, sillä hän tiesi kuinka vaarallinen tilanne oli ja miten vähän siinä lioittelevat sanat auttoivat. Mutta hän otti huomioon, että Ivan Petrovitsh oikeastaan vasta nyt tutustui vallankumouksellisen kirjallisuuden alkeisiin, eikä siis ollut ihme, jos häntä hurmasivat voimakkaat sanontatavat, joita kokeneet kumoukselliset käyttelivät vain suuren kiihkon hetkinä. Sillä hyvää enossa oli se, että opiskeli ahkerasti, käytti jokaisen hetkensä päästäkseen kiinni asioihin, oli sanalla sanoen kehityskykyinen ihminen iästään huolimatta ja — mikä oli kaikkein parasta — antoi vastaanjarruttamatta vetää itseänsä järkevälle maaperälle.

Eno puolestaan unohti ennen pitkää keskustelutoverinsa nuoruuden ja sukupuolen. Olga oli hänen mielestään järjellisin ihminen, mitä hän koskaan oli tavannut. Monista asioista, jotka tähän saakka olivat Ivan Petrovitshia vaivanneet, tunsikin hän Olgaan avulla pääsevänsä selvyteen.

Erikoisesti halusi eno, kun nyt kerran pääkaupungissa oli, käytännöllisesti tutustua kaikkiin sen laitoksiin voidakseen maalle takaisin mentyään mahdollisimman paljon hyödyttää ympäristöään. Niinpä hän käytti kaikki tilaisuudet päästäkseen joko Olgaan, Vasilin tai Bjelanovin kanssa käymään tehtaissa, työpaikoissa ja hallintolaitoksissa. Hän tiesi neuvostovallan sellaiseksi, jossa hallintoa par'aikaa järjestettiin niin, että työväestö olisi mitä lähimmässä kosketuksessa toimeenpanevan hallitusvallan kanssa ja saisi mahdollisimman välittömästi seurata, ohjata ja tarkastaa elämän järjestelyä kaikilla aloilla. Ja häntä jännitti kysymys, miten uuden sosialistisen yhteiskunnan koneisto saadaan riittävän voimakkaaksi ja yhdenmukaiseksi, niin että huolimattomat ja vallattomat ainekset saadaan työhön kiinni ja että vastavallankumoukselliset riittävän nopeasti saataisiin kukistetuksi. Vallanpidon tarkka keskitys, ylempäin hallintoelinten määräysten ehdoton ja empimätön noudattaminen — siitä oli eno ilman muuta täysin varma — oli menestyksen välttämätön ehto. Mutta millä tavalla eri paikka-

kunnilla saataisiin hallinto samalla vastaamaan paikkakunnan erikoistarpeita ja olosuhteita, sitä hän usein mietti ja siitä hän juttelikin. Entisen vallan keskitys toi tullessaan virastokankeutta, kaavoihin ja lakien kirjaimiin kangistunutta muodollisuutta, puhumattakaan siitä, että se perusteiltaan oli työtätekeviä kohtaan vihamielinen ja niiden riistoon perustuva. Vilpitöntä ja teoreetisoimaan taipuisaa vanhusta murehdutti, että työväen oma valta vain välttäisi entisen viat ilman että vallattomat ainekset vallankumouksen tuomaa vapautta hyväkseen käyttäen pääsisivät pilamaan asioita.

— Te ette täällä kaupungissa taida oikein jaksaa käsittää niitä maalaiselämän oloja, — hän usein jutteli heidän kulkiessaan kaupungilla tai istuessaan kotosalla. — Maa on julistettu yhteisomaisuudeksi ja annettu viljelijäin käsiin, ja talonpojat viljelevät sitä ilman että tilanomistajat ja muut riistäjät ovat osaansa ottamassa työn tuloksista. Mutta siitä huolimatta täällä pääkaupungissa ei ole riittävästi elintarvikkeita. Se ei ole oikein. Katsokaas, siellä maalla eivät asiat ole oikein. — Ja Fedosejhin voittoisan katseen luoden, jos tämä sattui olemaan lähettyvillä, hän alkoi laajasti selitellä ikivanhoja valistusteoriojaan, perustelemalla niiden merkitystä uuden tilanteen tosiasioilla. — Talonpoika on pimeä. Se ei ole saanut mitään kouluutusta eikä siitä syystä ymmärrä oloja. On sitten sellaisia roistoja, suurempia ja pienempiä, jotka talonpojalle selittävät asioita päinvastoin kuin pitäisi ja talonpoika uskoo heihin, koska se näennäisesti on hänen etujensa mukaista. Hän myö viljaansa keinottelijoille, joilta saa tavaraa juuri sillä hetkellä kuin myynti tapahtuu eikä malta odottaa että neuvostovalta sitä hänelle toimittaa. Tai sitten tekevät talonpojat — vastavallankumouksellisten yllyttäminä — sellaistaikin, että vähentävät viljelyksiään, "ettei viljaa tarvitsisi luovuttaa ilmaiseksi". Ja siten talonpoika joutuu toimimaan omia etujaan ja neuvostovaltaa vastaan ja kaupungit ovat nälissään. Sentähden on talonpoikia valistettava. Kaupungeista pitää lähettää työläisiä, jotka asian ymmärtävät, maaseuduille, heitä pitää lähettää paljon, sillä maaseudulla on kymmeniä miljoonia talonpoikia, ja työläisten tulee näille vanhan sortovallan peloittamille, tietämättömille talonpojille sanoa, ettei heidän tarvitse nykyistä hallitusta pelätä eikä siltä salata viljavarjojan tai viljelyksiään supistaa, sillä nykyinen hallitus on työtätekeväin hallitus ja jos se ei voi heti toimittaa talonpojille kaikkia tavaroita, mitä nämä tarvitsevat, niin se ei missään tapauksessa lupauksiaan petä, vaan toimittaa tavaraa ja kaikille riittävästi, kunhan olot ja sota myöten anta-

vat. Tällä hetkellä on talonpojalla paremmat mahdollisuudet tarvikkeiden hankintaan kuin kaupunkien työläisillä. Eihän tarvita kuin vuoden vilja- ja karjatuotteet, jos viljelys pidetään edes sellaisessakin kunnossa kuin sen nykyisin voimin ja taidoin voi pitää jos on hyvää tahtoa — eikä kaupungeissa ole puutetta tavaliseen elämään kuuluvista elämäntarpeista, kuten leivästä, aurinkokukkaöljystä, kaaleista, ja onpa lihaakin kaikille, joskaan ei vielä mielin määrin. Mutta mitenkäs on käynyt? Viime kesä viljeltiin — ja sittenkin kärsitään kaupungeissa puutetta. Ja tänä vuonna saattaa käydä samoin, vieläpä seuraavinakin.

Ivan Petrovitsh muuttui aina tähän kohtaan päästessään surulliseksi ja epäileväksi. Eikä hän liioin jaksanut selvästi käsittää sitä eroa, mikä oli eri talonpoikien välillä, ei sitä voimien käymistilaa, mikä maaseudulla yhä oli kiihtymässä. Vaikka tämän käymistilan ilmiöt hänen huomionsa tulivatkin, ei hän kyennyt asiaa syvemmästi tutkimaan. Talonpoikaisto oli hänelle vielä — kaikesta huolimatta — pikemminkin jonkinlainen kokonaisuus, maanmuokkaajain raatajakansa. Tätä hän aina ajatteli, milloin yltyi puhumaan valistusopistaan. Hän ei jaksanut ymmärtää, että hänen käsityksensä valistustyöstä ja sen pikaisesta tehosta ja helppoudesta ei perustunut maaseudun taistelun voimien tuntemiseen. Fedosejn pilkalliset huomautukset olivat aikoja sitten kadottaneet kärkeensä, Vasiliin ja Olgaan hän ei näissä asioissa luottanut, koska he eivät sitä hänen mielestään tunteneet. Ainoa, johon hän tässä kysymyksessä luotti, oli Bjelanov. Ilja puolestaan ei lakanut hänelle ominaisella sitkeydellä ja kärsivällisyydellä kerta kerralla — aina eri sanoin ja kääntein — toistelemasta, ettei sellaista ihmettä voi tapahtua muualla kuin saduissa, että ihminen, esim. talonpoika, voidaan pelkän sanan voimalla muuttaa kokonaan uudeksi olioksi, varsinkin kun myös vastavallankumouksellisilla on sananvoimaa hallussaan. On käytettävä luokkataistelun voimat maaseudulla loppuun saakka, hän sanoi. Talonpoikia johtaa proletariaatti, — selitteli Ilja — mutta noita miljoonaisia joukkoja voivat johtaa ainoastaan kehittyneet työläiset, ja näistä proletariaatin parhaista voimista melkoinen osa on jo loppuun käytettyä, väsyneitä, kuluneita. Siksi täytyy tuota meille kaikille vallankumouksen puolesta taisteleville kallista valistustyötä tekemään puolueen lähettää uusia voimia, usein aivan nuoriakin. Nämä helposti tekevät virheitä, mutta se ei saa estää meitä heitä lähettämästä. Nuorten on työssä opittava. Tällaisia vaikeuksia on valistustyöllä edessään eikä siltä siis saa ihmeitä odottaa. Eikä hallitus ihmeitä odotakaan, em-

mekä mekään saa ihmeitä odottaa. Hallitus panee kaikki voimat liikkeelle tälläkin alalla.

Ei Ivan Petrovitsh epäillyt mitä Ilja sanoi. Masentavan ja peloittavan vaikutuksen häneen tässä asiassa teki — jota useammin hän siihen palautui — se kouraantuntuva tosiasia, että kaupungissa vallitsi nälkä, ja se tämän tosiasian seuraus, että hänen ihanteellinen uskonsa uhkasi murtua. Häntä peloitti. Pelotti varsinkin mennä takaisin tuohon hänen ajatuksissaan yhä synkeämmäksi muuttuvaan maaseutuun — jonka nurmikoita, tuulta ja aurinkoa hän kuitenkin palvovasti rakasti. Hänen hiljaiseen mieleensä alkoi tuppautua ajatus, että hän — pettää matkatoverinsa ja vanhan ystävänsä Fedosejn sikäli, ettei lähdekään hänen kanssaan enää kotiin, vaan jää kaupunkiin, jossa hän joka tapauksessa ikäänkuin tuntee olevansa turvassa, tuntee ikäänkuin olevansa kumouksen suuren valtasuonen välittömässä yhteydessä ja saavansa voimaa sen sykinnästä.

Ivan Petrovitsh ei enää laisinkaan luottanut omiin, ennen niin valtaisiin voimiinsa. Vankilassa saadut kokemukset olivat hänestä tyyten karsineet yksilölliset mahtavuudet. Ei hän enää kuvitellut ohimoilleen vapauttajan sädekehää eikä kirjoista opitun valistuksen mahtia, jonka avulla hän kykenisi hajoittamaan sortovallan vankat murit. Hänen aatteellinen kantansa oli saanut ankaran kolahduksen. Olipa hän ensi aikoina vankilasta päästyään tuntenut olevansa sammuneiden ihanteiden, tarkoituksettoman elämän surkuteltava jäte. Siitä hän kyllä oli tointunut nähdessään ympärillään uuden ajan aallokon, — mutta syvä tarve hänellä oli toverien piiriin, toverien, joilla oli enemmän tietoa ja kokemusta, kuin mitä hänellä oli ollut, ja jotka seisovivat vankemmalla pohjalla, kuin millä hän oli seisonut. Tämä tarve oli nyttemmin kehittynyt palavaksi haluksi, joka satoi hänet kaupunkiin. Toisaalta oli hänellä kalvava koti-ikävä, syvä kaipaus sinne maalle... Sillä vaikka Ivan Petrovitsh oli toisinaan pitänyt itseään vankkana vallankumousmiehenä ja toisinaan taas — ja usein molempina yht'aikaa — vakavana ajattelijana ja elämän tyynenä tarkastelijana, ei hän ollut kumpaistakaan. Hän oli, tietämättään, kauno-sielu, taiteilija, runoilija. Lukeneisuudella ja vakaiden ajatusten lausumisella oli osansa vain hänen ulkonaiseen olemukseensa: hänen sisäistä elämänsä määräsi kauneus. Ivan Petrovitsh rakasti palvonnan-omaisella tavalla kaikkea hyvää, valoisaa, kaunista. Ne leijailevat pilvet siellä kaukana kotiseudulla... ne viljapellot, ne kukkakedot saivat hänet haltioitumaan, etäisyyden siniauder sytytti hänen mielensä hurmioon. Ja kun hän ei osannut käytellä

sivellintä eikä kynää, muuttui tuo tunne hänessä sisäiseksi tus-
kaksi. — Siten oli Ivan Petrovitsh ikäänkuin kahtia jakaantunut,
hänen mieltänsä kalvoi murhe, joka turmeli häneltä monen kiin-
nostavan hetken ja sai hänet, muuten aina iloisen miehen, toisi-
naan alakuloisena huokailemaan. Varsinkin kun hän ajatteli, että
hän joutuu ikäänkuin pettämään Fedosejn.

Aiheutti tämä kahtia-jakautuminen hänelle toisenkin kiusan.
Tapahtui nimittäin toisinaan, että Olga Ivanovna ja hän sotkeu-
tuivat ymmärtämään väärin toisiaan, vaikka mielipiteet muuten
kulkivatkin jotakuinkin samaa rataa, ainakin samaa päämäärää
kohden.

— Minä tarkoitan, että ihmisen ensimmäinen velvollisuus on
valistua ja oppia käsittämään elämän arvo ja kauneus, — koetti
eno tolkuttaa omaansa, — sillä eihän elämä ilman kauneutta ole
minkään arvoinen ja eihän kauneutta tajuamaton ihminen voi
rakentaa rumuuksista, raakuuksista, vääryyksistä vapaata yhteis-
kuntaa.

Silloin Olga aina tuppasi kimpautumaan.

— Niinkö!... Niinkö sinä aivan tosissasi ajattelet, eno!...
että meidän ensin pitäisi muuttua kauneuden haihattelijoiksi
ja vasta sitten muuttaa yhteiskunta omaan ihanain ajatustem-
me mukaiseksi... Voi-voi, eno parka, mitä sinä pakiset!... Pitäi-
sihän sinun ymmärtää, että sinun ajatuskantasi mukaan täytyisi
niiden, jotka ikänsä kaiken ovat kauneudesta herkutelleet, siis
olla vallankumouksen eturintamassa! Mutta niin ei ole. Päinvas-
toin! Juuri he ovat eturintamassa huutamassa, että bolsheviikit
uhkaavat hävittää kaiken kulttuurin maan päältä! — Tytön koko
olemus kiehui hillittyä vihaa, niin että aivan hengitys tahtoi sal-
paantua.

— Älähän innostu, — puheli eno varovaisesti ja maltaen, —
kuulehan, enhän minä puhu porvareista. Kuule, täytyyhän sinun
myöntää, että ero on asian ja asian välillä. Kun minä sanon, että
kaupungin työläisten pitää saada syödäkseen voidakseen johtaa
maan asioita, niin enhän minä sillä sano, että porvariston
mässääjät ja herkuttelijat ovat ensimmäisiä vallankumouksen rin-
tamassa. Samalla tavalla, kun minä sanon, että jokaisen prole-
taarin ensimmäinen velvollisuus on valistua ja oppia tuntemaan
elämän kauneus ja arvo, niin en minä silläkään tarkoita, että
kauneuden mässääjät olisivat ensimmäisiä tällä alalla. Kaikki
asiat kohdalleen, tyttöseni.

— Niin se on, eno, että kohdalleen kukin asia! Ja nykyisin
ovat asiat kukin kohdallaan seuraavassa järjestyksessä: ensin mei-

dän täytyy kiväärit kädessä ja hampaat yhteenpuristettuina pakoittaa tsaarin ja kapitaaliln koirat vaikenemaan, senjälkeen on pakoitettava heidän villiinnyttämänsä ja pelottelemansa laumat ymmärtämään yhteistyön hyödyllisyyttä, perkaamaan itselleen peltoja ja rakentamaan itselleen inhimillisiä asuntoja. Kaikki vanha roska on raivattava pois tieltämme, koko entisen ajan vale- ja petoskuona yhdessä vastavallankumouksen kiehuvan roistolauman kanssa, joka ymmärtää vain pakkokeinoja eikä mitään muuta.

Ei siihen enää auttanut mitään lisätä ja Ivan Petrovitsh, joka aina oli tottunut olemaan vaatimaton ja välttämään toisten häiritsemistä, myönteli ja siirtyi muihin puheluihin. Mutta vakuuteksi hän ei lainkaan itseään tuntenut. Sillä niin älykäs kuin Olga olikin, oli hän sentään vielä aivan nuori ja sitäpaitsi hän ei tuntenut maaseudun oloja. Siksipä päätti vanhus tässäkin asiassa varmuuden vuoksi kääntyä Iljan puoleen, joka, joskin oli jo kauan elänyt kaupungissa, kuitenkin oli maalaista alkukantaa ja sitäpaitsi elämää kokenut mies.

Kun siis Ivan Petrovitsh muuanna päivänä oli lähdössä tutustumaan oman ammattinsa — räätälien — oloihin pääkaupungissa (siinä salaisessa toivossa, että löytäisi itselleen työpaikan) hän asetti lähtönsä niin, että yhdytti Ilja Bjelanovin tämän mennessä toimeensa. Oli kirkas pakkaspäivä tammikuun puolivälissä, ja auringonsäteet kimmelsivät akkunoissa, huurteisilla katoilla, rakennusten friiseissä.

— Aina sentään vain viihdytte pääkaupungissa, setäseni, — Ilja iloisesti virkkoi, — ei täällä hyvä ole nykyisin, ollaan kuin piiritetyssä linnoituksessa, se vain eroa, että vihollisia on yhtä paljon sisä- kuin ulkopuolella. Mitä kuuluu, oletteko saanut syödäkseenne?

— Eväitä vielä riittää... nuortuneeksi tunnen itseni, kun niin paljon saan kuulla ennen näkemätöntä ja kuulematonta... Vai on niin paljon vihollisia sisäpuolellakin?... Eikö niitä voi hävittää! Jos miehissä mentäisiin ja katsottaisiin koko kaupunki talo talolta.

Bjelanov alkoi nauraa. Hänessä oli vielä jäljellä aitoa maalaisnauraa, joka helposti alkaa helähdellä, kunhan vain aurinko paistaa, ja ukon ehdotus oli kaikessa naivisuudessaan varsin veikeä.

— Kyllähän se kävisi niinkin päinsä, jos niillä vain olisi nimikkeet, niin että tietäisi, kuka on sataprosenttinen vastavallankumouksellinen, kuka viidenkymmenen, kahdenkymmenen, kymmenen ja niin edespäin. Eihän silloin muuta kuin — nipsittäisiin pois kaikki määrättyyn prosenttiin saakka ja loppuja sitten koe-

tettaisiin vaikkapa — valistaa. — Bjelanov vilkaisi vierellään kulkevaa ukkoa.

Mutta ukko joko ei huomannut tai ei ollut huomaavinaan vihjausta valistusintoihuunsa, vaan oli omissa ajatuksissaan.

— Olen jo vanha, — hän vihdoin virkkoi, — kuusissakymmenissä, mutta minusta tuntuu kuin elämäni olisi ollut vain silmänräpäys eikä minusta ole ollenkaan lähtenyt halu elää ja iloita, vaan on minulla vaatimus elämän osuuteeni yhtä voimakas kuin nuorenaakin, jopa eräissä suhteissa voimakkaampikin kuin nuorensikäli kuin ymmärrykseni on suurempi kuin silloin ja kykyäni iloita siitä syystä suurempi. Tämä sota salaisia ja julkisia vihollisia vastaan voi kestää kauankin, enkä minä kaikesta päättäen ennätä nähdä sosialismin voittoa. Mutta hirveä ja pimeä tsaarinvallasta, tuo kummitus, joka mieltäni synkisti koko nuoruuteni ja miehuuteni päivät, on nyt kukistettu, ja meidän tässä kävellessämme luo aurinko säteitään yli tämän suuren kaupungin, ja taivas yllämme on sininen. Minä haluaisin iloita sydämeni pohjasta. Onko minun lupa olla iloinen?

Ilja ymmärsi, että räätäli tahtoi johtaa hänen ajatuksiaan määrättyyn suuntaan voidakseen esittää omiaan, ja vastasi mahdollisimman lyhyesti:

— On, lupa on.

— Entäs sinulla? Onko sinun lupa milloinkaan olla huoleton, vai pitääkö sinun aina, esimerkiksi nyt juuri, olla huolien ja murheiden painama, jännitetty kuin vieteri aamusta iltaan saakka, ja löysänä vasta kun veto loppuu?

— Tässä minä paraillaan kävelen ja katselen auringonsäteiden kimmaltelua kaduilla ja katoilla, iloitsen elämästä enkä ajattele mitään muuta.

— Minusta tuntuu, — jatkoi Ivan Petrovitsh, — että jos odotamme, kunnes taistelu on loppunut, ennenkuin meillä on oikeus harrastaa kauneutta — ja mitäpä on elämä ilman kauneutta — niin saamme odottaa iankaiken. Eivät ihmiset, jotka vedoten siihen, että taistelu vihollista vastaan on ankara, eivätkä sen takia pyri omaksuma elämän arvoja, ole oikeassa. Tuntuu kuin he loppujen lopuksi taistelisivat vain oman vimmaisuutensa takia ja rupeaisivat, kun taistelu varsinaista vihollista vastaan on loppunut, kalvamaan ja syömään omaa ympäristöään.

— Nykyisin, — naurahti Ilja, — käy monelle vaikeaksi omaksumaa elämän ylempiä arvoja, kun ei ole leipää mitä syödä, kun toisin sanoen leipäpala on suurin elämän arvo ja taistelu sen puolesta taistelua korkeimpain arvojen puolesta.

— Leipäpala on nyt pieni, vastaisina vuosina se teille, jotka silloin elätte, on leveämpi, mutta ehkäpä se silloinkaan ei ole mielestänne kyllin leveä harrastaaksenne hyvyttä ja kauneutta.

Ilja mietti, miten vastaisi. Sanoi sitten:

— Satu kertoo, että Münchhausen ratsasti suon yli ja vaipui siihen. Silloin hän otti tukastaan kiinni ja nosti sekä itsensä että hevosesensa kuivalle maalle. Siinä sinä olet taas, Ivan Petrovitsh, omassa ihanteissasi! Mutta kiitos kuitenkin siitä, mitä sanoit. Me ihmiset olemme sellaisia kuin olemme. Emme voi tehdä itseämme paremmiksi. Vasta kun yhteiskunta paranee ja tiede ja taide pääsee vaikuttamaan tapoihin ja tottumuksiin, muuttuvat myös käytöstävät ja harrastukset.

XVI.

Anna vietti nykyisin kaikki vapaa-aikansa Fedosejn seurassa. Oli jotakin surumielistä heidän seurustelussaan, jokainen hetki oli kuin viimeinen, täynnä eron aavistusta. Siihen vaikutti se, että vaari usein puhui kuolemasta, jota sanoi kaipaavansa, koska oli jo kylliksi elänyt ja kaikki nähtävyydet nähnyt. Siihen vaikutti tämä outo ympäristö, jossa elivät, joka oli niin toisenlainen kuin se, missä Annan lapsuus ja nuoruus oli kulunut. Siihen vaikutti kuitenkin ehkä enimmäin se ainainen uhka, jossa koko kaupunki, koko vallankumous näinä aikoina eli. Jokainen tiesi, että tarvittiin vain vakava murtuma jollakin niistä monista rintamista, jotka neuvostovaltaa saarsivat ja Kronstadtin tykit alkaisivat jyristä lännestä hyökkävää vihollista vastaan ja Petrogradin verraten pienilukuinen varusväki saisi alkaa taistelun elämästä ja kuolemasta. Nälän ja vilun lisäksi sota: vihollisten tykkitulta, ilmalaivoja pommeineen... Mieliä kaupungissa oli kaamea. Ihmiset olivat valjuja, hymyä ei näkynyt kenenkään huulilla. Mutta sensijaan näki paljon sellaisia, jotka tuskin jaksivat kävellä, ja jos kaatuivat, eivät tahtoneet jaksaa nousta. Villejä huhuja kulki ilmassa. Milloin tiedettiin varmasti, että englantilainen sotalaivasto oli jo puolivälissä Itämeren, milloin taas, että saman maan lentolaivaston oli kuultu yöllä surraavan kaupungin yli Moskovaa kohden, sen hävittämällä auttaakseen Koltshakia. Tai olivat viholliset jo vallanneet pohjoisen rautatien ja heidän panssarijunansa oli tulossa Petrogradia kohden. Tiedettiin vastavallankumouksellisilla olevan suunnattomia asevarastoja kaupun-

gissa, mutta missä, siitä ei saatu selvää; heillä oli äärettömän voimakkaita pommijärjestöjä, mutta niitä ei saatu hävitetyiksi.

Anna ja Fedosej elivät lyhyet yhdessäolon hetket pelkästään toisilleen. Aamuisin Fedosej saatteli Annan tämän työpaikalle, niin pitkä kuin matka olikin, saadakseen olla senkin ajan yhdessä vunukkansa kanssa, iltapäivällä hän haki hänet sieltä. Silloin he joskus menivät Annan pieneen huoneeseen, joka oli tehtaan lähellä olevassa työläiskasarmissa, ja keskustelivat menneistä päivistä, pitäen tulta rautapellikamiinassa, koska ison uunin lämmittäminen olisi vienyt liiaksi puita. Huone oli kolmannessa kerroksessa ja siitä näkyi länteen päin pieni syrjäkatu pituussuuntaansa. Katu päättyi nurmiksoon, jolla kasvoi haapoja ja etäämpää puiden runkojen ja oksain lävitse näkyi merta. Iltapäivällä, kun talvinen aurinko paistoi akkunasta sisään, oli näköala viehkeä. Kaukana, jäätyneen meren pinnan taustalla oli sininen juova: se oli avovettä, aina lainehtivaa, koskaan jäätyvätöntä; siinä oli merien alku, merien, joista isoisa niin usein oli hänelle kertonut. Siellä kaukana on lämpöisiä meriä, ulapoita, joilla ainainen kesä vallitsee, joilla laine nousee ja laskee. Siellä lentelee yksinäinen albatrossi... Jospa saisi olla merilintu kaukaisilla merillä, jossa ei koskaan olisi talvea... Anna työnteli kamiinaan pieniä puita ja huone tuli nopeasti kuumaksi, vaari istui kamiinan ääressä ja poltteli ikuista savukettaan vaiteliaana ja tyynenä, joskus vain mietteissään sivellen pitkää tuuheata partaansa. Päivä paistoi, huone oli pieni. Se johti mieleen toisen pienen huoneen kaukana maalla, vaarin luona. Sielläkin oli aina ollut lämmintä, aina valoisaa, siellä oli talven pimeydessäkin ollut valoisaa ja lämmintä... joskus. Silloin Annan mieli muuttui kalvan tuskaiseksi, sydäntä poltti. Voi, miksi hän oli ollut sellainen, tehnyt sellaista! Siellä he olisivat vieläkin, vaari ja hän! Ei istuisi vaari nyt tuossa yksinäisenä, hyljättynä, kodittomana kiertolaisena... Aurinko oli lähellä taivaan rantaa. Taivas kylmän kuultava, puiden lehdettömät oksat huojuivat tuulessa. Kaikki se täytti Annan mielen niin syvällä murheella, niin sanoin kuvaa-mattomalla tuskalla, että hänen kasvonsa muuttuivat entistään kalpeammiksi ja silmiin pakkasivat kyynelät. Hän olisi tahtonut painaa päänsä vaarin polviin ja itkeä niinkuin muinoin pikku tyttönä — mutta eihän se käynyt päinsä, sillä olihan vaarilla ilman sitäkin kova taakka kannettavana, vanhuus ja avuttomuus. Anna lisäili pieniä puusiruja kamiinaan ja puheli:

— Kuule, vaari, kun sota loppuu ja vallankumous on voittanut, niin meidän tulee oikein hyvä olla. Minä laitan sinulle tänne

pehmeän vuoteen... tuohon noin... ja minun vuoteeni on tuossa vastapäätä. Akkunan alle minä laitan pöydän, ja siinä sinulle tarjoan oikein hyvää ruokaa: piirakoita, teetä ja viinaa. Meidän ei silloin enää tarvitse olla mistään huolissamme. Minä saan hyvää palkkaa, työ on hauskaa ja kevyttä, ja ruokaa ja vaatetta ja puita on yllin kyllin.

Vaari siveli partaansa:

— Annushkani, — hän sitten sanoi ja otti taskustaan kultarahan ja antoi sen Annalle. — Tässä sinä jo hiukan saat käsi- rahaa siltä varalta, että minä tulen sinun kauniiseen kamariisi syömään, juomaan viinaa ja haisemaan. Mutta jos niin käy, että tämä kaupunki hetkeksi joutuu vihollisten valtaan, ja sinä jätät tänne...

— Minä en jää, — Anna hypähti pystyyn silmät säihkyen, — en ikinä minä jää vihollisten puolelle!

— Hupsu! Et sinä ymmärrä sotaa! Tämä kaupunki saattaa joutua vihollisten valtaan... ainakin ne sitä niin puhuvat... ajaksi, sillä ei se kauaksi jää. Kaupungista evakuoidaan kaikki, jotka ovat tarpeellista taistelun jatkamiselle, mutta muut ihmiset jäävät paikoilleen niinkuin ei mitään olisi tapahtunut. Koska silloin on toiset olosuhteet kuin nyt, niin sinä saat tällä kultarahalla sen verran ruokaa, että et heti ensi hädässä joudu pois suunniltasi... kyllä niillä ruokaa on ja kulta niille kyllä kelpaa...

— Entä sinä, vaari?

— Minäkö?... Heh, minun tekee mieleni vielä kerran tapella oikein sydämmeni pohjasta. Saanen ehkä jonkun kaatuneen miehen kiväärin ja patruunavyön ja sitten minä sekä ammun että pistän... parempaa loppua en toivo... Piiloita tuo raha hyvin huolellisesti, äläkä näytä sitä kenellekään, äläkä edes puhu siitä.

— Mutta saisithan sinä jo nytkin tällä ruokaa, vaari.

— Muista, että käyt, jos makupaloja haluat, syömässä vain minun luonani. Älä itse rupea ostelemaan, se saattaa käydä kalliiksi. Joko pettävät sinua kaupoissa ja antavat vain mitä sattuu tai eivät anna mitään, vaan ottavat ilman muuta kultakolikoksi ja saattaapa käydä pahemminkin. Muistatko! Tuolla rahalla sinä saat ostaa vain viimeisessä hätätینگassa ja silloinkin joko Iljan tai Andrejevien avustamana.

Anna katseli kultarahaa ja hänen mielensä oli iloinen, sillä hän tiesi, että kun vaarilta loppuvat eväät, niin tällä vielä tullaan toimeen jonkun aikaa. Mutta tuntien ukon itsepäisen luonteen ja tietäen, ettei sille saanut mitään tunteellista eikä hellää puhua, jos tahtoi välttää karkeuksia, hän vakuutti noudattavansa isoisän

neuvoa. Illoin ennen auringon laskua he aina lähtivät pois Annan huoneesta. Huone nimittäin oli liian kylmä talvella asua sillä puumäärällä, jonka Anna sai. He siis veivät puut mukansa kelkalla Ivan suutarin isoon salonkiin keskikaupungille ja olivat siellä yötä, sillä siellä oli aina lämmintä. Siellä he aamuisin ja illoin söivät ateriansa yhdessä suutarin väkien ja Ivan Petrovitshin kanssa, ottipa Bjelanovkin siihen monesti osaa, kuten huoneen lämpöönkin.

Kaupungin merkillisyydet eivät vaaria enemmän kuin Annaakaan kiinnostaneet. He elivät omaa elämäänsä, omissa maailmoissaan. Mutta aina, kun puna-armeijalais-osasto marssi ohitse, pysähtyi vaari katselemaan, siveli partaansa, pudisti päätään ja ähkyi. Anna ei isoon aikaan ymmärtänyt, mitä se merkitsi, ja kysyi sitä lopulta.

— Virsut jaloissa, sinellit riekaleina, ... jos kiväärit ovat yhtä kuluneita, niin ... — Ja ukko lähti yinhaan kävellä kopottamaan eteenpäin. Ajatukset kulkivat nähtävästi puoleen ja toiseen kuitenkin samaa johtoa noudattaen, sillä väliin tuli vasta pitkän tovin jälkeen jatko: — kulkee sata virstaa, kaksisataa, kolmesataa, ja aina vaan paukkuu ... kyllä siinä sisukkainkin vihollinen talttuu ja alkaa vapista ... niin, ei Venäjää mikään voi valloittaa ... ulkoa päin.

Mutta kouluihin meneviä lapsia katsellessaan ukko usein virkahti:

— Kah, pääskysiä keskellä talvea. — Ja Anna sai arvella siitä mielipiteestä mitä tahtoi.

Kerran vain Fedosej innostui taideteoksesta. He kulkivat Katariina II:n patsaan ohitse. Sivu kulki juuri puna-armeijalaisosasto ja ukko mutisi sen johdosta tavallisen mutinansa. Sitten hän pysähtyi ja alkoi otsa kurtussa tarkastella patsaan jalustassa olevain miesten kuvia, kohotti sitten päänsä ja iski katseensa Katariinan kasvoihin:

— Kelpasi sitä tuon naisen helmoissa kelliä, — hän partaansa mutisi niin ettei Anna kuullut. Ja Annalle: — Siinä oli keisarinnaa jos muutakin naisen puolta ... Enpä tuota seikkaa ennen nuorempana huomannutkaan ... Näes, Anna, minä olen tätä patsasta katsellut neljäkymmentä kaksi vuotta sitten ... sinun äitisi oli silloin jo syntynyt, vanhako sinä nyt olet?

— Kaksikymmentä neljä.

— Oikein! Neljäkymmentä kaksi vuotta sitten minä olen tässä samassa paikassa seissyt ja katsellut tätä samaa kuvaa. Ja silloin minä kuulin, että se oli keisarinnan kuvapatsas ja eräs oppi-

nut herra suvaitsi alentua sanomaan minulle, että se on suuri...
kuinkas hän sanoikaan... taideteos... että siinä ilmenee ja esiin-
tyy koko Venäjän valtakunnan suuruus ja majesteettillisuus.

— Olga Ivanovna sanoo vieläkin, että se on taideteos, — virkoi
koi Anna.

— No, miksei. Miten kukin sen ottaa... Mutta että miehiset
miehet tuossa kuvataan kolleina... Mutta ehkä on ollut
pakko!... Kyllä siinä naisessa oli sisua... Minusta tuntuu, niin-
kuin hänen majesteettinsa olisi sitten minun nuoruuteni hiukan
muuttunut. Hän näytti silloin somemmalta... No, eipä hän nyt-
kään juuri ujostele, heh! Seisoo, seisoo ja hymyilee, oli valta-
kenellä tahansa... Niin pitääkin, muoriseni. Seiso sinä vain
minunkin puolestani ja hymyile ikuista hymyäsi... Kuulin
hänestä monta hauskaa juttua, valeitako vai tosia, yhdentekevää.
Mutta se vaan on varma, että miehensä, keisarin, hän murhautti
lemmityillään, otti murhatun kruunun ja pani sen omaan päähänsä ja eli onnellisena monta vuosikymmentä. Koko maailma
tiesi, että Katariina oli murhaaja, mutta kenenkään mieleen ei
juolahtanut häntä siitä rangaista. Pyhä kirkko tunnusti hänet
hallitsijaksi, papit voitelivat, suitsuttivat ja siunasivat hänet suu-
reen tehtävänsä ja luulenpa, että itse isä jumala ojensi siunaa-
van kätensä hänen ylitsensä. Sellaista se on elämä, — pakisi ukko
heidän kulkiessaan Annan työpaikkaa kohden, — että se ei jätä
jälkiään näkyviin... ihmiset uskovat, mitä heille uskotellaan.
Jokainen nouseva päivä on aina uusi... Sinun päiväsi, lapseni...?

— Paljon uutta, paljon vanhaa, en tiedä, — virkkoi Anna
surumielisesti.

— Mitä vanhaa, — ukko ärähti.

— En jaksakaan irtaantua entisyydestä. Se kalvaa minua. Koetan,
mutta en voi... Tiedän, että se on tuhmaa, että...

— Että haluat olla kaikkia muita kuolevaisia parempi, — kes-
keytti ukko äkeästi. — Koko maailma kuohuu pelkkää murhaa,
paljon julmempaa kuin mitä voit kuvitellakaan. Minä, joka puu-
jalallani kopottelen vierelläsi, olen monenkertainen murhaaja...
Etkö sinä yhtään ajattele?

— Ei se ole yksinkertaista, vaari. Siinä on yhteenkiedottuina
niin monta eri seikkaa. Haluaisin, että olisin parempi... tai
että kaikki olisi minun kohdaltani toisin. Ilja Bjelanov sanoi ker-
ran, että tämä maa on tähti ja että me olemme tähden asukkaita
ja että ympärillämme on loppumaton avaruus... Oi, ukkeli, hän
sanoi sen niin kauniisti... ja minä haluaisin olla oikein hyvä!

— Kuka sinua siitä estää? Ole hyvä!

— Minussa on uutta, mutta minussa on niin paljon vanhaa. Olen kuin kahtia jakaantunut. Ennen minä rukoilin. Nyt en enää rukoile, mutta kuitenkin minä kaipaen syvää uskoa, järkähtämättömyyttä uskoa johonkin...

— No, ka, usko!

— Mihin?

— No usko vaikkapa... Ilja Bjelanoviin.

Fedosej epäili toden teolla, ettei hänen pieni vunukka riempunsa koskaan omin avuin kykenisi maailmassa elämään. Niin kauan kuin varoja riittäisi he eläisivät täällä, mutta sitten? Ukko oli jo omassa hiljaisessa mielessään ajatellut, että veisi Annan pois kaupungista takaisin maalle, omaan mökkiin ja siellä sitten vähitellen totuttaisi hänet määrättyihin töihin ja elintapoihin, mutta siinäkin oli omat vastuksensa. Siellä Annan mieleen vielä enemmän kuin täällä johtuisi nuo hupsut entiset ajatukset... jota paitsi elämä olisi siellä liian yksitoikkoista. Mutta nyt... Ilja Bjelanov! Se olisi paras ratkaisu... Hän päätti vakavasti ja asiallisesti keskustella tästä Iljan kanssa, mitään salaamatta, mitään kaunistelematta.

XVII.

Laajalti maailmaa nähneenä, paljon kovaa kokeneena vanhana soturina oli Fedosej tottunut ajattelemaan kaikkia asioita selvän järjen ja käytännöllisyyden kannalta, ilman koristelua ja ilmassa liiteleviä mahdollisuuksien haaveita. Hänen kiintymyksensä lapsenlastaan kohtaan oli hänen ajatuskantansa mukaista. Hän ei uskonut, että Annalla enempää kuin muillakaan kauniilla naisilla olisi ollut mitään erikoista varjelevaa kohtaloa. Tietysti miesten katse tähtää Annaa, niinkuin hänen, Fedosejinkin, katse oli ennen nuorempana suloisia naisia tähdännyt... Miten käy raukan maailmalla, sitä hän suri, ja se oli oleva hänen elinikäinen surunsa. Nyt vallitsi kaupungissa nälkä, eikä kauniilla naisilla ollut vähintäkään vaaraa, mutta annas kun ajat paranevat, ja uroot saavat syödäkseen, niin... Ilja Bjelanov... Siinä oli mies, kokemuksen kouluuttama, työn uurtama. Se opasteli Annaa, antoi luettavaa, kuulusteli... Hassua, järjetöntä...

Ukkoa harmitti moinen ajan haaskaus. Hänen mielestään ei kauniilla naisilla ollut eikä tarvinnut olla järkeä oppiakseen eräitä sangen viisaita ja vaikeatajuisia asioita. Olga Ivanovna tosin ei

ollut ruma, mutta ei niin kauniskaan, että se olisi ollut älyn esteenä; toisin oli vunukka paran laita: ei järkeä juuri nimeksi-kään, mutta sitä enemmän sydäntä... rakkautta...

Näitä asioita Fedosej mietiskeli kävellessään yksin katua pitkin. Hän oli matkalla erään hankkijan luo, johon Ivan hänet muuanna päivänä oli tutustanut. Rasva-aine oli loppunut, ja Fedosej tahtoi yllättää Akulina muorin tuomalla hänelle muuttaman litran auringonkukkaöljyä... Neljä hopearuplaa litralta paastoöljyä! Se teki syvän loven ukon varoihin, mutta entä sitten. Aina hän kykenee porsaan hankkimaan, eiköpä hänen ole tähänkään asti tarvinnut säästöjään kotitarpeisiin käyttää.

Hän asteli Sennoin torin halki. Kauppahallin edustalla oli tavanmukainen vilkas liike. Siinä ostettiin ja myytiin kaikenlaista riikkamaa: saappaita, kenkiä, takkeja, paitoja, rintaneuloja, hiuskoristeita, leipää. Kullakin myyjällä oli tavaraa tuskin enempää kuin mitä kädessään kantoi.

Tämä kurjuuden kuva lisättyä murheeseen vunukan kohtalosta sai väkistenkin mielen maseaksi.

Tässä hän käveli jälleen, viidettäkymmentä vuotta sen jälkeen, jolloin ensi kerran oli näillä paikoilla reippaana, kaksijalkaisena, kaksisilmäisenä, sileänaamaisena nuorukaisena, rinta pystyssä, pää kenossa astellut. Niin oli hänen maailmansa muuttunut. Eikä mitään uutta ollut tullut menneen ja kadonneen sijalle. Mökin hän oli perinyt vanhemmiltaan, sitä laitellut, siihen viljellyt maata, — vieläkö sitä oli olemassa vai olivatko senkin viholliset hävittäneet...? Silloin oli kadonnut kaikki — ja hän oli aivan irrallaan maailmalla... Askeleet väkisinkin kävivät raskaiksi, laahustaviksi... Niin oli elämä virrannut ohitse kuin unennäkö. Ihana unelma kuitenkin on elämä, sääli on, että se hiipuu näin tyhjiin: valo katoaa, ymmärrys himmenee... jalka, puujalkakin lakkaa kompuroidasta, johonkin nurkkaan tupertuu tai ehkä kadulle kuin nälistynyt hevonen... Mennessään kanavan poikki pientä siltaa, jonka kummassakin päässä kullatut leijonat upeilivat, ukko pysähtyi hetkeksi nojalleen sillan kaidepuuhun. Piti lepuuttaa jalkaa, lepuuttaa keuhkoja, jotka niin raskaasti huokailivat, ehkeivät niinkään paljon väsymyksestä kuin murheesta. Siinä seisivat kullatut leijonat kuin silloinkin. Moneen kertaan kai niiden kultaus oli sen jälkeen uudistettu, sillä kolme keisariakin oli kultauskineen sen jälkeen kadonnut, kolme keisaria ja epäluokainen joukko kenraaleja ja kultaolkaisia upseereja, kaikki menneet samaa tietä, ilman että kukaan olisi säilynyt. Raskaana levisi vanhuksen mieleen ajatus, että hän nyt vasta tämän kaiken havaitsee. Pienessä

mökissään hän oli viettänyt kolmetoista vuotta, mutta oliko milloinkaan tämä katoavaisuuden kuva täydellä todella hänen mieleensä valahtanut siellä yksinäisyyden rauhassa? Olisi nyt tukea siitä. Ei näin hämmästyttäisi, ei näin sydänjuuria myöten viiltäisi. Elämän kuvat alkoivat vaeltaa vanhuksen mielessä hänen siinä levätessään. Ne kulkivat hänen tahtomattaan, vastoin hänen tahtoaan kuin olisi älyn koneistosta jokin vipusin päässyt irralleen ja kone ruvennut omin valloin pyörimään kuin kello, josta heiluri on poissa, kiireesti, hurjaa vauhtia, ilman tarkoitusta, ilman johtoa. Siellä oli mittaamaton määrä kuvia, muistojen paljous, joilla ei ollut loppua, vaikka ne niin nopeasti kulkivat, ja joilla ei ollut mitään yhdistävää sidettä, ei mitään johdoltankaa, joka niitä olisi kiinni pitänyt. Sellainen oli hänen elämänsä ollut. Ei siinä ollut mitään, ei kerrassaan mitään tarkoitusta, ei siinä ollut mitään, jonka puolesta hän olisi taistellut ja pyrkinyt, ei kerrassaan mitään, jonka takia hän olisi elänyt. Miksi hän sitten oli elänyt? Oli elänyt vain syntymisensä pakosta tyhjää tarpeetonta elämää. Jos hän tämän olisi tietänyt, ei hän olisi ollenkaan halunnut elää. Jos hän olisi ajoissaan nähnyt, miten keho ja tarpeetonta yleensä on ihmisen elämä, ei se olisi hänen kohdaltaan jatkunut. Alkoi yskittää. Hän yski niin että oli menehtyä. Yskimisen jälkeen hän koneellisesti jälleen lähti kävelemään päämääräänsä kohden. Että hän oli hakemassa ruokaa, sitä hän ei ajatellut, ajatukset kiersivät vain omaa kehäänsä, väliin kaukaisissa ajoissa ja paikoissa, väliin lähemmissä, mutta aina vain saman turhuuden tunnon seuraamina, sellaisen turhuuden tunnon, että se työnsi hikeä otsalle. Hän oli ollut huutamassa hurraata — pää yhtenä suuna — kenraaleille ja keisareille, ... hävetti. Pilkkako hän olikin ollut, pilkaksiko hän oli maailmaan syntynyt ja siinä vuosikymmenet vaeltanut. Tämä häpeän tunto kävi niin ylivoimaiseksi, että hän pakostakin alkoi kaivella ajatustensa komeroista jotakin puolustusta menettelyilteen, jotakin tukea entiselle elämälleen, jotakin johtotähteä tai muuta sellaista, johon olisi voinut nojautua tässä ajatusten polttavassa tuskassa. Olihan hän joskus tuntenut olevansa muutakin kuin keisarille ja kenraaleille kunniaa ulvova kita. Hän oli nähnyt kaukaisia maita ja kaukaisia meriä. Korkeilta vuorilta hän oli katsellut rannattomain merien lakeuksia. Silloin hänessä oli liikahdellut hämäriä aavistuksia, että ihmiselämässä saattaisi ehkä olla jotakin, joka tekisi hänet arvokkaaksi ja koskemattomaksi vain sen takia, että on ihminen. Jotakin suurta ja kaunista, koko olemuksen valaisevaa hän oli tuntenut...

Fedosej oli tullut paikkaan, josta hänen oli määrä saada saattavansa. Hän meni ahtaita rappuja kellarikerrokseen, tapasi siellä pienen käpristyneen ukon, sai häneltä nassakan paastoöljyä rupliaan vastaan, kääri nassakan säkkiin, heitti sen olalleen ja oli jälleen kadulla muistoinen ja ajatuksineen. Mutta hänen huomaamattaan oli aika kulunut. Oliko hän seissyt sillalla niin kauan vai oliko hänen kulkunsa ollut niin hidasta — aurinko oli jo laskenut ja hämärä himmenemistään himmeni pimeäksi. Hänen ei enää tehnyt mieli kävellä valaistuja katuja, vaan hän päätti joututtaa kulkuaan menemällä pimeitä oikoteitä, jotka hän vanhaan tunti. Tyhjä, pimeä, kapea syrjäkatu kumahteli oudosti hänen raudoitetun puujalkansa puhkoessa käytävän jättä. Tämä pimeä katu oli kuin vertauskuva hänen pimeästä, tarkoituksettomasta elämästään. Jospa hän vielä jaksaisi kävellä suutari Andrejevin asunnolle saakka. Sinne hän heittäisi tämän öljyn ja lähtisi sitten kotimökkiä kohden matkustamaan, kuollakseen loitolla ihmisistä.

Mutta sitten muistui mieleen vunutka, jota varten oli tännettullut ja jota rakasti...

Eräästä porraskäytävästä hyökkäsi mies, joka sanaakaan sanomatta alkoi riuhtoa säkkiä vanhuksen selästä. Kun säkki oli lujemmassa kuin mitä rosvo oli luullutkaan, huomasi Fedosejn tämääntapaisiin äkkiotteisiin tottunut silmä vaaran, mikä oli tarjona. Riitti vain silmänräpäys, kun vanhuksen harjaantunut käsi ehkäisi rosvon aikeet. Siihen kaatui mies vanhan soturin tikarin iskusta.

Fedosej ryhdistäytyi ottaakseen vastaan mahdollisesti toisiaikin vihollisia, mutta onneksi oli tämä kaatunut ainoa. Ukko kumartui katsomaan vihollistaan, pisti tikarin povelleen ja lähti ympärilleen vilkuillen, kiirehtimään valoisempia katuja kohden. "Tarttui väärään ukkoon", hän mutisi ja kasvoille ilmestyi julma hymy. "Kaikenlaiset katunulikat vanhaan ammattimieheen..." hän vihoitteli ja puujalan rauta iski katukäytävään.

Tapahtuma toi hänen mieleensä erään muiston hiukan samantyyppisestä kahdenkeskisestä taistelusta, josta hän niinikään oli voittajana selviytynyt. Hän oli silloin ollut tiedusteluretkellä läheisessä metsässä. Oli ihana kesäinen aamu. Hän muisti, miten linnut visertelivät puissa ja kaste kimmelsi hämähäkinseiteissä ja miten hän joutui metsän lumoihin ja unohti velvollisuutensa. Hän oli istahtanut kaatuneen puun rungolle, kääriänyt sätkän ja alka-

nut sitä kaikessa rauhassa poltella. Mutta kauan hän ei sitä saanut tehdä, kun hän kuulee risahtelua aivan läheltä. Hän kyyristyy puunrungon turviin odottamaan, mistä risahtelu johtuu. Pian hän näkee vihollissoturin, jonka arvaa olevan samoilla asioilla kuin hänkin. Vihollinen lähestyy vaanien. Se oli aivan nuori, ryhdikäs ja kaunis mies ja merkeistään päättäen hyvin ansioitu-
nut soturi. Sen parempi, ajatteli hän ja hurja riemu täytti hänen rintansa. Kun vihollinen oli saapunut muutaman askelen päähän, ponnahti hän, Fedosej, pystyyn ja laukasi. Vihollinen kaatui ääntä päästämättä. Onnistuminen sokaisi niin hänen mielensä, ettei malttanut tehdä varovaisuustemppeä, vaan riensi riisumaan miehen aseet ja etsimään papereita todisteiksi urhoollisesta ja onnistuneesta valkoilurekkestään. Mutta sillä kanaljalla oli vielä siksi paljon henkeä, että hänen kumartuessaan kopeloimaan povi-
taskua, raapasi häntä tikarilla silmään. Tikari oli siitä asti uskol-
lisesti häntä seurannut...

Andrejevillä olivat kovin levottomia Fedosejn viipymisen johdosta. Vihdoin lähtivät Andrejev ja Ivan Petrovitsh ukkoa etsimään. He tapasivat hänet lähellä kotia perin uupuneena ja synkän näköisenä. Andrejev otti kannalmuksen, ja Ivan Petrovitsh pyysi vanhaa ystäväänsä nojaamaan käsivarteensa.

— Istu harareisin harteilleni, niin minä kannan sinut kotia, — Fedosej loukkaantuneena ärähti.

Akulina laitteli illallista. Vallitsi erittäin hilpeä mieliala ukon kotiinpaluun johdosta, mutta ukko itse istui vaiteliaana selkää vastaan ja poltteli. Jotakin on ukolle täytyntä matkalla tapahtua, päätteli Ivan Petrovitsh eikä malttanut olla sitä tiedustelematta.

— Ei enempää kuin ennenkään, vanha veikko, minä vain mietskelen erästä asiaa, — ja jättäen toiset illastamaan hän paneutui levolle.

Uneen vaipumaisillaan Fedosej horroksissaan ihmetteli: moneskohan se mahtoi olla minun kädestäni...

XVIII.

Terese oli muuttanut vuoteensa herrasväkensä ainoaan huoneeseen. Hän kärsi tästä muutosta, varsinkin sen tähden, että arvasi, miten kovasti se koski hänen armoonsa. Terese arvasi oikein: hänen armonsa alennustilan tuntemusta lisäsi tavattomasti palvelijan sänkypanahan, vaikka se olikin asetettu aivan ovenpieleen

ja vaikka piikaparka koetti saada itsensä niin olemattomaksi kuin mahdollista. Terese tuskin uskalsi nukkua pelosta, että hänen hengityksensä ehkä on liian äänekkästä. Hän nousi vuoteeltaan paria tuntia ennen muita, puki hiljaa yllensä, peitti vuoteensa ja siirtyi uuninurkkaan rukoilemaan. Säästääkseen hänen armonsä tunteita, Terese asetti kutsukellon hänen armonsä vuoteen viereen, eikä aamuisin liikahtanut, ennenkuin armo kilisti soitinta. Fedosejn kanssa hän oli rikkonut välinsä pelosta, että ukko raakalainen mahdollisesti hyvinkin usein tulee jutusteluillaan kiusaamaan hänen armonsä. Tosin tämä välien rikkominen oli kuin piikki Teresen omassatunnossa, sillä eihän ukko oikeastaan ollut mitään pahaa eikä sopimatonta käynnillään tehnyt: olipa päivästoin tuonut hyviä tuliaisiaakin maalta, jotka hyvin olivat herrasväelle kelvanneet, ja olisipa Terese itse asiassa suonut, ettei herrasväki olisi nauttinut ukon antimiaakaan, kun kerran itse ukko heille oli niin vastenmielinen ja vähäarvoinen. Mutta pitkän elämän tottumukset vaikuttivat, että nämä oikeamielisyyden ajatukset muuttuivat Teresen mielessä pahan kiusauksiksi, jotka koettivat viekoittaa häntä pois velvollisuuden alta tieltä ja rupeamaan kapinoimaan laillista herrasväkeä vastaan. Ja niinpä olikin siitä seurauksena, että nuo kiusaavat ajatukset muuttuivat hänessä yhä suuremman kärsivällisyyden kannustimiksi hänen armonsä kohtaan.

Sillä armo oli nykyisin aivan kauttaaltaan, kiireestä kanta-päähän asti pelkkää ärtyisää hermokeskustaa.

— Oih, oih!... Hyvä jumala!... Voi minua! — soi ainainen valitus hänen armonsä huulilta, ja Terese säesti sitä hartain rukoiksien ja syvin huokauksien.

Joskus paisuivat rouvan tuskat tuhottomiksi. Silloin hän riehui kuin mielipuoli: itki, rukoili, kirkui, sadatteli, repi hiuksiaan, pureskeli kätensä verille. Hän oli aivan sietämätön kaikille muille paitsi Tereselle. Tämä ei väsynyt palvomiseen, lohduttamiseen ja rukoilemiseen.

Erään tällaisen vaikean kohtauksen jälkeen, kun armo oli jo itsensä niin väsyttännyt, ettei jaksanut muuta kuin hiljaa vaikeoida, Tatjana Borisovna varovaisesti kysyi:

— Eikö yhtään helpoita?

— Eikö yhtään helpoita, — matki armo. — Miten voit tehdä noin lyhyen, kylmän kysymyksen: eikö yhtään helpoita? Ja miten yleensä voit puhua helpoittamisesta minulle, jolle itse elämä on tuskallisempaa kuin mikään tauti. Oi-oi, mitä pahaa minä olen

tehnyt, että minua näin kauheasti kidutetaan. Danten helvettikin suo suojateilleen helpoituksen hengähdyksiä, mutta minulle ei suoda silmänräpäyksenäkään. Oi, hyvä jumala!

Armo odottaa, että Tatjana kiinnittäisi huomionsa hänen tuskia, mutta tämä on johonkin kirjoitustyöhön kokonaan syventynyt. Vihdoin Tatjana nousi kuin olisi saanut uuden ajatuksen. Hän meni kirjahyllyn luokse ja veti sieltä esiin kauniin kultakoristeisen painoksen Dantea.

— Lue, äiti! Jos meiltä onkin kadonnut aineellinen pohja jalkaimme alta, niin onhan meillä henkinen jäljellä. Sinulla on tilaisuus, kuten ennenkin, seurustella maailman suurimpain nerojen kanssa heidän teostensa kautta. Mainitsit äsken Danten. Syvennyä häneen... kieli ei tuota sinulle vaikeuksia!

Äidin kasvoilla vaihtelivat ilmeet. Siinä oli hämmästyttä, kiukkua, säikähdystä — sillä hän ei oikein ollut varma, tarkoittiko tytär täyttä totta, vai oliko tämä vain päänäpistö, jolla päästä kuuntelemasta ainaisia valituksia... Lukea runoutta tällaisena hirvittävänä aikana! Mutta totta kuitenkin oli, että Tatjana itse luki ahkerammin kuin konsanaan ennen. Vai oliko tytären ehdotuksessa pilkkua...? Äidillä oli aihetta epäillä sitä, sillä hän ei ollut milloinkaan pitänyt lukemisesta kuin sikäli, että osasi lausua joitakin sivistyneiltä kuuluvia puheenparsia ja sitaatteja kirjailijoista... joskin hän tämän tyyten oli koettanut Tatjanalta, kuten muiltakin salata. Mutta rouva Semenova tunsii tyttärensä. Tatjana oli pelkkää kylmää tarmoa ja älyä. Jos hän, äiti, nyt päästää kiukkunsa välittömästi valloilleen, saattaa hän odottaa Tatjanan puolelta ehkäpä vain — halveksivan olkapäiden kohotuksen, ja se saattaa sulkea häneltä valitusten mahdollisuudet pitkiksi ajoiksi.

Rouva Semenovan entisessä elämässä olivat yhteiskunnalliset suhteet pitäneet hänen mieltänsä jonkinlaisissa sopivaisuuden rajoissa ja pakoittaneet itsehillintään. Seurustelu vertaisten kanssa, joihin pakosta täytyi sopeutua, koska ei voinut heitä määrätä, vieläpä palvelijainkin kanssa, jotka saattoivat lähteä tiehensä, jos palveluspaikka ei heitä miellyttänyt ja jos parempi oli saatavissa, oli saanut aikaan, että hänen sisäisin olemuksensa ei saanut tilaisuutta purkaa kaikkea luontaista karkeuttaan. Nykyisin ei mitään sellaista ollut. Tilanomistaja Semenoy ja luutnantti Paul Semenoy, ainoat hänen nykyisessä seurapiirissään enää olevat miehet, olivat tottuneet siihen, että heidän naisiaan oli aina ja kaikissa oloissa hemmoiteltava. Heiltä ei hänen tarvinnut mitään

pelätä. Ainoa, joka oli toista lajia, oli tytär. Hetken mieltään hillittyään äiti itkunsekaisella äänellä virkkoi:

— Olen niin ruumiin- ja sieluntuskain murtama, että vaikka olosuhteet muuttuisivat inhimillisiksikin, tuskin enään kykenisin jumalan valosta nauttimaan... puhumattakaan runoudesta ja taiteesta... Kuolema kuvastuu sielulleni niin ihanana... Mutta kun ajattelen, että sinä, lapseni, jäisit yksin... Ei, ei... Minun täytyy elää sinun tähtesi, lapseni...

Hän odotti, että tämä hellyys liikuttaisi tyttären mieltä ja veisi hänen ajatuksensa äskeisistä mahdottomista ehdotuksista. Mutta niin ei käynyt:

— Tai lue Cervantesta, äiti! Muistathan, miten hän oli pitkän elämän pettymysten murtama mies, miten hän oli ollut sodassa ja orjana raakalaisten luona, miten oli yrittänyt jos vaikka mitä ja aina epäonnistunut ja kuitenkin hän oman elämänsä pettymyksistä vasta loi itselleen unohduksen, tyydytyksen, vieläpä maineenkin. Meidän kannattaa nyt jos koskaan hänen runouteensa tutustua.

Rouva Semenova itki.

— Voi, lapseni, — hän virkkoi, — ei minusta ole sellaiseen. Kiitän jumalaa, että rakas puolisoni, sinun isäsi, pääsi tätä infernoa kokemasta. Hänen suuri, jalo sielunsa...

— Älkäämme, äiti rakas, aina ajatelko omaa onnettomuuttamme, — virkkoi Tatjana äänessään katkeruuden vivahtus.

— Oo! — huudahti äiti ja painoi molemmin käsin sydäntään. — Eikö Tatjana Borisovnulla todellakaan ole hellempää sanoja tarjottavana omalle onnettomalle äidilleen?

— Suo anteeksi, äiti, — virkkoi Tatjana kärsimättömyyttään hilliten, — mutta me emme ole yhtään onnettomampia kuin monet muutkaan ihmiset tässä kaupungissa. Täällä vallitsee nälänhätä, mutta meillä on yhä vieläkin ollut riittävästi ruokaa. Meillä on asunto, jonka voimme pitää lämpöisenä, meillä on kirjasto, on piano, jolla voimme soitella. Sinun tulee ryhtyä johonkin, äiti...! Minulla ei todellakaan ole aikaa kaiket illat...

— Aikaa!... Tätä hirvittävää aikaa!... Sinä näet minun pohjattomat tuskani, mutta sinun aikasi ei riitä muutamaan lohdutuksen sanaan.

Tatjana keskeytti työnsä, istahti äitinsä viereen ja tämän päätä hellästi silitellen lausui:

— Kallis äiti, maailma on kukkuroillaan tuskaa.

Armo työnsi pois tyttärensä hyväilevän käden.

— Enhän minä kannan povessani maailmaa, vaan omaa kärsivää sydäntäni, — hän kiivaasti huomautti.

— Tuska versoo valituksista. Ryhdy johonkin työhön, niin ehkä se lieventää vaivojasi, — koetti Tatjana jälleen, mutta siitä hänen armonsa peräti pahastui.

— Niinkö! — hän huohottaen vingahti. — Te haluatte nähdä äitinne bolsheviikkien palveluksessa? Niinkö, Tatjana Borisovna?

— Niin, madame.

— Sallikaa minun kysyä, minkälaisessa työssä haluaisitte nähdä kuuluisan kenraali Semenovin lesken?

— Olette virtuoosi...¹

Armo hypähti kuin kyy, pistämänä.

— Mitä! Minäkö soittamaan sortajilleni, puolisoni murhaajille!... Rohkenetko todella ehdoittaa moista minulle?... minulle!

— Mitä tehdä, en tiedä, — Tatjana virkkoi koettaen pysyä tyyneenä. — Ainoa, millä minä puolestani kykenen pysymään pystyssä on työ ja henkiset harrastukset. Ja nyt äiti, minun on mentävä kokoukseen... Näkemiin, äiti!

Tosiasiassa hänellä ei tänä iltana ollut mitään muuta aihetta mennä ulos kuin se, ettei hän enää luullut kestävänsä äitinsä oikuttelua eikä kuitenkaan tahtonut sitä suoraan äidilleen sanoa. —

Milloin tytär tai Paul eivät olleet kotona, pysyi armo tyyneämpänä. Niinpä nytkin, heti tyttären poistuttua hän rauhoittui ja alkoi harkita tyttärensä käyttäytymistä. Tytär oli liian kylmä, liian välinpitämätön, epähieno ja — sanoisiko — plebeijimäinen, mikä epäilemättä johtui hänen seurustelustaan häpeämättömän pyövelijoukon kanssa. Kaikki oli siis mennyttä... kaikki... lapsikin.

Hänen armonsa istui vuoteen laidalle kasvot käsiin kätkeytyinä, Terese puolestaan istui tuuninnurkassa ja paikkaili armon sukkiä. Tehtävä on perin rasittavaa, sillä kovin ovat sukat reikiä täynnä ja perin heikot ovat jo vanhan Teresen silmät. Jos sukat olisivat hänen omansa tai jonkun toisen alempiarvoisen, niin työ sujuisi helpommin, mutta nyt on kysymyksessä hänen armonsa. Hänen armonsa jalka ei Teresen mielestä sietänyt pienintäkään pahkuraa tai tuntuvaan saumaa. Paikka piti kiintyä kuin luotu, se ei saanut lainkaan tuntua. Vähän väliä vaipuu ommel ompelijan helmaan, sillä hänen täytyy pyyhkiä silmiään, joista vuotaa runsaat kyynelet armon takia, armon, joka niin korkeasta asemasta ja suuresta kunniaista on vajonnut niin suu-

¹ Soittotaiteilija.

reen köyhyyteen ja kunniaattomuuteen. Siinä sukkaa paikkaillessaan hän mietiskeli, mikä tarkoitus jumalalla mahtoi olla syödessään kaikki ylhäiset ja varsinkin Semenovit, kurjiakin kurjemiksi. Jos sinä, jumala — näin ajatteli nöyrä palvelija-sielu — näin päättelet ihmisten kohtaloista, niin sattunevatko sinun päätelmäsi aina ja ehdottomasti syyllisiin? Teresen elämässä merkitsi rukous ajattelua ja ylhäisön palvelus velvollisuuksien täyttämistä. Kyynelet, jotka kohosivat hänen silmiinsä hänen siinä paikattaensa armon sukkaa, olivat, vaikkei hän itse tätä syntinsä suuruutta vielä jaksanut käsittää — vallankumouksellista kamppailua entisen elämän ja uusien olosuhteiden luomain ajatusten välillä.

Ehkä oli tämä kaikki annettu ylhäisille ihmisille ja etenkin Semenoveille koetuksiksi, — yritti uskollinen palvelija mennä keskitietä välttääkseen syyllisyyden raskaan tuomion langettamista. Mutta koettelemukseksikin se oli liian kovaa, ja vanhusparan täytyi säälin ohella itkeä jumalan sydämättömyyttä. Mielellään hän olisi paheksinut kaikkivaltiaan menettelyä, jos olisi uskaltanut. Hän oli juuri ajattelemaisillaan, ettei jumalan sentään pitäisi antaa niin hyvälle ihmisille kuin Semenoveille liian suuria koettelemuksia ja että rajansa sentään pitäisi olla luojalakin — kun hänen ajatuksensa vanhain ihmisten harhailevaan tapaan siirtyivät hänen oman elämänsä koettelemuksiin. Sillä olihan niitä ollut hänelläkin. Ja miten ollakaan, niin tuntui hänestä juuri sillä hetkellä kuin olisi koko hänen elämänsä ollut hukkaan mennyttä, aivan samalla tavalla kuin Semenovien. Kerran nuorena oli Fedosej, hänen sisarensa mies, pyydellyt häntä poisherrasväkien palveluksesta maalaiselämään ja sanonut, että vain turpeen lähellä voi ihminen itselleen saavuttaa arvovaltaa ja kunnioitusta köyhänäkin. Olipa eräs nuorukainenkin, Fedosejn vertainen, häntä sinne pyydellyt.

Vanhuksen ajatukset keskeytyivät, kun molemmat Semenovit, isä ja poika, saapuivat huoneeseen. Arvon herrat olivat niin iloisin ja reippaan näköiset, että Terese aavisti jotakin hyvää olevan tulossa ja äkkiä hän, ennenkuin lähti samovaria laittamaan, risti rintansa ja huokasi kapinoivain ajatustensa tähden hartaan anteeksiopyynnön korkeuteen.

— Miten voitte, kallis käly, — Aleksander Pavlovitsh tapansa mukaan kysyy ja suutelee hänen armonsä kättä.

— Ah, älkää kysykö, — kuuluu tavanomainen väsynyt vastaus.

— *Ma cher tante*, nyt me vasta alamme elää, — kujertaa Paul
loisena, ja Aleksander poikansa sanoihin tarttuen jatkaa:

— Meillä on täysin luotettavat tiedot kaikesta! Ei mitään
epäilyksen mahdollisuuttakaan! Kaikkiällä työskennellään kuu-
meisin kiirein, sekä ulkomailla että kotimaassa. Sinne täältä men-
neet tekevät kerrassaan ihmeitä, ja, täällä taas tänne jääneet intelli-
gentit ovat muodostaneet kiinteän yhteyden heidän kanssaan.
Meistä on viime aikoina monen monet proletarisoituneet ja siten
päässeet kiinni valtiokoneistoon, josta pian pujahtamme sen her-
kimpiin elimiin, mikä kaikki helppoittaa valtaustamme ja lopul-
lista voittoamme.

— Hukkuva tarttuu oljenkörtteen, — virkkoi armo.

— Me emme huku enää, — Paul riemuitsi.

— Emme, — vakuutti Aleksander Semenov, — ja mahdoton-
tahan se olisikin. Sivistynyt maailma ei saa, eikä voi jättää
meitä pulaan. Sehän olisi ei ainoastaan häpeä, vaan suorastaan
rikos. Meillä ei ole lupa, meillä ei ole oikeutta epäillä koko maailman
sivistyneistöä. Ymmärrätkö, rakas käly, että jos sivistyneet:
oppineet, tiedemiehet, kirjailijat, runoilijat, taiteilijat, ylimystö,
hallitukset jättävät meidät avuttomiksi raakalaisten raakättäviksi,
niin se alentaa ne itsensä raakalaisten tasolle ja samalla antaa
tunnustuksensa bolsheviikeille, mikä merkitsee samaa kuin sen
itsensä, sivistyneistön, yläluokan häviö. Ei! Maailman, ihmis-
kunnan valtakerros ei ole meitä unohtava. Se on vereen ja hen-
keen asti taisteleva meidän puolestamme. Se on hävittävä vaino-
laisemme niinkuin hävitetään syöpäläiset siisteistä kodeista. Pää-
pystyyn, käly! Älkäämme antako bolsheviikkien riemuita masen-
nuksestamme. Se parhaiten nauraa, joka viimeiseksi. Anteesi
vertaus. Se on typerä, sillä emmehän ryhdy kilpanauruun syöpä-
laisten ja loisten kanssa, pthyi!

Ylimysparka oli muodostanut toiveistaan varman todellisuus-
den. Kun hän oli jäänyt romahtaneen hallitusjärjestelmän rajain-
sisään, niin hän ajatteli ja tunsii avuttomain tapaan, mutta jos
hänen olisi onnistunut paeta, olisivat hänen tunteensa olleet pelas-
tuneen — valioihmisen, jota kaikkivaltias kohtalo erikoisesti suo-
jelee omia ylempiä tarkoituksiaan ja tehtäviään varten.

Aleksander Pavlovitshin seurapiiriin oli kuulunut pelkkää
ylhäistä, ylpeää ja kunniastaan arkaa väkeä, joista yksikään tus-
kin henkensä uhallakaan olisi tarjonnut kättään tervehtiäkseen
rahvaan miestä. Nämä kuuluivat toiseen, alhaisempaan maailman-
piiriin, joilta oli pääsy kielletty yksinpä ylhäisön kävelypuistoihin-

kin. "Koirilta ja sotamiehiltä pääsy kielletty". Rahvas ei ollut mitään, he, ylhäisö, olivat kaikki kaikessa. Jo pienestä pitäen heidät oli opetettu vaistoamaan oma arvonsa ja voimakkuutensa. Jyrähtävä sana sai rahvaan vapisemaan, pieninkin hyväntahtoisuus loi kansaan riemua. Käskijä ja käskettävä. Sielukas ja sieluton. Tapahtui joskus, että rahvas, susilauman tavoin, hyökkäsi kartanon kimppuun, olipa se kerran polttanut hänenkin, Semenovin hovin, jopa uhannut hänenkin, herransa, henkeä, mutta sellaiset harkitsemattomat, luonnonvoimaiset teot olivatkin vain rahvaan elukkamaisuuden varmin todistus. Nyt oli susilauma parveutunut suureksi, hirveän suureksi, niin että se oli uskaltanut käydä käsiksi koko valtakuntaan tuhotakseen sen. Mutta elukat ovat elukoita, sudet susia lauman laajuudesta huolimatta. Tarvitaan vain lauman laajuuden mukaiset hävitysvälineet. Tarvitaan vain Euroopan piiskat, tykit ja pistimet.

Nämä mietteet ravitsivat Aleksander Semenovia ja näillä hän puolestaan ravitsi onnetonta kälyään. Kuvitteissaan hän näki ulkomaille paenneet sellaisina, kuin he olivat olleet ja esiintyneet ennen, voiman ja vallan mahtavoittamina, uljaina, pelottomina. Mutta Euroopan järeää, kylmää, harkitsevaa, enemmän sitkeään työhön ja toimintaan kuin vaahtosuisiin sanatulviin luottavaa rahamaailmaa hän ei tuntenut, rahamaailmaa, joka ei ota innotuakseen varsinkaan sellaisiin ihmisiin, joita onnettomuuskaan ei kykene entisistä elämäntavoistaan vieroittamaan. Jos hän olisi tietänyt, ettei toiminnan Eurooppaa lumoa komeat sanat, eikä kurniit lupaukset, ei itku, ei hymy — niin kenties hän ei olisi yhtä välkeästi lohdutuksensa sanoja valinnut. —

Paul näytti rauhattomalta. Hän katsoi vähän väliä kelloaan.

— Kokousko, — kysyi Aleksander Semenov yliolkaisesti ja irvistellen.

— Ei nyt, jumalan kiitos... Pieni *rendez-vous* vain.

— Noo, jopahan sinä uskallat! Vieläkö sellainenkin on mahdollista? Kuinka uskaltaa opettaja rikkoa maan lakia? Lemmenkohtaus!... Lempi ja rakkaus kaikkine kohtauksineen ovat, tietääkseni, rangaistuksen alaisia porvarillisuuksia.

— Oih, oih, — kauhisteli armo.

— *Par préférence*,¹ kun on kysymyksessä sivistyneistö, — jatkoi Aleksander Semenov. — Bolshevistisen pornokratian sääntöjen mukaan ei mies saa ottaa naista ikuisiksi avioksi. Se olisi

¹ Ennen kaikkea.

kauhistus pyhiä *non sens*¹ lakeja vastaan. Tänään on tyttö minun, huomenna: *laissez-aller*...

— Paul, — huudahti armo kysyvästi.

— Oi, mitä te minusta ajattelette! *Fi donc!*... Menen tapamaan sotanäyttämön hyvää hengetärtäni. Ja ellei teillä, rakas täti, ole mitään sitä vastaan, tuon hänet vieraaksemme.

— Hauska tutustua, mutta...

— Mitä siihen tulee, — kiirehti Terese, joka oli tottunut puolesta sanasta ymmärtämään armon tarkoituksen, — mitä siihen tulee, teidän kirkkautenne, niin meillä on nyt jälleen teetä tarjottavana.

— Teetä! Mistä sinä sitä olet saanut, — ihmetteli armo.

— Älköön se päivä koskaan valjetko, jolloin minun täytyy sanoa: nyt ovat Terese paran kaikki hankkimiskeinot loppuneet.

Paulin lähdettyä kysyi Semenov hillitysti ikäänkuin ei mitenkään suuresti asiasta välittäen:

— Mitä arvelette, madame, voisimmeko nauttia lasin teetä? Paul voi viipyä kauankin. Nuoret eivät tapaa kiirehtiä vanhain joukkoon.

Armo myöntyi ja Teresen mentyä valmistamaan samovaria innostui hän kehumaan tämän uskollisuutta ja hyviä avuja:

— Jumalainen ihminen palvelijan haamussa. Hänellä ei ole muita toivomuksia kuin että saisi aina, elämänsä viime hetkeen, minua kunnollisesti palvella. Se on hänen suurin, kallein ja pyhin toivomuksensa. Ja minä puolestani olen valmis, niin pian kuin saan arvoni ja omaisuuteni takaisin, palkitsemaan hänen kiintymyksensä ja uskollisuutensa. Hänen ei sitten enää tarvitse olla palvelijan asemassa, vaan palveltavan. Hän saa upeasti kalustetun huoneen ja palvelijan itseään varten. Hän on sen ansainnut.

— Hän on todellakin sen ansainnut, — myönsi Semenov.

Hetken kuluttua Terese tuli ilmoittamaan, että Ossipova halusi puhutella rouvaa.

— Olen kutsunut hänet, — mainitsi armo Semenoville. — Hän todellakin osaa ennustaa.

— Sitä en epäile, — innostui Semenov. — Minulle kerran eräs mustalaisakka ennusti kaiken, mitä nyttemmin on tapahtunut. Maan ja taivaan välillä on paljon, jota ihminen ei voi selittää. Anna hänen tulla.

Ossipova tuli ja alkoi enempiä kehoituksia odottamatta levitellä vanhoja likaisia korttejaan. Armo ja Aleksander Semenov seuraavat kiinnostuneina toimitusta.

¹ Järjettömyys.

— Muistaako teidän kirkkautenne, mitä tuonnoin ennustin, — hän tiedustelee kortteja järjestellessään. — Eikö käynyt niin- kuin sanoin, että teidän kirkkautenne saa suurta meliharmia erään miehen taholta? Ja eikö tullutkin?... Nyt näyttää ikäänkuin saitte mieluisan vieraan...

Ossipova pikemmin vaistoa kuin näkee, että kuulijat vaihtavat merkittäviä silmäyksiä. Siitä rohkaistuneena hän innokkaasti latelee:

— Nuori mies ja nainen käsi kädessä...

Ennustaja on tovin korttien merkitykseen ja sen tulkitsemiseen syventyneenä, mutta samalla hän huomioi ja todella huomaakin, että kuulijat jälleen vaihtavat silmäyksiä.

— Mitä! — hän äkkiä huudahti ja kumartui tarkemmin nähdäkseen. — Tuossa, katsokaahan, herttaässä ja ruutukymppi rinnakkain ja kaksi kuutosta herttarouvan pään päällä: pitkä tie. Tien takana rikkautta ja kunniaa. Herttarouvasta kolmas kortti: risti-sotamies, ja ristiässä viidentenä, välillä patayhdeksikko: sotaväkeä kaukaisista maista. Ensimmäisellä rivillä kolme kuningasta; suuria herroja; keskimmäisen kuninkaan alla patakymppi: voitokas, mutta kauhea sota. Herttakahdeksikko ja ruutuseitsikko, niiden alla pataässä: herttarouva saa kokea suurta iloa surun jälkeen. Patarouva ja patakuningas, niiden välillä kaksi seitsikkoa ja kuutonen, kuutosen vieressä sotamies: suurien melskeiden jälkeen asiat jälleen korjaantuvat.

— — —
Jelisaveta oli kuin toinen ihminen. Häntä ei olisi kukaan voinut tuntea samaksi henkilöksi, minä hän maaseudulla piilotellessaan oli esiintynyt. Piirteet olivat samat, mutta hän osasi saada ne kiinnostaviksi. Hänellä oli erikoinen taito käyttää rumuuttaan edukseen. Isoja kylmiä silmiään hän sikristeli likinäköisten tapaan, ja pitämällä ylähuulta alahuulen peitossa sai hän suunsa muodon ylimykselliseksi. Suurista ponnistuksistaan huolimatta hänen ei ollut onnistunut oppia hymyilemään. Hän nauroi, ja hänen naurunsa oli luonnostaan epämieluisista, räjähtelevää. Mutta milloin hän käytti vaimennuskeinojaan sointui hänen naurunsa omituisen pulpahtevalta. Jelisaveta oli monessa suhteessa suuri nero. Jos hänen muotonsa olisi ollut moitteeton, ei hänen olisi ollut tärvis ryhtyä sitä kehittämään eikä olisi niin ollen saavuttanut sitä ilmeiden monipuolisuutta, joka sai hänet soveliaaksi esiintymään mitä erilaisimmissa piireissä ja mitä erilaisimmissa tilanteissa. Jo pienenä tyttösenä oli hänessä syntynyt halu tulla isoäitinsä kaltaiseksi, isoäidin, joka hänen mielestään oli täydelli-

nen joka suhteessa. Oma äitiään hän oli isoäidin tavoin oppinut inhoamaan. Jelisavetan ollessa aivan pieni oli äiti karannut erään kauniin italialaisen soittajan kanssa, vienyt miehensä rahat ja melkoisen paljon äitinsä arvokkaita hohtokivikalleuksia mukanaan. Italiassa äiti sittemmin oli joutunut harhateille ja vajonnut epäilliseen kurjuuteen. Babina piti itseään osittain syyllisenä tyttärensä kohtaloon. Hän oli antanut tyttärelleen, ainoalle lapselleen, hyvän kasvatuksen, kouluuttanut hänet herkäksi, soitannolliseksi ja kielitaitoiseksi hienon maailman naiseksi ja siten eristänyt hänet elämän todellisuudesta. Ja niin oli sokea kyyhky joutunut haukan kynsiin. Jelisavetan isä, joka alunerinkään ei ollut puolisostaan paljon piitannut, oli ottanut asian kevyesti. Ja yhtä kevyesti hän oli eronnut rumasta tyttärestäänkin jättäen tämän isoäidin huostaan. Babina oli vahingosta viisastunut. Tämän kokemuksen jälkeen hän vähät välitti jälkeläisensä yhteiskunnallisesta asemasta, koska se joskus saattaisi saippuakuplan tavoin haihtua tyhjiin. Hän päätti antaa lapsenlapselleen sitä, mikä on yläpuolella kaikkien yhteiskunta-asteiden; mikä avaa tai sulkee, miten milloinkin haluaa, kaikkein pyhimpäinkin ihmiskerrosten omantunnon ukset. Babina oli siinä suhteessa hyvä kasvattaja. Mutta eipä ollut kasvatettavakaan huono. Pian sai isoäiti kokea, että oppilas pyrki ylittämään opettajansa sikäli, että oli monipuolisempi, kyvykkäämpi ja sivistyneempi.

— Eikö isä enää ole täällä, — Paul kysyi.

— Kehoitin häntä lähtemään ennen myöhäistä pimeää, — ymmärrähän?... Tunnen teidät, neiti, Paul Aleksandrovitsh on teistä minulle puhunut, — madame Semenova kohteliaasti virkkoi.

Jelisaveta kumarsi syvään ja kunnioittavasti.

Silloin sattui niin, että hänen kaulassaan riippuva vaatimaton, mustaan emaljiin upotettu, pienillä hohtokivillä ympäröity amestistikoriste hiukan väikähti.

Koriste vaikutti hänen armoonsa tutulta, samanlaiselta kuin se, joka Tereseltä ihmeellisellä tavalla oli kadonnut hänen koettaessaan saada se myydyksi. Kaulakoriste ei ollut erittäin arvokas eikä siihen liittynyt rakkaita muistoja, mutta se oli hyvin siro ja taiteellisesti sommiteltu ja sopi erittäin hyvin mustaan pukuun — ja sellaiseen oli Jelisaveta pukeutunut.

Armo ei lainkaan epäillyt, että koriste, jota hänen vieraakseen tullut neiti kantoi, olisi ollut se, minkä Terese oli kadottanut. Mitäs, eihän se, verraten halpahintainen, mahtanut olla ainoa laatuaan. Käsityöläistuotteita, — samanlaisia saattoi olla sadoittain.

Mutta sitten hänen armonsä mieleen johtui, että hän oli lai-

tattanut berlokkinsa vitjoihin uuden kiintimen, koska alkuperäinen ei ollut luotettava. Kaikissa kaulakoristeissaan hän oli käyttänyt kiintimenä käärmeenpää-imateerausta siten, että käärmeen kieli muodosti hakasen.

Seurustelu oli erittäin hupaisaa ja keskustelu kiintoisaa. Vieraana olevan neidin olemus toi hänen armonsä mieleen entisten aikain huolettomuutta, tyyneyttä ja iloisaa sävyä. Silmät sikristyneinä likinäköisten tavoin alkoi vieras pehmein vaimin, milloinkaan mitään korostamatta kertoa muistojaan sodasta. Hän oli lähtenyt sotänäyttämölle naislukion päätettyään — sen hän ohimennen mainitsi — hän ei ollut voinut olla lähtemättä sinne, missä Venäjän sankarit vertaan vuodattivat — sekin tuli asiallisesti, ilman paatosta — ja sota oli muodostunut hänen suureksi elämykseksensä.

— Pavel Aleksandrovitsh on kertonut minulle, että te teitte suorastaan ihmeitä... olitte suorastaan kuin... pyhimys.

— Sellainen minä olin, — Jelisaveta myönsi naurahtaen.

— Ja sellaisia tulisi kaikkien sairaanhoitajattarien olla, etenkin kun potilaina on sivistymättömiä, — virkahti Paul.

— Eiköpähän se niissä oloissa vaikuttanut sivistyneisiinkin, — virkahti sisar luoden kiinteän katseen Pauliin. — Minulla oli omat salaisuuteni, — hän hilpeästi jatkoi.

Mutta luodessaan katseensa toisesta toiseen oli Jelisaveta muljauttanut silmiään eikä se jäänyt hänen armoltaan näkemättä. Hänen armonsä olisi tahtonut tietää, mitä ne salaisuudet olivat, mutta hän ei rohjennut kysyä. Nuo silmät saivat hänet aristelemaan.

Teresella oli tapana istua kyyhöttää nurkassa silloin, kun herasväki seurusteli pöydän ääressä. Mutta tällä kertaa hänen menettelynsä oli omituisen tungeskelevää. Samovarin pöytään tuotuaan hän poistuessaan oli nimittäin vain sivumennen vilkaissut vieraaseen ja samassa säpsähtänyt ja iskenyt silmänsä vieraan niskaan. Hän olisi kenties pysähtynyt lähemminkin tarkastamaan, ellei hänen armonsä ankara silmäys olisi ohjannut häntä hänelle kuuluvaan nurkkaan.

Mutta Terese oli kuin kuumilla hiilillä, hän ei voinut istua rauhassa, vaan teki asiaa pöydän luo saadakseen jälleen tarkastaa vieraan niskaa... Ja nyt! Nyt hän ei enää säpsähdellyt! Nyt hän oli varma!

Hän meni tyyneä nurkkaansa ja alkoi sieltä käsin tehdä hänen armolleen salaisia merkkejä. Tämä tiesi, ettei Terese häntä turhan takia luokseen viittaile. Ja niin ovelasti osasi vanha pal-

velija selittää tarkoituksensa, ettei siitä toisilla ollut vähintäkään vihiä.

Terese oli oikeassa. Berlokin kiinnittimen muodosti timantti-silmäinen käärmeenpää. Armo hillitsi hämmästyksensä. Hän ei ollut ollakseenkaan, vaan jatkoi seurustelua entiseen tapaan. Hän oli vakuutettu, että neiti Baumbergh oli joutunut koristeiden omistajaksi rehellisellä tavalla, ja siksi hän tahtoi menetellä mitä hienontunteisimmin. Eikä hän käestänyt asiaan, ennenkuin vasta sitten, kun vieras teki poislähtöä ja Paul oli valmiina häntä saattelemaan. Silloin hän ihastuneena virkkoi:

— Olen ihailut teidän kaulakoristettanne. Se on *charmant!*¹ Sitä tuskin huomaa ja kuitenkin se kiittää silmää ja antaa puvulle jotakin *charme... esprit... chis!*² Sallikaa minun...

— Niin minunkin mielestäni. Pidän siitä paljon, — virkkoi pahaa aavistamatta Jelisaveta ojentaen koristeiden madame Semenovan nähtäväksi. — En ole koskaan pitänyt koristeista, — hän jatkoi, — sitäpaitsi ei koristelu sovi ammattiinikaan... mutta tätä en henno olla käyttämättä. Se on hyvin rakas.

— Ah, rakkaan henkilön lahjoittama, — hänen armonsä virkkoi mairein äänin.

— Niin, — myönsi Jelisaveta huoahaeta, — äitini ripusti sen kaulaani minun täyttäessäni viisi vuotta. Pian sen jälkeen minä kadotin äitikultani.

— Te mahdatte muistaa väärin, — äänsi madame hiljaa, hillitysti.

Enimmittä selityksittä Jelisaveta huomasi puhuneensa itsensä pulaan. Joku toinen olisi hämmästelletty, punastellut, mutta sellaiset naisekkuudet olivat hänelle olemattomia. Niiden sijalle puhkesi näkyviin hänen tosi-olemuksensa: silmät rävähtivät selkoman selälleen, niin että hyinen valkuainen villisti vilkkui, ja suu näytti kaihtamattaan paksut ikenensä ja täyteiset hampaansa. Madame Semenova jäähmettyi ja Paulin sai tämä kaamea ilmestys sanattomaksi.

Mutta Terese kesti lumouksen. Hän asettui tanakkana Jelisavetan eteen ja sanoi tiukasti:

— Valehtelette, neiti! Mikään äiti ei niitä ole teidän kaulaanne ripustanut! Sillä ne ovat hänen armonsä omat, jotka minulta varastettiin muutama kuukausi sitten!... Hyi... että viitsittekin valehdella... nuori nainen... ja lisäksi sairaanhoitajatar!

¹ Ihana.

² Ihastuttava, henkevä, soma.

— Olkaa niin hyvä ja selittäkää, neiti Baumbergh, — pyysi Paul kohteliaasti, — tässä on nähtävästi tapahtunut väärinkäsitys.

— Mitä sen pitäisi selittää, — Terese ehätti. — Se on jo selittänyt liiaksikin... Minä hänen sijassaan häpeäisin ja poistuisin kiireesti hänen armonsä läheisyydestä.

— Aivan oikein, — myönsi Jelisaveta räjähtyen koleaan nauruun ja aikoen poistua.

Mutta Paul, jolta lemmityn kolea nauru oli vienyt veret poskilta, asettui oven eteen esteeksi.

— Mitä tarkoittatte? — Jelisaveta kysyi julkeasti, mutta silmäyksessä oli samalla peloittava sävy.

— Olkaa hyvä ja antakaa madamelle hänen berlokkinsa, sitten voitte poistua, — Terese huusi.

— Oi, hyvä jumala, olen joutunut varasjoukkueen käsiin, — kirkkaisi Jelisaveta ja kiskaisi Paulia käsivarresta.

— Vaiti, kelvoton, — Terese komensi.

Jelisaveta kiskaisi Paulin pois edestään — mutta samassa tarttui Terese kovine kourineen häneen kiinni ja pidätti pakenevaa.

Jelisaveta oli nuori, notkea ja voimakas ja pian olisi hän selviytynyt vanhasta naisesta, jopa ovelta seisovasta rammasta miehestäkin, jos hänen armonsä olisi jäänyt sivulta katsojaksi. Mutta niin ei käynyt.

Tuota pikaa armo kimmastui kuin peto ja kävi käsiksi Jelisavetaan.

Syntyi taistelu, jossa hänen armonsä, hauraan hellä, hienosti sivistynyt, elämän karkeuksia kauhistuva ylimysnainen ja kaikkia ylhäisyyden ominaisuuksia omaamaton, julma, julkea, häpeämätön ammattivaras kiistelivät keskenään. Mutta nyt ei madame Semenovan puolelta enää ollut kysymyksessä pieni, verraten halpa-arvoinen koruesine. Ei! Hänen vihansa, joka oli alennustilansa lietsoma, oli nyt löytänyt purkautumiskohteen. Hän taisteli luokansa aatteiden raivolla, koko sivistyneen maailman vimma oli hänessä olennoituneena...

Pian oli Terese tullut taistossa tarpeettomaksi — Jelisavetan ainut potkaisu sydänalään oli sen aiheuttanut — eikä Paulillakaan ollut muuta tehtävää kuin potkien koettaa Jelisavetan käsiä saada irtautumaan armon hiuksista.

Terese parka, toinnuttuaan, tepasteli tappelevain ympärillä itkien ja valittaen:

— Oi, hyvä jumala, oi, herra armahda, oi, teidän kirkkautenne! Lopettakaa toki jo! Lopettakaa jumalan nimeen!

— Nainen, kuule, irroita heti kätesi hänen kirkkautensa hiuksista, — karjui Paul potkien Jelisavetaa.

Jelisaveta irroittikin, mutta ei ennen kuin oli sylkäissyt rakastajaansa kasvoihin.

Tovin seisoi taistelevat naiset vastatusten, huohotellen, verissään, vaatteet riekaleina. Olisi vaikeaa sanoa, kumpi heistä oli julmuudessaan kauheamman näköinen. Jelisavetaan ei taistelu ollut vaikuttanut muodon vaihdosta, hän oli näköisensä, mutta hänen kirkkautensa, rouva Semenovan kasvot olivat vihan vihertämät, verille kynsityt ja tekohampaat lokahtelivat hänen vetäessään ilmaa keuhkoihinsa.

— Riittää jo, — komensi Paul sotilaalliseen tapaan. — Mene! Jelisavetan suu venyi irveen:

— Olipa tuolla vanhalla luuskalla voimaa, — hän kehui. — En olisi uskonut. Tekisipä mieleni koettaa vielä uudestaan.

Hän katsoi ilkeänä voittajana madame Semenovia, jonka kasvoilla kuvasteli mitä alkuperäisin viha eikä jälkeäkään entisestä hyvän kasvatuksen saaneesta, hienostuneesta naisesta.

Tämä olisi ollut valmis uuteen otteluun, mutta Paul ja Terese hillitsivät:

— *Ma chère tante*, älä tee skandaalia, — tyynnytti Paul.

— Teidän kirkkautenne, älkää unohtako arvoanne, — hätäili Terese.

— Arvoanne, — matki Jelisaveta, — tuossa on sinulle arvoa iiaksikin, — hän sylkäisi kirkkautta kasvoihin ja poistui kaulakoristeineen.

Madame Semenova, vielä muutama tunti sitten hienostunut nainen, oli muuttunut raivottareksi, jonka sanastosta *comme il faut* oli kaukana. Hänen suustaan vaahtoili sanoja, jotka saivat Teresen aivan suunniltaan häpeästä. Ja kun Paul koetti saada häntä järkiinsä, kohosi raivo huippuunsa:

— Sinä toit sen tänne! Varkaita molemmat! Sinä olet varas... varas, varas, varas, ja varkaan rakastaja! Mene, mene h—tiin, keho rampa, joka et kykene omaisiasi suojelemaan! *Fi donc! Fi donc!* Tuollainen roisto, katunaisten sankari ja bolsheviikkien kätyri...

— Teidän kirkkautenne, — yritti Terese, mutta se oli kuin vettä kuumille kiville.

— Sinäkin, kurja orja, luntu, häpeämätön narttu! Mene, mene, äläkä koskaan tule silmäini eteen! Kuulitko, älä koskaan enää näytä rumia silmiäsi minulle, sinä mielistelevä tekopyhä, kurjimus! Kuulitko! Minä ajan sinut kadulle! Olen suojannut

kyykäärmettä suojissani! Haa!... Mene omaistesi joukkoon! Tuotänne puujalka rakastajasi minua hirttämään! Seiso sitten vieressä märehkien kuin lehmä: teidän kirkkautenne, teidän kirkkautenne, teidän armonne. Sarvipää s—na olkoon sinun kirkkautesi!...

Terese nyyköttää nurkassaan kuoleman kalpeana, pää hermostuneesti nytkähdellen, silmät omittuisesti tuijottaen.

Vihdoin armo raukeni, retkahti vuoteelleen ja alkoi kiemurrellen, päättään takoen ja hiuksiaan repien haikeasti itkeä. Tämän toimituksen loputtua hän äkkiä tyyntyi ja alkoi vaikertaen pyydellä anteeksi sopimatonta käytöstään.

— Suokaa minulle anteeksi, unohtakaa sanani... Minä en ollut oma itseni. Hyvä jumala, kuinka mieleni on paha... Paul, rakas Pavel Aleksandrovitsh, antakaa minulle anteeksi.

Paul syleili tätiään vakuuttaen ymmärtävänsä, etteivät tädin sanat olleet muuta kuin kiusaantuneen sielun purkauksia.

— Voisinkohan minä saada lasin kuumaa teetä, — pyysi madame väsyneen raukeasti.

— Terese, voisiko hänen armonsa saada lasin teetä, — toisti Paul armon sanat Tereselle.

Näytti kuin ei Terese olisi kuullut häntä puhuteltavan. Äskeinen näky oli ollut liian ankara Teresen kunnialliselle sielulle. Vallankumouksen aikana hän oli nähnyt ja kuullut jos jotakin, mutta sen kaiken hän oli asettanut kapinoivan kansan raakuuden tilille. Herrasväet, varsinkin Semenovit, olivat raakuuden ja kaiken pahan ulkopuolella, pyhiä marttyyreja, kaikkivaltiaan jumalan rakkaimpia. Terese olisi uskaltanut vanhoa jumalan pyhän nimen kautta, ettei madame Semenovan suu olisi voinut opettamallakaan oppia muovailemaan rumia sanoja ja että ennen maa halkeisi ja vuoret siirtyisivät sijoiltaan kuin hänen kirkkautensa ryhtyisi niin alhaiseen, kaikkea säädylisyyttä rienaavaan tappeluun kuin minkä hän nyt omin silmin oli nähnyt. Terese oli tarmon ja työn ihminen. Ulkomailmaan nähden hän kykeni suorittamaan sankarillista taistelua, mutta tämä oli vallan toista. Tämä oli sisäisen olemuksen asia: uskon asia kaikkeen, mikä oli ollut hänelle pyhintä, korkeinta, elämisen arvoista... Hänen tunteensa temmelsivät vain yhden ainoan asian paarteilla: maailma on kauttaaltaan raaka, ei ole ainuttakaan kaunista soppea, ei yhtään hyvää ihmistä. Kaikki on mennyttä... Hän koetti kiinnittää ajatuksensa jumalaan, mutta samassa alkoivat korvat kumman sunnan...

— Terese, mitä sinä nyt kujeilet, — julmistui Paul.

— Terese, tuo minulle lasillinen vettä, — määräsi ääntään koroittaen madame.

Yhä istuu Terese mykkänä, jäykkänä, eteensä tuijottaen.

— Onkohan se sairas, — ihmettelee madame, jolle moinen tottelemattomuus nöyrän ja kuuliaisien palvelijan puolelta on ennen kuulumatonta.

— Kuule, mikä sinua vaivaa? Oletko sairas, — kysyy Paul ravistaen olkapäästä.

— Hän on...

— Mitä, mitä...?

Madame ponnahti pystyyn. Raukeus oli kuin pois puhallettu. Hän oli jälleen yhtä kireä kuin äsken tapellessaan.

Ensin armo luuli uskollisen palvelijansa teeskentelevän — sen otaksuman hän kaiketi poimi omista kokemuksistaan sillä alalla, — mutta nähdessään tämän kalmankalpeuden, vääristyneet piirteet ja elottomasti tuijottavat silmät hän toden teolla säikähti.

— Se ei ole mahdollista! Se ei s a a olla mahdollista! Hänen pitää huomenna olla terve, — armo pelon vallassa läähättää. — Hänen pitää huomenna matkustaa maalle elintarvikkeita hankkimaan! Terese, Terese, herää!... Minä, sinun rakas kirkkautesi, vaadin sinua tulemaan järkiisi... Kuule, Terese, meidän ruokatarpeemme ovat loppuneet, ja sinun pitää huomenna matkustaa maalaistuttavaisi luokse... Kuuletko?... Hyvä jumala, ei se kuule, ei se kuule; mikä meidät nyt perii...?

Mikä meidät nyt perii?

Kunniaa, ylellisyyttä, onnea ja nautintoa varten syntynyt ja kasvatettu nainen oli joutunut sen kysymyksen kanssa kasvotusten, jonka miljoonat ja jälleen miljoonat joka aamun valjetessa ja joka illan pimetessä tekevät.

Ratkaisevain hetkien kysymys, — madame Semenoville surullinen siksi, etteivät sen kaikipohjalla toiveiden ja mahdollisuuksien kellot kumahdelleet.

XIX.

Pavel Aleksandrovitsh Semenov oli syksystä alkaen ollut opettajana eräässä keskikaupungin toisen asteen koulussa. Entisiä opettajia oli kouluun jäänyt vain muutamia. Jotkut etevimmistä oli kutsuttu hallintoelimiin asiantuntijoina, sellaiset taas, jotka eivät erikoisemmin opettajantoimestaan pitäneet, olivat käyttäneet tilaisuutta hyväkseen ja siirtyneet muihin toimiin; monet

opettajat, tyytymättöminä uuteen koulujärjestykseen, johon eivät kyenneet tai eivät halunneet mukautua, eivät katsoneet arvolleen sopivaksi olla entisessä toimessaan, vaan olivat niinkään siirtyneet muille aloille. Pätevään opettajain sijalle oli siis täytyntä ottaa opettajantoiimeen valmistumattomia, riittävää yleis- ja ammattisivistystä vailla olevia henkilöitä, sillä oppilaitoksen täytyi kaikista vastuksista huolimatta toimia. Vastavallankumouksellisen sabotaashin ei saanut antaa herpaannuttaa kouluja enempää kuin muitakaan yhteiskunnallisia laitoksia. Kaikki vastukset, olivat ne kuinka ankaria ja mahdottomilta näyttäviä tahansa, oli voitettava. Mutta ei sovi ihmetellä, että ammattitaidoton opettaja-aines tunsi asemansa sangen ontoksi vanhain ammattimiesten rinnalla. Kuitenkin, tietäen, että koulujen oli pysyttävä pystyssä, se otti tehtävänsä kumouksellisen taistelijan urhealta kannalta.

Ei ollut lainkaan harvinaista, että vanhat opettajat harjoittivat tuholaisuutta uusien keskuudessa. Uskotellen antavansa "ammattitovereille" ohjausta ja hyödyllisiä neuvoja he perin vakavina ja kunnioittavina syöttivät näille vaikeatajuista kasvatusopillista fraseologiaa. Heidän suustaan vuoti virtanaan hullunkurisesti väärennettyjä koulureformaattorien lausunnoita ja ohjeita. Vanha opettajisto, sikäli kuin sitä oli jäljellä, piti kunnia-asianaan saada koulutyö niin hedelmättömäksi kuin mahdollista. He eivät viitsineet noudattaa edes vanhoja opetusmenetelmiä, puhumattaakaan, että olisivat vaivautuneet opettelemaan uusia. Kaikenmoisia keinoja käyttäen he suhtautuivat uusiin opettajiin niin kieroisti kuin suinkin, ilman että joutuisivat siitä kärsimään. Kun työkoulu sitäpaitsi oli ottanut käytäntöön oppilaiden laajan itsehallinnon, niin tilanne oli erikoisen suotuisa koulua vahingoittaville aineksille.

Semenov oli alusta alkaen voittanut uusien opettajain jaksamattoman mieltymyksen reilulla kansanomaisuudellaan ja iloisella luonteellaan. Jos joidenkin mielestä alussa tuntui oudoksuttavalta, että hän piti lakkia päässään opetustunneillakin, syleksi välitunneilla käytäville ja heitteli savukkeen pätkiä ja tulitikkuja minne sattui, käveli käsi housuntaskussa, lasketteli suustaan meheviä kirouksia eikä ujostellut lausumasta kaksimielisyyksiä jopa rivouksiakin, niin se meni karskin, rintamalla karaistuneen upseerin laskuun. Myöhemmin siihen totuttiin ja sitä halukkaasti jäljiteltiin, ja vähitellen alkoi hän esittää tapojansa periaatteellisuuden valossa. Säädyllisyyttä ja hyviä tapoja hän nimitti porvarilliseksi kuonaksi, joka oli ja jonka tuli olla vierasta proletaarisen yhteis-

kunnan suorasukaisille, kaikkea teeskentelyä kammoville kansalaisille.

Vanhat opettajat katselivat uusia tapoja ihmetellen, vaihtoivat tuolloin tällöin silmäyksen keskenään ja tunsivat salaista mielihyvää nähdessään koulun menevän kehoille jäljille. Vain eräs heistä oli alottanut taistelun. Opettaja Fadejev oli hiljainen, sivistynyt mies tuollaista aito lukumiehen tyyppiä: laiha vartalo hiukan kumarainen, kasvot kalpeat ja niillä ikäänkuin säikähtynyt ilme milloin jokin odottamaton seikka häntä kohtasi, käytökseltään vaatimaton, aina varoen ketään loukkaamasta. Hän oli entiseen aikaan tehnyt työtään rauhassa ja syrjäisenä ja samalla tavalla hän oli jatkanut kumouksen jälkeenkin. Mutta heti Semenovin tultua koululle, tunsii Fadejev häntä kohtaan voittamatonta vastenmielisyyttä. Alussa se ei päässyt ulkonaaisesti näkyviin, vaan esiintyi vain välttelynä ja salaisena inhon tunteena. Mutta jo syksyllä se kuitenkin oli ensi kerran purkaantunut.

Fadejev nimittäin kuuli opettaja Semenovin koulun pihamaalla selittelevän oppilaille peräti sopimattomia asioita eikä voinut asiaan käestämättä mennä ohitse. Hän nosti lakkiaan tervehdykseksi ja pyysi Semenovia kanssaan sisälle.

— Kuten haluat, — tämä vastasi lakkiaan nostaen ja syvään kumartaen, mikä tempu sai pojat ihastuksesta ulvomaan.

Opettajainhuoneeseen saavuttua Fadejev ärjäsi:

— Sallikaa minun sanoa, hyvä herra, mikä te oikeastaan olette! Jos uudet opettajat noin käyttäytyisivät, niin sen voisi vielä ymmärtää, sillä he ovat sivistymättömiä ihmisiä, mutta te... vain rappeutunut ihminen voi noin menetellä!

Semenov katseli säälien kiukustunutta solvaajaansa ja virkkoi sitten erittäin opettavaisesti:

— Te aloitte: sallikaa minun sanoa... kysymättä sallinko minä vai en. Kansainvälisiä tapoja noudattaen teidän olisi pitänyt menetellä näin: sallikaa minun sanoa jne. ja sitten välttämättä odottaa minun suostumustani. Teikäläisiltä minä kyllä en odota mitään tapoja, sillä teikäläisillä niitä ei ole ettekä te voi niitä oppiakaan — tarkoitukseni ei ole teitä tämän enempää opettaa.

— Hyvä...

— Sallitteko pienen kysymyksen?

— Olkaa hyvä.

— Mistä johtuu teidän aiheeton vihanne minua kohtaan?

— Älkää teeskennelköt!

— Kunniani kautta...

— Teillä ei mitään kunniaa ole! Olette likainen roisto!

— Toisissa olosuhteissa tuo maksaisi... hm. Nyt sen mielihyvin lasken korvaini lävitse. Nykyisessä yhteiskunnassa ei hyväksyttyä nimitystä gentilhomme.

— Äskenen käytöksenne oppilaiden parissa on rikollisen törkeää. Miten te, sivistynyt ihminen, saatatte menetellä noin kunnianttomasti? Ettekö ajattele, mitä sellainen vaikuttaa nuoriin ihmisiin, joista me, opettajat, olemme vastuussa! Minä kiellän teitä jatkamasta ja ellette kiellostani välitä, olen pakoitettu, niin vastenmielistä kuin se onkin, tekemään valituksen. Ottakaa sanani vakavalta kannalta.

Semenov kuunteli hyvin vakavasti, ikäänkuin olisi tahtonut painaa joka sanan kiinteästi mieleensä, sitten hän kumarsi kunnioittavasti ja lausui:

— Ottakaa huomioon, että mitä äskeiseen käyttäytymiseeni tulee, jota te suvaitsitte nimittää törkeäksi, niin minä menettelen aivan talon tapain mukaisesti ja minun takanani on yhteiskunnallisten aineiden opettaja, joka kuten tiedätte, on vakava ja luotettava kommunisti. Edelleen: erehdytte suuresti, jos pidätte minua sivistyneenä. En uskalla kieltää, ettenkö joskus olisi sitä ollut, mutta nyt olen sen tyyten itsestäni karsinut. Minä vihaan kaikkea teennäistä porvarillista kulttuuria.

Fadejev luuli huomanneensa asian oikean laadun: tuo tunnoton heittiö pyrki ylittämään kaikkien muiden raakuuden voidakseen sen varjossa häväistä oppilaitosta. Sivuttaen kouluneuvoston, jossa tiesi jäävänsä vaille tukea Fadejev teki valituksen asiasta suorastaan valistusosastoon. Kului muutamia päiviä. Sitten hänet kutsuttiin valistusosaston johtajan puheille. Tämä oli iäkäs, hyväntahtoisen ja sivistyneen näköinen mies:

— Opettaja Fadejev, emme lainkaan epäile teidän hyvää tahtoaanne ja vilpittöntä tarkoitustanne. Olemme tutkineet asian. Ilmoitan teille: olette täydelleen väärässä. Opettaja Semenov on menetellyt aivan oikein. Koulumme ei ole entinen porvarillinen koulu, vaan uusi koulu uusine ajatuksineen ja tapoineen. Teitä vanhan koulun miehenä kenties joskus loukkaa suorasukainen kieli, jota nykyisin käytetään. Mutta teidän tulee tottua siihen ja muistaa, että porvarillisen hienoston kieli on kaunista, mutta te oot kokonaan toista. Parempi on, että puhe on ajatusten mukaista ja että ajatusten vilpittömän uudistuksen kautta pyrimme luomaan tosproletaarisen, vallankumouksellisen moraalin ja sitä tietä päädyimme uuteen kulttuuriin. Koulullanne on täysin luotettava yhteiskunnallisten aineiden opettaja toveri Teterjev, kääntykää vast'edes hänen puoleensa näissä asioissa, epäilemättä siitä

on teille itsellenne hyötyä. Ja ennenkaikkea: pyrkikää opiskelamaan marxilaisuutta ja uudistamaan omaa ajatustapaanne. Näke miin!

Koululla ei julkisesti asiasta puhuttu mitään. Semenovin ilkkuvasta katseesta Fadejev vain päätteli, että tämäkin oli ollut kuulusteltavana ja voitokkaasti siitä suoriutunut. Teterjev taas sanoi hänelle vain kahden kesken:

— Opettaja Fadejev, olette suvainnut sekaantua minun tehtäviini. Sen sijasta, että puhuisitte asiasta avoimesti minulle, te menette salateitä ja yritätte tehdä minun työskentelyni epäilyttäväksi. Se on keuhkoa. Puhukaa aina suoraan kaikki asiat. Kyllä minä teoistani vastaan. Minä puolestani puhun aina myös suoraan kieltä. Vasta sitten, jos emme pääse yksimielisyyteen, vetoamme ylempiin elimiin.

Fadejev tunsi asemansa koko nolouden. Hän oli tehnyt vain itsensä epäilyksen alaiseksi.

Ja ikäänkuin varta vasten Semenovin voittoa varmentaan Teterjev — tilannetta ymmärtämättömänä — järjesti yleisen oppilaiden kokouksen, jossa oppilaille muun muassa selitettiin sukupuolikysymystä, minkä suhteen tiedettiin Fadejevin olevan erittäin varovainen.

Ensin piti Teterjev selostuksen sangen vapaassa ja avoimessa äänilajissa. Avautuneeseen keskusteluun Semenov pyysi puheenvuoron.

Toveri Teterjevin valaisevaan selostukseen hän ei katsonut itsellään olevan paljonkaan lisättävää, halusi kuitenkin tähdentää muutamia seikkoja. Ensinnäkin hän rinnasti vanhan koulun, sen, jota hän oli käynyt, nykyiseen. Vanhan koulun hän kuvasi joka suhteessa virheelliseksi. Se muodosti kasvateistaan epärehellisiä ihmisiä, pöyhkeilijöitä, kiipeilijöitä. Vanhan koulun verhoissa versoivat salaiset paheet, luonnottomat tyydytykset ja näistä johtuivat hermostuneisuus, älyttömyys, sairaudet, mielipuolisuus. Pöyristyttävän paheelliseksi ja mädäksi hän kuvasi sen oppilaitoksen, jossa hän oli saanut kasvatuksen — kasvatuksen, minkä seuraukset olivat häneen katsoen olleet tuhoisat. Toisin oli nyt. Pontevin äänin Semenov ylisti vallankumousta, joka oli hävittänyt kaikki vanhat ruttopesät ja luonut uudet, puhtaammat, valoisimmat, järkevämmät olosuhteet. Vanha koulu oli siinäkin suhteessa ollut rikollinen, että se oli pitänyt erästä suurinta ja elämälle välttämättömintä ilmiötä, sukupuoliasiaa, pappiskahleissa, kirkon vankina. Lopuksi hän kehoitti oppilaita jättämään pois kaiken tekopyhvyden ja teeskentelyn. Valaistakseen rehellisen

lemmenelämän suhteita hän tieteellisyyttä matkien esitti asiaa niin karkean alastomana, että hänen pahimpiakin tuholaiستovereitaan pyrki pöyristyttämään.

Fadejev oli seinää vasten nojautuen seurannut oppilaiden ilmeitä. Tytöistä useimmat punastelivat eivätkä tietäneet miten olla. Pojista muutamat olivat tieteellisesti tajuavinaan asian, muutamat vilkuivat hämillään ympärilleen, kun taas toiset avoimesti vurnistelivät. Fadejevin valtasi sääli. Hän tiesi aikoinaan olleensa oppilaiden arvossa pitämä opettaja ja koetti tällä hetkellä vaikuttaa, jos ei juuri Semenoviin ja hänen laisiinsa, niin ainakin oppilaisiin ja niihin, jotka ottivat opettajantehtävänsä vakavalta kannalta.

— Minä en lainkaan epäile, etteikö opettaja Semenovin tarkoitukset turmella nuorisoa ole rehelliset ja sydämestä lähtöisin, eikä minulla ole valtaa häntä tästä katalasta aikomuksesta estää, mutta minä vetoan teihin, oppilaat, ja teidän luonnolliseen, terveeseen puhtauteenne. Älkää ottako seurataksenne neuvoja, jotka...

Hän ei ehtinyt pidemmälle, kun Semenov ja hänen kumppaninsa nostivat aikamoisen melun.

— Opettaja Fadejev haluaa lukea isämeidän ja siunauksen, — mөлähä joku. Sukkeluutta seurasi remakka naurunrähäkkä.

Fadejevia oli tähänkin asti epäilty porvarillisuudesta, tämän jälkeen hän joutui uskonnollisten kategoriaan. Suggestio nimittäin harhaannutti uskomaan, että Fadejev todellakin oli ehdoittanut isämeidän ja siunauksen lukemista.

Tämän jälkeen Fadejev koetti pysyä vaieten syrjässä. Mutta sekin luettiin hänelle viaksi. Ja kun hän koetti seinälehteen kirjoittamiensa kirjoitusten ja kuvain avulla vaikuttaa nuorisoon, havaittiin, että hänen kirjoituksensa ja kuvansa olivat porvarillista haihattelua. Hänelle annettiin toimeksi laatia luonnos seinälehden otsikko varten. Mitään pahaa aavistamatta hän ryhtyi työhön ja kuvasi koulun juhlasalista näkyvän maiseman. Tässä ei olisi ollut mitään varsinaisesti moittittavaa, mutta pahaksi onneksi hän täydensi muuten elottoman maiseman talven-autiolla koivulla, jonka oksalla yksinäinen lintu istui. Oppilaat olivat kuvaluonnokseen ihastuneita eikä opettajillakaan näyttänyt ensin olevan mitään muistuttamista, mutta sitten Semenov, tuokion kuvaa katseltuaan ihmetteli, miten koivu oli saattanut niin äkkiä kasvaa. "Sehän lähentelee mystiikkaa. Entä esittäkö tuo lintu nälkäkurkea? Se on mielestäni solvaus nykyistä vaikeata aikaa kohtaan. Pitäähän ymmärtää tilanne... Ja sitäpaitsi, — hän jatkoi arvosteluaan — luulisin löytyvän parempiakin aiheita, esimerkiksi jokin työpro-

sessi tai tehdas tai sen tapaista. Mitä merkitsee meille sininen taivas? Vai haluaako opettaja Fadejev johtaa katseemme ylös taivaalliseen autuuteen? Entä yksinäinen koivu? Onko tarkoitus sanoa, että paikkakuntamme metsät jo ovat niin raiskatut, ettei ole jäljellä kuin yksinäisiä nälkäkurjen pesimisaikkoja". Julkeuden ja hyvin kehittyneen kielen kaikkia äänenvivahduksia käyttäen tämä tunnoton olento pääsi tarkoituksensa perille. Kuva näytti todellakin sellaiselta, miksi hän sen esitti.

Semenovia pyydettiin itseään laatimaan parempi luonnos. Hän oli melkoisen kyvykäs taiteen harrastelija ja hän piirsi kuvan, jonka taustana oli tehdas monine sankasti savuavine piippuineen.

Siten oli pohja vähitellen kaivettu pois hyvää tarkoittavan Fadejevin yrityksiltä. Suuria sanoja käyttäen ja jätkämäisesti esiintyen oli Semenov vehkeillyt itselleen vankan aseman ja luotettavan proletaarisen opettajan maineen.

Fadejev mietti, miten sellainen oli mahdollista. Eikö viisailla, lukutaitoisilla ihmisillä ollut silmiä nähdäkseen ja vaistoja tunteakseen, minkälaisen konnan kanssa he olivat tekemisissä. Eivätkö he kykene älymään, että sivistyksen saanut ihminen kykenee helposti oppimaan minkä ideologian sanaston hyvänsä ja sitä käyttelemään verhona konnamaisuuksilleen? Hänen teki mielensä kehoittaa karttamaan Semenovia pahimpana ja vaarallisimpana tuholaisena, mutta vaikutusvaltansa menettäneenä hän ei uskaltanut. Milloin hän yritti, hänet nolattiin joukolla. Hiljainen ja siivo oppinut päätti jättää asian sikseen ja odottaa sopivaa tilaisuutta ja sopivaa ajankohtaa.

Siten oli tuholainen saanut onnekseen jatkaa työtään. Opettajisto oli liian sekalainen voidakseen muodostaa sisäisesti yhtenäistä kollektiivia, jossa perusteltu esitys olisi kyennyt vaikuttamaan. Vanhat opettajat olivat vastavallankumouksellisia ainakin sikäli, että heille teki hyvää, että asiat menivät hullusti, kun he eivät saaneet olla niitä määräämässä. Uusista opettajista osa oli entisen ajan kiipeilijöitä, sellaisia, jotka olivat tottuneet ihailemaan ylimyksiä ja luulivat Semenovissa tavanneensa hyvän esikuvan uudestisyntyneestä, korkean sivistyksen saaneesta pikkuporvarillisuudesta tyyten vapaasta ylimyksestä. Mitä opettajistossa oli työläisaineiksia, niin heillä oli täysi työ pitää yllä henkilökohtaista opettaja-auctoriteettiaan tässä oudossa ympäristössä, ja he uskoivat mitä heille vaikuttavimmalla tavalla sanottiin. Pelkkä entisen valtuokan karkea parjaaminen riitti usein aatteellisen pätevyuden todistukseksi.

Kuitenkaan ei opettajantoimi Semenovilla ollut muuta kuin laajempain toiminnoiden verhona. Viattomana, vähäpätöisenä opettajana hänen oli parempi tilaisuus kuin muuten olla yhteydessä hengenheimolaistensa kanssa. Varsinkin oli yhteys maa-seudun kanssa hänelle tärkeä. Oppilaiden vanhempain välityksellä hän kykeni laajoille aloille antamaan tietoja vastavallankumouksellisen liikkeen edistymisestä sekä järjestämään ja johtamaan salaisia asehankintoja. Nyttemmin, kun hän tunsii asemansa koulussa täysin vakiintuneen, hän katsoi ajan tulleen suoranaisempaankin toimintaan.

Koulussa oli ylimmän luokan oppilaana eräs Sergei Tihonov, rikkaan kulakin poika. Isän kanssa Semenov oli vanha asiatuttava. Mutta ajat olivat vaaralliset, pieninkin hairahdus saattoi viedä perikatoon. Ennen oli asioita heidän kesken hoidettu Tere-sen avulla. Nyt oli vanha rehellinen palvelija tullut, joskaan ehkä ei epärehelliseksi, niin kuitenkin kykenemättömäksi asioiden toimitukseen. Sitäpaitsi oli tullut ajankohta, jolloin ei enää välikäsien kautta tapahtuva toiminta yksinään riittänyt. Semenov päätti tehdä nuorukaisen uskotukseen.

Sergein suostumuksella opettaja Semenov alkoi vainota häntä. Opettajan menettely meni vähitellen niin pitkälle, että Sergein oppilastoverit ottivat asian käsiteltäväksi yleisessä kokouksessa, jossa he vaativat selvitystä, mistä moinen kohtuuton menettely opettajan taholta johtui, sillä oppilas oli tunnettu ahkeraksi, hiljaiseksi ja kaikin puolin kunnolliseksi opiskelijaksi. Mutta opettaja ei voinutkaan antaa tyydyttävää selitystä menettelylleen ja hän sai kouluneuvoston taholta ankaran varoituksen. Senjälkeen Semenov tosin muutti käytöstapaansa Sergeitä kohtaan, mutta kaikki kuitenkin selvästi huomasivat, että hän oli alkanut tätä suoranaisesti vihata.

Teterjeville ja joillekuille muille opettajatovereille Semenov vihjaili, että kulakin poika oli liian syöneen näköinen, jotta häntä jaksaisi sietää. "Tietysti poika ei itse ole isäänsä valinnut, mutta — toisaalta — eihän opettajakaan ole muuta kuin ihminen. Minä myönnän, että saamani muistutus on paikallaan, mutta en voi sille mitään, että tunnen voittamatonta vastenmielisyyttä tuohon oppilaaseen."

Mutta minkä hän jätti mainitsematta — ja täydellä syyllä — oli se, että viekas kulakki oli täysin tietoinen tästä juonesta. Hänen salaiset viljavarastonsa olivat vaarassa joutua ilmi, koko hänen laaja liikehommansa oli uhan alaisena ja ennen kaikkea

olivat uhan alaisina asevarastot, joita hänen hallussaan oli. Semenov aikoi rohkealla ja päättävällällä tempulla suoritua asiasta.

Kun siis nuori Tihonov oli joutunut opettajan epäsuosioon, hän osasi menetellä ohjeiden mukaan. Hän ei uhmaillut, niinkuin sen ikäkauden tapoihin kuuluu, vaan masentui ja oli nöyrä. Hän ei saanut päähänsä Semenovin opettamia aineita ja otti vesissä silmin ja murheellisena vastaan karkeat haukkumiset.

Mutta kerran sitten poika kaikkien kummaksi yht'äkkiä miehityi, otti korskan ilmeen kasvoilleen ja jyrkin, vaativin äänin ilmaisi oppitunnin lopussa:

— Minä haluan keskustella kanssasi kahden kesken, opettaja!

— Kahden kesken, — Semenov oli hämmästyvinään ja jatkoi sitten ivallisesti: — siis salaisuuksia?... No, kuten haluat... Noudatan tahtoasi. Olen käytettävänäsi milloin vain tahdot. — Ja hän viimeisteli tuntinsa ivallisesti hymyillen.

Tyhjässä piirustussalissa.

— Kun toverisi kysyvät, mitä me kahden kesken keskustelimme, niin sano minun kehoittaneen sinua eroamaan isäsi taloudesta ja että sinä otit kehoituksen huomioon. Seuraavassa kollektiivin kokouksessa sinä julkisesti ilmoitat eroamispäätöksesi. Senjälkeen meistä tulee parhaat ystävät ja sinä voit vaaratta olla isäsi ja minun keskeisten tietojen välittäjänä. Mutta isäsi luonnollisesti saa tiedon edesottamisestasi ja tulee tänne ottamaan selvää asioista — että koulu yllyttää lasta isäänsä vastaan — ja silloin älä säästä soimauksia. Sano pitäväsi häntä kulakkina ja epäileväsi häntä vaikka miksi. Isäsi siitä raivostuu ja uhkaa erota koko talosta ja muuttaa pois. Myönnä hänen siinä tekevän viisaasti ja että sinä kyllä äitisi kanssa toimeen tulet. Menettelysi isääsi kohtaan alistetaan kouluneuvoston ratkaistavaksi ja siellä näytelmä uudistuu. Senjälkeen isäsi muuttaa naapuritaloon ja sinä otat isännyyden. Sinä naulaat seinät täyteen johtajain kuvia, ostat kaikki nykyajan kirjat kirjastoosi ja — ennen kaikkea — luovutat rehellisesti osan isäsi viljoja viranomaisille. Siten säilytät mitä on säilytettävää ja isäsi voi vaaratta... No, enempää ei sinun tarvitse tällä hetkellä tietää.

Kun nuorukainen näytti epäröivältä ja säikähtäneeltäkin, lohdutti Semenov:

— Voit luottaa täydellisesti isääsi ja minuun. Me emme johdata sinua pienimpäänkään hankaluuteen. — Ja pienin viittauksin hän antoi ymmärtää, että suunta saattoi minä päivänä hyvänsä muuttua.

Antaessaan kulakin pojalle neuvon erota isästään ei Semenov ollut tehnyt muuta kuin oman käytännöllisen esimerkkinsä mukaan.

Hän oli nimittäin nyttemmin tehnyt julkisen eron isästään ja tapasi häntä vain harvoin tätinsä, madame Semenovan luona. Naisia hän joskus silloin hauskutti kouluselostuksillaan. Mutta vakavista asioista hän puhui vain kahden kesken isänsä kanssa tämän murjussa.

Vanha Semenov piti poikaansa suorastaan maansa pelastajana, sankarina. Mikä oli ase, jota hänen poikansa ei kykenisi käyttämään, koska hän jättiläisälyllään kykeni pilkkaa tehden muuttamaan proletaarisen valistuslaitoksenkin omain tarkoitusperänsä aseeksi.

— Mutta ole varuillasi, — vanhus varoitti, — viimeinen otteesi, sen Tihonovin suhteen, on minusta jo uhkarohkea ja hyvin vaarallinen. Entäpä jos poika...?

— Mikäpä ei olisi vaarallista. Nykyisin täytyy uskaltaa yhtä ja toista. Maaliskuun puolivälissä tulee tavanmukainen kevät-loma. Matkustan silloin Tihonovien luo, otan sieltä hevosen ja jatkan matkaa pitkin linjaa, että saan talonpojat tietämään, millä asteella ollaan ja olemaan varuillaan. Sellainen on saamani määräys ja siltä varalta olen toiminut.

— Entä oletko varma, ennenkuin vaaralliselle matkallesi lähdet, ettei koulullasi ole jotakin henkilöä, joka... joskohta ei mikään älyniekka, niin kuitenkin on vähemmän tyhmä kuin muut? Kuvailemasi älyttömyys tuntuu uskomattomalta.

— Olet oikeassa, — Paul myönsi. — Joukossamme on monitakin vähemmän tuhmaa, onpa siellä älyniekkojakin. Sellainen on esimerkiksi usein mainitsemani Fadejev, joka on etenkin siinä suhteessa vaarallinen, että uskoo valistukseen ja sen mahdollisuuteen näissäkin olosuhteissa. Hän vihaa minua sydämmensä pohjasta ja on valmis tuhoamaan minut millä hetkellä tahansa. Mutta minä, isä rakas, luulen siinä suhteessa olevani häntä ketterämpi. Aion tuhota hänet ennen matkalle lähtöäni.

— Harkitse tarkoin menetelmäsi. Sellaiset uskonvimmaiset ovat kaikkein vaarallisimmat.

— Niinpä niin. Mutta tämä raukka ei paljoon kykene. Hän ei osaa olla mitään muuta kuin mitä on: arkuuteen asti hienotunteinen, rehellinen ja hyväkäytöksinen. Minä olen voittanut hänet tähän asti pelkällä äänen paljoudella ja kirosanain tulvalla. Mutta hyvin tietäen ettei sellainen ajani pitkään häneen tehoa, on hänet tuhottava. Minulla on tuttavana eräs maalaisopettaja, ta-

Monpojan poika, joka täällä on nykyisin opiskelemassa marxismia — ahkera opiskelija, teräväpäinen, keinokas — nero kerrasaan!... Sittenpä hän nähdään.

— — —

Erikoiskomitean päällikkö, kotkankatseinen, teräväpiirteinen mies kilauttaa kelloa.

Päivystäjä saapuu.

— Mitä käskette, toveri päällikkö?

— Apulaiseni.

— Heti, toveri päällikkö.

Päällikön apulainen saapuu, ja molemmat miehet ovat kohta syventyneinä erään tuholaisuunnitelman yksityiskohtiin.

— Semenovin suhteen kaikki kunnossa?

— Kaikki.

— Varsin hyvä. Mutta nyt on vain noudatettava mitä suurinta tarkkuutta. Semenovin ja kumppanien toiminta koskettelee varsin laajaa aluetta.

— Maria Jevremova on saanut täydet toimintaohjeet.

Päällikkö kaataa vettä juomalasiin ja kulauttaa sen suuhunsa. Sen jälkeen hän selailee vielä edessään olevia papereita miettiväisenä. Hänen otsalleen ilmestyy pari jyrkkää syvennyttä,

— Entä opettaja Teterjev?

— Or. tullut lisää aineistoa.

— Ja Fadejev itse?

— Kuin puulla päähän lyöty. Herkkä ja kunniallinen.

— Niin, niin. Läänin neuvostosta on ilmoitettu tarkastuksen yhteenvetoista. Hän on hyvä, kokenut pedagogi. Siellä on määrätty hänet koulun johtajaksi suunnilleen kuukauden päästä. Hänen asiansa on selvä.

Päällikkö napautti kynänpäätä pöytään.

— Lähettäkää noutamaan luokseni Valistusosaston johtaja. Asian tämä vaihe on nyt loppuun selvitettävä,

— Ymmärrän, toveri päällikkö.

Päällikön apulainen pyörähti nopeasti ja kiiruhti ulos.

Päivät pitenevät pitenemistään, ja sitä mukaa kasvoi myös ukko Fedosejn levottomuus. Tämä levottomuus tuntui milloin vanhuuden väsymyksenä, milloin kyllästymisenä kaupungin elämään, jossa hänellä ei ollut mitään työtä, milloin suruna Annan kohtalosta. Mutta useimmittain hän sen tunsu koti-ikävä. Tavan takaa tuli mieleen mökki siellä maalla. Vieläköhän se oli jäljellä vai olivatko viholliset sen polttaneet... oliko koko kylästäkään muuta jäljellä kuin rauniot ja palaneet, nokiset hirret? Jos paikka oli punaisten hallussa, niin nyt siellä par'aikaa rakennettiin kuumeisella kiireellä. Borisovien ja Semenovien puistot menivät kaiketi nyt menojaan rakennusaineiksi... kiroiluttamaankin tuppasi, ettei ollut osaansa ottamassa... siinä samassa olisivat talkootöikseen pistäneet hänelle uuden mökin, jos se vanha on hävitetty.

Oikeastaan oli ukon levottomuus pohjaltaan maamiehen levottomuutta kevään lähestyessä. Viimeisten lumien maassa ollessa hän entiseen aikaan oli vedettänyt pelloilleen multaa ja turvetta läheisestä suosta, ja kun sota oli vienyt hevoset, oli hän sitä kelloilla itse vetänyt. Kesän kuumimmalla ajalla hän aina oli turpeet nostanut kasoiksi, joista ne talvella oli helppo purkaa. Siellä oli nytkin hänen turvekasojaan suon reunassa. Se oli maan ikävää, turpeen hajun ikävää, käsien ikävää työhön, ikävää multaan, vaikka se tässä kaupunkilaisympäristössä otti muotoja, joita Fedosej ei aina osannut analysoida.

Fedosej oli alituisessa kuohunnan tilassa, mutta hän ei saanut otetuksi ratkaisevaa askelta. Hän oli päättänyt puhua Iljalle Annasta, mutta miten lie, ei hän saanut sopivaa tilaisuutta. Tuntui jollakin tavoin vastenmieliseltä — oikeastaan sellaiset naittamishommat olivat akkain tehtäviä, niihin oli miehen miehen ilkeähkö käestä. Jos Ilja ei huoli Annasta, niin miten hän sitten Annalle puhuu maalle menosta — entä jos vunutka kovinkin murehtuu. Jos hän jättää Annan oman onnensa nojaan kaupunkiin, niin miten poloisen käy... Nämä olivat kysymyksiä, jotka alituisen askarruttivat ukon aivoja.

Niin kului aika turhanpäiväisessä kahdenvaiheella olossa. Maaliskuu jo läheni. Kaupunki ja kaikki sen nähtävyydet olivat menettäneet viehätöksensä. Iljaa hän ei ollut viime aikoina tavannut ollenkaan ja kun hän kysyi Annalta, missä hän oli, sai hän kuulla, että Ilja oli matkustanut maalle. Ukko säpsähti.

— Kokonaanko?

— Ei, vain pariaksi viikoksi — hänellä on siellä tärkeitä tehtäviä.

Anna ja Ilja olivat seurustelleet paljon keskenään, ja koska Anna ei näyttänyt murheelliselta, tiesi ukko, ettei mitään vaaraa ollut Iljan maalle menossa.

Myös Ivan Petrovitshia, vanhaa ystäväänsä, Fedosej kummeksi. Räättäli ikäänkuin kaihteli häntä, ja kun Fedosej hänelle puheli maalle menosta, muuttui Ivan harvasanaiseksi jopa tykkäänään vaiteliaksi. Mikähän siihenkin mieheen oli mennyt. Teki mieli vaatia sitä tilille.

Ivan Petrovitsh tunsi, että tilinteon aika oli lähellä — eihän sitä voinut välttää — hän oli jo viikon verran ollut työssä eräässä räättäliarttelissa siinä vakaassa mielessä, ettei enää maalle menekään, ja nyt oli kysymys siitä, miten hän tämän ilmoittaa vanhalle ystävälleen. Eräänä sunnuntaiaamuna hän ehdotti ukolle, että lähtisivät katselemaan kaupungin ”taidearteita” kuten hänen sanansa kuuluivat. Matkalla ehkäpä tulisi sopiva tilaisuus puhua suuna puhtaaksi niin varovaisella tavalla kuin asian arka hionne vaati. He ohjasivat kulkunsa ensin keisarin talvipalatsiin.

Ivan Petrovitsh oli haltioissaan palatsin komeudesta ja kaikesta siitä, mitä hän siellä näki, sitä enemmän, kun hän siinä oli löytävinään puolustusta kaupunkiin jäämiselleen, puolustusta, jonka Fedosejkin varmasti hyväksyisi ja ottaisi täydestä. Hän ei lakannut ihailemasta näkemänsä komeuksia. Komea, komea, myönteli Fedosej ääneensä, mutta itseksensä hän ihmetteli, ettei se ollut senkään komeampi (ja että mikähän Ivan Petrovitshia oikeastaan riivasi). Kaikesta loistostaan huolimatta se sittenkin oli vain seinillä, katolla ja permannolla varustettu ihmisasunto tuoleineen, pöytineen ja muine inhimillisine kapistuksineen. Ettei pyhän Venäjän itsevaltiaalla ollut taivaan ihanuutta, sen kultaisia ovia timanttiloistoineen, sen säteilevää tähtikattoa muistuttavaa asuinsijaa jo täällä maan päällä, se melkoisessa määrin alensi majestettiin arvoa, eikä ukko enää pitänyt niin eri suurena ihmeenä, että se saatettiin erottaa virastaan niinkuin tavallinen ihminen ainakin.

Palatsista mentiin taidekokoelmiin.

— Paljon on seinillä kuvia, hirvittävän paljon, silmää aivan kirvelee niiden vilinä, — hän Ivan Petrovitshille myönsi tämän ilmaistessa ihastustaan Venäjän määrättömien taidekokoelmain paljoudesta.

— Täällä on niin paljon rikkautta, niin äärettömän summain edestä, että tarvitaan suurta viisautta ennenkuin voidaan niiden

arvo rahassa laskea. Venäjä on sittenkin, kaikesta huolimatta rikas. Olga Ivanovna sanoo näitä kokoelmia maailman rikkaimmiksi ja arvokkaimmiksi. Täällä on kuulemma muutamia tauluja, joiden ostamiseen ei mitkään rahat enää nykyaikana riitä.

Fedosej kuunteli ihmeissään räätälin haltioitunutta selitystä. Tosin tämä oli ennenkin saattanut innostua joutavasta, kuten esimerkiksi raittiudesta ja valistuksesta, mutta että viisas ihminen ja päälle päätteeksi housuihin pukeutunut mies äityy niin ihastumaan kuviin, että alkaa ladella mielettömyyksiä, se jo lähenteli hulluutta.

— Kuule, mies, pidätä nyt orhittasi, että suitset suuhun saan, — hän penäsi vakavasti.

— Aivan totta, se on kirjoihinkin kirjoitettu, — yltyi räätäli sekä asian innostamana että kiertääkseen tilintön hetkeä. — Nämä taulut ovat suurten maalarimestarien työtä...

— Vaikka olisivat maalarimestarit virstan mittaisia, niin niiden tekemät kuvat eivät silti ole muuta kuin kuvia. Katso nyt esimerkiksi tuota valkopukuisen nuoren naisen kuvaa... Minä olen eläissäni nähnyt paljon nuoria eläviä naisia ja jokainen niistä on arvokkaampi kuin tuo kuvanainen. Hullutusta kaikki sinun lörpötyksesi

— Taidetta, näes... sinä et ymmärrä, että taide...

— Minä ymmärrän, että ihminen, josta kukaan ei mitään maksa, sittenkin on arvokkaampi. Mutta sinä, vanha hupsu, katselet asioita ja arvoja tietämättömän ihmisten silmin. Sanot: näitä kuvia ei myödä mistään hinnasta, että ne muka ovat rikkauksia. Voi hullujen hulluja! Kuvat muka!... Noo, entä ihminen? Eikö ihminen ole yhtään mitään? Ei, ei, tiedän, että ei... tuhansia kuolee sotatantereilla, satoja tuhansia elää miten kuten... Haa, veli! Jos olisit viisas, niin ajattelisit: miksi ovat kuvat, joissa ei ole elämää, kalliimmat kuin ihminen. Ja entä tuo viljapellon kuva? Onko sekin mielestäsi arvokkaampi kuin pelto, jota talonpoika muokkaa? Onpa tietenkin, sillä sinä olet epäjumalanpalvelija, kuvain kumartaja joko kirkossa tai täällä.

Räätälin taidehailu sai kovan kolauksen, sillä hänen täytyi myöntää, että Fedosej ainakin osittain oli oikeassa.

Mutta kun räätäli sitten Olga Ivanovnalle selosti, miten Fedosej oli taidearteisiin suhtautunut, otti tämä ukon käsittelynsä alaiseksi.

— Taide on kasvattavaa, se avaa ihmisten silmät näkemään ja havaitsemaan. Ihminen saattaa elää ikänsä mitä ihanimmassa ympäristössä näkemättä tätä. Taide opettaa hänet näkemään.

Kehittymätön ihminen ei näe kauneutta muussa kuin punaisissa pulleissa poskissa, mutta taide opettaa hänet näkemään vielä suu-
rempaa kauneutta esimerkiksi vanhan vallankumousmiehen kas-
voissa, joihin ajattelu, työ, huolet ja taistelu ovat vakojansa
uurtaneet. Taiteella on suuri tehtävä ihmiskunnan kehittämisessä,
mutta nykyisin ei meillä toistaiseksi ole siihen aikaa muuta kuin
että varjelemme, etteivät taidearteemme joudu rosvojen ja pahan-
tekijäin käsiin.

Fedosej ei ryhtynyt väittelyyn Olgan kanssa. Hän ei yleensä
naisten kanssa vakavasti keskustellut. Hänen mielestään nainen,
olipa se sitten kuinka järkävä tahansa, oli sittenkin vain nainen,
miehen alammainen, jonka kanssa tuli jutella toisella tavalla ja
erilaisella äänenpainolla kuin miehen kanssa, jolle sai jyräyttää
sanansa miten järeästi tahansa ilman että siitä seurasi kyyneleitä,
voivotuksia ja loppujen lopuksi raivonpurkauksia. Niinpä hän
nytkin suuntasi puheensa suutari Ivan Andrejevälle.

— Kyllä se niin mahtaa olla kuin tyttäresi sanoi, sillä meitä
varoitettiin sodassa tuhoamasta patsaita, kuvia ja muita sellaisia.
Palvelin vuoden ajan djensikkana erästä luutnanttia, joka oli kovin
naisiin menevä ja jonka elämä sitten päättyikin naimisiin, hänen
kun onnistui saada erään rikkaan kauppiaan lihava tytär vaimok-
seen. Mutta ennen sitä hänellä oli tusinoittain solakoita, toinen
toistaan kauniimpia morsiamia. Niitä tuli ja meni, siinä itkettiin
ja suudeltiin, riideltiin ja hyväiltiin. Milloin uusi morsian tuli
päivä- tai yöjärjestykseen, silloin vanha... ala laputtaa! Ei siinä
auttanut itku eikä rukous, ei siunaus eikä kirous. Eräskin tyttö
hirtti itsensä; silloin luutnantti tosin kalpeni ja sanoi: "Osasipa
se tyttö tempun; piru hänet periköön" — eikä sen enempää siitä. Mut-
ta monien morsiamien lisäksi hänellä oli pöydällään "taidearre",
pieni, jostakin valkoisesta aineesta muovailtu, noin puolen kyy-
närän korkuinen alastoman naisen kuva. Mies näet oli niin nai-
siin hullaantunut, että silloinkin, kun luki tai kirjoitti, täytyi
olla naisen malli silmäin edessä. Sattui sitten kerran niin, että
minä pölyjä pyyhkiessäni vahingossa pudotin kuvan ja se meni
pieniksi palasiksi ja... no, se jääköön varjoon, mitä minulle
tapahtui... Luutnantti oli tulla surusta hulluksi. Monta elävää
naista hän oli pettänyt, monen elämän murskannut ilman min-
käänlaista surun tai tunnonvaivaa, mutta tämän lumivalkeisen,
kylmän, elottoman, puolen kyynärän korkuisen kuvatuksen men-
nettäminen tuntui hänestä korvaamattomalta.

Fedosej vaikenä ja alkoi molemmin käsin silitellä partaansa,
väättäli, joka vanhastaan tunsu tämän tarinan, kehoitteli:

— Jatkahan, veli, jatka...

Fedosej yhä silitteli partaansa ja myhäili, kunnes Ivan Andrejevkin pyysi:

— Anna kuulua lisää. Miten siinä sitten kävi? Uuden osti, vai ...?

— Ei ostanut uutta...

— Mitä joutavaa ujostelet, kerro koko juttu, — kehoitti Ivan Petrovitsh.

— Viivähdin vain tovin muistoissani, — puolusteli Fedosej. — Näin se sitten kävi. Minä olin silloin nuori ja ymmärtämätön, mutta sydämmeni oli hellä ja hyväätarhoittava, niinkuin nuoren ihmisen sydän vain voi olla. Kerran, kävellessäni torilla ... muistan sen kuin eilisen päivän, olin haeskelemassa herralleni tuoreita krapuja, joista hän kovasti piti, ja hyviä ne ovatkin oluen kanssa.

— Mainioita kerrassaan, — huomautti Ivan Andrejev huuliaan lipoen.

— Vaikka kyllä suolassa keitetyt herneet tekevät saman asian, — Fedosej tuumi.

— Ei läheskään, — intti Ivan Andrejev, — miten voi verratakaan herneitä krapuihin? Tietysti, — myönsi hän tovin miettittyään, — jos ei ole krapuja, kelpaavat herneetkin oluen särpimeksi, mutta vertailua ne eivät läheskään kestä.

— Ole vaiti, äläkä syntiä haasta, — torui Akulina — kuka nyt krapuja muistelee... Olisipa saada hernekeittoa...

— Kyllä sitäkin syödä kelpaisi, jos vaan... Mutta jatka, Fedosej Jurjevitch. Mihin se päättyikään se...?

— Olin torilla krapuja haeskelemassa, kun — miten lienen sattunut huomaamaan eräessä rihkamakojussa hyvin soman, pulleaposkisen, sinisilmäisen, keltahiuksisen nuken, jolla oli vaateuksena kirkkaan punainen kertava puku ja jaloissa kiiltävänahkaiset keltaiset puolikengät. Nukke oli erittäin kaunis ja muistutti muuatta palvelustyttöä, jota turhaan olin kosiskellut. Tuojos mikä korvaa särkyneen, ajattelin, ja kun nukke ei ollut hinnalla pilattu, kaksi ruplaa muistaakseni, ostin sen ja luutnantin poissa ollessa asetin sen hänen kirjoituspöydälleen. Olin niin iloinen ja onnellinen keksinnöstäni, että tuskin osasin tehtäviäni suorittaa. Sydän ailahtellen odotin herran kotiintuloa ja kiitoksia, joita toivoin saavani. Vihdoin hän saapui. Sinellä auttaissani vapisivat käteni, ja minun oli vaikea pidättää tuttavallista hymyä. Herra meni huoneeseensa ja minä seisoin lähellä ovea ja kuuntelin. En kuule mitään, on aivan hiljaista... Vihdoin säikähdän kovaan: Fedosej! Polvet voimattomuudesta notkuen noudatan

kutsua, asetun oven pieleen odottamaan määräystä. Luutnantti tulee luokseni, katsoo minua silmiin ja kysyy nukkea osoittaen:

— Mistä tuo on tullut?

— Teidän va-vapaa-su-sukuisuutenne, — änkytin minä.

— Minä kysyn, — hän ärjäsi jalkaa polkien.

— Teidän vapaasukuisuutenne, minä ajattelin...

— Älä ajattele, vaan vastaa, mistä tuo nukke on minun pöydälläni tullut?

Silloin minä rohkaisin luontoni ja vastasin niinkuin asia oli, että minä olin sen ostanut ainoilla rahoillani sen valkoisen alastoman nukan korvaukseksi, että, ajattelin, hänen vapaasukuisuutensa pitää tätä parempana kuin sitä entistä, tämä kun muistuttaa enemmän oikeata elävää naisolentoa kuin se edellinen. Pyydän anteeksi, olen syyllinen.

— Hölmö! Koiranpentu! — ja mitä kaikkia nimiä hän lie-nee ladellutkin, en enää muista, — vie paikalla rieputöherryksesi pellole, muuten... Viikko arestia!

— Ahkeruus iloni, teidän vapaasukuisuutenne, — minä vain sanoin ja otin nukkeni heittäökseni sen likakaivoon. Mutta en ehtinyt kuin ovelle, kun hän jo katui ja ärjäsi:

— Aseta nukke jälleen pöydälle!

Minä asetin nukan niin kauniisti kuin suinkin pöydälle lampua vastaan nojaamaan.

— Saat mennä. Aresti peruutetaan.

— Ahkeruus iloni, teidän vapaasukuisuutenne, — minä kajautin.

Oven takaa sitten kuulin, miten hän räjähti nauruun. Hän nauroi, nauroi katketakseen ja vielä myöhään illalla kun hän saapui kotiin hän äityi nauramaan. Ja seuraavina päivinä oli luutnantin asunnossa kuin kansainvaellus. Kaikki upseerit vieläpä itse everstit tulivat nukkea näkemään ja nauramaan. — Hyvä, — minä ajattelin — olen johtanut ihmiset iloiselle mielelle ja se on hyvä. Minusta tuli pieni kuuluisuus, ja joka kerta kun pysähdyin tekemään kunniaa vastaantuleville upseereille, kohtasi minua hymyily ja ystävällinen katse. Sen sai aikaan kahden rüplan hintainen nukke. Se entinen ei ollut koskaan, siitä olen varma, saattanut ketään hyvälle mielelle.

— Ei se ollut yksinomaan nukan ansiota, — huomautti Ivan Andrejev.

— Ei niin, — myönsi Fedosej, — siihen tarvittiin ennen kaikkea hölmö sotamies. Ei mitään muuta.

Tästä vakaumuksesta taiteen suhteen Fedosejta ei mikään saanut luopumaan.

Mutta iltapäivällä, kun sattuivat jäämään kahdenkesken Fedosej yht'äkkiä kysyi mitään pahaa aavistamattomalta Ivan Petrovitshilta:

— Kuule, Ivan Petrovitsh, mikä sinua vaivaa? Olet viime aikoina ollut kuin poissa omasta itsestäsi.

Silloin räätälin ei auttanut muu kuin tunnustaminen:

— Sanon sinulle totuuden, Fedosej Jurjevitsh, vanha ystäväni. Minä aion pettää sinut. Minä näen, että sinä olet jo kauan ollut levoton, ja tiedän, mistä se johtuu: sinun on ikävä maalle. Ikävä minunkin on sinne, mutta sittenkin aion jäädä tänne — ainakin niin kauaksi kuin sota kestää. Minulla on jo työpaikka. Pidä sinä huolta pienestä holhokistani, siitä edestä saat minun mökkini ja peltopahaseni ja kun ajat korjaantuvat, minä sinulle vaivasi muutenkin palkitsen. Nyt se on sanottu.

Fedosej oli vaiti ja katseli vain mietteissään ystävänsä. Ettei nälkää kärsivään kaupunkiin jääminen suinkaan ollut taloudellisesti edullista, koska jokainen, joka kynnelle kykeni, sieltä pyrki pois, sen hän heti ymmärsi. Räätälistä täytyi olla jotkin muut syyt. Nekin Fedosej oli arvaavinaan. Täällä oli enemmän sitä valistusta, josta Ivan Petrovitsh koko ikänsä oli haaveillut... Sitäpaitsi, eihän maalla suinkaan ollut rauhaisaa. Joskin tsaari ja tilanherrat oli karkoitettu, niin olivathan kulakit jäljellä... Kyllä siellä riitaa ja kiusaa kestää.

— Parasta liekin, — hän virkkoi, — parempi että neulot sotamiehille sinellejä kuin että itse rupeat sotamieheksi... sillä eipähän siellä maallakaan vähällä rauhaa tule.

Ystävykset olivat vaiti ja polttelivat mietteissään savukkeitaan. Kumous oli tekemässä lopun heidän pitkäaikaisesta yhdessäolostaan.

XXI.

Valkokaartilaiskapinoita leimahteli tuon tuostakin kaikilla neuvostovallan kulmilla, varsinkin rintamain lähiseuduilla. Niitä lietsivät vihollisten agentit yhdessä paikallisen kulakiston kanssa. Talonpoikaiston keskivarakkaiden joukot horjuivat: keinottelun tietkö kulakkien kanssa, vaiko neuvostovallan tietö? Pikkuomistajina olivat ne taipuvaisia sovittelemaan vihollisen kanssa säästyäkseen sen mahdollisesti valtaan päästessä, raatajina ne olivat neuvostovallan ystäviä ja valmiita proletaarien kanssa taistelemaan kapitalismia ja sen apureita vastaan. Viljan

pakko-otot raivostuttivat ennenkaikkea kulakkia, joka oli tottunut ajattelemaan, että se uuden vallan aikana saisi vapaat kädet kei-notella viljansa kanssa mielin määrin; viljaa tarvitsi Puna-armeija ja kaupunkien työläistö voidakseen jatkaa vallankumoustaistelua ja pitää huolta teollisuudesta. Puna-armeija taisteli idässä Koltschakkia vastaan, joka tällöin oli uhkaavin vihollinen, etelässä se oli menestyen taistellut Krasnovia ja Donin vastavallankumouksellisia vastaan ja edentynyt jo aina Tsaritsiniin saakka jopa siitä eteläänkin ja Ukrainaa vapautettiin paraillaan saksalaisten imperialistien alaisuudesta. Viljavarastot Donilla, samoin Ukrainassa olivat suunnattoman suuret, mutta vihollinen oli hävittänyt rautatiesillat, olipa itse rautateitäkin monin kohti kilometrikaupalla räjähdetty kelvottomiksi. Suuret määrät Moskovan, Pietarin ja muiden kaupunkien alttiimpia työläisiä oli mobilisoitu hankkimaan aineita ja panemaan näitä linjoja kuntoon ennen erään uuden vihollisen — kevättulvain — saapumista. Mutta sitäpaitsi oli työkaluista ja vetureista puute. Vaikka Venäjällä ennen vallankumousta olikin jo kehittynyt melkoinen suurteollisuus, oli tämä teollisuus monissa suhteissa hyvin puutteellista. Niinpä juuri työkaluja oli tuotettu paljon Saksasta, samoin monia veturien osia. Siksi oli veturienkorjaus hidasta ja vaikeaa, erinäisissä tapauksissa mahdotonta. Yli kahdestakymmenestä tuhannesta veturista oli käyttökunnossa enää vain neljä ja puoli tuhatta. Viisituhatta olisi helposti voitu korjata, mutta puuttui juuri sellaisia osia, joita tehdaslaitokset eivät voineet valmistaa. Rautatielinjain kuntoonpano oli raskasta työtä, jota lähempänä tulilinjoja, sen raskaampaa. Täytyi samalla kertaa olla valmiina asekaudessa taistelemaan vihollisia tai rosvoja vastaan ja aatteellisilla keinoilla vaikuttaa talonpoikaistoon, sekä samalla kertaa rakentaa siltoja, kiskoittaa teitä ja korjata vetureita, joita makasi kaikilla asemilla. Sotilaiden täytyi auttaa rautatienrakentajia ja elintarvetyöläisiä, näiden taas, kun tarves vaati, ottaa ase käteen ja muuttua sotilaiksi. Kussakin joukkueessa oli sitäpaitsi kommunistiryhmä, joka poliittiselta kannalta johti kaikkea sekä piti huolta propagandasta. Joskin ihmiskoneistokin, kuten Bjelanov Ivan Petrovitshille oli maininnut, oli äärimmäisyyteen asti rasitettu, niin se kuitenkin toimi siellä, missä Moskovan ja Pietarin suuret kumousahjot siihen alituisen puhalsivat uutta voimaa. Mutta toisin oli laita Ukrainassa, viljavarastojen pääpaikassa, missä yli viisikymmentä miljoonaa puutaa viljaa valmiina varastoina vain odotti kuljettajia. Täällä puuttui ei ainoastaan teknillisiä välineitä, vaan myös ihmiskoneistoa, vallankumouksellista

järjestystä ja vallankumouksellisia järjestöjä. Proletaarikeskukset olivat vielä vihollisten vallassa eikä Donjetsin kivihiihialuetta vielä oltu saatu vapautetuksi vastavallankumouksellisista kasa-koista.

Kaikki nämä seikat hidastivat elintarvikkeiden saantia neuvostovallan pohjoisille seuduille, missä varsinkin teollisuuskeskukset kärsivät suurta puutetta. Mutta lisäksi tulivat vielä monet muut vaikeudet. Kivihiihliälähteet olivat suljetut, rautateillä ja tehtaissa täytyi käyttää puuta ja turvetta. Siitä oli seurauksena, että tavallista suurempia työläisjoukkoja täytyi käyttää polttopuiden hankintaan rautateitä ja tehtaita varten. Missä uunit olivat rakennetut kivihiihenkäyttöä varten, aiheutui tästä paljon hankaluuksia: koneiden käynti hidastui, koneita turmeltui ja alituinen polttopuupula vallitsi kaupungeissa. Lisäksi tuli vaatetuspuula. Turkestanin pumpulisendut vasta alkoivat aueta neuvostovallalle, mutta siellä oli kahtena viime kesänä, viennin alettua supistua, pumpulikenttiä kylvetty viljalle, jotapaitsi kuljetus tuotti melkein pä voittamattomia vaikeuksia. Villaa alkoi marras-, jouluja tammikuulta alkaen, kun Samaran ja Orenburgin seudut oli vihollisilta vallattu, ilmestyä koneiden hampaisiin, mutta villateollisuus ei entisiinäkään aikoina ollut tyydyttänyt maan tarpeita, nykyisin vieläkin vähemmin. Pellavavarastoja par' aikaa vasta kerättiin. Puna-armeija oli taistellut itsensä ryysyihin saakka, se tarvitsi suunnattomat määrät kankaita, tehdastyöläisillä ei milloinkaan ollut ollut liikoja varastoja, sitä täytyi armeijan jälkeen pitää toisella sijalla. Seurauksena oli, ettei laajalle maaseudulle jäänyt mitään jaettavaa. Maalaiset saivat tulla toimeen vanhoiltaan — ja keinotella elintarpeilla vaatetusta työläisiltä, toimitsijoilta ja porvarillisilta aineksilta.

Kun näin ollen pohjoiset seudut joutuivat yhtäältä olemaan kokonaan omaan elintarvikelähteidensä varassa ja maaseutu niin muodoin mitä ankarimman puristuksen alaisena ja toisaalta teollisuus ei kyennyt tyydyttämään maaseudun tarpeita vaatetukseen, puhumattakaan metallituotantoon nähden, oli maaseudun ja kaupungin välillä ristiriita, joka vaati neuvostovallan puolelta alituista huolenpitoa. Huolehtiminen kävi kahdella tavalla. Varsinaisia valkokaartilaiskapinoita vastaan asevoima ja terrori. Työtätekeväin talonpoikain suhteen selvittely ja vetoaminen heidän vallankumoukselliseen tietoisuuteensa.

Siksipä niinä aikoina myös Petrogradin ympäristön rautateiden solmukohtain vartiostoja ja itse kaupungin varustusväkeä lisättiin. Kaupunkiin marssi uusia puna-armeijan osastoja, tyk-

kejä ja konekiväärejä kulkea rämisi kaduilla. Ja maaseuduille lähetettiin entistä tiheämmin propagandisteja selvittelemään tilannetta. Sitäpaitsi kutsuttiin koolle köyhälistökomiteain edustajat neuvottelemaan kipeistä kysymyksistä ja saamaan ohjeita vastaista toimintaansa varten.

Ilja Bjelanov oli palannut maalle tekemältään matkalta. Kun Fedosej hänelle ensimmäiseksi työkseen ilmaisi aikovansa lähteä kotikyläänsä, pyysi Ilja häntä jäämään vielä muutamiksi päiviksi ollakseen läsnä kokouksessa ja viedäkseen omalle seudulleen siltä terveisiä. Fedosejlla ei ollut mitään sitä vastaan, varsinkin kun siten sai lykätyksi keskustelua Annan suhteen jonkun verran tuonemmaksi — ehkäpä hyvinkin sopivaan tilaisuuteen.

Ilja oli maalta tultuaan samalla kertaa vakava että ikäänkuin hermostuneen innostunut. Hän ei enää minään iltana joutanut istumaan kotona. Milloin hänellä ei ollut kokousta tai työtä hän mieluisimmin meni teatteriin. Silloin hän aina myös piti velvollisuutenaan viedä sinne maalaistuttavansakin. Niin joutuivat Ivan Petrovitsh ja Fedosej liikkumaan sellaisissa paikoissa, joista heidän laisensa eivät ennen kumousta rohjenneet edes uneksiakaan. Fedosejta erittäin miellytti baletti. Jo oli hän ennättänyt iässään nähdä monenlaista tanssia, olipa nähnyt hevostenkin tanssivan, mutta ei milloinkaan mitään sellaista, joka olisi vetänyt vertoja näiden Pietarin tyttöjen trepatshkalle, kuten hän balettia nimitti. Ja kun Ilja huomautti, että he istuivat keisarillisen aition vieressä, johon ennen, keisarivallan aikana ei päässyt muut kuin kaikkein ylhäisimmät, niin Ivan Petrovitsh ei malttanut olla arvelematta, että mitähän keisari nyt sanoisi, jos istuisi aitiiossaan.

— Mitäkö se sanoisi, — Fedosej vastasi, — kyllä huomaa, että sinä olet räätäli... Se itse ei mitään sanoisi, mutta sen adjutantti karjaisisi, niin että seinät tärisisivät:

— Räätäli Ivan Petrovitsh, marssi ulos!

Kokoushuoneen laakeata kattoa kannatti molemmin puolin kaksi pylväistöä. Ensi vaikutelmana sisään tullessa oli salin hämmästyttävä suuruus. Kun Fedosej astui käytävältä sisään, luuli hän tulevansa tavalliseen herrastaloon, mutta tapasikin niin ääretömän lakeuden, että silmän täytyi tovin harhailla, ennenkuin näki, että pylväistön takana oli loistoisat seinät.

Salin taustalla oli punaisella veralla peitetty pöytä. Kyllähän Fedosej, jonka Ilja — se nyt istui siellä punaisen pöydän takana — oli tänne johdattanut, tiesi, että proletariaatti oli nyt vallassa

ja että sillä oli täysi oikeus istua, missä tahtoi, mutta että ukko Bjelanovin ja Serafima muorin poika... Se tuntui sittenkin ihmeelliseltä. Varsinkin, kun Ilja, niin mukiin menevä kuin kokonsa ja ryhtinsä puolesta tavallisissa oloissa olikin — vaikutti pöydän takaa, varsinkin kun istui aivan sen keskikohdalla, varsin mitättömältä. Ukkoa miltei hävetti Iljan puolesta. Saisi sillä olla jokin merkki, jos ei juuri karpännahkaturkkia ja kultaista valttikkaa, niin ainakin väljempi viitta, joka saisi sen näyttämään arvokkaamalta. Fedosej oli tottunut kuvittelemaan valtaa kookkaana, julmana ja loistavana. Silmänräpäyksellisinä pikakuvina kulki aivoissa sotaherroja kaikessa säteilevässä kultaloistossaan. Ja nyt tämä... Ilja Bjelanov alkoi puhua. Fedosej heristi korviaan. Tyynenä ja vaatimattomana Ilja alkoi tehdä selostusta tilanteesta.

Imperialistinen ja kansalaissota olivat raškaasti vaikuttaneet Venäjän maatalouteen. Talonpoikaisto kärsi yhä valkokaartilaisten hyökkäyksistä, työntekijäin ja hevosten sekä muonan ryöstöstä, joita valkobanditit rajattomasti harjoittivat, sitäpaitsi talonpoikaisto on tuskin ollenkaan saanut maataloustyökaluja, rautanauloja y.m. valkokaartilaisten hävittämistä, hiiltä ja raaka-aineita vailla olevista tehtaista. Ulkomailta tuontia ei käynyt ajattelemisenkaan. Sen estävät ulkomaalaiset tilanherrat ja kapitalistit. Vieläpä olisi varsin hyvä, jos he tyytyisivät edes siihen ja jättäisivät meidät oman onnemme nojaan, mutta niin he eivät tee. He eivät tyydy siihen, että kieltävät meiltä ulkomaalaisen tuonnin, he pyrkivät sen lisäksi meidät tykkänään tuhoamaan. Tällaisen tilanteen vallitessa oli talonpoikain edustajain yhdessä teollisuuslaitosten työläisten edustajain kanssa neuvoteltava, mihin toimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä tilanteen auttamiseksi. Kokoukselle hän esitti ratkaistavaksi useita eri kysymyksiä, mutta kaikki ne muodossa tai toisessa tähtäsivät samaan: viljelysalan laajentamiseen tänä keväänä sekä karjan lisäämiseen. Numeroiden avulla hän osoitti läänin maatalouden tilan suorastaan kauheaksi. Huolimatta kaikista ponnistuksista on kylvöala vain pienentynyt, maanmuokkaus huonontunut, eläinten hoito kurjistunut ja niiden lukumäärä vähentynyt. Parin kolmen kuukauden ajalla kerätyn tilaston mukaan oli kylvöala edellisenä vuotena vähentynyt kuudellatoista ja puolella prosentilla — aikana, jolloin etelän viljavarastot ovat suljetut ja on tultava toimeen pääasiassa omien seutujen varoilla. Työhevosten lukumäärä on vähentynyt kuudellatoista, lehmäin neljällä, lampaiden ja vuohien viidelläkymmenellä ja sikain seitsemälläkymmenellä kuudella prosentilla. Jos maatalous menee edelleenkin alaspäin, uhkaa tuho. Ja entä jos talonpojat varsinaisilla

viljaseuduilla myös alkavat vähentää, viljelyksiään, niin miten silloin käy? Kysymys tehtiin kaikessa jylhässä kärkevyudessaan.

Sitten hän selosti valtion toimenpiteet maataloustuotannon alalla. Valtion maatalouselimien hallussa on viljelysmaata viidesosa toista miljoonaa desjatiinaa. Keväällä tullaan kylvämään siitä noin neljäsosa, syksyllä taas lisää. Pätevä agronominen johto on jo toimessa. Valtion hallussa olevia koneita annetaan etuoikeudella neuvostojen hoidossa oleville suurtalouksille, mutta myös talonpojille sikäli kuin mahdollisuuksia on. Teollisuuslaitosten yhteyteen järjestetään maataloustuotantoa, kuten tehdastiloja, maitotalouksia, kasvi- ja puutarhoja. Moskovassa on johtava neuvosto, joka lähettää maataloudellisia järjestäjiä mahdollisuuksien mukaan. Tuotannon järjestäminen sikäli olisi toivorikasta, jos kuljetusvälineet saataisiin parempaan kuntoon. Mutta toistaiseksi on ennen kaikkea luotettava talonpoikaistoon ja sen vallankumoukselliseen valppauteen ja uhrautuvaisuuteen.

Talonpoikaisedustajat kuuntelivat selostusta vakavina. Mutta keskusteluissa, olipa esillä mikä kysymys tai kysymyksen erikoiskohta tahansa, kierryttiin aina samaan: oman kotipaikkakunnan olojen selostukseen ja neuvojen kysymiseen, mitä menetelmää olisi noudatettava asiantilan parantamiseksi. Ja neuvojen kysynnässä paljastui uudelleen ja uudelleen sama talonpoikainen aatepohja: eihän voi luovuttaa viljaansa, ellei siitä saa jotakin vastinetta: viikatetta, sirppiä, auraa, jalkinetta, kangasta. Heille oli tärkeätä vallankumouksen voitto — kun vaan löydettäisiin keinot, joilla asiaa voisi auttaa ja lopullista voittoa jouduttaa. Jos talonpojalta otetaan kaikki liika vilja, paljon tai vähän, mitä hänellä sattuu olemaan, lakkaa hän viljelemästä yli oman tarpeensa.

Mieliala tuppasi kiihtymään. Sikäli kuin tutustuttiin toinen toiseensa ja kun huoneen suuruus ja juhlallisuus oli lakannut painostamasta, alkoivat mielipiteet ilmetä, jopa iskeä yhteen, niin tarkasti kuin yritettiin pitää yllä sopua, jota ajan vaarallisuus vaati. Työläisiä, jotka olivat tottuneet kokouksiin ja kokoustapoihin, kiusasi talonpoikain yksitoikkoinen samain asiain kertaaminen, he alkoivat puhua teräväkkoisti. On havaittavissa, he sanoivat, että talonpojat työskentelevät vain omaksi hyödykseen. Työläiset tekevät kaupungissa ylivoimaista työtä, eikä missään ole niin huutavaa nälkää kuin kaupungeissa ja maan teollisuusosissa. Mutta talonpojat sitävastoin ovat saaneet tilanomistajain maat, heillä on riittävästi leipää ja sittenkin he aina vaan esittävät vaatimuksia, viehättyvät yksilöllisten etujen katinkultaan. Jokainen ajattelee vain itseään, mittaa peltonsa ja kylvää viljansa vain omaa

vatsaa silmällä pitäen. Joukkotoimintaa samoin kuin koneellistamistakin vastaan tuntee talonpoika suorastaan vihaa. Maalla kuulee joskus näinkin vastattavan yhteenliittymis- ja koneellistamisehdotuksiin: "Olisihan siitä ainakin se hyöty, että meillä löytyisi enemmän ryöstettävää". Maatalous pyrkii jälleen alkuperäisimpiin muotoihinsa, s.o. jokainen huonekunta vain itseään varustavaksi luontaistaloudeksi. Mutta talonpojat on kerta kaikkiaan saatava ymmärtämään, että työkurin tulee yhdistää ei ainoastaan työläisiä synnyinmaan talouden uudestaan luomisessa, vaan että myös talonpoikaistonkin on otettava osaa yleisvaltakunnallisen suunnitelman toteuttamiseen maataloudessa, jonka kehityksen pohjana, niinkuin koko neuvostovallan taloudenkin uudestaan luomisen pohjana, on maan teollistaminen.

— Ei ole aivan niinikään, — huudahti puheenvuorotta joku maalaisedustaja.

— Olkaa hyvä ja jatkakaa, — kehoitti puheenjohtaja. — Ottakaa puheenvuoro, mikä on nimenne?

— Matvej Bogdanov, köyhä talonpoika, — kuului reipas vastaus ja vuoroaan odottamatta jatkoi: — jos meidät talonpojat otetaan summakaupalla kaikki, rikkaat ja köyhät, riistäjät ja riistettävät, niin mitään tolkkua ei oikeasta, totuudenmukaisesta asiantilasta saada. Täällä sanottiin, että maatalous pyrkii alkuperäisiin muotoihinsa ja että talonpoika tuumii yhteenliittymisiä koneellistamisehdotuksista, että siitä olisi se hyöty, että meillä löytyisi enemmän ryöstettävää. Vain rikkaat talonpojat niin sanovat. Me olemme valmiit ottamaan osaa synnyinmaan uudestirakentamiseen ja alistumme riemumielin oman hallituksemme, veljiemme, työkurin. Tietysti alistumme. Täytyi ennen alistua riistäjäin kuriin. Ja vieläkin riistävät, peloittelevat, uhkaavat, monia keinoja käyttävät. Meitä on paljon pientalonpoikia, pientalonpojat minut lähettivät sanomaan, että joukkotoimintaa haluamme, yhdessä tahdomme raataa yhteisedun puolesta, emme pidä silmällä omaa vatsaa, vaan kaikkien työtätekevän vatsaa. Laatikaa te, jotka ymmärrätte, ohjeita, olkaa pientalonpoikain puolella, tehkää voitavanne helpottaaksenne meidän elämäämme, että se tulisi siedettäväksi, johtakaa meitä yhteistoimintaan, yhteistyöhön. Ymmärrämme, mitä on yksin raadanta, se on kurjaa, surkeaa ja täynnä huolia. En neuvo, en osaa neuvoa, itse ymmärrätte, julistan vain pientalonpojan ajatukset. Enkä niitäkään ole osannut oikein selvästi sanoa, ei ole köyhä pientalonpoika ennen saanut puhua. Nyt saa ja pian totutaan. Lopetan.

Alussa hiljainen ja juhlallinen kokous alkoi muuttua sorisevaksi, huutavaksi, meluavaksi keskusteluksi, jossa ei puheenvuoroja pyydetty eikä kuunneltu, vaan keskusteltiin keskenään, kiisteltiin, väiteltiin. Puheenjohtajan oli vaikea saada hiljaisuutta syntymään. Vanha talonpoika pyysi puheenvuoron. Hän kohotti juhlallisesti kätensä. Vanhanaikaisin laajoin kääntein hän alkoi esittää mielipidettensä:

— Ymmärtämään, veljet, sanotte, että meidät talonpojat on saatava ymmärtämään... Hyvä on, veljet. Hyvä olisi saada meidät, pimeät talonpojat, ymmärtämään, mikä on hyvää ja parasta. Hyvä olisi, jos kaikki ihmiset koko maailmassa saataisiin ymmärtämään. Silloin, veljet, kerrassaan lakkaisivat kaikki sodat ja vääryydet ja miekat taot-taisiin sirpeiksi ja sotavaunut auroiksi. Mutta maailman luomise-sta alkaen ei tätä ymmärrystä ole saatu ihmisiin, ja minä sangen suuresti pelkään, ettei sitä ymmärrystä nytkään aivan heti saada. Ymmärtäminen vaatii opetusta ja opetus vaatii opettajia ja kouluja. Ja koulu vie aikaa. Nyt ei ole aikaa ymmärtämistä hankkia, sillä vihollinen, veljet, on aivan Pietarin porttien edessä niin sanoakseni, ja meidän on sodittava. Sentähden ei talonpojalle pidä sanoa: sinun on ymmärrettävä — vaan hänelle on määrättävä vakinainen vero sen maa-alan suuruuden mukaan, joka hänen hallussaan on ja sen satoisuuden mukaan, mikä hänen maalleen kohtuulliseksi katsotaan. Silloin hän viljelee maansa ja kun hän on veronsa maksanut, hän saa lopun viljansa pitää itse ja tehdä sen kanssa mitä haluaa. Jos hän sen vaihtaa johonkin muuhun tuotteeseen, niin annetakoon hänen se tehdä. Jos minun maani kasvaa hyvin perunaa, mutta ei kaalia, niin minä vaihdan perunoillani kaalia. Jos työläisellä on minulle antaa kangasta, niin minä annan hänelle perunoita. Tämä on minun neuvoni.

Fedosej nosti kätensä ja huutaa jyräytti: oikein!

Kuului korskeääninen: Puheenvuoro! Ivan Filimonov.

Fedosej säpsähti, kääntyi ääntä kohden. Vanjka! Ukon muoto pimeni. Ikäviä muistoja menneiltä ajoilta syöksähti mieleen. Hän tiesi, että Vanjka oli siirtynyt maakylän ahtaista oloista suurkaupunkiin. Ivan Filimonov oli näet antanut ymmärtää, että hän oli liian suuri, liian nerokas ja etevä haaskatakseen näitä kalliita lahjojaan kouralliselle kansalaisia. Ja niin olivat arvelleet hänen ihailijansakin, jotka vilpittömästi uskoivat, että kun ”meidän Vanjka” pääsee laajemmilla alueilla sanansa sanomaan, niin silloin muuttuu kerrassaan kaikki oikealle tolalle. Jopa muutamat nuorukaiset olivat katselleet sopivaa paikkaa Ivan Filimonovin sankari-

muistopatsastakin varten. Fedosej tiesi tämän, mutta pitäen Vanjkaa suurisuisena julkeana lörpöttelijänä, oli luullut hänen jälkeä jättämättä haihtuneen olemattomiin, niinkuin olivat haihtuneet shrapnellien rätinät sotanäyttämöillä.

Tuli Vanjkan puheenvuoro. Hän nousi seisomaan, mittaili katseillaan yleisöä, ikäänkuin valmistaakseen sitä vastaanottamaan kuulemaansa. Vanjka tunsu tuon tempun. Se oli hänellä veressä, mutta se oli samalla myös opittua. Hän oli komea nuori mies, jolla oli vaikuttava esiintymistapa ja sointuisa, tumma ääni. Sallissa puheensorina hiljeni hiljenemistään. Vanjka silmäili juhlaalista salia, kristallikruunua, silkkisamettiverhoja, kullatuista listoja, seinäin kiiltävää paneelia ja alkoi vaatimattomin äänin:

— Toverit! Maatalouskysymys nykyisenä ajankohtana on hyvin pulmallinen ja vaikeasti ratkaistava. Ratkaisuja voimme tosin tehdä täällä esitettyjen selostusten ja mielipiteiden perustalla. Voimme pitää kuinka monta kertaa tahansa talonpoikain edustuskokouksia, joissa syvästi ja yhä syvemmin tutkitaan ja selvitetään asiaa ja tehdään ehdotuksia ja viisaita päätöksiä. Maaseudulla joka kylässä niinkään järjestetään kokouksia, joissa myöskin tutkitaan ja selvitetään maatalouskysymystä ja laaditaan pöytäkirjoja. Mutta mitään nähtävissä olevaa selvyttä ei synny. Vähäpätöisiä kahakoita loppumattomiin. Pientalonpoika haluaa maata. Hän puristaa sitä köyhälistökomiteain voimalla. Hän haluaa paljon maata, parhaat pellot ja muokatut pellot vain sen perusteella, että hän on pientalonpoika, hän tahtoo tulla suur-talonpojaksi, kulakiksi. Riitaa, toraa, vihaa, jota maailman parhaatkaan selvittelyt eivät kykene lopettamaan. Minä tunnen talonpojan, olen itsekkin pientalonpojan poika.

Vanjka piti pienen tauon ja aloitti sitten painokkaasti:

— Me täällä kyselemme toisiltamme, miten olisi meneteltävä sellaisten talonpoikain suhteen, jotka näinä historiallisina aikoina, jolloin köyhälistöllä ei ole muuta mahdollisuutta kuin joko voittaa tai kuolla, ajattelevat vain omaa itseään ja kylvävät viljaa vain omaa vatsaansa silmälläpitäen. Täällä on eräs sanonut, että talonpoika tuntee joukkotoimintaa vastaan suoranaista vihaa... Mitenkähkö meidän on meneteltävä niitä kohtaan, jotka näinä aikoina, jolloin olemme ulkoisten ja sisäisten vihollisten ympäröiminä, tuntevat meitä kohtaan vihaa? Minä suorastaan ihmettelen, että joku saattaa sellaisia kysymyksiä esittää täällä, meidän, proletaarien edustajain joukossa. Pelkkä kysymyskin jo osoittaa, että vastauksen pitäisi olla tämän tapainen: jos pahin vihamiehesi, kulakki tai tuholainen tai muu vastavallankumouk-

sellinen, lyö sinua yhdelle poskelle, niin käännä hänelle toinenkin poski lyötäväksi. Ja kun sinä pyydät talonpoikaa ottamaan osaa yleisvaltakunnallisen proletaarisen suunnitelman toteuttamiseen, niin polvistu hänen eteensä, suutele hänen jalkojaan, itke ja rukoile, niinkuin pakosta rukoilit tsaarinkin piiskureita. Mutta leikki sikseen. Olkaamme vakavia... Joka ei ole meidän puolellamme, se on meitä vastaan. Ja jokaisen vastustajan pyrkimys suuntautuu työläis- ja talonpoikaisvallan tukahduttamiseen. Joku on väittänyt, että talonpoikaisto ei vielä ymmärrä proletariaatin tarkoituseriä, että maalaiskansa on valistumatonta, lukutaidotonta, että sitä pitää järkevasti opastaa ja ohjata. Pötyä! sanon minä. Olen itse maalaissyntyinen, useimmat meistä ovat maalaissyntyisiä, eikä ketään meistä ole liialla opilla ja opastuksella siunattu. No niin. Maanviljelijä-uroot eivät älynsä puolesta jää hituistakaan meistä jäljelle. He tietävät, mitä tekevät, siitä saamme olla vakuutettuja. Ja he tekevät täysin tietoisesti sen, mitä tekevät. Venäjän talonpoikaisto oli valmis kumoamaan tsaarin, mutta se hautoi mielessään toiveita, että tsaarin kukistuminen tuottaa heille verovapauden, vapauden parhaisiin viljelysmaihin ja ennen kaikkea vapauden riistää köyhää pienviljelijää ja maatonta työläistä. Varakas talonpoika uneksi kumouksen tuottavan hänelle vapauden kiskoa maantuotteistaan niin huikeita hintoja kuin hän itse tahtoi määrätä. Eh, mikä kaunis näköala! Tuloja tuhattomasti, mutta menoja ei lainkaan... Mitäkö meidän siis on tehtävä saadaksemme talonpoikaisriistäjään vastarinnan poistetuksi? Sanoilla, vaikka ne olisivat kuinka järkeviä, opettavia, jaostavia, ei ahneeseen roistojoukkoon vaikuteta. Se nauraa partaansa sellaiselle, sillä sillä ei ole proletaarin tunteita. Omaisuutensa säilyttämiseksi se ei kammo mitään keinoja, ei mitään konnan keksinnöitä. On vain yksi keino, jolla voidaan niiden tuholaisuus keskeyttää ja uppiniskaisuus taltuttaa...

Puhuja miedonsi jälleen ääntään. Se oli leppeän lauhea, kun hän jatkoi:

— Kivääri!... Paras turva niin valkoisia kyykäärmeitä kuin omia lihakoitsevia roistojammekin vastaan on armotta paukuttava kivääri. Se synnyttää pelkoa ja vain pelon avulla vapautetaan proletariaatti uhkaavan sortokauhun kynsistä. Pankaamme liikokannalle pelko, antakaamme täysin ottein vaikuttaa, niin pian saamme nähdä, että villeinkin ihmispeto muuttuu lauhaksi kuin lammas. Olkaa vakuutettuja, toverit, ettei minua kannusta tähän ehdotukseen enemmän kosto kuin verenhimokaan. Minä annan mielelläni anteeksi kaiken entisen pahan, mitä he ovat proletariaa-

tille tehneet, mutta minä en myönnä siihen, että heidän annetaan jatkaa rikollista menettelyään. Siis: kuolema kaikille, niin pienille kuin suurillekin sortajille! Kuolema kaikille laupeille sieluille, jotka pyrkivät sovitteluun proletariaatin verivihollisten kanssa. Alas kaikki, jotka epäröivät yhtyä meihin. Kuolema kaikille, jotka pyrkivät meitä vahingoittamaan! Olen puhunut.

Vanjkan puhetta seurasi tuokion vaitiolo. Senjälkeen pyydettiin kiihkeästi puheenvuoroja työläisedustajain taholta. Mutta talonpojat, joilla oli jo varattuja puheenvuoroja, eivät niitä käyttäneet. Se vaikutti äänettömältä vastalauseelta — jota se olikin. Enemmistö heidän joukossaan oli rehellisiä revolutsion kannattajia, jotka vakavin mielin pyrkivät selvyteen ja yhteisymmärrykseen proletariaatin kanssa. Heidän mielestään olivat moiset, äsken lausutut uhkaukset raakoja ja kohtuuttomia.

Työläisedustajain taholta nousi hyökkäyksen myrsky Vanjkaa vastaan. Sellaiset sanat — sanottiin — voivat palvella vain vaivankumouksen vihollisia. Laajasti seliteltiin proletariaatin, köyhän ja keskivarakkaan talonpojan taisteluliiton ajatusta, puhuttiin Leninin osoittamasta tiestä.

Mutta tällöinpä alkoi kuiskutus: ”Mielistelevät, liehakoivat!” Syntyi kiistaa talonpoikain keskuudessa. Toiset ajattelivat: Mene tiedä kaupunkilaisia, taitavat olla samaa maata kaikki, olivat sitten hovilaisia tai tehtaalaisia. Tuo kiharapäinen nulkki, tuo pehmytkäsinen suunsoittaja, joka tuskin ikänään oli kunniallista työtä tehnyt, oli kaiketikin sanonut näiden miesten todellisen ajatuksen, vaikka sitä nyt tahdottiin peitellä ja toiseksi tehdä. Tämä oli ollut entistenkin herrain tapaista väliaikaisen hallituksen aikana, olivatpa tsaarinkin virkamiehet siihen turvaantuneet, kun joku heistä oli liian karkeasti asioita ajanut. Puhua nämäkin osasivat, puhuivat sujuvasti, liiankin sujuvasti. Ja kun yrittivät olla talonpoikaisittain, häisi se jo kaukaa.

Kokous uhkasi yhä enemmän ja enemmän muuttua pelkäksi työläisten keskustelukokoukseksi, jossa talonpojat vain olivat kuuntelijoina. Puheenjohtaja kehoitti maalaisedustajia ottamaan osaa keskusteluun ja melkein jokaisessa puheenvuorossa vedottiin heihin — mutta yhä vain oli maalaisten joukko keskinäiseen supinaansa sulkeutunut. Savukkeet olivat kadonneet suupielistä, istuttiin vakavina. Tuntui tuskalliselta puolelta ja toiselta. Tuntui kuin olisi kuilu avautumassa rintamaan, jossa kuitenkin oltiin jo kaksi vuotta yhdessä taisteltu, verta vuodatettu ja ennen kuulumattomia uhreja uhrattu. Vihdoin eräs talonpoika nosti kätensä puheenvuoroa pyytäen:

— Tihonov, Medvedin kylästä.

Helppoituksen huokaus kuului salissa. Ehkäpä tuo osaa puhua kieron tilanteen selväksi, tai ainakin haihduttaa kireän mielialan.

— Veljet kalliit, — aloitti Tihonov, keski-ikäinen, loistavasilmäinen mies, — oikein olette puhuneet, selvästi olette opastaneet meitä, pimeitä talonpoikia. Sillä pimeitä me olemme, yksittäin kun siellä maalla raadamme, yksi ei tiedä mitä toinen tekee ja tarkoittaa. Veljenä elää naapurinsa kanssa, elämänaikansa vierekkäin raataa, luulee, että naapuri on samaa kuin oma itse — ja kuinka käy: ei olekaan naapuri koira koiralle, vaan sudeksi muuttuu, kurkkuun tarttuu, kuoliaaksi puree, suuhunsa syö. Sellainen on talonpoika. Yhteistyötä pelkää, koneita vihaa, neuvonantajia väheksyy, vihollisia mielistelee. Ikäni olen työtä tehnyt, aina olen peltosarkani viljellyt. Kaiken olen kylvänyt, mitä minulla maata on, kaiken saaliin olen antanut yhteiseksi hyväksi, paitsi minkä kyläneuvosto on minulle elatukseksi ja siemeneksi jättänyt. Niin pitää jokaisen talonpojan tehdä. Ei saa sanoa: minä en kylvä muuta kuin omaksi tarpeeksi; kylvää pitää, kaikki pitää kylvää ja kaikki pitää antaa yhteiseksi hyväksi. Poikani minä olen kouluuttanut, viimeistä luokkaa käy koulua, yhdeksättä. Hänet minä työnnän neuvoston virkaan, hänestä tulee meidän kylän valistaja, kun ensin itse on saanut riittävästi valistusta kaupungin koulussa. Kouluun pitää panna lapset talonpoikain, sillä tavalla uusi sukupolvi tulee viisaampi kuin vanha. Ei saa sanoa: eivät jouda lapset kouluun, kun kotona tarvitaan raatajia; kouluuttaa tulee kaikki lapset, vanhempain tulee raataa lasten edestä, yhteiskunnan edestä. Kaikkien tulee yhteen liittyä ja tehdä työtä yhteiseksi hyväksi, omaa etuansa ajattelematta. Oikein sanoi täällä toveri Filimonov: viha tulkoon kaikkien niiden päälle, jotka eivät yhteistä hyvää katso, vaan ainoastaan omaa etuansa. Näin minä olen ajatellut.

Fedosej oli käynyt ankaraa taistelua itsekseen. Kerran hän oli puhunut iässään ja nyt teki mieli puhua toisen kerran. Mutta mitäpä hän, vanha mies, ja kaukaa tullut sekaantuisi nuorempain ja täkäläisten asioihin, itsehän tietävät, mitä tekevät ja mitä puhuvat. Mutta toisaalta teki mieli vielä varoittaa heitä Vanjkan suhteen, sillä ehkäpä eivät sittenkään tiedä, mitä miehiä se on. Hän vilkaisi Bjelanoviin. Se oli kalpea ja pyyhki silloin tällöin hikeä otsaltaan. Puhua täytyy, — tuumi Fedosej. Hän nousi ja karjassamalla pyysi puheenvuoroa sekä istahti sitten vuoroansa odottamaan. Kaikki ovat nuoria, hän sitten taas ajatteli itsekseen, kumousajan ihmisiä, ovat tehneet kumouksen, karkoittaneet tsaarin

valtaistuimeltaan ja tilanherrat hoveistaan. Oletko sinä, Fedosej, tehnyt kumouksen? Et ole. Ja kuitenkin pyrit puhumaan kilpaa nuorten kanssa. Nauravat, pilkkalauluksi joudut, sanomalehteen sinusta kirjoittavat, irvikuvan piirtävät...

Ukko painoi päänsä alas, ummisti silmänsä ja mietti, mutta korvansa hän piti auki kuullakseen, milloin hänen vuoronsa tuli. Lieneekö Iija Bjelanov ajatellut samaa kuin Fedosejkin, sillä mainitessaan hänen nimensä oli hänen äänensä epävarma ja hän loi ukkoon katseen, joka oli terävä ja varoittava.

Fedosej nousi seisomaan, kahmasi kerran pari tuuheaa partaansa ja aloitti:

— Tämä Filimonov, Vanjka, puhui kuin hän olisi jonkun toisen maailman eikä Venäjän mies. Siitähän täällä jo on puhuttukin. Mutta ei ainoastaan Vanjka, vaan toisetkin puhuvat talonpojista kuin pakanoista. Etsivät keinoja, miten menetellä talonpojan kanssa. Minä neuvon keinon: haastelkaa talonpojan kanssa, niinkuin haastelite, ennenkuin teistä tuli viisaita. Menetelkää, niinkuin toivoisitte, että teidän kanssanne meneteltäisiin, jos edelleenkin olisitte... esimerkiksi suutarinoppilaita, niinkuin tämä Vanjka ennen. Jos jaksatte muistaa, niin osaa talonpoikakin ajatella, sen Vanjka aivan oikein sanoi, että järjellinen. Mutta jos tulet talonpojan luokse pelättävänä komentajana, muoto ankarana, epäilevänä, aina epäilevänä, niin kuinka voi, sanokaa, veljet, kuinka voi talonpoika esiintyä rehellenä. Tapettava rikollinen, kun salaa satonsa... totta, en kiellä, ...salaa. Vihamielisiä talonpojat, sekin on totta. Mutta nähkääs, veljet, asia on näin: talonpoikaa on kasvatettu vihaamaan komentajiaan ja opastajiaan. Sanon vieläkin: on kasvatettu ja kasvanut vihaamaan. Aa, veljet, se on pitkään aikain — Fedosej levitteli käsiään ikäänkuin kuvataksaan aikain pituutta — pitkään, vaikeiden kokemusten ja suurien kärsimysten tulos... Eikä talonpojalta voi vaatia, että hän, kun joku Vanjka ylpeänä ja epäilevänä astuu hänen eteensä, heti, siinä silmänräpäyksessä, heittää syöpyneet tottumuksensa ja uskoo, että tämä mies ainakin on vilpitön ystäväni. Nähkää... tiedätte, että kansaa on aina petetty ja pidetty ankarassa kurissa, ja ellei se olisi käyttänyt kaikkea taitoaan oppiakseen vilpistelemään, niin sen olisi ollut mahdoton hengittääkään. Tiedätte sen, veljet! Tuttu laulu, jota isämme ovat vuosisatoja laulaneet. Vanjka sanoi: kuulema sortajille! Minä sanon samaa. Mutta Vanjka ei osaa ajatella. Hän puhuu kuin herrat ennen ja käyttäytyy kuin kolme kunniamerkkiä saanut vääpeli. Jakaa käskyjä, määräyksiä, komentaa kuin ennen muinoin hovin vouti orjalaumaa, uhkaa, peloitte-

lee, ärjyy ja halveksii. Ei, toverit, älkää suvaitko tällaisia valistajia, pahaa jälkeä tekevät — ei käy, ei käy. Pitää olla ihminen, pitää ymmärtää ja luottaa, uskoa... valettakin, eikä heti kyläpoliisin tavoin: valehtelet — niinkuin tämä Vanjka tekee...

— Tolkuttomia ei saa jaaritella, — kiljasi Vanjka.

Alkoi sadella välihuomautuksia.

— Pitää pysyä asiassa.

— Yksityisiä henkilöitä ei saa arvostella.

— Vanhuuden höperö.

Vauhtiin päästyään huomautukset paisuivat.

— Kulakkien kätyri!

— Kulakkien palkkaama!

— Vastavallankumouksellinen!

Mutta ne, jotka luulivat Fedosejn vaijentavansa nimittelyillä, erehtyivät. Niistä tuo itsepäinen ukko vain yltyi. Ainoa silmä villisti pyörien kuin kykloopilla hän osoitteli sormellaan parjajiaan:

— Kulakkien kätyri!... Sinä!... Kulakkien palkkaama!... Sinä!... (seurasi asteettain kohoava voimasanaan tulva)... Vastavallankumouksellinen! Sinä... (seurasi voimasanaan tulva, jonka edessä rohkeimmatkin hämmästyivät)... Kas niin, te mykistytte. Tätä kieltä te ymmärrätte ja tätä kieltä itse käytätte siellä, missä luulette rohkenevanne. Tämä on Vanjkan kieltä. Noo, saa riittää... Minä jatkan edelleen ihmisenä ihmisten parissa...

— Mutta käytä omaa kieltäsi, — huomautti Vanjka.

— Antaa vanhuksen puhua, — kuuluivat jostakin arvovaltaiselta vaikuttavat täyteläiset sanat, ja tuokiassa muuttui salissa ääni Fedosejn eduksi.

— Puhu, isäseni, puhu.

— Jatka, vanhus, kuuntelemme.

— Nähkää, — jatkoi Fedosej hillitysti, — Venäjän pelot eivät kasva komennuksen mukaan eikä kiväärinpauke saa niitä heilimöimään. Samoin ei mikään peloittelu saa talonpoikaa muuttumaan toiseksi kuin miksi peloittelu on hänet tehnyt. Ihminen ei ole eloton viiri, joka kääntyy tuulen mukaan, eikä ihmisen sielu ole kela, joka katolla rämisee. Esiintykää siis, nuoret ihmiset, vaatimattomina. Ei liian viisaina eikä arvovaltaisina. Tulkaa taloon tavallisina miehinä ja talonpojan tapoja noudattaen. Ei pidä heti huoneeseen tultua iskeä pilkallisia silmäyksiä oobrasoon, eikä heti hyökätä jumalan kimppuun. On paljon muutakin sanottavaa kuin: sinä olet taikauskoinen. Kerro maailman tapahtumia,

puhu, miten veljet taistelevat, kuvaile tulevia aikoja, kysy vanhain vointia, kuuntele valituksia. Pitää osata, veljet, ymmärtää, ennen kaikkea ymmärtää... Ymmärtää, ymmärtää, — hän lopetettuaan itsekseen tovin mutisi.

Fedosej oli itseensä peräti tyytymätön. Hän ei ollut saanut itsestään irti sitä, mitä oli tahtonut ilmaista. Miettiessään mitä sanoisi hän oli tuntenut liikkuvansa ajatusten valtamerellä, mutta sanottuaan ajatuksensa hän huomasiakin kahlanneensa pienessä lätäkössä. Siitä huolimatta ilmeni kokouksen jatkuessa, etteivät hänen sanansa olleet jääneet tehottomiksi. Ne olivat poistaneet tuon painostavan jännityksen, joka oli syntynyt Vanjkan sanaintakia ja talonpojat alkoivat jälleen ottaa osaa keskusteluun.

Illalla Fedosej haasteli Ivan Petrovitshille ja Andrejevälle seikkaperäisesti kokouksen menon ja oman osuutensa siinä ja virkkoi sen tehtyään:

— Vanhaksi olen elänyt, paljon olen nähemiäni ja kokemiäni miettinyt, mutta vasta tämän jälkeen tunnen todella viisastuvani.

— No, annapa siitä aarteesta osa minullekin, — Andrejev pyysi.

— Sinä olet jo liian viisas ennestäänkin, — virkahti Fedosej.

— Tasataan, veli, en ole kitsas. Mutta minun mielestäni siinä, mitä kokouksen kulusta olet kertonut, ei ole mitään niin erikoisen viisasta, ja sinun osuutesi siinä oli tuhmuden tuhmutta, älä pahastu, veli, että sanon.

— Sehän se, se minun tuhma osuuteni saikin minut viisaaksi.

— Se osui paikalleen kuin naula naskalin läpeen! Anna kuulua lisää.

— Järjellä on hyvin vähäinen osuus tässä ihmisten ikuisessa tappelussa. Jos nuorille ihmisille sanoo: sinä elät vain muuttaman vuosikymmenen, et huomaakaan kun jo olet vanha, miksi ahnehdit enemmän kuin mitä tarvitset, elä sovussa ja rauhassa lyhyt elämäsi, pyri ymmärtämään toista ihmistä, niin he eivät jaksu sitä käsittää eikä uskoa. Jos sanoo: mitä hyötyä siitä on, että täytämme maanpiirin tuskan aiheuttamalla hätähuudoilla, niin sinut leimataan nöyräksi, ja nöyryys...

— Siitä meillä on vuosisatain synkät kokemukset, — huomautti Vasili työnsä äärestä.

— Nöyryys tallataan lokaan, — Fedosej jatkoi.

— Ken karkeimmin kiroaa, se menestyy. Vain siipirikot ha luavat rauhaa ja siunausta, ja siksi heitä ei sääli taivas eikä maa, — virkkoi Andrejev.

— Niin oli ennen, — sanoi jälleen Vasili katsettaan työstään nostamatta.

— Niin on! — pamautti Andrejev, — ja niin myös tulee olemaan.

— Minun puolestani kyllä saa niin olla, — myönteli Fedosej, — mutta minä vain ajattelen tämän seikan vastakkaista puolta ja joudun joskus tuumiskelemaan, että eikö ihmiskunta voisi elää hiukan kauniimminkin.

— Siihen pyritään, — kuului jälleen Vasilin tyyni huomautus, — ja siihen päästäänkin kommunistisessa yhteiskunnassa sitä täydellisemmin, jota kehittyneimmiksi sen muodot ja laitokset tulevat.

— Pyritään, pyritään, — matki Andrejev halveksuen. — Maailma on ja pysyy suurena vankilapihana, josta ihmiset pyrkivät ja ovat aina pyrkinet vapauteen, — alkoi Andrejev taaskin hännäillen jankuttaa entiseen tapaansa. — Turhaa touhua, vankilapihaa ympäröivän muurin takana on kuolema ja sen takana tyhjiys. Vanginvartijat vain vaihtuvat. — Tätä mielipidettä olikin Andrejev jo kauan itseksensä hautonut. Hän oli viime aikoihin asti hienosestaan toivonut kumouksen joutuvan sellaisille raitteille, että sen olisi pakko turvautua hänen apuunsa, mutta kun ei niin käynyt, oli tämä mielipide hänessä yhä vahvistunut, maailma oli alkanut hänestä näyttää kuoleman esikartanolta, hullujen huoneelta, vankilapihalta. Luonteeltaan hän oli aina ollut intoileva ja omien mielialainsa ohjailema mies, jonka vilkkaita mielikuvia ja vuolasta puhelahjaa hänen kesytön älynsä ei kyennyt tarkistamaan, ja siitä johtui, että hänen mielipiteensä hyppelehtivät äärimmäisyydestä toiseen. — Sinäkin, vanha mies, — hän Fedosejlle virkkei, — toivot vielä viisastuvasi. Mitä luulisit siitä hyötyväsi? Eh, ukko, olkaamme vain vertaisia vertaisten parissa.

— — —

Ivan Petrovitsh nykäisi vierustoveriaan, Fedosej ukkoa kylkeen ja kysyi:

— Nukutko jo?

— Sitäkö kysyäksesi minut herätit, — ukko ärähti.

— Tahdoin vain sanoa, että tuo lankoni, Ivan Andrejev, ei ole hyvä ihminen.

— Sitä sanoaksesi minut herätit? Minkä minä sille voin?

— Minun piti vain sanoa, että hän on väärässä. Sanoo: joka karkeimmin kiroaa, sitä siunaus seuraa. Pahan ihmisen puhetta. Pitää pyrkiä, taistella... Nukutko sinä?

— Pyrkiä ja taistella, — toisti Fedosej ilmaistakseen kuul-
leensa, mitä toinen oli sanonut.

— Se on elämän laki. Pyrkimys johtaa taisteluun, taistelu
päämäärään... Minun mielestäni Vanjka on oikeassa, sinä vää-
rässä, eli toisin sanoen, te olitte molemmat sekä oikeassa että vää-
rässä, mutta sinä olit enemmän väärässä kuin Vanjka... Nu-
kutko?

— Kuin Vanjka, — toisti Fedosej jälleen.

— Sillä Vanjka... ihme kyllä, mistä se poika on tietonsa
ennättänyt kerätä... oli aivan oikeassa siinä, kun hän sanoi, että
jyrkkyys ja taistelu ja kuolema...

— Entä valistus ja raitis kansa, — sihahti Fedosej.

— Niitä emme sortajia mairittelemalla saavuta. Vanjka on
aivan oikeassa. Kannatan hänen mielipidettään.

— Oletko luonut nahkasi kuin käärme keväällä?

— Olen, veli, luonut nahkani. Utta kasvatan ihmiskunnan
kaunista kesää varten.

— Se on oikein. Mutta kasvata toistaiseksi vielä, varmuuden
vuoksi, itsellesi karvainen karhun nahka, se lämmittää talvella
eikä ole kesälläkään liian kuuma sinun ikäisellesi miehelle. Hy-
vää yötä.

Fedosej ei nukkunut. Kauas oli uni karkkaantunut. Hän val-
voi ja katseli muistojen kuvia, jotka verkalleen kulkivat hänen
vanhoissa aivoissaan. Ne pysähtyivät eräeseen kuvaan. Hän oli
juuri tulesta päässyt, väsynyt, verinen, ruudinsavusta musta,
sydämissä kuoleman kauhu. Eräs nuori upseeri on tullut hul-
luksi. Kävelee pitkin kenttää, katseessa kamala kiilto, huulilla
verinen vaahto... silmäilee rajusti nauraen ruumiita ja sieraimet
levällään kuin veren hajusta nauttien karjuu heille, sotilaille:

— Kääpiöt, — karjuu, — katsokaa minua, sankaria!

Kumisi ja jyrisi kenttä, maassa viruvat ruumiit tärisivät...
ja mielipuoli upseeri nauroi, nauroi ja karjui.

Muisto hiljalleen vaimeni ja ukko vaipui unen horrokseen.
Siitä hän äkkiä pelästyneenä heräsi ja muisteli eilisiä puhei-
taan:

— Olenko minäkin luomassa nahkaani ja muuttumassa van-
haksi akaksi, — hän harmistuneena ajatteli. — Minä, vanha so-
turi... Eh, Fedosej, sinä vanha koni... Haastelet kuin akka
papiin pakinoilla... pthyi!... Eh, jumalavita!

Jelisavetan keksintö ei ollut muutamain päivän työn tulos. Viikkokausia hän oli saanut ajatella ja suunnitella. Yhä uudelleen ja uudelleen suunnitella suunnittelemasta päästyään. Jelisaveta piti itseään hyvin kekseliäänä, miltei ylivoimaisena muihin ihmisiin nähden, mutta — ja siinäpä hänen voimansa suurin salaisuus piilikin, — hän ei aliarvioinut ketään; ei ollut niin tuhmaa ihmistä, jonka suhteen hän olisi löysentänyt varovaisuuttaan. Jokaisen, jonka kanssa hän tuli tai vaikkapa vain arvelikin tulevansa tekemisiin hän kuvitteissaan varusti lahjoilla ja huomiokyvyllä. Ja ryhtyessään johonkin vaaralliseen yritykseen hän samalla kertaa harkitsi omia mahdollisuuksiaan, mutta harkitsi myös muiden ihmisten. Hän oli samalla kertaa rikollinen ja rikoksen paljastaja, varas ja salapoliisi. Ja tällä kertaa ei kysymyksessä ollut mikään vähäpätöinen henkilö, vaan itse Bruhov.

— Tämä on hyvä keino, sitä ei voi kieltää, mutta sittenkin minua peloittaa, — virkkoi Babina tunkiessaan jalokiviä lehmän sääriluuhun, johon Jelisaveta sitten, kun se oli jalokivillä täytetty, valoi siitä poistetun sulatetun ytimen ja asetti lattialle hyytymään. Tällaisessa hommassa he olivat olleet jo useita päiviä.

— Elämämme huippukohta onkin tämän pelin panoksena. Kohta saamme kaikki kalleutemme kaupungin ulkopuolelle, — Jelisaveta vastasi.

— Ja sitten...?

— Siitä edelleen rajan ulkopuolelle.

— Oi, olisipa se yhtä helposti tehty kuin sanottu, — huokasi Babina. — Minä pelkään niin kovasti Bruhovia, etten uskalla sitä sinulle täysin tunnustaa. Hän ei ole helposti petettävissä. Häneltä voi odottaa mitä hyvänsä. — Vanhuksen äänessä oli hänelle tavaton avuttomuuden väreily, kun hän jatkoi: — Bruhov on meille vaarallisempi kuin kaikki bolsheviikit yhteensä.

— Tottahan toki, — Jelisaveta totesi. — Bruhov on nerokas ammattimies alalla, jonka bolsheviikit tuntevat vain tarujen valossa. Ja sitäpaitsi hänellä on tilaisuus keskittää koko nerokkuutensa voima vain meihin, kahteen avuttomaan naiseen, mikä tietysti lisää hänen itseluottamustaan. Mutta sittenkin, isoäiti kulta, älkäämme unohtako, että olemme kahden tulen välissä... nyt on jännitettävä kaikki kylmäverisyys ja nerokkaisuus. Bruhov tosin on vaarallinen, mutta... tiedäthän... hän rakastaa nyttemmin minua.

Vanhuksen silmiin tuli ovela ilme. Sitten hän purskahti nauramaan.

— Onko se sinusta niin lystikästä, — Jelisaveta kysyi.

— Totta sanoen: on. Bruhov ja rakkaus... Sinä, Bruhov ja rakkaus. Voiko sellaisille perusteille rakennettu suunnitelma menestyä?

— Mikä se rakkaus sitten on mielestäsi, — Jelisaveta kysyi hiukan loukkaantuneena.

— Mistä minä tiedän... olen unohtanut.

— Älä sitten naura.

— Entä r a k a s t a a k o Bruhov sitten sinua?

— Niin kuin vain Bruhov rakastaa... Minä kyllä hänet... kykenen käsittelemään.

— Jos sinä selviydyt Bruhovista, — innostui Babina, — niin muusta minä kyllä vastaan.

— On selviydyttävä ja pelastuttava... eikä vain Bruhovista. Minä vaistoon, isoäiti, että meitä ympäröi nyt kiertämätön, voitattamaton voima. Se on kylmä, lahjomaton ja kuuro meidän keinoillemme.

— Sen olen minäkin vaistonnut, lapseni, ja siksi on meidän hinnalla millä hyvänsä päästävä väljemmille vesille. Yksilöllisten yrittäjien aika on mennyt. Voi Venäjää ja sen parhaistoa!

— — —

Babina on pukeutunut kaikkein kurjimpiin riepuihin. Jaloissa epäparit huopaset, harteilla jokin risainen riekale ja päässä miehen lakkireuhkana. Hän on ikivanha, köyry, hampaaton, likainen ja tavattoman ruma. Tällaisena ei hänellä ole mitään pelkäämistä. Vanhuus, repaleisuus ja rumuus suojaavat häntä paremmin kuin parhainkaan vartiosto. Varmuuden vuoksi hän vielä kerran tarkistuttaa itsensä Jelisavetalla.

— Sinua ei voi kukaan tuntea, — Jelisaveta vakuutti.

— Eikö Bruhovkaan?

— Tuskin. Mutta eiköhän olisi parempi, jos et pitäisi silmiäsi aivan noin sikkarassa, sillä sinä näytät aivan huomiotaherättävän rumalta.

— Silmäni avoinna! Sinä olet olevinasi viisas, mutta et kuitenkaan tiedä, että silmistä ihmisen sisäinen kuuluu. Rikkaan katse on aivan toinen kuin köyhän, viisaan toinen kuin tuhman. Silmät voivat vain osittain teeskennellä...

— Minä saan silmäni tottelemaan, — väitti Jelisaveta varmana ja uhoten.

— Vain osittain, — intti Babina, — ole varovainen sen suhteen mistä luulet olevasi varma. Tiikerin silmät eivät kykene näyttelemään kauriin osaa...

— Lorua! Mutta tee, miten tahdot... Ehkä osut oikeaan... Pane tuo iso luu pohjimmaiseksi.

Vanhus oli valmis lähtemään, mutta ennen lähtöään hän vielä painosti:

— Minä selviydyn. Mutta sinä, tee parhaasi. Kun kaikki on ohi, niin tule sovitulle paikalle.

— Jätät suoritettavakseni vaikean tehtävän. Bruhovia ei ole helppo käsitellä ja... hän on syvästi uskonnollinen... Saattaa käydä, isoäiti, niinkin, ettei hän tulekaan tänne. Olen kuullut sanottavan, että uskonnolliset ihmiset jonkun aikaa karttelevat paikkoja, joissa ovat tehneet rikoksen, ja Bruhov on täällä surmannut ystävänsä.

— Kana! Jos me uskovaiset kaihtaisimme niitä paikkoja, joissa olemme jotakin tehneet, niin pian jäisi koko maailma aitioksi. Tee, niinkuin olet suunnitellut, ja kaikki käy jumalan avulla hyvin. Aseta pöydälle leipää, kalaa ja viinapullo, mutta varo, ettet maista tippaakaan. Kaikki riippuu nyt siitä, miten osaat menetellä. Älä pidä kiirettä viinan tarjoamisella, ole kuin aivan unohtaisit sen, anna hänen itsensä muistuttaa. Pieninkin laskuvirhe saattaa käydä turmiolliseksi. Tämä on jättiläiskoe, lapseni... Jumala olkoon kanssasi.

Ennen lähtöään vanhus suutelee vunukkaansa molemmille poskille ja siunaa, tehden ristinmerkin.

— Isoäiti, — kysyi Jelisaveta siunauksen saatuaan, — olenko olevinani häneen hyvin ihastunut?

— Jumalan nimessä, ei! Jos mahdollista, tavallista kylmempi. Ikäänkuin et enää hänestä lainkaan välittäisi. Muista, että olet tekemisissä maailman nerokkaimman miehen kanssa.

Babinan lähdettyä Jelisaveta vaipui syviin mietteisiin, kuten aina silloin, kun hänellä oli edessään vaikea tehtävä. Hän loi yleiskatsauksen eletyn ja edessä olevan elämän yleisestä kulusta, muisteli saavutuksiaan ja arvosteli tekemiään virheitä. Hänen ensimmäinen suuri otteensa, jalokivivarkaus, oli ollut tuoda tuhon mukanaan. Oli tarvittu koko hänen kehittynyt järkensä, kylmäverisyytensä ja pikaiset otteensa. Joku toinen olisi varmasti epäonnistunut... Koko kaupunki oli ollut kuohuksissa. Sanomalehdet olivat monta päivää arvailleet sinne tänne. Jalokivikauppias ja hänen apulaisensa olivat antaneet varkaasta tarkan, mutta aivan harhaanjohtavan kuvauksen: pitkähäkö, laiha, kiersilmäinen, puner-

tavatukkainen ja hiukan onnahtava. Jelisavetan täytyi hymyillä ajatellessaan, miten tuiki tuhmia ihmiset olivat. Mikä oli helpompaa, kuin katsoa kieroon, värjätä hiuksensa ruman punaisiksi ja onnahdella... Mutta sittenkin oli hänen vapautensa ollut vaarassa ja ellei hän olisi keksinyt naamioida itseään, matkustaa maalle ja muuttua tavalliseksi miesten houkuttelijaksi, niin kuka tiesi...

Jelisaveta muisteli onnistunutta osaansa sotänäyttämöllä ja jälleen hänen täytyi ihmetellä ihmisten sanomatonta herkkäuskoisuutta ja tuhuutta. Hän oli pelannut korkeata peliä, jossa panoksena oli ollut hänen nuori elämänsä. Sitten tuli suuri valankumous aivankuin häntä varten. Rikkaat olivat joutuneet keppikerjäläisiksi, köyhät entistä nälkäisemmiksi, mutta hän, Jelisaveta, oli rikastunut. Hän oli tällä hetkellä ehkä rikkain yksilö koko suuressa maassa... Vielä pari onnistunutta pelivedosta ja hän on sekä rikkain että onnellisin...

Onkohan Antipinin ruumis yhä vielä entisessä paikassaan, juolahti hänen mieleensä...

Ovelta kuului varovainen kolkutus. Jelisaveta meni avaamaan.

— Ah, tekö?

Hän näytti pettyneeltä jopa säikähtäneeltä, ikäänkuin olisi odottanut jotakin toista tulevaksi, ja vilkasi hämmentyneenä viinapulloon.

— Minä se vain olen, — virkahti Bruhov nöyrästi kumartaen. — Ei ole minun syyntä, jos tulin sopimattomaan aikaan: olen tässä Babinan kutsusta.

— Ei mitään... Olkaa hyvä ja istukaa. — Jelisaveta oli hyvin rauhaton, vaikka hän sitä kaikin tavoin koetti peitellä.

— Odotatteko vieraita?

Jelisaveta katsoi kelloa:

— Lienee enää turha odottaa.

— Eikö Babina ole kotona, — Bruhov kysyi muuttuen samassa omituisen epäluuloiseksi.

— Onko teillä hänelle tärkeitä asioita, — Jelisaveta kylmästi kysyi.

— Ei erikoista, mutta hänellä lienee minulle, koska kutsui minua tulemaan.

— Kutsuiko hän? — kysyi Jelisaveta. — Se on eri asia. Hänen täytyi mennä tapaamaan erästä liiketuttavaa... Ihme, ettei hän teidän tulostanne minulle mitään maininnut... Alkaneeko minun nuorekkaan isoäitini muisti jo pettää. Ai-ai, se merkitsee vanhuutta.

— Luuletteko hänen kauankin viiptyvän?

Jelisaveta silmäsi jälleen viinapulloa, huoahhti ja... pienen tauon jälkeen:

— En tie-dä. Voi olla, että viipty...

— Ellei teillä ole mitään sitä vastaan, niin odotan, ehkä hän muistaa, että on kutsunut minut.

He olivat molemmat väit. Jelisaveta näyttää yhä rauhattomalta ja katsoo yhtenäen kelloa.

— Te olette hyvin viisas, — äännähti vihdoon Bruhov.

— Olen iloinen, että teillä on niin hyvät ajatukset minusta, — Jelisaveta vastasi.

Bruhov katsoi tyttöön hymyillen. Jos Jelisaveta olisi ollut tavallinen arkipäiväinen neitonen, niin hän olisi kauhistunut ihailijansa hymyä.

— Me olemme kahden kesken, — virkkoi Bruhov yhä jatkaen hymyään.

— Mistä te sen tiedätte, — kysyi Jelisaveta.

Bruhov ponnahti pystyyn ja nosti molemmat kätensä ylös. Sillä kuin salama oli Jelisaveta loikahtanut syrjään ja siepannut taskustaan revolverin ja piti sitä suunnattuna Bruhovin ohimoa kohden.

Bruhov ei itse asiassa ollut mikään peloton sankari, milloin oma henki oli kysymyksessä.

— Mitä te tarkoitate, — hän kysyi.

— Entä te, — kuului kylmä vastaus.

— Te olette kauhea, — mutisi Bruhov voimatta irroittaa katsettaan tytön silmistä. — Aiotteko ampuu minut kuin koiran?

— Se riippuu asianhaaroista.

— Hyvä jumala, minkälaisista asianhaaroista?

— Te tulitte tänne pahoissa aikeissa. Minä odotin ystävääni, mutta tulittekin te, jota minä kaikkein vähimmin odotin.

— Babina kutsui...

— Valehtellette.

— Vannon... kunniani kautta.

— Olkoon niinkuin sanotte, mutta minä lähetin Babinan asioille voidakseni rauhassa neuvotella ystäväni kanssa tärkeistä asioista.

Nyt Bruhov muisti nähneensä Jelisavetan eräänä iltana puistossa jonkun miehen seurassa. Hän jo melkein uskoi tytön puhuvan totta ja virkkoi:

— Te olette suurenmoinen... Minä rakastan teitä.

— Mutta minä en rakasta teitä.

— Te siis rakastatte ystävääne?

— Se kuuluu minun yksityisasioihini.

— Sallinette minun poistua.

— En. Me odotamme Babinaa, joka on teidät tänne kutsunut.

— Pitääkö minun seistä kädet ylhäällä koko ajan?

— Se käy liian vaivalloiseksi. Te voitte, minä sallin sen, ottaa ryyppyn, aimo kulauksen, ystävälleni tarkoitetusta pullosta... Seis! Odottakaa, kunnes minä annan luvan. Te otatte niin suuren ryyppyn kuin haluatte... anteeksi, etten voi pitää teille seuraa, mutta, niinkuin näette, käteni eivät ole vapaat. Ryyppättyänne te pistätte pullon nurkkaan Babinalta piiloon. Mutta muistakaa, että pieninkin harhaliike teidän puoleltanne saa minut ampumaan. Ja minä, sen voitte uskoa, olen tarkka tähtäämään. No!

Bruhovia ei tarvinnut kahdesti käskeä. Hän läiskäyttää pullon pohjaa kämmentään vastaan, niin että korkki lentää kauas. Kaa-taa sitten juomalasin reunojaan myöten täyteen:

— Terveyksenne! — Hän hotkasee kaiken yhdellä kertaa.

Viina kihalhti hänen päähänsä:

— Neiti Jelisaveta... uskallanko sanoa teille erään asian, jota jo kauan olen ajatellut?

— Minä en ole koskaan pitänyt teitä pelkurina.

— Erään asian... Uh, luulen, että viina... se on nykyisin niin harvinaista... Neiti, minä olen rehellinen mies... Minä, minä... me... Oi, sallikaa minun toivoa... Olen kuin vaha teidän käsissänne, samalla kuin olen teräksen kova suojellakseni teitä maailmaa vastaan... Te ette juo viinaa... minä... tosinai-sellisia... Hyvä jumala... pimenee... pääni... kristus...

Hän koettaa nousta, mutta väi-puu samassa istumaan ja siitä lattialle, jossa alkaa hurjasti kiemurrella ja vääntelehtiä:

— Auttakaa... jumalan poika... sinä s-nan portto... Minä kuolen... minä kuolen... Käärme... tule lähemmäksi, niin minä... s-na... jumala, ole minulle armollinen... Armahda... älä kisko ulos minun suoliani... ooh, ooh... Pysähdyttäkää... Se takoo, se murskaa... s-nan sielut...

Kaikki pimenee, äänielimet lakkaavat toimimasta, korvissa pauhaa kuin kadotuksen kuoro...

— Antipin odottaa, — viiltää Jelisavetan ääni kaukaa, sakean pimeyden lävitse Bruhovin korvaan kuin tulinen miekka.

Se oli viimeinen aistimus.

— — —

Babina istuu puiston penkillä ja järsii luuta Jelisavetaa odo-tellessaan.

Surullinen ja surkuteltava näky! Vanhus on hirvittävän ruma, likainen ja kurja, mutta rauhallinen ja tyytyväinen, niinkuin sellainen, joka on jättänyt maailman kaikkineen eikä siltä enää mitään toivo; jonka riennot ja pyrkimykset ovat suunnatut haudantakaisen elämän loppumattomiin riemuihin. Ihmisiä kulkee ristiin rastiin hänen editsensä, mutta niihin ei pyhä vanhus huomiotaan kiinnitä enempää kuin nekään häneen. Jokaisella riittää kyllin oman itsensä huolehtimista.

Eräs vanha herrasmies, joka niinkään näytti viimeisen elämän virstan vaeltajalta, tuli paksuun kyhmysauvaan nojaten ja istahti limaa haukkoen samalle penkille. Muutaman tovin huohoteltuaan ukko alkoi huiskautella keppiään ja raivokkaassa äänialajissa mutista:

— *Sacre bleu!... Parbleu... non sens... Mon dieu!... hors de combat...*

— Monsieur...

Ukko katsahti hämmästyneenä ikivanhaan eukkorähjään.

— Pyydän, monsieur, käyttäkää hiukan varovaisemmin keppiänne.

— Pardon!... Ajattelin liian kiihtyneesti... Minun on kunnia tavata sivistynyt nainen?

— Teillä on ihastuttava huomiokyky, herrani.

Ukko kohotti kunnioittavasti lakkiaan ja siirtyi lähemmäksi.

— Ah! Näin a propos... Onnittelten itseäni.

— Tepä sen sanoitte!... Näissä petojen majailupaikoissa...

— Jumalan hylkäämässä, murhamiesten ja varkaiden hallitsemassa maailmankolkassa, — säesti ukko innostuneesti.

— Hirviöiltä turvatuista enää vain kuolleet.

— Vain kuolleet, vain kuolleet. Me, eloon jääneet, olemme onnellisten aikain murheellisia varjoja... Muistot, muistot...

— Päivät ovat menettäneet valonsa, yöt sulonsa, — huohti Babina tunteellisesti.

— Äänenne kuulostaa merkillisen tutulta... Olemme tavanneet toisemme ennenkin... varmasti.

— Sangen mahdollista.

— Sallikaa esitellä itseni: Aleksander Pavlovitsh Semenov, tilanomistaja.

— Hauskaa kuulla. Minä olen Adolfine Karlovna Baumbergh.

— Aa!... Oo!... Tekö!... Säilyneenä, jumalan kiitos!... Entä minne joutuivat... hoidokkinne?

— Mikä minnekin, en tiedä. Ihmiset kuin akanat myrskyssä.

Muutaman tovin nyökyttivät vanhukset päitään entisiä ihania aikoja muistellen. Babina ei niin erikoisesti niitä kaippaa, hänelle häämöittää mahtava, entistä parempi tulevaisuus Venäjän rajain ulkopuolella. Toisin on Semenov vanhuksen laita. Hänen tulevaisuudentoiveensa ovat toistaiseksi vielä arempaa laatua, onpa hetkiä, jolloin niitä voi sanoa olemattomiksikin. Erikoiskomitea on käynyt entistä toimeliaammaksi, Paulin otteet entistä vaarallisemmiksi. Ei enää ole hyvä kohdata toisiaan sattumalta ja milloin tahansa. Hän on täällä, syrjäisessä puistossa, tapaamassa poikaansa sopiakseen tämän kanssa, milloin heidän on tilaisuus tavata toisensa katon alla.

— Voi aikoja, voi aikoja... Niin joutuivat kaunokaisen maailman myrskyyhin... Ei enää suloa, ei kauneutta... Kadoitettu paratiisi...

Maaliskuun aurinko paistoi kirkkaasti, se jo lämmittikin. Ilma oli tyyni ja seesteinen, varpuset sirkuttelivat puiden oksilla ja puiston käytävillä, varikset tarkastelivat pesäpaikkojaan puiden latvoissa.

— Heipä hei!

Paul oli saapunut nopein askelin ja pysähtyi vanhusten eteen. Hänen salkkunsaa sai Babinan hieman hätkähtämään ja suojaamaan luukoppaansa kuin kana poikasiaan. Mutta pian hänen kehitynyt silmänsä näkee, ettei mitään vaaraa ole uhkaamassa. Salkun kantaja on tosin proletaarisesti puettu, jalassaan saappaat ja toppahousut, yllä sarkainen puolipalton, kaulus tiukasti napitetuna, kävelee lengottelevasti, hiukset lakin alta otsalla — mutta hieno herrasmies kuitenkin sormenpäitä myöten. Oikeassa on Jelisavetä: tuo ilmestys on liian mahdoton, liian tökerö heidän taroituksiinsa, sen näkee jo lapsikin.

— Oletko käynyt mutsua treffaamassa?

— Mutsua, — kysyi vanha Semenov hämmästyneenä. — Ketä? Kuka on mutsu?... Aa, tiedän, — ehätti hän oikaisemaan huomattessaan Paulin tarkoituksena olevan esiintyä aina ja kaikkialla proletaarisesti. — No, miten muuten nyt...

— Hurisee, — avusti Paul sopivan sanan löytämisessä. — Hyvinpäin kaikki. Jokainen tekee parastansa. Vinhasti hurisee kaikki, ja edistys pomppii päämääräänsä seitsemän virstan saappailla. Ole huoletta, ukko... Morjens taas, minulla on kiire. Tule illalla mutsun luokse.

Semenov ei voinut olla naurahtamatta poikansa onnistuneen käytöksen johdosta. Babinalle hän ylpeillen kehäsi:

— Tämä gentlemanni oli minun poikani, heh...

Jos Babina ei olisi alkanut käydä levottomaksi Jelisavetan takia, olisi hän sanonut, että nuoren herra Semenovin käytös oli kaikkea muuta, mutta ei onnistunutta. Että säätyläisyys irvisti joka saumasta ja teatterijätkämäisyys joka liikkeestä. Hän olisi voinut antaa hyviä neuvoja, ohjauksia, menetelmiä esimerkiksi äänen ja erinäisten liikkeiden suhteen, mutta se olisi pitkittänyt yhdessäoloa ukon kanssa, ja jokainen sai hänen puolestaan muodostaa kohtalonsa miten halusi, kuten hänkin, Babina, oli muodostanut omansa. Sitäpaitsi hän ei ollut vähimmässäkään määrin kiitollisuuden velassa ylhäisille. Ne olivat aina häntä halveksuneet, kadulla sivuuttaneet tervehtimättä, ja jos milloin joutui heidän kanssaan tekemisiin paitsi öiseen aikaan ja keltalyhtytalossa, ei heidän halveksimisellaan ollut rajoja.

Babinan rauhattomuus yhä yltyi. Hän muuttui harvasanaisiksi, käänsi vihdoin selkensä seuralaiselleen. Jelisavetaa ei kuulu ei näy. Jo alkaa vanhasta naisesta oma kohtalokin näyttää epävarmalta. Hänellä on hallussaan äärettömiä rikkauksia — yksinpä kopassa hänen vierellään on kokonainen omaisuus — mutta... Entä jos osat ovatkin vaihtuneet. Jos Bruhov... Kaikki mahdolliset ja mahdottomat otaksumat alkavat temmeltää vanhan pahantekijän kuvitteissa. Milloin hän näkee lapsenlapsensa murhattuna, milloin itsensä bolsheviikkien armoilla tai, mikä kauheinta, Bruhovin koko omaisuutensa herrana...

Hän on kuin tulisilla hiilillä. Ei tiedä mitä tehdä. Asuntoonsa hän ei, Bruhovia peläten, uskalla, mutta ei myös uskalla poistua paikaltaan, sillä saattaahan Jelisaveta kuitenkin tulla. Hän kuulee Semenovin: *adieu, madame*, mutta ei ole kuulevinaan.

Ei kuitenkaan ole vanha Babina niitä, jotka pitkiä ajoiksi jäävät epätoivoisina virumaan. Hän ryhdistäytyy ja aivot alkavat luoda suunnitelmia. Jos hän nyt jää yksin maailmaan, niin... Ja siinäpä se olikin! Tuo ukko! — Levottomuus on kadonnut ja vanha nainen on koko sieluineen kiinni uudessa suunnitelmasaan. — Poika on liian tuhma, mutta ukko, tuo vanha elostelija, on vieläkin tuhmempi, riittävän tuhma hänen tarkoituksilleen... sopii hyvin ulkomaille... Kunhan poika ensin raivautuu pois vastuksista ja ukko vielä hiukan kurjistuu, niin hän, Babina, ottaakin sen... Suunnitelma välähti koko loistossaan hänen harjaantuneissa ja nopeaan työhön tottuneissa aivoissaan, — kun hän samassa jo näki Jelisavetan tulla viilettävän voitokkaan näköisenä luoksensa.

— Noo?

— Kaikki hyvin.

- Onnistuit?
- Tietysti.
- Kestikö se näin kauan?
- Se kävi pian, mutta...
- Mitä...!
- Piiloitin...
- Hyvä. Voimmeko huomenna mennä takaisin kotiimme?
- Epäilettkö, rakas isoäiti, että minä jätän tehtäväni puolinaiseksi?
- Lapseni, maailma on sinun, — lausui vanhus liikutuksesta väräjävin äänin.

Toisessa kädessä luilla ja joillakin leipäpaloilla täytetty koppa, toisella hellästi tukien ikäloppua vanhusta kulkee nuori, sanomatoman suruisen näköinen nainen kaupungista maaseutua kohden.

XXIII.

Kumous kulkee eteenpäin. Uusi yhteiskunta rakentuu jäykällä tarmolla. Kaupunki alkaa olla täydessä järjestyksessä, pahantekijät on saatu talttumaan, kadut ovat puhtaat, tehtaat työskentelevät, oppilaitokset toimivat, teattereissa ja kinoissa on esityksiä, sirkus, elokuvat, konsertit, poliittiset ja yleissivistävät esitelmät, raitiovaunut, autot, kaikki suurkaupungille ominaiset ilmiöt suoriutuvat säännöllisesti. Pikkuliikkeet ovat kadonneet ja sijalle on tullut valtionliikkeitä ja artteleita.

Suutari Ivan Andrejev ei enää työskentele kotonaan. Suutarinkone ja lestikasa ovat poissa ja sen akkunan ääressä, jossa hänen työpöytänsä ennen sijaitsi, on nyt nuoren väen iso kirjoituspöytä. Akulinan ompelukone on entisellä paikallaan, mutta sen lähellä olevasta ovesta on Ivan armotta lyönyt sisään töröttävät naulat, joilla Pavlov aikoinaan oli huonetta rumentanut ja jälkien peitteeksi hän on asettanut kaksi somaa listaa. Vasili ja Olga puolestaan ovat panneet samalle seinälle jykevän, kirjoilla täytetyn hyllyn. Kullatut tuolit ovat saaneet poistua, ja niiden sijalla on nyt tavallisia. Unin vierustalla olevat talousesineet on viety pihan toisella puolella olevaan yhteiseen keittiöön, joka on uusittu ja puhdistettu yhteistä käyttöä varten, ja niiden tilalla komeilee nyt Fedosejn ja Ivan Petrovitshin tilapäiset lavitsat. Oikeastaan voimme nimittää vain Fedosejn lavitsaa tilapäiseksi, sillä Ivan Petrovitshan onkin jo kaupungin vakinainen asukas ja sisarensa-tyttären Olga Ivanovnan oppilas.

Hän, Ivan Petrovitsh, ei ole enää sama ihanteellinen kansanvalmistaja kuin ennen. Nyt hän, Fedosejn suureksi mieliharmiksi, on kaikessa Olgan kanssa samaa mieltä. Hän tuskin uskaltaa sanaa lausua tiedustelematta Olgan mielipidettä. Fedosej ei voi käsittää, mikä miehen on niin lauhaksi tehnyt. Olihan sillä ennen, haihatteluistaan huolimatta, se mikä oli, omaansa, mutta nyt, pthyi... Olkoon kokö mies! Vähät yhdestä vanhasta ukko rähjästä; kotikylässä niitä on kymmeniä...

Mutta sittenkin tuntui raskaalta jättää vanha ystävä.

Monien rakkaiden muistojen, pitkäaikaisen ystävyuden ja synnyinseutujen kuvausten avulla koetti Fedosej herutella räätälin koti-ikävää. Turhaan. Auttamattomasti tämä oli intoutunut uuteen aate-, työ- ja toveripiiriinsä.

Fedosej tunsii olevansa Ivan Petrovitshin hylkäämä ja olisi jo aikoja sitten jättänyt tämän ja lähtenyt omille maille, mutta yhä vain oli kysymys Annan suhteen avoimna. Mikä sen poloisen kohtaloksi tulee? Anna oli hänelle läheinen ja rakas, mutta jollakin tavalla ikäänkuin utumainen. Ukko ei ymmärtänyt häntä, ei voinut sanoa, oliko hän kala vai lintu. Kaunis, tunteellinen, rakastava, niinkuin Fedosejn, entisen naissankarin, mielestä todellisen naisen tulee ollakin, mutta paljon maailmaa nähneenä ja elämää kokeneena hän tiesi, etteivät nuo ominaisuudet siedä varsin laajaa riippumattomuutta, vapaudesta puhumattakaan. Anna seurusteli Iljan kanssa, näytti kuin olisivat pitäneetkin toisistaan, mutta Iljan pitäminen oli aivan toisenlaista kuin se, johon hän, Fedosej, oli nuorena tottunut. Ei hänen aikanaan lasketeltu oppineita lukuja, ei vaivattu päitä vaikeilla problemeilla. Silmänisku, käsi kaulalle, ... muisku, siinä kaikki ja asia oli päätetty. Mene ja tiedä, millainen oli miehekseen Ilja niissä asioissa. Ei se ainakaan hituistakaan muistuttanut isäänsä, ukko Bjelanovia, joka vielä vanhanakin hirnui kuin ori ikään. Siinä ukossa sitä oli miestä kerraksi jos toiseksikin. Toista maata ovat nämä kumouksen miehet, kauttaaltaan toisenlaisia: kylmiä kuin sammakot, viisaita kuin käärmeet; lempivätkin, arvattavasti, tieteellisen ohjelman mukaan... jos lainkaan voi lempiä mies, jonka vietit ovat aivoissa ja tyydytyksen tarve vatsassa. Fedosejlla oli huomiointinsa perustana elävä esimerkki: Vasili Ivanovitsh. Siinä oli nuori mies, joka oli tämän nykyisen ajan miehen malli ja esikuva. Saattelee Tatjana Borisovnaa, kenraalin tyttäätä, illoinkin usein yhdessä palaavat... Mutta kun Olga pilkkailee, niin mitä sanoo Vasili? Sanoo, että Tatjana on kuitenkin kumouksellinen, vaikka

onkin kenraalin tytär! Ikäänkuin siinä asiassa tarvitsisi olla kumouksellinen. Tyttö kuin tyttö, jos muuten vain miellyttää.

Huippunsa tämän läjin rakkaus näytti eräänä iltana.

Fedosej lojui lavitsalla ja mietiskeli, miten Annaa koskevan kysymyksen Iljalle esittäisi. Vasili, tapansa mukaan, istui työstä tultuaan kirjoituspöytänsä ääressä ja kirjoitteli, Akulina, niinkään tapansa mukaan parsiskeli sukkaa. Silloin ovi äkkiä avautui ja nuori tyttö, hiukset epäjärjestyksessä ja kasvot epätoivon kalventamina syöksyy huoneeseen ja ryntää suoraa päätä Vasilin eteen polvilleen.

— Tuo pahentaa asiansa, tuollaisesta eivät miehet pidä... tyttö rukka, — ajatteli Fedosej siinä lojuessaan. Hän muisti nuo hyljättyjen naisten epätoivon eleet niiltä ajoilta, jolloin oli erästä luutnanttia vuoden djensikkana palvellut. Olipa hänelle itselleenkin kerran pari sellaista tapahtunut.

Mutta pian ukko huomasi, ettei asia koskenutkaan hyljättyä lempeä.

— Hän on kuitenkin minun serkkuni, minun isäni veljenpoika... oi-oi-oi, — vaikeroi nuori neito Vasilin jalkain juuressa.

— Niin, valitettavasti, — myönsi Vasili, — mutta se ei lainkaan vähennä hänen rikostaan.

— Pelasta hänet, pelasta hänet. Puhu hänen puolestaan. Tuomittakoon hänet mihin rangaistukseen hyvänsä kunhan vain ei kuolemaan. Sinulla on sana vallassasi, sinä voit vaikuttaa, olet viisas, lahjakas... Vasili, ajattele meitä onnettomia...

— Hänen armonsa takia voisit koettaa, — virkkoi Akulina pyyhkien silmistään liikutuksen kyyneleitä. Hänellä oli suuret luulot poikansa merkityksestä vallankumouksessa.

— Hänen armonsa takia, — matki Vasili tuskastuneena. — Pitäisikö minun jonkun armon takia laittaa itseni epäiltäväksi jopa suorastaan vaaraan lähtemällä puolustamaan ilmeistä pahan-tekijää? En sitä tekisi teidänkään takia, äiti.

— Ystävä kallis, — hellytteli Tatjana, — kuka sinua uskaltaisi epäillä, sinua, joka olet kaikkien epäilysten yläpuolella.

— Erehdytte, Tatjana Borisovna. Kumouksen käydessä ei kukaan ole eikä saa olla epäilyksistä vapaa. Meidän on epäiltävä kaikkia, vieläpä erinäisissä tapauksissa omaa itseämmekin.

— Sinä olet! Sinua ei kukaan epäile, oma rakas, kallis ystäväni. Kaikki puhuvat sinusta hyvää, sanovat: toveri Vasili Andrejev on yhtä rehellinen kuin älykäs ja jalokin, — suostutteli Tatjana vaikeroiden.

— Tuota sanonevat vain ne, jotka veisaavat yhä vain vanhaa

kirkkokuoroa. Mutta olet, että minä olen rehellinen, vilpittön ihminen, ... ja lisäksi jalo... etkö ymmärrä, että sellaisena minä juuri kaikkein vähimmin voisin puolustaa rehellisyyden ja vilpittömyyden vastakohtaa. Serkkunne Pavel Semenov on todistetavasti vastavallankumouksellisen järjestön johtohenkilöitä. Hän on suunnitellut murhia, pankinryöstöjä, räjähdyksiä. Hän on ollut yhteydessä ulkomailla ja kotimaassa toimivain vastavallankumouksellisten järjestöjen kanssa. Ja nyt te, Tatjana Borisovna, olisitte valmis uhraamaan minun henkeni...

Tatjana ponnahti seisaalleen:

— Syytöksenne ovat vahvasti liioiteltuja. Mutta vaikkapa Paul Aleksandrovitsh olisikin vastavallankumouksellinen, niin pitäisi teidän ottaa se huomioon, että hän niinkuin tekin, ehkä taistelee vakaumuksensa puolesta. Teidän pitäisi kohdella häntä kunniallisena vastustajana eikä nimitellä häntä murhaajaksi ja jos joksikin. Se on mielestäni alhaista.

— Minua ei miellytä nimittää hänen laisiaan ihmisiä miksiäkään, mutta jos niin haluatte, voin arvonimiin, jotka olen tullut lausuneeksi, liittää vielä yhden: matalamielinen konna. Hänen väärän ilmiantonsa johdosta vangittiin opettaja Fadejev...

— Teillä on nyt valta tehdä, mitä tahtotte, — virkkoi Tatjana surullisena.

— Niin on, — Vasili myönsi.

— Valta kylvää tuskaa ja kyyneliä, — Tatjana purskahti itkuun.

— Minä en tahtoisi teille mitään pahaa.

— Nähdäänpä, miten tuossa käy, — mietti Fedosej tarkkaavana.

Tatjanan sydämeen syttyi toivon kipinä. Kuin itsekseen hän hiljaa hymisi:

— Kerran tunnustit pitäväsi minusta.

— Samaa vakuutan nytkin, — myönsi Vasili yhtä hiljaa, — minä pidän teistä, mutta...

— Mutta...?

Katsovat silmästä silmään. Tatjana levittää kätensä kuin syleilyyn.

— Ihana nainen pyydystää turmion verkkoon miehen sielua, saa nähdä, miten käy, — mutisi Fedosej itsekseen.

— Millä tavalla luulisitte minun pitävän menetellä voidaksemi auttaa serkkuanne, — Vasili kysyi.

— Te voisitte...

— Jatkakaa, olkaa niin hyvä.

— Teillä on vaikutusvaltaisia tuttavii asianomaisten joukossa, ehkäpä Erikoiskomiteassakin, — Tatjanan otsalle kohoutui hiki-karpaloita. — Koettakaa vaikuttaa.

Hän oli menehtyä häpeästä. Tässä näin monen henkilön läsnäollessa rukoilla... Hänen vaistonsa olivat puhtaasti ylimykselliset, ja joskin hän lukeneena ihmisenä tiesi, että yhteiskunnan elämää määräävät lait ovat yhtä vääjäämättömät kuin luonnosakin vallitsevat ja vaikka hän valistuneena ihmisenä oli yrittänyt kauniisti alistua siihen, mikä oli välttämätöntä ja väistämätöntä, niin luokkavaistot puhuivat toista kieltä: alistumisellakin täytyi olla rajansa, ja tämä, että hänen täytyi rukoilla voittajia, ei enää kuulunut kauneuden alaan, vaan se oli — rumaa ja alhaista.

— Vaikutusvaltaisia tuttavii, — kertasi Vasili ja hänen huulillaan kareili pieni ivan hymy. — Te, Tatjana Borisovna, tarkoittatte, ellen väärin käsitä, että minun olisi mentävä kumarrusmatkalle vaikutusvaltaisten tuttavain luokse?

Tatjana oli päässyt tunneasteikkonsa pohjaan saakka. Hän istahti tuolille kalpeana, mutta tyynenä:

— Jos sen niin haluatte nimittää. Minä puolestani olen tehnyt kajken, minkä olen voinut onnettoman sukulaiseni puolesta. Rukoileminen ei ole minulle helppoa.

— Tarkoitukseni ei suinkaan ole tehdä pilkkaa vakavasta asiasta, — virkkoi Vasili. — Pidän luonnollisena, että te teette voitavanne pelastaakenne serkkunne. Mutta vaikkapa minä tahdoisinkin — jota minä en tee — niin minä en voisi asialle mitään jo siitäkin yksinkertaisesta syystä, että suosikkilaisuus on kumoutunut sortojärjestelmän kanssa, sitä ei enää ole. Kukaan ei teidän asiaanne voi auttaa.

Tatjana olisi mielellään poistunut, mutta ei saanut sitä heti tehdyksi. Hänen, niinkuin herkkävaistoisten naisten yleensä, oli ylen vaikea poistua sieltä, missä luulee käyttäytyneensä raukkamaisesti, itseään alentavasti. Ivan Andrejevin kotiintulo antoi hänelle tilaisuuden nousta hyvästelemään.

— Kas, Tatjana Borisovna! Terve! — tervehti Ivan riehakkaalla tavallaan. — Tsajua, Akuljka! Jääkää, neitiseni, juomaan lasi kuumaa. Noo, miksi noin murheellinen... Ymmärrän... Ei ole elämä silkkiä, mutta minkä sille mahtaa... Teetä, kunnioittavimmin pyydän.

— Kiitos, rakas ystävä, Suokaa anteeksi, mutta...

— Älkäämme kursailko, se ei enää vaikuta. Ihminen kuin ihminen. Tänään sinä naurat, minä itken, huomenna sinä itket, minä nauran. Sellaista on elämä. Mitä siitä, pääasia on kesätyvyys...

Ivan tarttui rohkein ottein Tatjanan käteen ja johti hänet istumaan viereensä.

Ivan Andrejevin reipas esiintyminen vaikutti elähdyttävästi Tatjanaan. Hän oli siinä näkevinään hienotunteista ymmärtämystä ja hengenheimolaisuutta.

— Siellä meidän verstaassa, — Ivan kertoi Tatjanalle, — on eräs vanha suutari ja filosofi, miltei umpikuuro Matvej Jakovljev, joka ajattelee ääneen. Eräänä päivänä hän ajatteli näin: Teot, hän ajatteli, kulkevat seurauksina kintereillämme kuin vihaiset koirat etsien tilaisuutta purrakseen. Ne haistavat jälkemme, eikä niitä voi eksyttää. Sanoi eli ajatteli: se on luonnossa sellainen pykälä, paragraafi...

Fedosej kohoutui vuoteellaan, sytytti savukkeensa, siveli paritaansa ja virkkoi:

— Joutavuuksia! Minun kintereilläni ei ole yksikään tekojeni koiria kulkenut. Se vain toisille sattuu, toisille ei, kaikki riippuu olosuhteista. Ei se yksilöstä riipu.

— Mistä sen tiedät? Entäpä jos sinunkin perässäsi ovat juosseet?

— Vähät siitä, jos eivät pure.

— Kuin eivät ole purreet? Missä on jalkasi, silmäsi?

— Jopa iskit kirveesi kiveen, — ukko nauroi. Ja sormi sojossa, silmä suurena hän selitti: — Jos nyt teot, pahanteot, tarkoitan, muuttuisivat pureviksi koiriksi, niin maailmassa et löytäisi, vaikka neulan kärjellä etsisit, yhtään runtelematonta ihmistä. Pelkkää vaivaista väkeä: jalattomia, kädettömiä, silmättömiä, nenättömiä, sokeita, kuuroja, mutta kaikkein enimmäin — tykkänään hengettömiksi purtuja. Ei se ihmisestä riipu. Toisille sattuu toisille ei, pääsevät livistämään. Siinä sinulle elämän paragraafi.

Ukkojen näin keskustellessa Tatjana hiljalleen nousi, hyvästeli ja poistui kenenkään sen enempää häneen huomiotaan kiinnittämättä. Vasili teki liikkeen kuin aikoen seurata häntä, mutta malttoi mielensä, istuutui kirjoituspöytänsä ääreen ja alkoi selailta papereitaan.

XXIV.

— Noo, siskoseni, tulit hyvään aikaan, — huudahti Andrejev Ossipovalle, joka tapansa mukaan pujautti sisään samasta ovenavaumasta, josta Tatjana oli lähtenyt ulos. — Tule, kyyhkyläiseni, istu tuohon viereeni tsajua juomaan.

Ossipova noudatti kehoitusta ylen iloisena ja pakisi imarrellen:

— Eivät kutsuneet entiset herrat vierelleen; keittiön nurkassa sait, jos sait, värjöttää kuin vieras koira. Mutta ovatpa saaneet opetuksen köyhän halveksinnasta. Jo minä monta kertaa ajattelinkin, että saapa nähdä, kuinka kauan taivaan isä sietää riikin-kukkojen kiiltäviä pyrstöjä... Mitä se nyt sanoo, kun serkku on kiinni ja äiti hulluna?

— Jaa kuka?

— Tuo Tatjana Borisovna... Kalpea ja... itkikö se, kun silmät olivat niin punaiset?

— Mitä sinä sanot! Onko hänen armonsä tullut hulluksi, — kysyi Akulina läähättäen ja molemmin käsin päätänsä pidellen.

Vasili kiristeli hampaitaan ja kahisteli hermostuneena papereitaan.

— On, on... Niin riehuu kuin mielipuoli. Minä ajattelin, että riehun nyt tuskaa, kyllä olet iloaikin...

— Älä lörpöttele... s-na, — karjahti Vasili.

— Voi-voi, tätä elämää, — päivitteli Akulina.

Fedosej silitteli partaansa ja myhäili omituisesti.

— Tiedätkö mitä, — kysäsi Andrejev ja löi Ossipovaa olalle.

Ossipova nyrypisti huulensa yhteen ja oli vaiti. Andrejev uudisti kysymyksensä. Nyt Ossipova riehahti:

— Minua on kielletty puhumasta ja minua, oikeauskoista ihmistä on nimitetty saatanaksi... Niin on minulle tehty ja minä puolestani sanon, että turhaan saatte minulta sanaa odottaa. Minä vaikenen kuin hauta. Sillä vaikka olenkin vanha ja köyhä, niin ei minua sentään saa pahaksi hengeksi nimitellä, sitä minä en siedä. Eikä minulle tarvitse ärjyä kuin koiralle, tai laiskalle konille. Kutsutta olen tullut, mutta kutsutta en ole pöydän ääreen istunut...

— Oletko kuullut, että herrat pääsevät jälleen valtaan, — solahdutti Andrejev Ossipovan sanatulvan väliin.

— Noo... pitäisikö niiden...? — Eukon kasvot väreilevät hämmästyksellä, vahingonilolla ja kostoilla. Hänen naamansa on pelkkänä ivan hymynä, kun hän Vasilia silmäillen Andrejevilta kysyy: — Mahtaako siinä olla mitään perää, sillä...

— Aivan totta. Se on päätetty. Valta luovutetaan vapaaehtoisesti.

Yhä Vasilia silmäillen alkaa eukko vinkua:

— Vai tulevat ne oikeat herrat jälleen valtaan... Ei, kyllä minun pitää mennä auttamaan hänen armoansa. Oikein sydäntä vihloo, kun ajattelen, miten hirveästi se raukka on saanut kärsiä... Mutta sinähän lasket leikkiä?... Niin?...

— Se on totta kuin vettä ja pitää kuin seula, — vakuutti Andrejev.

Ossipova on äärimmäisen herkkäuskoinen ja narrattava, mutta monista pettymyksistä viisastuneena hän ei sentään jaksa ottaa Andrejevin sanoja täysin varmoina, vaan hilliten ihastustaan hän varmemmaksi vakuudeksi kysyy Fedosejlta:

— Ette suinkaan tekään usko, että ne herrat...?

— Minä puolestani uskon vaikka mitä, — ukko vastasi.

Nyt Ossipova uskalsi laskea mielihyvänsä valloilleen, koska vanha puujalkaukkokokin vahvisti herrain vallan todeksi. Ja sitäpä varten kai Vasilikin, vaikka muuten äitiinsä säyseä, murjotti ja oli äreä, ja ainahan ne kortitkin hänen armolleen näyttivät kuninkaita, ässiä, kympejä ja kuutosia. Ossipova nousi ja nykistellen hyvästi virkkoi Vasilille:

— Suokaa anteeksi, Vasili Ivanovitsh, vanhan naisen äännähetyt. Niin kauan kuin maailmassa on jalankin verran muualla tilaa, en tule teidän ylhäisyyttänne häiritsemään.

— Pysykää poissa, — murahti Vasili.

— Vasili! Kuinka sinä saatat noin, vanhalle ihmiselle ja äitisi hyvälle ystävälle, — paheksui Akulina. Ja Ossipovaa syleillen hän pyysi: — Älä ole vihainen. Mieleni on kovin paha. Suo meille anteeksi, Tule pian jälleen, rakas ystävä. Tulethan?

— En minä pane kiveä s i n u n kuormaasi, — lupasi Ossipova jalomielisesti. — Sinä olet aina ollut hyvä, mutta lapsistasi en voi samaa sanoa. Hyvästi.

Portaissa eukko selvästi ymmärsi, että Akulina syleili häntä senvuoksi, kun pelkäsi, että hän, Ossipova, hänen armonsä hyvänä ystävänä herrain valtaan päästyä äityy kostamaan kertomalla kaiken minkä tietää... ja hän tietää paljon.

— Sillä ihmisellä on ihastuttavan hyvä luonne ja luonteenlaatu, — Fedosej kehui Ossipovan mentyä.

— Miten niin, hyvä, — kummasteli Andrejev.

— Venyvä ja kimmoisa... aah, — ihasteli ukko.

— Jokaisella on oma luonteensa, minkä sille mahtaa, — puolesteli Akulina ystävänsä.

— Ei sille mitään voi, — myönteli Fedosej vakavana, — niin kuin ei sillekään, että jokaisen ihmisen, oli luonne miten jäykkä tahansa, täytyy venyä, kun olosuhteet venyttävät... Ja muutenkin, miten kulloinkin. Kukapa sen tietää, millainen minkin luonne lienee. Ja vähätpä sellaisesta, kunhan jotenkin elämän loppuun elää.

— Sepä se, että elämänsä loppuun, niin, — huokaili Akulina.

— Älä sure, eukkoseni, — Andrejev lohdutti, — elämme loppuun asti jotenkuten, siitä saat olla varma, mutta ei päivääkään siitä yli vaikka ruusujen päällä lojuisimme ja pelkkää mesileipää söisimme.

— Sitä kerää, elämän kerää tarkoitan, et uudelleen kerä, — virkkoi Fedosej.

Keskustelu oli mielialan luisuttanut elämän lopun synkkään haikeuteen. Eikä heillä, vanhoilla, piakkoin ikänsä eläneillä, ollut käytettävänä minkäänlaisia tulevaisuudentoiveiden hätävaroja apeiden ajatusten poistamiseksi. Mutta Olgan ja Ivan Petrovitshin saapuminen hälvensi painostavan tunnelman. Olga oli tapansa mukaan ylen reipas ja innostunut. Hän heitti päällysvaatteensa vuoteelle, hieroi käsiään ja huudahdellen ilmaisi:

— Tämä päivä on ollut kova ja kiperä. Täytyy leiskua kuin sirkushevonen saadaakseen kasvatit pysymään terveinä ja vireinä. Eikä aina ole kysymys kasvateista, vaan joskus kasvattajistakin, joilla monillakin, kuten esimerkiksi Tatjana Borisovnulla...

— Ole vaiti, lapsi kulta, — kiirehti Akulina sanomaan, — älä virka mitään pahaa siitä raukasta, se on aivan surun murtama. Ajattele: oma äiti miltei mielipuolena, ja serkku...

— Aivan oikein, — myönsi Olga vain myöntääkseen.

— Ei pitäisi tuomita kuolemaan, — äännähti Akulina arasti, ja jatkoi ikäänkuin anteeksi pyytäen: — Ihmiselle annetaan jo syntyessään kuolemantuomio, ei siis ole mielestäni oikein tuomita kuolemalla kuolemaan tuomittua. Se on niin suuri rangaistus, ettei ole rikosta, joka sen ansaitsisi.

— Olen kuullut sanottavan, — puuttui puheeseen Ivan Petrovitsh — että kuolema, niin luonnollinen kuin se onkin, muuttuu rangaistuksena niin hirvittäväksi, että sen odotusta verrataan kuumimman helvetin tuskiin.

Fedosej muisteli kokemuksiaan ja selitti sitten asiantuntijan tavalla:

— Minä näin kenttäsairaalassa miehen, jonka koko alaruumis oli mäsänä. Se pyysi lääkäriä lopettamaan tuskat, mutta lääkäri kieltäytyi, hänellä ei muka ollut siihen oikeutta. Mies rukoili upseerilta oikeutta saada kuolla pian, mutta upseeri sanoi samaa kuin lääkäri. Ruhjoutunut itse oli liian heikko käyttämään oikeutta väärin itseänsä kohtaan... Sivumennen mainitsen, ettei sotilailla ollut oikeutta milloinkaan eikä missään tapauksessa vahingoittaa itseään, saatikka sitten riistää itseltään omaa henkeään. Hallitus sai tapattaa meitä, rääkätä meistä vaivaisia, se sai tehdä mitä

ikinä tahtoi, mutta itse et saanut itseäsi vahingoittamisen tarkoituksessa sormenpäälläsikään koskettaa. No niin, mies ei siis pelännyt kuolemaa, hän päinvastoin kaipasi sitä. Kovaa siis ei hänelle ollut hengenlähtö, vaan helvetilliset tuskat. Kerran minä näin, miten tunguusit huvikseen hirttelivät japanilaisia vankeja. He eivät sitoneet vangin käsiä ja jalkoja, niinkuin kristityiden hyvä tapa vaatii. Minä olen nähnyt, miten kristityt, jumalan palvelijan läsnäollessa hirttävät, mutta jääköön se mainitsematta. Tunguusit antoivat vankien roikkua vapaina. Käsiensä haromisesta ja jalkain sätkimisestä voi selvästi nähdä, kuinka kauan kukin eli. Se oli vedonlyöntiurheilua. Näkemäni perusteella voin melkein vanhoja, ettei ihminen hirsipuussa roikkuessaan halua siirtää kuolemaa tuonnemmaksi... No, kuinkas kävi erään puolalaisen. Hän oli tehnyt jonkun rikoksen, en muista enää minkä ja se onkin sivuasia. Poika tuomittiin ammuttavaksi. Mutta mitäs teki? Hirtti itsensä. Joudutti siis kuoleman tuloa. Ampuminen ei tee yhtään kipeää, siitä minulla on omintakeisia kokemuksia. Ja teloitettaessa ammutaan niin, että sitä kelpaa vaikka itse isä jumalankin katseella ja ottaa opikseen, miten ihmishenki siististi nitistetään.

— Jos minulla olisi valta, niin minä määräisin, että kuolemantuomio pidettäisiin tuomitulta salassa. Ja sitten aivan äkkiä, esimerkiksi tuomitun syödessä tai viinaa juodessa ammuttaisiin, — tuumi Ivan Andrejev.

— Ei, ei käy päinsä... Viina koukuttelee, ja niin saattaisi ammuttavia tulla liikaa...

XXV.

Rouva Semenova suljettiin mielisairaalaan. Teresen suhteen oli Fedosejlla jo varma päätöksensä viedä hänet mukansa maalle. Tosin oli Terese, jos ei aivan älytön, niin kuitenkin tarmoton ja mielillä pidettävä, mutta onhan siellä aikaa pitää mielin kielen ihmistä, joka ei ollut omaan onnettomuuteensa syyppää, ja ehkäpä maaseudun hiljaisuus sekä suruton ja keveä elämä viritävät jälleen lamaan tunteet hengenvoimat.

Tatjanasta tuntui raskaalta ajatus, että hänen täytyi erota Teresestä. Hän luuli jo menettäneensä kaiken, mikä hänelle oli rakasta ja arvokasta maailmassa; mutta nyt, kun oli kysymys Teresen menettämisestä, hän huomasi, että hänellä vielä oli ollut paljon jäljellä. Hamasta lapsuudesta, niin pitkältä taaksepäin, kuin hän muisti, oli hän aina nähnyt Teresen leppeänä, hiljaisena

ja avuliaana. Milloin äiti oli täyttänyt huvitteluvollisuuksiaan — ja se tapahtui joka ilta, — silloin Terese oli kertonut hänelle kauniita tarinoita ja nukkumaan mennessä hyssytellyt uneen. Isälle ja äidille oli hän, Tatjana, ollut suloinen lapsi, jota sellaisena näyteltiin ja ihailtiin, mutta Tereselle hän oli aina ollut elävä ihminen. Monet seikat tulivat Tatjanan mieleen, toiset ihanina, toiset syyttävinä. Etenkin hän syytti itseään tylyydestä ja rakkauden puutteesta ja siitä, ettei ollut osannut antaa sitä arvoa, mikä olisi pitänyt hyvälle hengettärelle, joka samalla oli viime aikoina ollut pääasiallisena elatuksenkin hankkijana. Jospa hän, Tatjana, olisi aikaisemmin ymmärtänyt, että kestävimmillä uhrautuvaisuudellakin on rajansa, samoin kuin kaikella muullakin, niin kenties hän olisi voinut pelastaa Teresen joutumasta järjellisen tylsyyden tilaan.

Tatjanan itsesytykset olivat ankarat, mutta niistä oli se hyöty, että ne avarsivat hänen järkensä tajuamaan ja ajatuksensa aste asteelta, yhä laajemmin syventymään siihen tosi-inhimilliseen elämään, joka hänen ympärillään kamppaili raskasta vapaustaisteluaan, ja niihin kärsimyksiin, joita hänen luokkansa oli aiheuttanut ja aiheutti. Itsesytyksistä oli edelleen se hyöty, että niin tuskaisia kuin ne olivatkin, ne kuitenkin olivat parasta hänessä. Hän alkoi löytää itsestään ennen aavistamattomia mahdollisuuksia ja ominaisuuksia, joiden avulla kykeni irtaantumaan perinnäisyksien sitkeistä siteistä. Hänessä alkoi kehittyä suuri ajatuksen selvyys ja hyödyttävän työn into. Entisyys alkoi näyttää tyyten kelpaamattomalta. Teresen menettämisen tuottama tuska muodosti Tatjana Borišovnan sieluun uutta rakennusainetta, josta ehkäpä uusi ihminenkin oli muodostuva.

Ilja Bjelanovilla ei näyttänyt milloinkaan olevan aikaa kahdenkeskiseen keskusteluun ukon kanssa. Milloin hän ei ollut varsinaisessa toimessaan, silloin hänellä oli jos jonkinlaisia kokouksia ja istunnoita. Niinä harvoina kertoina taas, jolloin hänen oli tilaisuus käyttää muutama hetkinen itseään varten, hän tavallisesti seurusteli Annan kanssa, usein myöhään yöhön saakka. Vihdoin ei ukon auttanut muu kuin puoleksi vaatien pyytää Iljalta kahdenkeskisen keskustelun tilaisuutta.

— Hyvä, — lupasi Ilja auliisti, — kun vain sanotte, milloin varmimmin olette yksin kotosalla.

— Aamupäivisin. Ja jos Akulina onkin saapuvilla, niin se ei haittaa. Huone on laaja, niin että hiljainen keskustelu ei kuuluisi nurkasta nurkkaan, vaikka kymmenkorvainen olisi kuuntelemassa.

— Aamupäivisin, — epäröi Ilja, — minä pelkään, että...
— Älä pelkää, — ukko harmistuen tokasi.
— Minä pelkään, ettei minulla ole aikaa aamupäivisin.
— No, miten haluat, yhdentekevä, tule minä aikana hyvänsä, kunhan vain tulet. Se on nyt pääasia. Pelkään, että minun täytyy keskustella kanssasi siitä... näes...

— Hyvä, hyvä... minä tulen huomenaamulla täsmälleen kello kymmenen.

Akulina oli kuullut Fedosejn toivomuksen ja poistui kotoa seuraavana päivänä kello kymmeneltä. Fedosej ja Ilja olivat kahdenkesken.

— Suuri kiitos, poikani, että tulit, — kiitteli ukko. — Minun asiani on... noo, kuinka sanoisin... ihmeellinen, mutta se on sanottava... rauhani takia, ystäväni. Olen vanha. En sano, että pian kuolen, sillä luulen, olen varma, että monta... satoja jopa tuhansia nuoria kuolee ennen minua, mutta minä matkustan maalle kotiani Teresen kanssa ja — niinkuin tiedät, olen sota-rampa... en enää uudestaan tee tätä matkaa. Käyn siis suoraan ja esipuheitta asiaani: rakastatko sinä minun tyttärentytärtäni, Annaa?

Vanhus oli perin juhlallinen ja hän katsoi vakaata vastausta vaatien Iljaa. Tämä oli yhtä juhlallinen kuin ukkokin ja yhtä vakaasti hän vastasi

— Anna miellyttää minua. Hän on hyvä ja suloinen nainen.

— Se on hyvä, että nainen on suloinen... Oletko huomannut hänessä muita ominaisuuksia kuin nuo hyvät ja suloiset? — Kun Ilja ei heti kerinnyt vastata, ukko jatkoi: — Näes, ystäväni, minä olen kovin huolissani. Anna ei ole... miten sanoisin... luotu omin siivin lentäjäksi. Sanoit, että hän on hyvä, mutta sepä se juuri onkin hänen suurin vikansa. Minä en ole näihin ikäni päiviin saakka tavannut hyvää ihmistä muuna kuin huonona, kelpaamattomana ihmisenä ja narrattavana... Tiedätkö, minkätähden Anna joutui vankilaan, — ukko äkkiä kysyi.

Ilja myönsi tietävänsä.

— Onko Anna itse sen sinulle kertonut?

— Osittain hän itsekin.

— Syytti itseään.

— Syytti.

— Sanoi tehneensä rikoksen?

— Sanoi.

— Kuule, minä sanon sinulle, että Annan johti vankilaan pelko, tuhma pelko. Sellainen hän on. Pelkkää pelkoa, synnin, hel-

vetin ja kaiken pelkoa. Olga kyllä on opettanut häntä ja opettaa kai edelleenkin, antaa järkeä, tietoja, valistusta. — Piru hänet tietäköön, mitä siitä tulee. Minä sanon Annasta, mitä luutnantti, jota minä vuoden djensikkana palvelin, sanoi minusta: "sinä et opi mitään etkä ymmärrä mitään, sillä sinun aivosi ovat niin täynnä omia hassutuksiasi, ettei sinne enää mitään muuta mahdu." Ja Annan aivot ovat niin täynnä helvettiä ja taivasta, jumalia ja piruja, rukousta ja katumusta ja ennen kaikkea kärsimystä...

— Ei aivan niin, — keskeytti Ilja omituisesti hymyillen, — mahtuu sinne muutakin.

— Tiedän, tiedän, — ukko huitasi halveksuen kättään. — Kanakin osaa ajatella rakkautta... kukkoa, kun pesimistä mieli tekee.

— Sitä minä en tarkoittanut, mutta... olkoon menneeksi niinkin, — virkkoi Ilja, — sillä, — hän perin vakavasti jatkoi, — olosuhteet muodostavat ihmiselle... jos nimittäin hänellä on mitä muodostaa... jos hänellä on niin sanoakseni ajatuskyvyn raaka-ainetta... sällön. Annassa on paljon sisältöä ja vielä enemmän erinomaisia mahdollisuuksia...

— Aah, — jälleen huitasi ukko kättään, — mahdollisuuksia, sanot, sisältöä, sanot... Törkyä, sanon minä, paljon törkyä eikä älyä yhtään. Ymmärrätkö?... Rakastan lapsenlastani. Hän on kaunis, sopuisa ja hiljainen milloin ei ärsytetä. Naisena aito... suloinen, kodin kukka, jos olisi koti ja mies, mutta näin ollen, yksin, oman onnensa nojassa... Minun sydämeni kärsii, kun ajattelen... Jos hän olisi Olgan kaltainen, niin en pelkäisi, vaikka onkin suloinen. Olga Ivanovna... eh! Siinä tyttö, joka ei sarkavia pelkää. Menee, minne haluaa, aina on tie auki, ketään ei pelkää, tekee mitä tahtoo. Anna: jos leivänmuru menee vääräänkurkkuun: synti, tuskaa... Aseta tyyneen, hän nauraa, mutta jos tuuli puhaltaa, niin... Ymmärrätkö?

— En minä teitä ymmärrä, — Ilja paukautti. — Ettekä te ymmärrä Annaa. Anna on luonne, karakteri, vieläpä suuri luonne. Minä vakuutan teille, Fedosej Jurjev, että nainen... ihminen, tarkoitan, jonka sisin olemus on elänyt toimetttömyudessa, ei koskaan... ymmärrätkö... ei koskaan ole kykenevä... aktiivisesti, luovasti kykenevä... siihen suureen, monipuoliseen tehtävään, mitä vallankumous vaatii. Minä tunnen Annan, olen tutkinut hänen luonnettaan, hänen ominaisuuksiaan. Silloin, siellä maalla, tiedätte, isäseni, hän joutui puolisonsa hyljeksimäksi, mistä oli luonnollisena seurauksena, että hänen nuori sydämensä etsi ja — tietysti — pian löysi kiintymäkohdan... Vanjka...

tiedän, Anna on minulle sen kertonut. Suurien tunteiden ihmiset ovat vilpittömiä, heille on omakohtainen rehellisyys samaa kuin aurinko kasveille... Hän ei jaksanut elää, vaan meni ja ilmaisi itsensä... Kieltämättä hyviä laidunmaita papeille.

— Olkoon niinkuin sanot, — myönsi Fedosej, — ja uskon, että olet osunut oikeaan. Mutta... ja tässä se pistävä oas onkin... Hän on sille rehellisyyden auringolle ikuisesti avoin. Mitä kehittävää siinä on? Sano, mies, mitä hyötyä hänelle siitä on? Minäkin ennen puin ja seuloin sieluani, mutta kun se ei mitään auttanut, niin sylkäsini ja... piru hänet periköön... Annaa olet opettanut, sanot... Olga on opettanut... Yhtäkaikki hän aina samaa jauhaa: "paha on ollakseni", — uikuttaa korvaani — "en tiedä mitä tehdä, pelkään, aina pelkään"... Mitä siitä sanot?

— Liian äkkiä parantunut on aina uuden taudin partaalla. Kaikella on aikansa, vaariseni.

— Hm, — Fedosej vaikeni ja siveli partaansa miettien, millä tavalla vihdoinkir iski itse asian ytimeen.

Ilja puolestaan oli koko ajan aprikoinut, mitä ukko oikeastaan tarkoitti ja mihin hän tähtäsi.

— Piru vieköön, — räjähti vanhus vihdoin, — minä tässä olen luetellut ja selitellyt sen ominaisuuksia kuin väepeli kiväärin osia, pthyi... Suoraan sanoen: onko Anna sinulle niin rakas, että voisit ottaa hänet vaimoksesi? Ei tämä ole kauppaamista, naisen kauppaamista, tyrkyttämistä, ymmärrätkö...?

Ymmärsihän Ilja. Ymmärsi liiankin hyvin. Liikutettuna hän tarttui ukon käteen ja virkkoi:

— Annan suhteen älkää olko levoton... me pidämme hänestä huolen ja minä henkilökohtaisesti lupaan olla hänen tukenaan ja turvanaan. Eikä hän enää ole sama kuin ennen, vaikka menneiden myrskyjen mainingit joskus vielä tuntuvatkin. Olosuhteet ovat muuttuneet...

— Älä jaarittele, — keskeytti ukko vihaisesti, — vaan vastaa kysymykseeni suoraan ja ilman koristelua.

— Minä en ole aikonut koskaan ottaa vaimoa itselleni, mutta...

— Noo, ei siitä sen enempää, asia on puhuttu ja sanottu.

— Asia ei ole vielä puhuttu ja sanottu. Te keskeytitte minut. Teillä ja minulla on aivan vastakkaiset periaatteet avioliitosta. Minun mielestäni ei miehellä ole oikeutta nimittää naista omakseen...

— Oikeutta... nimittää... omakseen, — matki ukko. — Piru tiedän uudenaikaiset oikeutenne tietäköön. Minun ajallani nimi-

timme morsianta ja vaimoakin ensi aikoina ruusuksi, enkeliksi, sydänkävynksi, ikiomaksi, kultamuruksi ja jos miksikin, sittemmin nimitykset muuttuivat vaatimattommiksi: eukko, akka, ämmä, mutta aina oli vaimo minun vaimoni, minun eukkoni, akkani tai ämmäni. Mutta katsos, siihen "minun" liittyi...

— Selkäsaunatkin, — keskeytti Ilja nauraen. — Minun akkani, minun karjani, ja minä saan tehdä omani kanssa, mitä tahdon. Niin se oli ennen. Nyt meillä todellakaan ei ole enää omaa naista, jolle saamme tehdä mitä tahdomme. Nainen ja mies ovat yhdenarvoisia joka alalla.

— Mitä tuhattulimmaista sinä jaarittelet, — ärähti ukko. — Kiellänkö minä teitä yhdenarvoisuudesta? Mutta ei kai yhdenarvoisuus kiellä teitä naimasta ja sukua lisäämästä. Vai oletteko kaiken muun mukana kumonneet miehen ja naisen välisen lemmentuonon? Olisi mukava tietää, miten te menettelette... eh!

— Niiden seikkain syvällisempiin tutkimuksiin ei meillä tois-taiseksi ole vielä aikaa...

— Eikä tarvitsekaan olla, — tuumi ukko, — sillä luonto itse on ne asiat jo aikoja sitten tutkinut. Eikä minulla ole tämän asian kanssa sen enempää tekemistä. Asia rauetkoon tähän.

— Ei niin, vaari. Minä hyvin käsitan, mitä te tarkoitate. Ja voitte täydellisesti luottaa siihen, että minä pidän Annasta hyvin paljon. Ja sydämmestäni toivon, että hän suostuu toverikseni, puoliso-toveriksi tarkoitan. Joka tapauksessa uskallan vakuuttaa, ettei Annaa enää mikään sellainen vaara, jota te pelkääte, kohtaa. Ei hän enää mikään kirkon kasvatti ole, eikä miesten syötti. Hän on meikäläinen, ja me, en ainoastaan minä, vaan koko meidän luokkamme sekä tuemme, suojaamme että kasvatamme häntä. Isäseni, — Ilja tarttui ukon käteen ja puristi sitä, — jahka aika myöten antaa, niin me, Anna ja minä tulemme teitä tervehti-mään, ja silloin saatte omin silmin nähdä ja omin korvin kuulla, millaista on kommunistinen toveruus eri sukupuolien välillä.

Tällä kertaa Fedosej ei seurannut pinttynyttä kirpeliä vastaan-väittämistapaansa.

— Minä luotan sinun sanaasi, — ukko virkkoi, — hyvä on, voin rauhassa lähteä kotiin ja tiedän, että Anna on turvassa. Mutta sen minä sinulle — näin miesten kesken — ilmaisen, että Annan toiseksi muuttumiseen eli kehitykseen, kuten te sitä sa-notte, minä en luota. Mutta vähät siitä, kunhan pidätätte hänet mahdolltomuuksista, panette suitset suuhun, johon minä en kyea-nyt.

Ukko mietti hetken ja silitteli partaansa. Sitten hän hymäh-
tään ja viekkaasti silmää iskien jatkoi:

— Paras kasvattamiskeino olisi, luullakseni, se vanhanaikai-
nen rakkaus... heh... Jos osaisit sitä käyttää, niin... Pelkään,
ettei Anna saa paljon tolkkua siitä toveruudesta.

— Olkaa huoletta, isäseni, sitäköän häneltä ei tule puuttu-
maan, — vakuutti Ilja.

XXVI.

Monia vaikeita vaiheita kokenut Fedosej ei olisi uskonut, että
ero paraasta ystävästä ja ainaisesta kinastelutoverista saattaisi
järkyttää hänen mieltään siinä määrin, että sydämmeen asti tuntui
orpouden kaiho... Jo monta päivää hän oli järkeillyt itselleen, ettei
maailmassa ole mitään loputonta, että kaiken, kuinka kestäväää ja
vakautunutta olikin, mikä kerran oli alkanut, täytyi myös kerran
loppuakin. Heidän yhdessäolonsa oli nyt auttamattomasti lop-
punut.

Ivan Petrovitsh oli, sen Fedosej totesi, syntynyt uudestaan ja
tuota pikaa kasvanut yli päänsä. Hän seurasi kiihkeästi päivän
polttavia kysymyksiä ja opiskeli kuin nuorukainen. Sellainen oli
Ivan Petrovitsh, räätäli.

Sen päivän aamuna, jolloin Fedosejn oli määrä matkustaa, oli
Ivan Petrovitsh työhön lähtiessään pahoitellut, ettei voinut tulla
ystävänsä saattamaan.

— Tunti sinne tai tänne yhdessä-oloa ei paljon merkitse, —
vastasi Fedosej koettaen saada liikutuksesta väräjävän äänensä
välinpitämättömäksi. Ja kylmän virallisesti kädestä hyvästelles-
sään jatkoi: — Voi hyvin, elä terveenä ja kiitos menneistä, vanha
veli.

— Kiitos itsellesi... veli, — Ivan Petrovitshin kurkkuun nou-
see jotakin karvasta, jota hän vaivoin koettaa nieleskellä.

Fedosej alkaa järjestellä vähäisiä matkakampeitaan eikä ole
näkevinään ystävänsä.

— Se minun mökkini...

Fedosej ei ole kuplevinaan, touhuua vain omissaan.

— Se minun mökkini ja peltotilkuni... Nastja aikoo tänne...
Ajattelen, että sinä... Ierese ja sinä... Autiona turhaan...
Sireeni ja keltakruunuja akkunan alla... Pidä omanasi, veli.
Sydämmeni tarjoo ne sinulle, ... veli.

— Pidän, — vastasi Fedosej, — sinua varten pidän. Kun tulet, on koti odottamassa.

Ivan Petrovitsh ryhdistäytyi ja kyynelherkkyystään vapautunein äänin virkkoi:

— Sinua varten tulisin, jos tulisin, mutta en tule. Täällä pysyn lopun ikäni. En sen vuoksi, että täällä paremmin viihtyisin... Aah, sinne mieleni palaa, sinne ikävöin... Mutta en minä siellä enää jaksakaan elää. Vuosikymmeniä on sieluni hapuillut totuutta, nyt olen sen löytänyt... Eh, veli, hymyilet partaasi. Ajattelet: sinun totuuttasi, mitä se merkitsee...? Tiedän, en ole hullu, että vähän merkitsee yksilön, sitäkin vähemmän ikänsä eläneen tiedot ja totuudet, mutta, kallis ystävä, se minkä uuden yhteiskunnan vuoksi annan, on puhtainta ja kalleinta minussa. En käytä aikaani kykyjeni mittaamiseen, punnitsemiseen; en aseta niitä oman itseni kohottamisen vaa'alle... ymmärrätkö? Antimeni ovat vähäiset, vajavaiset, mutta...

— Aah, vanha hupsu, — riehahti Fedosej, — annat, annat. Tietysti annat, kysymättä onko antimesi antamisen arvoisia. Vain vaksi käyt nuorille. Tien salpaat nuorilta. Venäjällä on yllin kyllin voimakasta väkeä... tietävät, mitä tekevät, sinua eivät tarvitse... Noo, tee niinkuin haluat, sinun oma asiiasi... Tupasi pidän kunnossa, peltotilkkuusi istutan kaalia, tule milloin haiuat.

Vanhuksia, Fedosejta ja Teresea, asemalle saattamassa ei ollut muita kuin Akulina, Anna ja Tatjana Borisovna. Terese kulki tylsän rauhallisena Tatjanan tukemana. Aamu oli kirkkaan kolea ja viimainen. Kadut autiot, vain muutamia viluisia sieluja liukui hykertyneinä, pää tuulta vastaan puskiensa asemaa kohden.

Asema-aukion keskikohdalla Fedosej pysähtyi katselemaan valtaisaan graniittiin veistettyä keisarinpatsasta.

— Aah, — hän virkkoi osoittaen sitä sormellaan — tuo on kumouksen suuria muistomerkkejä.

Luullen ukon erehtyneen sanoi Anna:

— Erehdyt, vaari kulta, — se on keisari Aleksanteri kolmannen muistopatsas.

— Vai se se on, — oli ukko ihmettelevinään, — ja minä kun luulin, että se on kiveksi noiduttu keisarivalta, jonka kansa siihen on jättänyt voimansa näytteeksi.

Asemalla Fedosej vei Akulinan hiukan syrjään ja jättäen viimeisen kultarahansa tämän pivoon, supatti:

— Pidä huoli, että Ivan Petrovitsh saa, jos mahdollista, joka aamu teetä, hyvää teetä. Hänelle älä mitään näistä virka...

Annan suhteen minulla ei ole mitään toivomisia, hän on hyvissä käsissä... Tilaisuuden tullen lähetän taas jonkun kolikon...

— Ah, rakkaani, ystäväni... Itse tarvitsisit rahasi... Ei pidä näin paljon... Pulaan joudut, vanha vaivainen.

— Fedosej Jurjev on monien sotain mies. Ole huoletta. Pidä hyvänäsi.

Junaan oli paljon pyrkijöitä, joten ainoastaan matkustajilla oli lupa mennä vaunuihin. Muinaisiin pitkiin ja perinpohjaisiin hyvästelyihin ei ollut lainkaan tilaisuutta. Ihmisvirta kuljetti vauvuun Fedosejn ja Teresen.

— Terese täti, täti Terese, — kuuluivat väkijoukosta Tatjanan uskaiset huudahtelut. Terese heristi korviaan, katsoi rauhattomana ympärilleen ja liikahti ikäänkuin paetakseen. Fedosej otti taskustaan ohukaiskäärön ja antoi sen Tereselle mairitellen:

— Syö, kyyhkyläiseni, syö, pistä suuhusi, kalleimpani... Kas noin.

Palan nielaistuaan Terese pelästyneenä hätkähti ja ikäänkuin jotakin etsien katseli hätäisenä ympärilleen.

— Syö, raukkaseni, syö, — kehoitteli yhä Fedosej.

Terese pudisteli kieltävästi päätään ja alkoi uikuttaa:

— Teidän kirkkautenne, hänen armorsa... Teidän kirkkautenne...

Monta aikaa oli Terese ollut kuin elävä kuollut, ei ollut kuulut ei nähnyt mitään eikä ketään, oli tuijottanut lakkaamatta, liikumatta eteensä. Nyt näytti kuin olisi tajunta alkanut jälleen toimia, ja Fedosej ihastui ikihyväksi. Ja ettei Terese pääsisi jälleen vaipumaan entiseen mykkään mielentylsyyteen hän kiirehti toistamaan:

— Hänen kirkkautensa, hänen kirkkautensa, hänen kirkkautensa... Jos tulet terveeksi, ja siihen hommaan kykenet, niin maalla me hankitaan lehmä... hänen kirkkautensa... tai ainakin vuohi...

Juna vihelsi ja läksi samalla mennä porhaltamaan.

XXVII.

— Kuriitelj-noi bumaa-gii... kuriitelj-noi bumaa-gii...

Tuntui kuin olisi Aleksander Semenov syntynyt savukepaperin myyjäksi; luontevasti kävi kaupittelu ja ääni oli aito katukaupiaan venyvää, kiinteästi samassa sävellajissa pysyvää joiikumista.

Ukko oli muuttunut edukseen. Ikäänkuin puhdistunut. Aineel-

liset kärsimykset ja suuret sieluntuskat olivat hänen hienopiirteisistä kasvoistaan tyyten kaaputtaneet pois ylimys-joukkosielun leimaaman kopeuden ja siroihiin ilmeihin verhotun sydämnettömyyden.

— Kuriitelj-noi bumaa-gii... kuritelj-noi bumaa-gii...

Eräässä kauppatorin nurkkauksessa kyyköttää muutamia ylimysnaisia kauppaamassa entisiä korurikkamiaan, vaatteita ja talousesineitä. Siinä on veljellisessä sovussa taiteellisia jalokivilippaita, paistinpannuja, tekokiharia, kiiltosilkkiisiä sukkanauhuja, suolasalkkareita, harsoja, silkkipukuja, yö- ja päiväalusvaatteita, pitsiryhelmiä, huuhtelukannuja, silitysrautoja, kulta- ja hopeakoroumpeleisia tohveleita, kaikenvärisiä kenkiä...

Ylellisen elämän ihmisjätteet reunustamassa torin kivitykselle levitettyjä omaisuusrippeitään.

Sätkäpaperin kaupustelija osuu toria kiertäessään näiden kohdalle. Pysähtyy katselemaan entisiä ja nykyisiä vertaisiaan. Surulinen, mieltä painava näky. Tuossa eversti Schwarzovin puoliso, ennen niin uhkea kaunotar, jota hän, Semenov, muinoin hienoseltaan palvoi, sininen silkkihame käsivarrella ja samovaarin hiilisäiliö edessään... Semenov tuntee surun, ikävän ja säälin tarvetta, kohottaa päätään, katsoo kaihoten taivaalle herättääkseen nämä tunteet. Turhaan. Sydän ei ota tunteakseen.

— Kuriitelj-noi bumaa-gii... kuriitelj-noi bumaa-gii...

Semenov istahtaa jalkojaan lepuuttamaan torin kivitykselle. Vaistomaisesti hän alkaa valmistaa itselleen savuketta. Tupakanhimo heruttaa sylkyrauhaset...

Hän tietää, on monta päivää tietänyt, ettei rikkinäisissä taskuissa ole tupakan muruakaan, siitä huolimatta hän kopeloi joka taskun ja samalla jälleen, niinkuin usein ennenkin toteaa, että taskut ovat pahasti rikkinäiset, toisia ei ole ollenkaan. Harmaan sinellin vanhat taskut ovat tulleet käytetyiksi vuoroin jalkarieupeina, vuoroin nenäliinoina. Vallankumouksen kursailematon koura on rajoittanut korkeasäätyisen hekumoitsijan pyyteet nykyisen tilanteen puitteisiin. Niinpä oli hän sopeutunutkin viheliäisyyteensä. Kaipauskin on puutunut. Vain joskus, kuten tällä tuokiolla, saa eversti Schwarzovin puolison näkeminen sydämmen pieniin kaihon väreilyihin... Sävelhurmaa... hienon tupakan huumaa... shampanjaa... silkin kahinaa... timanttien välkettä... lemmissilmäyksiä... salasuudelmia...

Eräs risoihiin puettu, ikivanha nainen seisoi tuonnempana ja seurasi Semenovin turhia tupakanetsintä-puuhiä. Oliko hänen ehkä sääli miehen epätoivoisen kurjaa tilaa tai yleensä sitä, että

viisas ihminen, jolla olisi luullut olleen aikaa ja tilaisuutta oppia jotakin, kehittyä joksikin, oli sallinut itsensä luisua kurjuuden alimmalle asteelle?

Nainen totesi Semenovia tarkastaessaan, että tämä oli komea mies. Joka piirre hänen kasvoissaan oli hienojen tottumusten muovailema, ilmaister. ylimyksellistä syntyperää. Niissä oli sitä selittämätöntä jotakin, joka aina ja kaikkialla ylhäisissä piireissä herättää kunnioitusta ja pance arvailemaan, ken hän mahtaa olla. Naisen ei ollut sääli, ei hän myöskään kunnioituksesta niin tarkoin tutkinut savukepaperi-kauppiaan olemusta. Hän teki laskelmia kaupustelijan suhteen. Ulkokuori on mainio, — hän arvioi — parempaa ei voi vaatia, mutta muuten... mahtaneeko kyetä... onko kestävyyttä, rohkeutta...? Rajan yli ei nykyisin mennä kontinentaalivaunuissa, ha-haa... Voisi pilata koko asian... Entä naamiointi?... Tuollaisia kasvoja ei hevin muuteta... Kuitenkin... entäpä jos hyvinkin... kukapa sen tietää. Kärsimysten hioma muoto, alennustilan taltuttama, puutteen nöyryyttämä: ver-raton käyttöesine. Jelisavetalla, kuten vanhalla naisella itselläänkin on sekä tarmoa että rohkeutta yllin kyllin, mutta valitettavasti ne eivät siellä uusissa olosuhteissa enää riitä... Ja muutenkin, jos tulee kysymys sukuperästä, säädystä, niin...

Siltä varalta, että Jelisaveta olisi joutunut alakynteen Bruhovin asiassa, oli Babinan mieleen välähtänyt käyttää ukko Semenovia apunaan ulkomaille menoaan varten. Sittemmin hän oli tätä mielenjohdetta kehitellyt edelleenkin. Koska nuoresta Semenovista ei ollut Jelisavetan saattelijaksi, niin... Alkuperäinen suunnitelma voidaan näinkin toteuttaa...

Nainen lähestyi haaveilijaa ja yskähti. *Coup d'etat, coup d'etat*,¹ puhui todellisuus kuin ukkosen äänellä hänen mielessään. Mutta hän virkkoi ukolle vain:

— *Bonjour, monsieur*²...

— *Humble serviteur, madame*... *Pardonne*³... en jaksa muistaa...

— Oi, älkää vaivautuko muistelemaan... Nimet, arvot... *tabula rasa*⁴... Miten voitte, kansalainen, — Babina kovaäänisesti kysyi.

— Eh, mikäpä voidessa, — tuli vastaus Babinan äänilajia seuraten.

¹ Vallankaappaus.

² Hyvää päivää, herra.

³ Halpa palvelijanne, rouva... Anteeksi.

⁴ Tyhjä taulu.

- Tupakkaa puuttuu, vai...?
- Ei mitään muuta kuin sitä, vain sitä.
- Minulla on hiukan... ukko sairastui, kuoli... jätti tupakkaa. Tule hakemaan, niin saat. Muistatko osoitteeni?
- Piru minut periköön, jos muistan. Oliko se...
- Aah, vanhus... Onko sinulla kynää?
- Kynää!... Minulla!... Mikset kysy, onko minulla kulta-kelloa.

Eräällä romukauppiaalla oli kynä, mutta sitä tämä ei suostunut lainaamaan.

— Mitä ajattelet, akka, — hän kiljui. — Luuletko kyniä tai vaasta sätävän. Kyniä muka. Mitä sinä kynällä... Noo, jos tarvitset, niin osta.

Hinta oli huikea, eikä Babina säästänyt sanoja ilmaistakseen halveksumistaan moisen sydämättömän roiston vaatimuksista. Myyjä puolestaan levitteli käsiään, löi rintoihinsa, kiroili, siunaili, syleksi, häpäisi moista ostajaa, joka aikoo ryöstää köyhältä mieheltä tämän ainoan kynän... historiallisen kynän, jolla ensin keisari, senjälkeen Kerenski oli kirjoittanut nimensä valtakunnan tärkeimpiin asiakirjoihin. Ostaja puolestaan väitti varmaksi, että kynä oli roskaläjistä löydetty, ettei se ollut minkään arvoinen, koska siinä ei ollut lyijyä sisällä, ja ettei hän siitä huolisi, vaikka maksettaisiin. Kädellään halveksivasti huitaisten Babina jätti kaupanteon ja aikoi niine hyvineen poistua.

— Hullu, — kiljui kauppias hänen jälkeensä — minne kiire. Noo, samantekevää, en köyhdy, vaikka kynääni kulutatkin. Kirjoita vaikka virstan mittaisia rakkaallesi. Heh... Tuossa, mutta älä yritäkään pitää omanasi.

Babina kirjoitti muutaman sanan sätkäpaperille, jonka antoi Semenoville. Kynän hän vei sen omistajalle kiittäen:

- Suuret kiitokset, hyvä ystävä!
- Kaikkea hyvää, kyyhkyläiseni, — vastasi kaupustelija.

Semenov oli jo määrättyllä paikalla odottamassa, kun Babina saapui. Olipa tupakan toivo saanut hänet kiirehtimään paria tuntia aikaisemminkin. Hän istui kirkon portailla. Aika kului vitkaan, mutta ukolle se ei mitään merkinnyt. Tupakan himo oli saanut hänet liikkeelle, mutta se ei pitänyt häntä jännityksessä. Hän oli tottunut märehtimään pettyneitä toiveita ja nielemään tyhjää. Kuitenkin, kun odotettu saapui, alkoivat sylkyrauhaset kiivaan erityksen. Ja kun Babina ojensi hänelle pullean tupakka-

kukkaron, vapisi vastaanottava käsi ja silmiin kihosi mielihyvän kyynelet.

Vanhukset istuivat pitkän tovin vaiti. Semenov imi keuhkon-täyteisiä sauhuja Babinan mittaillessa tätä katseillaan ja arvioi-nessaan hänen kelpaavaisuuttaan siihen tarkoitukseen, johon halusi häntä käyttää.

Aatelismiehestä ei ole jäljellä muuta kuin hajoava ruumis, — totesi Babina epäillen, tokko kannatti tehdä yritystäkään siihen suuntaan, jota varten hän tämän kohtauksen oli järjestänyt.

— Ah, suokaa minulle anteeksi, madame, — virkkoi vihdoin Semenov läkkiaan kohottaen. — Käyttäydyn kuin *sauvage*...

— Ette suinkaan! Miten niin...? — huudahti Babina ihas-tuneena, huomatessaan, että ukko kaikesta näennäisestä rappeu-tuneisuudestaan huolimatta yhä kuitenkin oli aito *gentilhomme*. — *Misère, misère... mon dieu*,¹ — hän sitten huokaili.

— Tupakkanne on mainiota. Millä voin... en tietenkään mil-lään... palkita uhrautuvaa ystävyyttänne, — saneli Semenov hil-jaa kuin itseksensä.

— Minulla on teille esitettävänä eräs hyvin tärkeä ja samalla kiireellistä ratkaisua odottava ehdotus, — hyökkäsi Babina suo-raan asiaansa.

— *Humble serviteur*, — Semenov vastasi kunnioittavasti ku-martaen.

— Jos teille sattuisi tilaisuus päästä ulkomaille, niin käyttäisit-tekö sitä hyväksenne?

→ Sellaista tilaisuutta valitettavasti ei satu, — kuului välin-pitämätön vastaus.

— Kaikki tilaisuudet riippuvat sattumista ja sattumat tilai-suuksista. Elämän kokonaisuus on pelkästään näistä punottu. Sattumaa ei voi tapahtua tilaisuudetta, ja tilaisuus jälleen luo sattuman. Kaikki muu on joutavaa, olematonta... niin... tykkä-nään tyhjää. Kun en koskaan ole eroittanut näitä toisistaan, — järkeili Babina edelleen, — niin siksi vain aniharvoin sattuma on jättänyt kourani tyhjäksi tai tilaisuus lentänyt ilkkuen ohitseni. Mutta nyt ei ole aikaa kaivautua liian syviin keskusteluihin. Pitää pysyä kirkkaalla pinnalla ja käytellä kahden hukkuvan lyhyttä kieltä. Teillä on tilaisuus päästä ulkomaille.

— Minulla!... Ulkomaille! — Ukon poskille lehahti eloisa punerrus, ja silmät alkoivat leimehtiiä.

— Teillä ja — minulla.

¹ Kurjuus, kurjuus... jumalani.

— Teillä ja minulla, — toisti Semenov vaipuen jälleen entiseen välinpitämättömyyden tilaan.

— Mitä sanotte?... Lähdemmekö?

— Minulle on samantekevää, missä olen. Jään tänne.

Babina vei suunsa lähelle Semenovin korvaa ja kuiskutti:

— Olen sijoittanut ulkomaille äärettömiä rikkauksia.

Tämä sai Semenovin havahtumaan. Hänen päänsä kohoutui, sieramet laajenivat, ja rinta laajeni kuin voittoisan sankarin.

— Te... te haluatte pelastaa minut...

— Niin, jos vain itse haluatte pelastua.

— Josko haluan! Kysykää, haluanko hengittää, haluanko päivänvaloa ja yön lepoa. Aah!

— Josko hän halusi!

Semenov tarttui Babinan käteen ja sitä puristaen aukoi suutaan. Hän olisi tahtonut lausua jotakin kaunista, kiittää, siunata, mutta äänielimet eivät ottaneet toimiakseen. Rajaton onnen tunne oli ne salvannut.

Babina hymyili. Hän oli jälleen onnistunut suunnitelmissaan. Enemmänkin kuin onnistunut. Oli tavoitellut nimen kaikua ja löytänytkin täysissä hengenvoimissa olevan aatelismiehen, joka oli kuin luotu hänen tarkoituksiinsa.

— Olen käytettävissänne, madame, määrätkää minuun nähden miten haluatte, sieluni ja elämäni on teidän, — sai Semenov vihdoin sanotuksi.

— Hyvä. Suunnitelmani on valmis, ja epäonnistumisen mahdollisuudet sängen vähäiset. Teidän, monsieur, osaksi ei jää muuta kuin että ehdottomasti noudatatte määräyksiäni.

— Nöyrin palvelijanne...

— Ja ensimmäinen...

— Ensimmäinen?...

— Että huomenna kello kaksitoista päivällä teette minusta madame Semenovin. Kaikki on jo kunnossa: pappi ja paikka jossa vihitään.

Semenov ei uskonut korviaan. Hän katsoi Babinaa tarkasti ja tutkien. Oliko hän tekemisissä mielipuolen kanssa. Arvatinkin... Ikivanha hampaaton luuska...

— Niin, niin, hyvä on, hyvä on, — hän mielistellen virkoi. — Huomenna siis... Varmasti huomenna, aivan varmasti huomenna, minä menen nyt valmistamaan itseäni sulhaspojaksi...

— Minua ei lainkaan ihmetytä, että pidätte minua hulluna. Se on kuitenkin erehdys. Minä olen viisas, ja kaikki, mitä olen puhunut on totta. Olen myöskin rikas, niin rikas, etten tällä

hetkellä itsekään tiedä rikkauteni määrää. Se voidaan arvioida vasta ulkomailla. Me tarvitsemme teitä, ... puhun suoraan, kurisailematta ... voidaksemme teidän nimenne varjossa elää varaimme mukaisesti. Minä maksan teille määrätyn summan, joka ei suinkaan tule olemaan pieni...

— Pitääkö minun naida teidät ... vihityttä itseni teihin, — kysyi Semenov voimatta salata inhoaan.

— Se on tarkoitukseni, — Babina tyynesti vastasi.

Semenovin huulet liikkui, Babina tavasi niiden liikkeistä sanat: "vanha portto". Hän hymyili:

— Vaihdamme kohteliaisuuksia, herrani, — hän hyväilevin äänin virkkoi. Tällainen avioliitto ei, *mon ami*,¹ tapahtuisi teille ensi kertaa. Minähän tunnen teidän menneisyytenne: te olette ollut satojen porttojen puoliso. Jo nuorena, avioliittonne ensi vuosina, te naitte porttoja, ettekä vielä harmaahapsisena, hampaattomana ukkonakaan lakannut viettämästä orgioita porttojen kanssa. Meilläkin on eräs leimanimitys teidän kaltaisillenne sulhasille, mutta minä en halua loukata tulevaa puolisoani, ja pyydän, että minun suhteeni käyttäydytte samalla tavalla.

— Kaikella kunnioituksella, madame. Pyydän, älkää väärin ymmärtäkö. — Muinaisia ylimysoleitä matkien Semenov röyhisti rintaansa ja kohotti kätensä. — En ole syyllinen alennustilaani, mutta sittenkin, missä tilanteessa hyvänsä on pyhä velvollisuuteni säilyttää aateluuteni ja nimeni tahrattomana.

— Venäjällä teidän aateluutenne merkitsee vähemmän kuin ei mitään. Kurjin katunainenkin ojentaisi tikun käden asemesta tervehtiessään aatelisia. Nimenne, Semenov, on kansan kiroama, anateema seuraa kintereillänne niin kauan kuin Venäjän ilmaa hengitätte. Ja kuoltuanne ... Ah, itsekin hyvin tiedätte, miten hylkiöitä haudataan ... Surullista, surullista tosiaan ... Ulkomailla te sen sijaan vielä käytte täydestä. Olen esittänyt **asiani**, nyt saatte itse päättää.

Semenov oli vankkaa tekoa, terve ja yhä vielä nautinnonkykyinen. Babinan puhuessa hän oli katsellut kauniisti muodostuneita, nyt aivan hoidotta jääneitä käsiään ja hänen tuli surku omaa itseään. Jalkojaan hän ei nähnyt, ne olivat pahanpäiväisten räsytikkaiden suojassa, mutta hän muisti, ettei enää vuosikauteen ollut niiden puhtaudesta välittänyt. Ne rappeutuivat rappeutumistaan, kuten kaikki muutkin ruumiinosat. Kuvitteet alkoivat luoda Semenovia uudeksi kiireestä kantapäähän saakka. Ranteisiin

¹ Ystäväni.

ilmestyi kiiltävän kirkkaat, lumivalkoiset kalvosimet, jalkoihin suutaritaidon ihmeet. Pian hän jälleen on luonnollisessa asussaan: kaunis, valtaisan vaikuttava, hienon maailman mies.

‘Päätä huimoi, sydämmellä oli täysi työ kestääkseen vanhan irstailijan hekumakuvitelmia, jotka voimakkaalla kohinalla sylväh-telivät hänen olemuksensa lävitse.

Ne olivat hänelle tarjolla... Hän voi ne mahdollisesti saavuttaa... Hän vilkaisi sivulleen, näki Babinan ja...

Rinta röyhisty. Hän ei ollut suinpäin hyökännyt onnen-onkeen; oli päinvastoin tuntenut vastenmielisyyttä jopa epäröi-nytkin... Hän ei vielä ole mennyttä miestä: aatelisveri virtaa yhä vielä puhtaana hänen suonissaan... Ja ulkomailla, omissa elementissään hän kyllä kykenee suoriutumaan tuollaisen vanhan naishenkilön aiheuttamista pikku vaikeuksista.

Hän nousi seisomaan, kumarsi kohteliaasti ja Babinan kättä suudellen virkkoi:

— *Humble serviteur, madame.*

Toisen osan loppu.

Hinta: 4:40. Puhvikannet —: 35 Kangaskannet —: 85.

Отв. редактор Э. Паррас

Технич. редактор В. Финберг

Уводномоч. Карглавлита № В—1015

Тираж 2600

Кирья № 83

14½ печ. л. Кол. зн. на п.л. 48.576

Формат бумаги 62×94

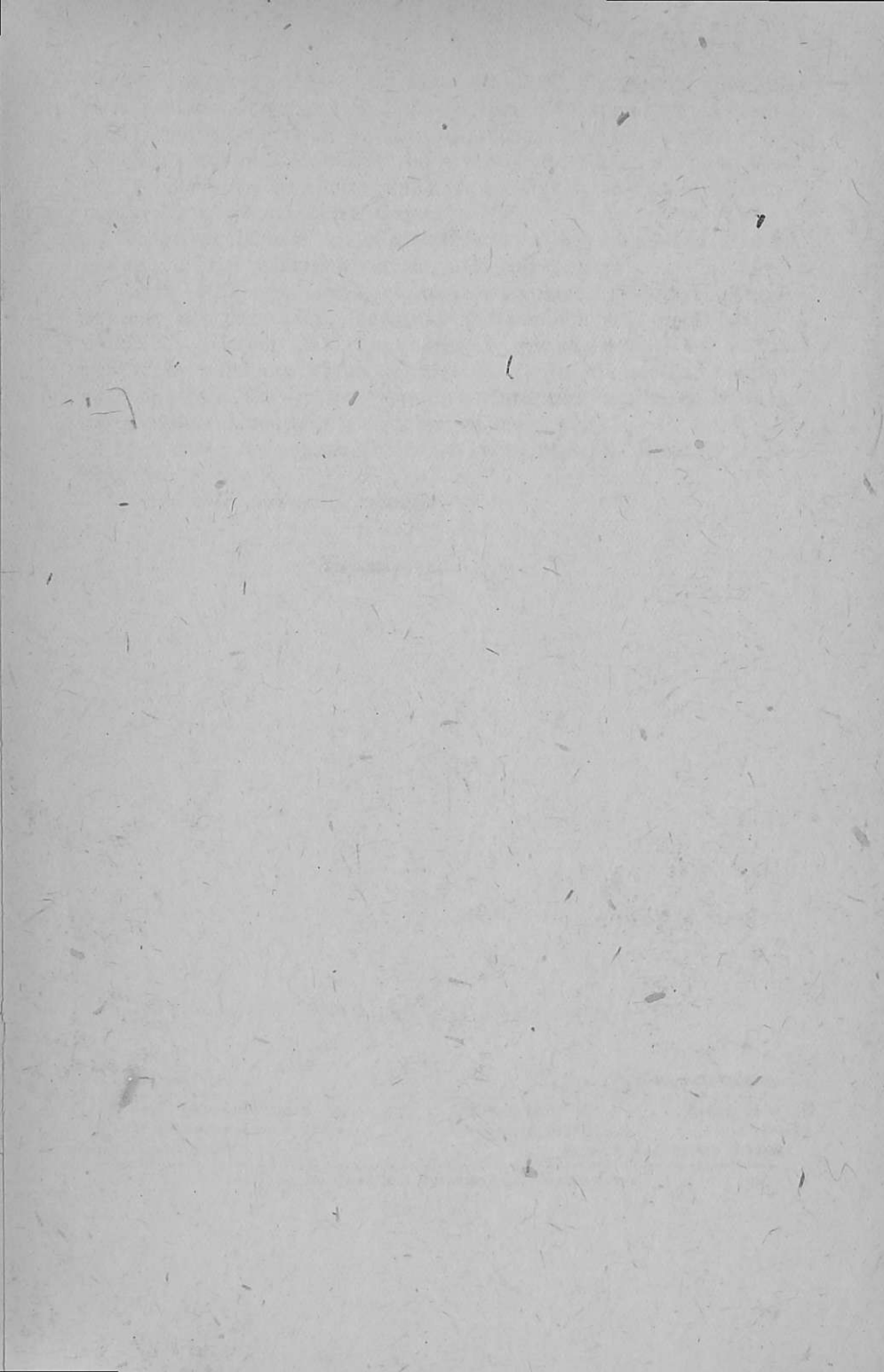
Заказ 1720

Сдано в набор 25/IV-36

Подписано к печати 7/VI-36

Гос. Тип. им. Анохина, Петрозаводск, Пушкинская 7

Nevosto-kanjala
Tihlä

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 100 6252

Hinta 4:75

№ 75

28.1.36

**ХИЛДА ТИХЛЯ
ЛИСТ ПЕРЕВОРАЧИВАЕТСЯ**

**ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО КИРЬЯ
ПЕТРОЗАВОДСК 1936**